

ATHENS voice

Η **ATHENS** γεννήθηκε μαζί με τον 21ο αιώνα. Κι από το 2003 παρατηρεί και καταγράφει τις συναρπαστικές αλλαγές που συμβαίνουν γύρω μας και μέσα μας. Καμιά φορά λέμε «ο κόσμος είναι ένα παλιό λάθος», όμως, δεν έχουμε δίκιο. Τα τελευταία είκοσι χρόνια συνέβησαν υπέροχα πράγματα, άνθισαν υπέροχες ιδέες· κι όσες ανήκαν στον παλιό κόσμο, ξεπεράστηκαν. Εξάλλου, οι παλιές καλές μέρες ποτέ δεν υπήρξαν: καλές μέρες είναι οι καινούργιες. Σ' αυτό το τεύχος, μερικοί από τους συνεργάτες και τους φίλους της εφημερίδας σχολιάζουν τις τάσεις και τα φαινόμενα αυτής της καινούργιας καλής εποχής.

 ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΔΕΠΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ

ΕΙΜΑΣΤΕ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΟΣΑ ΠΑΝΕ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ

Βιωσιμότητα

Μείωση των εκπομπών ρύπων άνω του 26% σε έναν χρόνο, εφαρμογή κριτηρίων ESG

Αγωγός IGB

Δυναμικότητα 3 δισ. m³ φυσικού αερίου ετησίως

ΑΠΕ

Ισχύς άνω των 700 MW σε όλη τη χώρα, με στόχο το 1 GW Ανάπτυξη έργων υδρογόνου και πράσινων καυσίμων

Τερματικός LNG Αλεξανδρούπολης

Χωρητικότητα 153.500 m³ LNG

Ενεργειακή Ασφάλεια

Επαναδιαπραγμάτευση μακροχρόνιων συμβολαίων προμήθειας, που μας επιτρέπουν να εγγυηθούμε την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας

Μονάδα Ηλεκτροπαραγωγής στην Αλεξανδρούπολη με φυσικό αέριο

Ισχύς 840 MW, ισοδύναμη με 3 ρυπογόνες λιγνιτικές μονάδες

Στήριξη

Στήριξη 1 εκατομμυρίου νοικοκυριών & επιχειρήσεων με πάνω από 180 εκατ. ευρώ και μέρισμα στην κοινωνία πάνω από 120 εκατ. ευρώ

FISIKON

Πανελλαδικό δίκτυο 28 πρατηρίων με CNG/FISIKON και προώθηση της αεριοκίνησης

Είμαστε πίσω από τη δυναμική metamorphosis της ΔΕΠΑ Εμπορίας σε μια σύγχρονη καθιερωμένη εταιρία ενέργειας. Χάρη στον μακρόπνοο σχεδιασμό, τις επενδύσεις και τις στρατηγικές συνεργασίες, αντιμετωπίσαμε με επιτυχία τις προκλήσεις της ενεργειακής κρίσης και θωρακίσαμε την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας. Παράλληλα, συγκρατήσαμε το ενεργειακό κόστος για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, απορροφώντας ένα σημαντικό μέρος των αυξήσεων στη διεθνή τιμή του φυσικού αερίου. Στηρίζουμε την ελληνική οικονομία, εξασφαλίζοντας ενεργειακή επάρκεια και προσιτές τιμές για τις επιχειρήσεις και τις βιομηχανίες της χώρας. Είμαστε πίσω από το πράσινο σχέδιο που μας πάει στο μέλλον με επενδύσεις σε ηλεκτροπαραγωγή από φυσικό αέριο, αεριοκίνηση, ΑΠΕ και πράσινα καύσιμα.

ΟΜΙΛΟΣ

Κ Ρ Α Τ Α Μ Ε Τ Η Ζ Ω Η Ε Ν Ε Ρ Γ Η

Η ATHENS VOICE γεννήθηκε μαζί με τον 21ο αιώνα. Κι από το 2003 παρατηρεί και καταγράφει τις συναρπαστικές αλλαγές που συμβαίνουν γύρω μας και μέσα μας. Καμιά φορά λέμε «ο κόσμος είναι ένα παλιό λάθος», όμως, δεν έχουμε δίκιο. Τα τελευταία είκοσι χρόνια συνέβησαν υπέροχα πράγματα, άνθισαν υπέροχες ιδέες· κι όσες ανήκαν στον παλιό κόσμο, ξεπεράστηκαν. Εξάλλου, οι παλιές καλές μέρες ποτέ δεν υπήρξαν: καλές μέρες είναι οι καινούργιες. Σ' αυτό το τεύχος, μερικοί από τους συνεργάτες και τους φίλους της εφημερίδας σχολιάζουν τις τάσεις και τα φαινόμενα αυτής της καινούργιας καλής εποχής.

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Αρχισυνταξία τεύχους

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 7 Επιβιώνοντας στον 21ο αιώνα
- 11 Οι ταυτότητες που ενώνουν και διχάζουν
- 12 Το ρέκβιεμ της ουτοπίας
- 14 Πολιτική ορθότητα και ιδεολογική οπτική
- 16 Μια ανάλυση της διαμάχης γύρω από τα σχόλια της JK Rowling για τους τρανς
- 20 Judith Butler, η φιλόσοφος της εικοσαετίας
- 23 Hollywood - Τα καινούργια ρούχα του αυτοκράτορα
- 25 Η πτώση των αγαλμάτων
- 27 Αποκάθαρση και λογοκρισία
- 28 Η αργή επανάσταση των vegan
- 32 Plogging, μια καινούργια σουηδική συνήθεια
- 34 Digital boy
- 38 Steam - Καλλιεργώντας στα παιδιά τις δεξιότητες του 21ου αιώνα
- 41 Μόδα - Από το unisex στο non binary
- 46 Ο οίκος, ο λόγος και η κοινωνία των πολιτών
- 48 Car-Free Movement
- 52 Η δρομομανία και η ενοχή για την περιπλάνηση
- 54 Πόλεις χωρίς αυτοκίνητα
- 56 Με τα μάτια της γενιάς X
- 58 Το λαμπρό Woke μέλλον
- 60 Ιστορία του φεμινισμού και ο νεοφεμινισμός
- 62 Puriteens - Είναι οι σημερινοί έφηβοι σεμνότυφοι;
- 64 Time's Up
- 66 Το κίνημα της θετικής σεξουαλικότητας
- 68 Σύντομη συζήτηση για την τεχνητή νοημοσύνη
- 74 Τεχνητή νοημοσύνη και chat GPT στην εκπαίδευση
- 77 Pick-me girls, το νέο πρόσωπο του μισογυνισμού
- 78 Η κουλτούρα της αποδόμησης
- 80 Φεμινισμός τέταρτου κύματος και ανδροφοβία
- 82 Ένα κακό ριμέικ - Απόσπασμα από το βιβλίο του Pascal Brickner «Ένας σχεδόν τέλειος ένοχος»
- 86 Equity - Δύσκολοι καιροί για ιεραποστόλους και προοδευτικούς
- 88 Culture Wars
- 90 Πώς γίναμε Goblins
- 92 Ο θρίαμβος του περιτυλίγματος
- 94 Έχει απομείνει ο πλανήτης χωρίς διανοούμενους και πνευματική πρωτοπορία;
- 96 Οι θεολογικές καταβολές της wokeness και ο σύγχρονος μεσσιανισμός
- 98 Κίνημα Woke, μια κριτική προσέγγιση
- 102 Η πολιτική ορθότητα στον κινηματογράφο
- 104 Κριτική φυλετική θεωρία - Τι έχει αλλάξει από το παλιό καλό αντιρατσιστικό κίνημα;
- 106 Σημειώσεις για φαινόμενα και συμπεριφορές
- 108 Από την αμεριμνησία στον ρεαλισμό - Η Ελλάδα στην περιδίνηση των κρίσεων του 21ου αιώνα
- 110 Η Δύση και οι έξω, η Δύση μέσα της
- 112 Η Ελλάδα που μπόρεσε
- 114 Σκέψεις για τον 21ο αιώνα από το πίσω κάθισμα υπουργικού οχήματος

ATHENS

ΕΠΙΒΙΒΩΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 210 ΑΙΩΝΑ

04

ΡΩΜΑΝΟΣ ΓΕΡΟΔΗΜΟΣ	_7
ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ	_11
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ	_12
ΓΙΟΒΑΝΝΙ ΣΑΡΤΟΡΙ	_14
ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΟΥΤΑΛΟΥ	_16
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΔΕΛΗΣΤΑΜΑΤΗΣ	_20
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΪΜΑΚΗΣ	_23
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΟΥΖΑΚΗΣ	_25
ΘΟΔΩΡΟΣ ΣΟΥΜΑΣ	_27
ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗΣ	_28
ΣΠΗΛΙΟΣ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ	_34
ΜΑΡΙΛΙΖΑ ΠΟΝΤΙΚΟΥ	_38
ΖΕΦΗ ΚΟΛΙΑ	_41
ΗΛΙΑΣ ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΣ	_46
ΕΛΕΝΗ ΧΕΛΙΩΤΗ	_48
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ	_54
ΑΝΤΩΝΗΣ ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΣ	_56
DAVID GUREVICH	_58
ΧΙΛΝΤΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	_60
ΜΑΡΙΑ ΑΛΕΞΙΟΥ	_62
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΧΛΙΟΠΤΑΣ	_68
ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΑΛΔΑΜΗΣ	_74
ΒΑΓΙΑ ΜΑΤΖΑΡΟΓΛΟΥ	_77
ΕΥΑ ΣΤΑΜΟΥ	_78
ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ	_86
ΔΗΜΗΤΡΑ ΓΚΡΟΥΣ	_88
ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ	_92
ΠΑΝΟΣ ΑΓΕΡΙΔΗΣ	_94
ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΧΥΡΟΠΟΥΛΟΣ	_98
ΣΤΑΥΡΟΥ ΠΑΠΑΔΗΜΑ	_104
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΘΗΝΑΚΗΣ	_106
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Π. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ	_108
ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ	_110
ΑΝΝΑ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ	_112
ΘΟΔΩΡΗΣ ΠΕΛΑΓΙΔΗΣ	_114

Εκδότης-Διευθυντής Φώτης Γεωργελάς

Σύμβουλος Έκδοσης Σταυρούλα Παναγιωτάκη
Διευθύντρια Σύνταξης Αγγελική Μπιρμπίλη

Γενική Διεύθυνση Διαφήμισης
Λουίζα Ναθαναήλ

Art Director Φώτης Πεχλιβανίδης

Διεύθυνση Web Δημήτρης Αθανασιάδης

Αρχισυνταξία
Δανάη Καμζόλα (Podcast & City Guide)
Ελένη Μπεζιριάνογλου

Editorial Manager
Ηλένα Κρητικιά

Τεχνικός διευθυντής Βάιος Συντισιμάς

SEO Leadership Γεράσιμος Τζαμαρέλος

Υπεύθυνος ύλης Τάκης Σκριβάνος
Επιμέλεια ύλης Δήμητρα Γκρους
Διόρθωση κειμένων Φανή Κουλούντζου

Συντακτική ομάδα: Κ. Αθανασιάδης, Ν. Αμανίτης, Μ. Ανδριωτάκη, Σ. Βλέτσας, Κ. Βνάτσιου, Ρ. Γεροδήμος, Ν. Γεωργελάς, Μ. Γκανά, Ι. Γκομούζα, Ν. Γεωργιάδης, Κ. Γιαννακίδης, Β. Γραμματικογιάννη, Β. Γρυπάρης, Θ. Ευθυμίου, Τ. Ζαραβέλα, Γ. Ζερβογιάννη, Μ. Ζουμπουλάκη, Κ. Κάϊμάκης, Σ. Καλαμαντή, Κ. Καμπόσου, Δ. Καραθάνος, Α. Κερώση, Γ. Κοροβέσης, Σπ. Λαμπρόπουλος, Α. Μανουσάκη, Μ. Μανωλοπούλου, Δ. Μαστρογιαννίτης, Β. Ματζάρογλου, Τζ. Μελιτά, Γ. Μπελεσιώτης, Γ. Νένης, Γ. Χ. Παπαδόπουλος, Δ. Παπαδόπουλος, Π. Παναγιωτόπουλος, Κ. Παναγοπούλου, Γ. Παυριανός, Μ. Προβατάς, Τζ. Ρουσάκη, Μ. Ι. Σιγαλού, Τ. Σκραπαλιώρη, Ζ. Σφυρή, Α. Τριανταφυλλίδη, Σ. Τριανταφύλλου, Α. Τρούγκου, Σ. Τσιτσόπουλος, Γ. Φλωράκης, Σ. Χαλδαίου, Ε. Χελιώτη, Γ. Ψύχας

Γραμματεία Σύνταξης Γεωργία Σκαμάγκα
info@athensvoice.gr
avguide@athensvoice.gr

Ατελιέ Sotos Anagnos

LOOKmag Κωνσταντίνα Βλαχοπούλου

Visual Design Θάνος Ψυλλίδης

Εικονογραφίες art@athensvoice.gr
Φωτό: Θανάσης Καρατζάς, Γιώργος Ζαρκώνης, Τάσος Βρεττός, Εκτορας Δ. Βούτσας, Κώστας Αμοιρίδης, Βαγγέλης Τάσης, Χρήστος Κισατζεκιάν, Δημήτρης Κλεάνθης, Μαρία Μαρκεζί, Πέτρος Νικόλτσος, Λάζαρος Γραϊκός

Account Directors
Γιώτα Αθανασοπούλου, Κωνσταντίνα Ευθυμίου, Βόνη Ζαφειροπούλου

Direct Market Advertising Director

Άννα Αντωνίου

Direct Market Advertising Managers

Μιχάλης Δρακάκης, Εύα Βαλαμβάνου, Νώντας Νταμπάνης, Ελεωνόρα Τζεφρόνη

Advertising & Marketing Director

ATHENS VOICE Radio 102.5

Κική Μαλέρδου

Συντονισμός Διαφήμισης Μαίρη Κούρτη
marketing@athensvoice.gr

Digital Traffic Manager Εύη Ταρνάρη

Digital Advertising Coordinator Μίνα Γιαννάκη

Διεύθυνση Λογιστηρίου Έρην Μούρτζη

Λογιστήριο Ουρανία Μιχάλη,

Βασίλης Νάκος, Μαίρη Λυκούση

Διαχωρισμοί - Εκτύπωση

«Καθημερινές Εκδόσεις ΑΕ»

Athens Voice S.A.
Χαρ. Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα
Σύνταξη: 210 3617.360, 3617.369
fax: 210 3632.317

Διαφημιστικό: 210 3617.530,

fax: 210 3617.310

Athens Voice Radio 102.5: 210 3648.213

Αγγελίες: 210 3617.369

Λογιστήριο: 210 3617.170

www.athensvoice.gr

Αν δεν βρίσκετε την Α.Υ. στα σημεία διανομής,

επικοινωνήστε: 210 3617.360, 210 3617.369

Κωδικός εντύπου: 7021

ISSN 1790-6164

ATHENS

Εβδομαδιαία εφημερίδα, διανέμεται δωρεάν.
Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική ή μερική,
η διασκευή ή αποδόση του περιεχομένου της έκδοσης
με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό ή άλλο,
χωρίς προηγούμενη γραπτή έγκριση του εκδότη.

100%

ανακυκλωμένο βιομηχανικό
νερό στις εγκαταστάσεις μας
μέχρι το 2030

ΣΚΑΝΑΡΕΤΕ ΓΙΑ
ΝΑ ΔΕΙΤΕ ΤΙΣ
ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΜΑΣ

Αγωνιζόμαστε για να διατηρήσουμε τους πόρους του πλανήτη μας.

Από το 2005, το L'Oréal Groupe έχει μειώσει τη χρήση νερού από τα εργοστάσια και τα κέντρα διανομής του κατά 53% ανά τελικό προϊόν. Το 2017, το εργοστάσιό μας στο Burgos της Ισπανίας έγινε το πρώτο «Waterloop Factory» του Ομίλου. Σήμερα, ανακυκλώνεται όλο το νερό που χρησιμοποιείται στο Burgos για τις βιομηχανικές διεργασίες. Μέχρι το 2030, θα ανακυκλώνεται το 100% του νερού που χρησιμοποιείται στις βιομηχανικές μας διεργασίες και θα επαναχρησιμοποιείται κυκλικά.

L'ORÉAL
G R O U P E

**ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΜΕ ΤΗΝ ΟΜΟΡΦΙΑ
ΠΟΥ ΚΙΝΕΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ**

ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ

ΣΤΟΝ 21ο αιώνα

Η ΜΗΤΕΡΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΜΑΧΩΝ

ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΒΟΥΛΗΣΗΣ

ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ ΓΕΡΟΔΗΜΟΥ

Όταν κοιτάει κανείς το παρελθόν, όπως την ιστορία των τελευταίων σαράντα χρόνων, είναι εύκολο να θεωρήσει ότι τα πράγματα εξελίχθηκαν κάπως αυτόματα, από μόνα τους: ότι η ειρηνική μετάβαση από τον Ψυχρό Πόλεμο στη Μεταψυχροπολεμική Εποχή ήταν δεδομένη. Αυτό όμως δεν ισχύει. Τίποτα δεν είναι δεδομένο. Όταν είσαι μέσα στη δίνη μιας μετάβασης δεν γνωρίζεις πού θα σε βγάλει, ούτε αν θα επιβιώσεις.

Είναι σίγουρο ότι αυτά που εμείς αντιλαμβανόμαστε ως απότομα σημεία καμπής είναι αποτέλεσμα μακροπρόθεσμων ζυμώσεων και τάσεων που εξελίσσονται σε βάθος δεκαετιών. Ωστόσο στη ζωή και στην ιστορία δεν υπάρχει αυτόματος πιλότος: ούτε προς την πρόοδο, ούτε προς την καταστροφή. Αυτό, τελικά, είναι μάλλον ελπιδοφόρο και απελευθερωτικό γιατί μας παρέχει το πιο πολύτιμο αγαθό του 21ου αιώνα: την αυτενέργεια. Η μητέρα όλων των μαχών που θα δοθούν τον 21ο αιώνα θα είναι υπέρ της ελεύθερης βούλησης: υπέρ της πίστης ότι είμαστε ακόμα –ατομικά, συλλογικά, αλλά και ως είδος– κυρίαρχοι του ίδιου μας του πεπρωμένου.

Δύο αστερισμοί μεταβάσεων

Εν μέσω πολλών άλλων αλλαγών και μεταβάσεων –όπως η κλιματική κρίση και οι μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές– σήμερα βιώνουμε δύο κρίσιμες τεκτονικές αλλαγές, ή μάλλον δύο διαπλεκόμενους αστερισμούς αλλαγών, αφού ο κάθε ένας αποτελείται από πολλές μικρότερες.

Η πρώτη ομάδα μεταβάσεων έχει να κάνει με τη γεωπολιτική, τη διακυβέρνηση και την ατελή παγκοσμιοποίηση. Τα στρατηγικά λάθη των Ηνωμένων Πολιτειών μετά την τραγωδία της 11ης Σεπτεμβρίου –οι καταστροφικοί πόλεμοι σε Ιράκ και Αφγανιστάν, η απώλεια ήπιας ισχύος, το κενό ισχύος στη Μέση Ανατολή που το εκμεταλλεύτηκαν ριζοσπαστικοί δρώντες όπως το Ισλαμικό Κράτος και το Ιράν, αλλά και η πολιτική κρίση στο εσωτερικό των ΗΠΑ με την απαξίωση του Αμερικανικού Ονείρου πρωτίστως στο εσωτερικό– δημιουργούν τις συνθήκες για τη μετάβαση στη Νέα Παγκόσμια Αταξία και στον Νέο Ψυχρό Πόλεμο.

Από το 2004 και μετά, ο Πούτιν θέτει σε λειτουργία ένα στρατηγικό σχέδιο επέκτασης σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Ουκρανία, Γεωργία, Μολδαβία, Κιργιστάν). Βρίσκοντας ελεύθερο το έδαφος, κλιμακώνει την εκστρατεία αυτή με επιχειρήσεις επιρροής και παραπληροφόρησης σε όλη τη Δύση, φτάνοντας μέχρι το να χρησιμοποιήσει χημικά όπλα σε βρετανικό έδαφος το 2018 και να εισβάλει στην Ουκρανία το 2022. Η Κίνα του Σι Τζινπίνγκ επεκτείνεται με πολύ πιο αποτελεσματικούς, ύπουλους και δομικούς τρόπους σε κάθε γωνιά του πλανήτη εξαγοντας ένα νέο μοντέλο ολοκληρωτικής διακυβέρνησης.

Το μεταπολεμικό και μεταψυχροπολεμικό σύστημα διακυβερνητικών και διπλωματικών θεσμών και αξιών που θεμελιώθηκε μετά τη φρίκη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του Ολοκαυτώματος –ο ΟΗΕ, το διεθνές δίκαιο και τα ανθρώπινα δικαιώματα– κινδυνεύει τώρα να απαξιωθεί.

Η φιλελεύθερη δημοκρατία αμφισβητείται τόσο εκ των έσω, όσο και από αυταρχικές δυνάμεις. Ταυτόχρονα, τα εθνικά συστήματα φαίνονται ανίκανα να αντιμετωπίσουν από μόνα τους τις προκλήσεις του 21ου αιώνα. Οι κυβερνήσεις μας, η ισχύς των οποίων μέχρι πριν λίγες δεκαετίες έμοιαζε απόλυτη, τώρα μοιάζουν ευάλωτες, αδύναμες: αλλού φαίνεται να βρίσκεται η ισχύς.

Ο δεύτερος αστερισμός μεταβάσεων –διακριτός αλλά αλληλένδετος– έχει να κάνει με την επικοινωνία και την τεχνολογία:

— πολυδιάσπαση της δημόσιας σφαιράς και της επικοινωνίας που δημιουργεί τεράστιες προκλήσεις για την κοινωνική συνοχή και την πολιτική συνύπαρξη

— απότομη είσοδος των smartphones και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύ-

06

ωσης που μέσα σε λίγα χρόνια (συγκεκριμένα την πενταετία 2007-2012) αλλάζουν δραματικά τη σχέση μας με τον ελεύθερο χρόνο, με τον δημόσιο και ιδιωτικό χώρο, με το διάβασμα, με την ανθρώπινη επικοινωνία — Τεχνητή Νοημοσύνη και σε λίγο ίσως το Metaverse και η Εικονική Πραγματικότητα.
Ποιο είναι το αποτέλεσμα όλων αυτών των αλλαγών για τις κοινωνίες της Δύσης;

Τα τρία κουτιά

Ας φανταστούμε τρία κουτιά – το ένα μέσα στο άλλο. Το εξωτερικό κουτί είναι ένα διεθνές περιβάλλον βαθιάς αστάθειας, αβεβαιότητας και ανασφάλειας λόγω της παγκοσμιοποίησης, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζουμε παγκόσμιες προκλήσεις όπως οι φυσικές καταστροφές, οι πανδημίες, η διασπορά όπλων μαζικής καταστροφής, η οικονομική ανισότητα και δομική αδυναμία του κοινωνικού κράτους.

Μέσα σ' αυτό το κουτί, υπάρχει άλλο ένα: η πτώση των «μεγάλων αφηγημάτων» όπως οι θρησκείες, οι ιδεολογίες, οι αυθεντίες και οι κοινωνικές ιεραρχίες, τα πολιτισμικά πρότυπα και οι μηχανές παραγωγής ονείρων όπως το Χόλιγουντ. Τα αφηγήματα αυτά δεν ήταν απαραίτητα ούτε αθώα, ούτε ουδέτερα: εξυπηρετούσαν πρωτίστως αυτούς που κυριαρχούσαν στα αντίστοιχα οικοσυστήματα. Μας έδιναν όμως ένα πλαίσιο, ένα σχεδιάγραμμα για το πώς να ζήσουμε τη ζωή μας. Χωρίς αυτό το σχεδιάγραμμα, οι κοινωνίες βρίσκονται με μία κρίση αξιών και συλλογικών ταυτοτήτων, ενώ το άτομο βρίσκεται ξαφνικά αντιμέτωπο με μία ελευθερία την οποία δεν ξέρει πώς να τη διαχειριστεί.

Η πανδημία του κορωνοϊού τράβηξε απότομα το πέπλο των πραγμάτων με τα οποία γεμίζουμε την καθημερινότητά μας και αποκάλυψε την έλλειψη αυτών των αφηγημάτων, αυτού του βαθύτερου νοήματος στη ζωή, ειδικά για όσους από εμάς δεν έχουμε παιδιά. Σ' αυτό οφείλεται εν μέρει η μαζική άρνηση επιστροφής σε ρουτίνες, καριέρες και θυσίες που ειδικά οι νεότερες γενιές θεωρούν ότι δεν έχουν αντίκρισμα, όχι μόνο οικονομικό αλλά κυρίως αξιακό.

Σαν να μην έφταναν όλα αυτά, στο κέντρο των δύο κουτιών υπάρχει ένα τρίτο: το πιο αφανές απ' όλα: μία τεχνολογική μετάβαση που απειλεί να αλλάξει την έννοια και τη φύση του ανθρώπου όχι σε βάθος αιώνων, αλλά σε πραγματικό χρόνο. Μπροστά στα μάτια μας, στη διάρκεια της ζωής μας. Άλλωστε, είμαστε ήδη de facto εξαρτημένοι απ' την τεχνολογία: είναι επέκταση του σώματός μας.

Το πώς σκεφτόμαστε, το πώς γνωρίζουμε άλλους ανθρώπους, το πώς δημιουργούμε, το πώς μαθαίνουμε, το πώς (και αν) οργανωνόμαστε σε συλλογικότητες – τα πάντα φαίνεται να αλλάζουν.

Στον πυρήνα όλων αυτών των «κουτιών» βρίσκεται η σχέση του ατόμου με την κοινότητα. Πώς πείθεις το άτομο να θέλει να συμμετάσχει; Να ενεργοποιηθεί; Να δράσει;

Η αυτοπεποίθηση ως κλειδί της δημοκρατίας

Η πολιτική κοινωνιολογία μας δείχνει ότι ο σημαντικότερος παράγοντας κοινωνικοποίησης, συμμετοχής, δράσης – το πιο θεμελιώδες κίνητρο – είναι αυτό που στα αγγλικά λέμε efficacy ή self-efficacy και στα ελληνικά αποδίδεται με έναν συνδυασμό αυτοπεποίθησης, ελεύθερης βούλησης, αυτενέργειας και αποτελεσματικότητας: η αντίληψη, δηλαδή, ότι έχεις επιλογές, και ότι η δράση σου μπορεί να φέρει αποτέλεσμα, να έχει αντίκτυπο: ότι, δηλαδή, οι πράξεις σου έχουν νόημα.

Η πίστη στον εαυτό – όπως και η έλλειψη αυτής – δημιουργεί ένα κυκλικό φαινόμενο αυτοεκπληρούμενης προφητείας. Όταν έχω πίστη στις δυνάμεις μου, η αυτοπεποίθηση μπορεί να με σπρώξει να κάνω θαύματα δημιουργώντας έναν ενάρετο κύκλο εμπλοκής. Αντιθέτως, αν αρχίσω να πιστεύω ότι οι πράξεις μου δεν έχουν κανένα νόημα ή αντίκτυπο – ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη ή μια παγκόσμια ελίτ ή αφανή δίκτυα προνομιούχων αποφασίζουν για το μέλλον μου – τότε μπαίνω σε έναν φαύλο κύκλο απάθειας και απόσυρσης που όντως θα με κάνει πραγματικά ανίσχυρο. (Ας θυμόμαστε ότι, όταν βλέπουμε κάποιον να αδιαφορεί και να αποσύρεται, τότε αυτός μάλλον έχει πείσει τον εαυτό του ότι οι πράξεις του δεν έχουν αξία).

Η αίσθηση απώλειας ελέγχου – είτε μιλάμε για κοινωνίες, είτε ακόμα και εργαζομένους σε επιχειρήσεις – δημιουργεί συναισθήματα ταπεινώσης και ντροπής. Εάν αυτά τα συναισθήματα επικρατήσουν στην κοινωνία και διεθνώς, τότε μπαίνουμε σε συνθήκες απόλυτης κυνικότητας, συνθήκες όπου κοινωνικές ομάδες θα αφαιρούν την ανθρώπινη ιδιότητα από άλλες ομάδες, συνθήκες βίας και χάους.

Εδώ συναντάμε ένα τεράστιο παράδοξο. Τα άτομα στη Δύση είναι σήμερα πιο ισχυρά και ελεύθερα από ποτέ, οπότε θεωρητικά η αίσθηση αποτελεσματικότητάς τους θα έπρεπε να είναι υψηλή. Κι όμως τώρα κορυφώνεται η αίσθηση ότι χάνουμε τον έλεγχο της ζωής μας. Αυτή η αίσθηση απώλειας

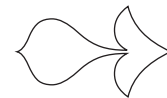
ή έλλειψης ελέγχου για πολύ βασικές παραμέτρους της ζωής, της ταυτότητας και της καθημερινότητάς μας – μια αίσθηση που θα οξυνθεί ραγδαία με την απότομη εμφάνιση της Τεχνητής Νοημοσύνης σε κάθε έκφανση της ζωής μας – είναι ίσως η μεγαλύτερη πρόκληση που θα αντιμετωπίσουμε στον 21ο αιώνα.

Ένας απ' τους πολλούς λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό είναι ότι το άτομο από μόνο του δεν αρκεί. Προφανώς έχουμε αυτενέργεια και βούληση και μπορούμε να επηρεάσουμε τα πράγματα, και κυρίως μπορούμε να ελέγξουμε το πώς εμείς αντιδράμε σε αυτά. Και όλοι έχουμε ρόλο και ευθύνη σε μία οργανωμένη ελεύθερη κοινωνία.

Ωστόσο, δεν είναι δίκαιο και εντέλει βιώσιμο να ζητάμε από το άτομο να αντιμετωπίσει μόνο του φαινόμενα όπως η παγκοσμιοποίηση ή η κλιματική αλλαγή ή οι αλγόριθμοι ή η Τεχνητή Νοημοσύνη, με την ίδια λογική που το άτομο από μόνο του δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τον στρατό του Πούτιν. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο οργανωνόμαστε σε κοινωνίες: για να μπορούμε να προστατεύουμε τους εαυτούς μας. Και γι' αυτό οργανωνόμαστε σε οικογένειες, και επιχειρήσεις, και ομάδες, για να μπορούμε να ασκούμε τη φωνή μας πιο αποτελεσματικά.

Οι νέοι στην πρώτη γραμμή

Οι νεότερες γενιές βρίσκονται στην πρώτη γραμμή αυτών των αντιφάσεων και μεταβάσεων: από την κουλτούρα του λόγου στην κουλτούρα της εικόνας, από την κουλτούρα του ορθού λόγου στην κουλτούρα της συναισθηματικής νοημοσύνης, εργασιακή ευελιξία

Η αίσθηση απώλειας ή έλλειψης

ελέγχου για πολύ βασικές παρα-

μέτρους της ζωής, της ταυτότητας

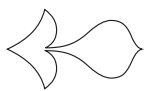
και της καθημερινότητάς μας,

είναι ίσως η μεγαλύτερη πρόκληση

που θα αντιμετωπίσουμε

στον 21ο αιώνα.

ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

αλλά και βαθιά υπαρξιακή ανασφάλεια· ψηφιακοί νομάδες αλλά και gig economy· το άπιαστο όνειρο της στέγασης και η επιδημία νοσημάτων της ψυχικής υγείας που είχε ήδη ξεκινήσει με την εισβολή των ΜΚΔ στη ζωή μας, αλλά κορυφώθηκε με την πανδημία· κατάρρευση του οικονομικού και κοινωνικού μοντέλου στο οποίο βασίστηκαν πολλά δημιουργικά επαγγέλματα, και ταυτόχρονα ένα νέο οικοσύστημα στο οποίο ο εργαζόμενος θα δουλεύει για τον εαυτό του και θα πρέπει να είναι καλός σε όλα.

Οι νέοι μπαίνουν σε ένα σύστημα Ανώτατης Εκπαίδευσης το οποίο είναι βαθιά άρρωστο, κυρίως στον αγγλοσαξονικό κόσμο και κυρίως στις κοινωνικές επιστήμες και τις ανθρωπιστικές σπουδές, ακριβώς επειδή το σύστημα αυτό εγκατέλειψε σταδιακά τις αρχές της κριτικής σκέψης, του ανοιχτού διαλόγου, της επιστημονικής μεθόδου και της μετάδοσης γνώσης, και αντιμετωπίζει τους φοιτητές ως πελάτες/καταναλωτές/θύματα που έχουν πάντα δίκιο. Τα παιδιά στο πανεπιστήμιο (ειδικά μετά την πανδημία αλλά και από πριν) δεν διαβάζουν, δεν προσέχουν, δεν εμπλέκονται ουσιαστικά· τα προγράμματα σπουδών δεν λειτουργούν· τα παιδιά βγαίνουν στον έξω κόσμο χωρίς στοιχειώδεις δεξιότητες (όχι πανεπιστημίου, αλλά σχολείου: γραφή, ανάγνωση, κατανόηση κειμένου, συλλογιστική)· η Ανώτατη Εκπαίδευση, η αγορά εργασίας και εντέλει τα συστήματα υπηρεσιών και υποδομών στη Δύση αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο μίας ενδόρρηξης σε αργή κίνηση όταν οι σημερινοί φοιτητές πάρουν τα κλειδιά στα χέρια τους.

Ενώ πολλοί νέοι σήμερα αναπτύσσουν περιβαλλοντική συνείδηση, συναισθηματική νοημοσύνη και ένα λεξιλόγιο ταυτοτήτων και συμπεριληπτικότητας που έλειπαν από προηγούμενες γενιές, ταυτόχρονα χάνουν «μυϊκή μάζα» σε άλλες κρίσιμες δεξιότητες, όπως η ενσωμάτωση σε ομάδες, οργάνισμός και επιχειρήσεις, η πειθαρχία σε ιεραρχίες και δομές λήψης και εφαρμογής αποφάσεων, η υπομονή και επιμονή, η ηθική της εργασίας ως μέσο κοινωνικής προσφοράς και όχι ως μέσο ανάδειξης του «εγώ». Οι νέοι αποκοινωνικοποιούνται μαζικά τόσο λόγω των ψηφιακών οικοσυστημάτων στα οποία όλοι πλέον ζούμε το μεγαλύτερο κομμάτι της καθημερινότητάς μας, όσο και εξαιτίας της απαξίωσης συλλογικών ταυτοτήτων και αφηγημάτων.

Η πολιτική των ταυτοτήτων και η ενασχόληση με αισθητικές παραμέτρους της προβολής του εγώ προς τους άλλους είναι η εύκολη λύση-υποκατάστατο της ενασχόλησης με πολύ κρισιμότερα ζητήματα συλλογικής επιβίωσης (είτε ταξικά, είτε εθνικά, είτε παγκόσμια). Αυτά θα απαιτούσαν πολύ περισσότερο χρόνο και κόπο – διάβασμα, επίγνωση ιστορίας και πολιτικής, πλουσιότερο λόγο, άβολο κοινωνικό διάλογο με ανθρώπους με τους οποίους διαφωνούμε και δεν μπορούμε να ταυτιστούμε.

Ένα όραμα για το μέλλον

Ωστόσο, παρά τις προκλήσεις και τις παθογένειες αυτές, εάν μείνουμε πιστοί στην αρχή της πολιτικής κοινωνιολογίας, ότι δηλαδή η αυτοπεποίθηση δημιουργεί έναν ενάρετο κύκλο εμπλοκής και προόδου, ενώ η αίσθηση ματαιότητας οδηγεί σε μια αυτοεκπληρούμενη προφητεία πορείας προς την καταστροφή, τότε υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορούμε και πρέπει να κάνουμε για να αντιμετωπίσουμε ή να προετοιμαστούμε για τις μεταβάσεις του 21ου αιώνα.

Μπορούμε να προσπαθήσουμε να εξισορροπήσουμε αυτές τις αρνητικές τάσεις ή προκλήσεις, αναπτύσσοντας τις δεξιότητες που αντιμετωπίζουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο. Για να γίνει αυτό πρέπει καταρχάς να επιβεβαιώσουμε και να διακηρύξουμε τις αξίες μας· να τραβήξουμε κόκκινες γραμμές αποτροπής απέναντι σε αυταρχικά καθεστώτα και δρώντες που απειλούν τις αξίες, τους θεσμούς, την ελευθερία, την ισότητα, τη δικαιοσύνη. Αυτό περιλαμβάνει τόσο τους εκθρούς της ανοιχτής κοινωνίας εντός και εκτός Δύσης, όσο και τους παράγοντες που θεωρούν ότι η τεχνολογία είναι υπέρνω δημοκρατίας ή λογοδοσίας.

Δεν πρέπει να φοβόμαστε να μεταδώσουμε αξίες και αρχές στα παιδιά μας. Κατά βάση δεν πρέπει να φοβόμαστε (σκέτο) γιατί ο φόβος μας αφαιρεί πολιτική ισχύ. Οι αξίες είναι τα θεμέλια ανθεκτικών κοινοτήτων· δίνουν νόπο

μα στη ζωή μας και σημασία στις πράξεις μας· μέσα από τις αξίες χτίζουμε τις ατομικές και συλλογικές μας ταυτότητες. Οι αξίες απαιτούν θυσίες (άλλωστε εφάμιλλες έννοιες είναι η τιμή και το κόστος)· συγκρούσεις και συμμαχίες, τόσο στο εσωτερικό όσο και παγκοσμίως, π.χ. για να παταχθεί το οργανωμένο έγκλημα και η φοροδιαφυγή που ξεζουμίζει τα κρατικά κοινωνικά συστήματα.

Υπάρχει τεράστιο περιθώριο στην αντιμετώπιση δομικών ανισοτήτων. Ωστόσο, οι χειρότερες ανισότητες ίσως να είναι αυτές στην παιδεία γιατί ουσιαστικά θέτουν τα θεμέλια για μία ολόκληρη ζωή ανισότητας, και για ολόκληρες γενιές ανισότητας.

Για να αντιμετωπίσει τα νέα ταξικά χάσματα που ήδη δημιουργούνται εξαιτίας της τεχνολογίας, το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να καλλιεργήσει τις δεξιότητες που εξισορροπούν τις αρνητικές συνέπειες του νέου ψηφιακού οικοσυστήματος: την κριτική σκέψη, την περιέργεια και την ικανότητα του να ακούς, να παρατηρείς και να ενδιαφέρεσαι για τους άλλους (ειδικά αυτούς με τους οποίους δεν μπορείς αρχικά να ταυ-

08

τιστείς), τον ανοιχτό διάλογο με επιχειρήματα, τη μελέτη της διαδικασίας (του πώς φτιάχνονται τα πράγματα, οι ανθρώπινες σχέσεις και οι κοινότητες – και γιατί λειτουργούν ή δεν λειτουργούν), τη χάραξη μακροπρόθεσμων προσωπικών και συλλογικών στόχων, και την αυτοπειθαρχία για την επίτευξη τους, και τη φαντασία που απαιτείται για όλα αυτά, και η οποία καλλιεργείται μέσα από την τέχνη και τη δημιουργική ενασχόληση.

Σε ένα παγκόσμιο τεχνολογικό και επικοινωνιακό περιβάλλον που προτάσσει την ευκολία του χρήστη, το βόλεμα του καταναλωτή, την αποφυγή δυσάρεστων εμπειριών ή αφηγημάτων, την περιχαράκωση σε φούσκες και ταυτότητες και στην ιδιότητα του θύματος, εμείς πρέπει να προτάξουμε τον πειραματισμό και την επαφή με ανθρώπους, τόπους, εμπειρίες, ακούσματα, αναγνώσματα και θέματα που βρίσκονται έξω από τη ζώνη της βολής μας και να αναλάβουμε την ευθύνη της μοίρας μας. Μόνο έτσι μπορούμε να συνεχίσουμε να αναπτυσσόμαστε, να εξελισσόμαστε και να γινόμαστε πιο ανθεκτικοί.

Το ελληνικό αφήγημα

Μεταξύ άλλων μεταβάσεων, στα μέσα του 21ου αιώνα ενδέχεται λόγω της ψηφιοποίησης να βιώσουμε την ανάδυση δύο διακριτών «ζωνών»: κάποιων κοινωνιών που ζούνε το μεγαλύτερο μέρος της καθημερινότητάς τους σε εικονικές πραγματικότητες αλλά συγκεντρώνουν εργασιακούς και δημιουργικούς πόρους και παράγουν πλούτο· και σε κοινωνίες πρωτίστως κατανάλωσης, εισαγωγής, αναλογικής διαβίωσης και τουρισμού. Είναι υπαρκτικής σημασίας για την Ελλάδα να βρει μια ισορροπία.

Η Ελλάδα μπορεί να χτίσει μια ιδιαίτερη ταυτότητα βασισμένη στις αξίες του μέτρου και του ανθρωποκεντρικού πολιτισμού.

Η αγάπη πολλών παιδιών και ενηλίκων για τις θετικές επιστήμες, η μαζική μάθηση ξένων γλωσσών, η εγγύτητά μας με την αρχαιότητα, με τη μυθολογία και με την ιστορία, οι εξωσχολικές δραστηριότητες όπως η μουσική εκπαίδευση και η άθληση, η οικογένεια (παρά τα στραβά της) και τα ανεπίσημα κοινωνικά δίκτυα στήριξης αποτελούν υγιείς βάσεις και δικλίδες ασφαλείας απέναντι σε διάφορους ολετήρες και κυρίως απέναντι στον εθισμό στις οθόνες, στη μαζική κατάθλιψη και την απώλεια νοήματος που τώρα μαστίζει πολλές κοινωνίες.

Ως μια μικρή χώρα σε μια ευαίσθητη γεωπολιτικά περιοχή και στο σταυρο-

δρόμο πολιτισμών είμαστε αναγκασμένοι, θέλοντας και μη, να είμαστε εξωστρεφείς και πορώδεις: να ακούμε και να ενδιαφερόμαστε για το τι συμβαίνει στον κόσμο· να εμπλουτίζουμε τον αστικό και κοινωνικό ιστό και να ενισχύουμε το εργατικό δυναμικό μας απορροφώντας και ενσωματώνοντας τάσεις, κινήματα, νομάδες, πρόσφυγες και μετανάστες.

Το ελληνικό αφήγημα έχει τη δυνατότητα να δώσει την απάντηση στο ερώτημα του *τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος τον 21ο αιώνα* – του πώς να το κάνεις σωστά: ποιότητα ζωής, ισορροπία ανάμεσα στην εργασία και την απόλαυση της ζωής, ανάμεσα στον ψηφιακό κόσμο και τον πραγματικό χωροχρόνο, ισορροπία ανάμεσα στο εγώ και στο εμείς, ανάμεσα στο άτομο και την οικογένεια, ανάμεσα στην κρατική υποστήριξη ή παρέμβαση και την ιδιωτική πρωτοβουλία, ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και τη διατήρηση της ταυτότητας.

Ίσως ακούγεται αφελές. Σίγουρα ακούγεται ως άπιαστο όνειρο. Αν όμως δεν οραματιστούμε ένα καλύτερο μέλλον, αν δεν φτιάξουμε έναν χάρτη του πού θέλουμε να φτάσουμε, εάν δεν ξεκινήσουμε να προχωρούμε προς τα εκεί, τότε δεν θα πάμε πουθενά. Αν το πιστέψουμε, θα πάμε. ☺

Το κείμενο αυτό βασίζεται στην ομιλία που δόθηκε στο 7ο Women in Business (WIB) Forum του Ελληνο-Αμερικανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου που πραγματοποιήθηκε στις 7 Ιουνίου 2023 στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.

** Ο Ρωμανός Γεροδήμος είναι καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής και Δημοσιογραφίας στο πανεπιστήμιο του Bournemouth*

Σε ένα περιβάλλον που προτάσσει
την ευκολία του χρήστη,
το βόλεμα του καταναλωτή,
την αποφυγή δυσάρεστων εμπειριών,
εμείς πρέπει να προτάξουμε
την επαφή με ανθρώπους, τόπους,
εμπειρίες, ακούσματα,
αναγνώσματα και θέματα
έξω από τη βολή μας.

ΟΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΕΝΩΝΟΥΝ ΚΑΙ ΔΙΧΑΖΟΥΝ

Η ΤΑΥΤΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ:

ΠΩΣ Η «ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ» ΥΠΕΡΙΣΧΥΣΕ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΤΗΣ ΣΩΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Η ταυτότητα, εθνική, θρησκευτική,

βιολογικού ή κοινωνικού φύλου, άρχισε να γίνεται της μόδας στον πανεπιστημιακό χώρο από το 1980 περίπου. Έκτοτε πολλαπλασιάστηκαν οι διατριβές και τα ακαδημαϊκά μαθήματα γύρω από έννοιες και στάσεις ζωής που δήθεν ενώνουν τα άτομα σε «συλλογικότητες», αλλά που στην πράξη διχάζουν. Η ταυτοτική πολιτική προωθεί το ανήκειν σε μία ή περισσότερες ομάδες, εξαλείφοντας τα ατομικά χαρακτηριστικά του κάθε ανθρώπου: με λίγα λόγια το να είσαι γκέι, «μαύρος» ή Ασιάτης αποκτά μεγαλύτερη σπουδαιότητα από το να είσαι γιατρός, καλλιτέχνης, υδραυλικός· και σίγουρα αποκτά μεγαλύτερη σπουδαιότητα από το να είσαι «καλός άνθρωπος» που βοηθάει τους συνανθρώπους του.

Οι ταυτότητες έχουν τρεις λειτουργίες.

Κατά πρώτον, είναι ένας τρόπος να διακρίνουμε μεταξύ ενός εσωτερικού — «εμείς» — και ενός εξωτερικού: οι «άλλοι». Δεύτερον: η ετικέτα σημαίνει για όσους την υιοθετούν ότι ανήκουν σε μια κοινότητα ομοίων (peers). Το τρίτο στοιχείο είναι το βλέμμα των άλλων: η ταυτότητα ορίζει πώς μας καλούν, πού μας κατατάσσουν και εντέλει πώς «μας βλέπουν». Ακόμα και οι επαγγελματικές ταυτότητες — δικηγόρος, μαραγκός, δημοσιογράφος — έχουν παρόμοια δομή και λειτουργίες.

Η ταυτότητα είναι προπάντων ένας τρόπος οργάνωσης της ζωής μας: ενεργούμε

και αισθανόμαστε σε αντιστοιχία με την ταυτότητά μας. Ένα από τα συναισθήματα είναι η συγγένεια με όσους μοιράζονται την ίδια ταυτότητα, παρότι δεν τους γνωρίζουμε προσωπικά: η αλληλεπίδραση με αυτούς θεωρείται, εξ ορισμού, ευκολότερη από ό,τι με τους «άλλους». Επιπλέον, βοηθάει στην αναγνώριση: αν έχω ευσεβείς Εβραίους ή μουσουλμάνους καλεσμένους, δεν μαγειρεύω κοιρινό για το δείπνο· ούτε παίζω τον οινόχοο στον μουσουλμάνο. Οι ταυτότητες μας βοηθούν να διαμορφώνουμε τη συμπεριφορά μας απέναντι στους άλλους.

Αλλά μία και μοναδική ταυτότητα δεν αρκεί και ταυτοχρόνως είναι κάτι που

κατακλύζει τα άτομα. Στον πολιτισμό, κάθε άτομο χαρακτηρίζεται από πλήθος ταυτοτήτων οι οποίες έχουν σειρά σπουδαιότητας και προτεραιότητας. Η εργασία, η ιδιότητα του πολίτη, οι σπουδές, η εμφάνιση, το φύλο, η ιδεολογία προσδίδουν σειρά ταυτοτήτων οι οποίες έχουν μεγαλύτερη σπουδαιότητα από τα χαρακτηριστικά που φαίνονται επικρατέστερα έξω από τον πολιτισμό: κάποτε, η απόχρωση του δέρματος έδινε πληροφορίες για το σε ποια φυλή του παρθένου δάσους ανήκει ο καθένας — αλλά, στο πλαίσιο του πολιτισμού, αυτό το εξωτερικό χαρακτηριστικό δεν θα έπρεπε να γίνεται καν ορατό. Αντιθέτως, αποκτά σημασία η ταυτότητα του πολίτη μιας χώρας ή μιας γεωπολιτικής περιοχής: λόγου χάρη, είμαι Αθηναίος, Έλληνας και Ευρωπαίος — όχι απαραίτητως με αυτή τη σειρά. Η ταυτότητα είναι αναπόφευκτη όταν απευθυνόμαστε στο οργανωμένο κράτος το οποίο λαμβάνει υπόψη την ταυτότητά μας στις σχέσεις του μαζί μας: για παράδειγμα, υπάρχουν νόμοι που αφορούν τις γυναίκες, νόμοι που αφορούν τους ανηλικούς, νόμοι που αφορούν τους αυτοκινητιστές, τους αθλητές, το νοσηλευτικό προσωπικό κ.λπ.

Όταν κάποιος δηλώνει Αμερικανός δίνει κάποιες πληροφορίες για τον εαυτό του.

Αυτές οι πληροφορίες όμως γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας από τους άλλους: ένας Αμερικανός μπορεί να θεωρηθεί αφελής, πιστολάς, αμόρφωτος ή φιλοχρήματος· για να παρουσιάσει τον εαυτό του ως άτομο χρειάζονται περισσότερες πληροφορίες — ηλικία, επάγγελμα, οικογενειακή κατάσταση, γενέθλιος τόπος. Ειδάλλως, η ταυτότητά του αναλύεται στα στοιχεία ενός στερεότυπου.

Οι ΗΠΑ είναι παράδειγμα προς αποφυγήν σχετικά με την πολιτική της ταυτότητας.

Η ταυτότητα συνιστά εκ των ων ουκ άνευ πτυχή του δημόσιου διαλόγου, των στατιστικών και των πολιτικών συζητήσεων, με αποτέλεσμα η κοινωνία να κατακερματίζεται σε πολλά μικρά στεγανοποιημένα κουτάκια το εσωτερικό των οποίων εξαγριώνεται όλο και περισσότερο εναντίον αληθινών ή φανταστικών εχθρών. Οι ταυτότητες έχουν αποκτήσει τέτοια σπουδαιότητα εξαιτίας των διακρίσεων που προηγήθηκαν: διακρίσεις και υποτίμηση εναντίον των γυναικών, διωγμοί των ομοφυλοφίλων, των Εβραίων, των μη λευκών, των αναπήρων — με λίγα λόγια, η σημερινή manía των ταυτοτήτων οφείλεται στο παρελθόν της κακομεταχείρισης και του αποκλεισμού από διάφορους τομείς ή δραστηριότητες.

ΤΗΤΕΣ

11

Ωστόσο, η δικαιολόγησή τους δεν σημαίνει ότι είναι επιθυμητές: ανάμεσα στις παρενέργειές τους είναι η ψυχολογία του θύματος ατόμων ή ομάδων, η απαίτηση για ειδική μεταχείριση και προπάντων η μηχανιστική μεταφορά του παρελθόντος στο παρόν. Η πολιτική των ταυτοτήτων, η ταυτοτική επιμονή, δεν λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές εξελίξεις: υπερτονίζοντας τα όρια φαντασιακών κοινοτήτων —π.χ. ΛΟΑΤΚΙ+ «κοινότητα»— και ξεχωρίζοντας ένα κοινό γνώρισμα, τη σεξουαλική συμπεριφορά, θεωρεί δεδομένες τις διακρίσεις στο παρόν. Παραλλήλως, αγνοεί τον ταξικό, οικονομικο-κοινωνικό παράγοντα που παραμένει θεμελιώδης.

Παρότι η ισότητα περιλαμβάνει την παρατήρηση των διαφορών —π.χ. της θρησκείας— η διόγκωσή τους προκαλεί κατάλυση νόμων και κοινωνικό κατακερματισμό. Συχνά, οι ταυτότητες οργανώνονται γύρω από αντικοινωνικά συναισθήματα ή ιδεολογίες μερικές από τις οποίες είναι ευαγάνωστες (αντισημιτισμός, ρατσισμός), ενώ άλλα οξύνουν εμμέσως παλιά κοινωνικά μισα, όπως ο αφροαμερικανικός εθνικισμός, ο μαχητικός αφροκεντρισμός και ο ριζοσπαστικός φεμινισμός που καλεί σε διαχωρισμό των φύλων και «εκδίκηση» κατά των λευκών ανδρών.

Το βάρος που αποκτούν οι φυλετικοχρωματικές ταυτότητες στον σύγχρονο κόσμο αντικατοπτρίζει τη μείωση του ενδιαφέροντος για τις οικονομικές και ταξικές ανισότητες: η παραμέληση της «λευκής» αγροτικής τάξης στις ΗΠΑ και στη Γαλλία, καθώς και της βρετανικής «λευκής» working class (που δεν είναι και τόσο «working»), ενισχύει κινήματα δεξιού και αριστερού εξτρεμισμού υπέρ των φτωχών. Η έμφαση στο πρόβλημα του ρατσισμού παραμερίζει ερωτήματα σχετικά με τις ταξικές ανισότητες, ταυτίζοντας τα ταξικά προβλήματα με τα ρατσιστικά και ξεχειλώνοντας την έννοια του ρατσισμού σε οποιαδήποτε δυσανεμία, διαφωνία ή προτίμηση.

Η ταυτοτική εστίαση και πολιτική θολώνουν το ζήτημα της κοινωνικής τάξης: οι Αφροαμερικανοί εκατομμυριοσχοί του Χόλιγουντ είναι άραγε «μαύροι» όπως εκείνοι που ζουν στις φτωχογειτονιές; Το χρώμα του δέρματος και μια κοινή ιστορία στα βήθη των αιώνων είναι άραγε ισχυρότερα από την κοινωνική και οικονομική θέση στο σήμερα; Έχει την ίδια θέση στον κόσμο ένας φτωχός transgender με έναν πλούσιο transgender; Μπορούμε να εξετάσουμε τη θέση των γυναικών οριζοντίως σε όλες τις κουλτούρες και σε όλες τις κοινωνικές τάξεις;

Ακόμα και σε χώρες δίχως ρατσιστικές συνήθειες, καλλιεργούνται και εντείνονται τα παλιά πάθη εναντίον των λευκών υπενθυμίζοντας με γλαφυρότητα τα ρατσιστικά εγκλήματα του παρελθόντος. Έτσι, τα όρια των φυλετικών ταυτοτήτων γίνονται όλο και πιο δύσκαμπτα, εγείρονται απαιτήσεις για «θετικές διακρίσεις» εκ μέρους των πρώην αδικημένων και αυξάνεται η πικρία ένθεν και ένθεν. Γίνεται λόγος για τα «λευκά προνόμια» τα οποία ωστόσο καταργήθηκαν στις ανεπτυγμένες χώρες, από νομική άποψη τουλάχιστον, στη δεκαετία του 1960. Από την πλευρά τους, οι πολιτικοί, για να ανταποκριθούν στις τάσεις του εκλογικού σώματος κινούνται με βάση δευτερεύοντα κριτήρια — λες και το χρώμα του δέρματος, η καταγωγή ή η σεξουαλική πρακτική εξισώνει τους ανθρώπους και τα συμφέροντά τους. ©

Η ταυτοτική εστίαση και πολιτική θολώνουν το ζήτημα της κοινωνικής τάξης:

οι Αφροαμερικανοί εκατομμυριούχοι

του Χόλιγουντ είναι άραγε «μαύροι»

όπως εκείνοι που ζουν στις φτωχογειτονιές;

Το χρώμα του δέρματος και μια κοινή

ιστορία στα βήθη των αιώνων είναι άραγε

ισχυρότερα από την κοινωνική και οικονομική

θέση στο σήμερα; Έχει την ίδια θέση

στον κόσμο ένας φτωχός transgender με έναν

πλούσιο transgender; Μπορούμε να εξετάσουμε

τη θέση των γυναικών οριζοντίως σε όλες

τις κουλτούρες και σε όλες τις κοινωνικές

τάξεις;

Το ρέκβζεμ της Ουτοπίας

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΝΟΣ BOOMER

ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗ

Μπορεί να είχαμε χούντα αλλά εγώ ήμουν φανατικός ροκάς και, ως εκ τούτου, ευτυχής έφηβος. Λίγο ο απόηχος του Woodstock, λίγο τα ζευγάρια των χιπι-δων στον δρόμο για τα Μάταλα (τους είδα ή τους φαντάστηκα;) ήμουν εντυπωσιασμένος. Τα κατάφερα και στην κιθάρα.

Ήταν ο καινούργιος ήχος. Ήταν οι guitar heroes.

Αλλά κυρίως ήταν το όραμα ενός καινούργιου τρόπου ζωής: κοινόβια, ελεύθερος έρωτας, ζωή στη φύση, αντισυμβατικότητα και εν πάση περιπτώσει ό,τι φανταζόταν ο καθένας, με όποιες πληροφορίες έφταναν στη χώρα μας, την αποκομμένη από τον κόσμο. Συν ένα αντιπολεμικό κίνημα εναντίον της αμερικανικής παρουσίας στο Βιετνάμ, πρωτοφανές για εμπόλεμη χώρα. Μια μικρή επανάσταση και κύμα - κίνημα μουσικής που την εκφράζει: γι' αυτό είχε τέτοια δύναμη κι επιρροή.

Όσο κράτησε... τίποτα δεν κρατάει για πάντα. Αλλά αυτό το μάθαμε αργότερα...

Για μένα κράτησε ακόμη λιγότερο.

Εντάχθηκα σε μία μαοϊκοσταλινική παράνομη οργάνωση —άλλοι οι καιροί τότε— η οποία μου επέβαλε να εγκαταλείψω τις ροκιές ως προϊόντα του μιστού ιμπεριαλισμού. Πούλησα τα πολύτιμα ηλεκτρικά όργανα, αχ... τώρα θα ήταν vintage, και το έριξα στον αγωνιστικό Μίκη, στον Όλυμπο και στην Γκιώνα. Χωρίς στενοχώρια. Γιατί και πάλι μου προ-οφέρθηκε το όραμα ενός καινούργιου κόσμου, ακόμη πιο θαυμαστού και χειροπιαστού από τον ψυχεδελικό. Είχαμε ως πηγή έμπνευσης δεκάδες παραδείγματα στη γεωγραφική μας γειτονιά, χώρια τη «Μεγάλη Προλεταριακή Πολιτιστική Επανάσταση». Πώς να μη γοητευτούμε ως ανήσυχoi και ρομαντικοί νέοι! Αν και οι πληροφορίες αυξάνονταν, επιλέγαμε όσες ταίριαζαν στη στρατεύσή μας, που μας βόλευαν δηλαδή, απορρίπτοντας τις αντίθετες ως ψευδείς. Ούτε αυτό κράτησε για πάντα...

Αλλά κι αυτό το έμαθα λίγο αργότερα.

Ξανακοιτώ με τα σημερινά μάτια τα σημαντικά μουσικά ρεύματα. Παράλληλα με το rock/psychedelic και τις παραλλαγές του στις δεκαετίες 1960-70 υπήρξαν και άλλα με καλλιτεχνικό ενδιαφέρον και επιρροή. Ιδιαίτερα στη «μαύρη» μουσική. Βέβαια εμείς οι σκληροί ροκάδες ονομάραμε τους τύπους με τα δαντελωτά πουκάμισα και τα παντελόνια καμπάνα που σάρωναν τις πίστες με το «Sex Machine»: περιφρονούσαμε τους κακρεκλάδες, τα «γκιράμα». (Ο όρος οφειλόταν στο «Get Up», την προτροπή του James Brown). Δεν μπήκαμε στο νόημα αμέσως. Αλλά το funk ήταν κάτι παραπάνω: άφηνε πίσω του την ηττοπάθεια των blues και των gospel. «I am black and I am proud» και επιτέλους «Get up, stay on the scene»... Μαύρη υπερηφάνεια κι ελπίδα που οδήγησαν στα πρώτα πολυφυλετικά συγκροτήματα όπως οι Sly & Family Stone και η μπάντα του Jimi Hendrix. Όμως, ο Malcom X και ο M.L.King δολοφονήθηκαν, η φυλετική βία απλώθηκε στην πόλη, η ελπίδα ξεθώριασε και η στρατευμένη νεολαία στράφηκε σε σκληρότερα μηνύματα. Τα πολύχρωμα funky ακροατήρια αραιώσαν. Κατέφτασε το hip hop που στηρίχτηκε στο αξεπέραστο beat της funky, στον ρυθμό της καρδιάς, του αίματος, της αναπνοής, μεταμορφώνοντας την ανθρώπινη φωνή στο απόλυτο κρουστό όργανο. Κυριάρχησε μέχρι τις μέρες μας, μιλώντας για τη φτώχεια, το αλκοόλ, τα ναρκωτικά και τη βία της πόλης. Συγκροτήματα όπως οι Public Enemy όρισαν με τον δικό τους τρό-

θα οδηγηθούμε σε κάτι καινούργιο ή

σ' ένα νεοσυντηρητισμό στο πλαίσιο

του οποίου οι δυνάμεις ασφαλείας

θα παίζουν κλέφτες και αστυνόμους

με τους ανυπότακτους κι αναιδέις

πιτσιρικάδες; Ίσως το μέλλον

επιφυλάσσει εκπλήξεις.

πο τι σημαίνει μαχόμενη μαύρη μουσική: «Fear of black planet, Fight power, Rebel without cause, Antinigger machine». Η καινούργια μουσική επεκτάθηκε και στην Ευρώπη, ιδιαίτερα στη Γαλλία: όταν υιοθέτησαν τις κοινότητες των beurs και των μαύρων.

Ωστόσο, σε αντίθεση με τη Flower power των 60s που περιείχε μήνυμα κοινωνικής ανατροπής ή έστω βαθιάς έμπρακτης αμφισβήτησης, το hip hop, ακόμη και στην πιο σκληρή μορφή του, περιγράφει, καταγγέλλει, διαμαρτύρεται, εξοργίζεται, αλλά δεν προβάλλει έναν εναλλακτικό κόσμο. Και πώς να το κάνει; Βρισκόμαστε στο τέλος της αθωότητας ή μάλλον της αφέλειας. Και η αριστερά; Αχ... η αριστερά ουδέποτε είχε καλές σχέσεις με τα μουσικά ρεύματα. Μόνο χρησιμοθηρικά. Όχι ότι δεν

το ξέραμε, αλλά κάποια στιγμή ο Θάνος Μικρούτσικος μου έδωσε το ενδοοργανωτικό κείμενο του ΚΚΕ που όχι μόνο απέρριπτε τη διεφθαρμένη «δυτική» μουσική αλλά χαρακτήριζε διάφορους –από τους Pink Floyd έως τον Σαββόπουλο– ως «πράκτορες του ιμπεριαλισμού». Το δημοσίευσα (Σχολιαστής τ.13): σιγά την έκπληξη... Δεν είχε μεγάλη σημασία.

Οι εξελίξεις ήταν γοργές, το Τείχος του Βερολίνου κατεδαφίστηκε, χάσαμε τη μεγάλη σοσιαλιστική πατρίδα, πάει κι ο Γκορμπατσόφ. Και μαζί τους το όνειρο του καινούργιου, μα τόσο γερασμένου, κόσμου. Οι «σοσιαλιστικές» χώρες που απέμειναν στη μακρινή Ασία ουδόλως προσπαθούν να επιβάλουν ιδεολογική ηγεμονία. Μεσολάβησε κι ο Ντεγκ Χσιάο Πηγκ με τις άσπρες και μαύρες γάτες του, τις προσγειώσε και έκτοτε οι Κινέζοι κάνουν business με ιδιαίτερη επιτυχία. Σοσιαλιστικά οράματα τέλος.

Με την εξαίρεση κάποιων σταλινικών υπολειμμάτων, η ευρωπαϊκή αριστερά βρίσκεται σε στρατηγικό αδιέξοδο. Τα νεοαριστερά κόμματα που εμφανίζονται –ΣΥΡΙΖΑ, Podemos, La France Insoumise– ελάχιστη σχέση έχουν με τα δυσφημισμένα ολιστικά μαρξιστικά οράματα. Συγκεντρώνουν στις τάξεις τους μέλη και στελέχη κάθε ιδεολογικής απόχρωσης –στη χώρα μας μέχρι και ανορθολογιστές Ανελίτες– και ανακηρύσσονται αριστεροί διά της αναβασπιτικής, συγκροτώντας ένα λαϊκιστικό ρεύμα που εκμεταλλεύεται τις δυσκολίες και τις δυσλειτουργίες του συστήματος. Απευθύνονται στο θυμικό, πολιτεύονται, τουλάχιστον εδώ στην Ελλάδα, με καταγγελτικό έως και χυδαίο λόγο· με έναν αέρα εγχώριου τραμπούκου. Και βέβαια δεν υποκύπτουν στη ρυπαρή σοσιαλδημοκρατία, που ήταν ο μεγάλος ιδεολογικός εχθρός από την εποχή του «αποστάτη Κάουτσκι».

Αδυνατούν να προβάλουν το όραμα μιας διαφορετικής κοινωνικής οργάνωσης. Διαβάζοντας τις συνεδριακές διακηρύξεις του ΣΥΡΙΖΑ δεν βρίσκουμε πια το πρόγραμμα του «σοσιαλιστικού μετασχηματισμού» αλλά μια μωτρωμένη αποδοχή του καπιταλισμού: «είμαστε εντός και εναντίον» λέει ο Ευκλείδης Τσακαλώτος. Πρόκειται για μια ευρωπαϊκή αριστερά χωρίς εναλλακτικό σχέδιο.

Εμπλεξα τις σκέψεις για την εξέλιξη ενός πολιτικού χώρου με τα σημαντικότερα μαζί κινηματικά μουσικά ρεύματα που κυριάρχησαν μέχρι σήμερα, διότι και τα δύο επέδρασαν βαθύτατα στη συνείδηση και τη συμπεριφορά μεγάλου μέρους της κοινωνίας και της νεολαίας. Βέβαια η δράση και η πορεία της αριστεράς είχε ασυγκρίτως ευρύτερες επιπτώσεις στην κοινωνική εξέλιξη. Τόσο το κομμουνιστικό όραμα όσο κι αυτή η περιορισμένη χρονικά ψευδαισθησιολογία της Flower power προέβαλαν την εκδοχή ενός διαφορετικού κόσμου: η πρώτη θριάμβευσε με ταχές που σκέπασαν τις ομιχλές των Γκουλάγκ προτού σωριαστεί σε ερείπια· η δεύτερη έφτιαξε κάποιες εναλλακτικές κοινότητες προτού την κατατροπώσουν οι γραβάτες. Έτσι, στις μέρες μας, βαδίζουμε απαλλαγμένοι από τις ουτοπίες και αντιδρούμε άνευ ψευδαισθήσεων. Είναι άραγε δείγμα ωριμότητας των κοινωνιών μας;

Η τυφλή βία των εξεγέρσεων στη Γαλλία ή το δικό μας ξέσπασμα το 2008 δεν δείχνουν ωριμότητα· είναι εκρήξεις οργής χωρίς στόχο. Θα οδηγηθούμε σε κάτι καινούργιο ή σ' ένα νεοσυντηρητισμό στο πλαίσιο του οποίου οι δυνάμεις ασφαλείας θα παίζουν κλέφτες και αστυνόμους με τους ανυπότακτους κι αναιδέις πιτσιρικάδες; Ίσως το μέλλον επιφυλάσσει εκπλήξεις. Για την ώρα παρατηρώ την «υπαρκτή» αριστερά (όπως λέγαμε «υπαρκτός σοσιαλισμός») να βολοδέρνει, μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας, αναζητώντας το χαμένο ιερό δικοποτόπιο.

Όμως η μουσική είναι εδώ κι ευτυχώς δεν έχει ανάγκη από στρατηγικούς στόχους, ουτοπικούς ή μη, για να μας μαγέψει. Αρκείται και σε μικρές, μιας χρήσης, ουτοπίες για να φτιάξει τον κόσμο, έστω για λίγο. Δεν μιλά για το hip hop και τα παρόμοια κινήματα. Εγώ το έπαιζα πάντα πιο σοφιστικέ, πιο λόγιος, κλασική μουσική, τζαζ και τα τοιαύτα... Αλλά, πώς να το κρύψω, όταν ακούω τους ραπάδες, κι ας μην καταλαβαίνω τι λένε, δεν μπορώ ν' αντισταθώ... λικνίζομαι. ☺

* Ο Δημήτρης Οικονομάκης είναι μουσικοσυνθέτης.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΘΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ

Ο ΙΤΑΛΟΣ ΔΙΑΝΟΗΤΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΡΡΙΨΗ ΤΩΝ
ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΩΝ «ΕΧΘΡΩΝ»,
ΤΙΣ ΙΔΕΟΛΗΨΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ
ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΤΟΥ GIOVANNI SARTORI*

14

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Η ιδεολογία συνηθίζει τους ανθρώπους στο να μη σκέφτονται: είναι το όπιο του νου. Είναι επίσης μια πολεμική μηχανή που προορίζεται να επιτεθεί και να φιμώσει όσους διαφωνούν. Με την ανάπτυξη των μαζικών επικοινωνιών έχει ενταθεί επίσης ο βομβαρδισμός των χαρακτηρισμών: ο πόλεμος των λέξεων μεταξύ των «ενδόξων ονομάτων» —εκείνα που εκτιμά ο ιδεολόγος— και των «χυδαίων ονομάτων» με τα οποία υποτιμά και δυσφημεί τους αντιπάλους του. Το πρόβλημα είναι ότι ο ιδεολόγος απαλλάσσεται από τη σκέψη και την αντικαθιστά με τσιτάτα και χαρακτηρισμούς. Η ιδεολογική απόρριψη των άλλων δεν εξηγείται και δεν τεκμηριώνεται. Η ιδεολογία δίνει απόλυτη βεβαιότητα και ως εκ τούτου δεν απαιτούνται αποδείξεις· δεν απαιτούνται ούτε καν πειραματικά δεδομένα.

Οι ιδεολογίες –κυρίως η μαρξιστική ιδεολογία– αν και έχουν πια πεθάνει, επιβιώνουν και ενσωματώνονται στην «πολιτική ορθότητα», μια ιδεολογία χωρίς μεταφυσική ή φιλοσοφία που περιορίζεται στο «σκότωμα» της σκέψης και στην αντικατάστασή της με υβριστικά επίθετα. Εξηγώ λίγο περισσότερο. Το τέλος της ιδεολογίας προέβλεψαν στη δεκαετία του 1960 πολλοί μελετητές, αλλά η προφητεία ήταν μάλλον πρόωρη. Με την έκφραση «τέλος της ιδεολογίας» εννοούσαν κυρίως το τέλος της μαρξιστικής ιδεολογίας —η οποία επικρατούσε— όχι της ιδεολογίας εν γένει την οποία ο Μπενεντέτο Κρότσε ονόμαζε «κατηγορία του πνεύματος». Η πρόωρη πρόβλεψη της δεκαετίας του 1960 ωρίμασε με την κατάρρευση του Τείχους του Βερολίνου το 1989: στα συντρίμια του εξέπνευσε η σταλινικο-λενινιστική ιδεολογία που είχε αναπτυχθεί πάνω στη μαρξιστική ή τη μαρξική.

Ο θάνατος της ιδεολογίας δεν σημαίνει θάνατο της ιδεολογικής νοοτροπίας, της *forma mentis*, δηλαδή των γυαλιών με τα οποία βλέπουμε τον κόσμο. Στην εποχή της, η ιδεολογία χαρακτηρίστηκε σκέψη που καταργεί τη σκέψη: ένα σύνολο νεκρών σκέψεων ανθρώπων που δεν σκέφτονται πια, αλλά που επαναλαμβάνουν μανιωδώς συνθήματα και εδάφια από «άγιες» γραφές. Η πολιτική ορθότητα δεν είναι καν ο κληρονόμος ενός τρόπου σκέψης: είναι πόλεμος με γλωσσικές επιθέσεις που διαγράφει τις «λανθασμένες» και άδικες λέξεις, αφήνοντάς μας στο έλεος της βαθιάς άγνοιας.

Οι διανοούμενοι της Δύσης ζουν ελεύθεροι εδώ και δύο αιώνες. Δεν υφίστανται πλέον την Ιερά Εξέταση και την πυρά σαν τον Θωμά Τορκεμάδα, ούτε βρίσκονται στην υπηρεσία των μαικίνων· δεν συλλαμβάνονται και δεν φυλακίζονται για «εγκλήματα σκέψης». Αλλά ακόμα κι αν ζούμε ελεύθεροι, είμαστε πραγματικά ελεύθεροι να «σκεφτόμαστε ελεύθερα»; Μπορούμε να πούμε, με το χέρι στην καρδιά, ότι σκεφτόμαστε ελεύθερα; Φυλακή δεν μπαίνουμε πια αλλά δεχόμαστε ακόμα πίεση και εκφοβισμό. Οι αλήθειες «της δεξιάς» και «της αριστεράς» μάς έχουν διαποτίσει. Όποιος δεν πτοείται είναι όντως ελεύθερος, αλλά εφόσον παραμένει στη γη, ανάμεσά μας, διακινδυνεύει να υποστεί τιμωρίες, εξοστρακισμό και αποκλεισμό. Φήμη, επιτυχία, βραβεία αποσπούν σχεδόν πάντοτε όσοι ακολουθούν τον άνεμο της πολιτικής ορθότητας.

Η ιδεολογία συνεχίστηκε, λοιπόν, ως νοοτροπία και ως τρόπος σκέψης «μπλοκαρίσματος της σκέψης»: η ιδεολογία, η ιδεοληψία δεν ξεπεράστηκε. Για να μιλάμε περί τέλους της ιδεολογίας, πρέπει να έρθει το τέλος της επιβεβλημένης «σωστής σκέψης» και της τυραννίας της ιδεολογίας στη σκέψη. ©

* Ο Τζοβάνι Σαρτόρι θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους στοχαστές στη Συγκριτική Πολιτική και στη Θεωρία της Δημοκρατίας. «Τριάντα μαθήματα για τη δημοκρατία», εκδ. Μελάι (μτφ. από τα ιταλικά Σώτη Τριανταφύλλου)

Στην εποχή της, η ιδεολογία χαρακτηρίστηκε σκέψη που καταργεί τη σκέψη: ένα σύνολο νεκρών σκέψεων ανθρώπων που δεν σκέφτονται πια, αλλά που επαναλαμβάνουν μανιωδώς συνθήματα και εδάφια από «άγιες» γραφές.

Μια ανάλυση της διαμάχης

16 γύρω από τα σχόλια της

J.K. ROWLING

Η συγγραφέας της σειράς του Χάρι Πότερ JK Rowling δέχτηκε πυρά στις αρχές Ιουνίου 2020 για τα αμφιλεγόμενα tweets που δημοσίευσε σχετικά με την κοινότητα των τρανς. Η στάση της έχει κάνει θαυμαστές και ηθοποιούς του κόσμου των μάγων όπως ο Daniel Radcliffe, η Emma Watson, ο Rupert Grint και ο Eddie Redmayne να

μιλήσουν εναντίον της. Τι ακριβώς είπε η JK Rowling; Στις 6 Ιουνίου 2020, η Rowling έκανε retweet ένα άρθρο που μιλούσε για «άτομα που έχουν έμμυνο ρύση», προφανώς διαφωνώντας με το γεγονός ότι το κείμενο δεν χρησιμοποιούσε τη λέξη «γυναίκες». «Άτομα που έχουν έμμυνο ρύση»: είμαι σίγουρη ότι παλιά υπήρχε μια λέξη για αυτούς τους ανθρώπους. Κάποιος να με βοηθήσει. *Wumben; Wimpud Woomud;* έγραψε. Αυτό το tweet προκάλεσε πολλές αντιδράσεις, αλλά η συγγραφέας του Χάρι Πότερ δεν υποχώρησε και έγραψε για τις απόψεις της με περισσότερες λεπτομέρειες.

«Αν το φύλο δεν είναι πραγματικό, δεν υπάρχει έλξη για το ίδιο φύλο. Αν το φύλο δεν είναι πραγματικό, η βιωμένη πραγματικότητα των γυ-

για τους τρανς

Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ ΧΑΡΙ ΠΟΤΕΡ ΔΕΧΤΗΚΕ ΕΝΤΟΝΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΑ ΣΧΟΛΙΑ ΠΟΥ ΕΚΑΝΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΑΝΣ «ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΝΝΑΣ ΚΟΥΤΑΛΟΥ

ναϊκών παγκοσμίως διαγράφεται. Γνωρίζω και αγαπώ ανθρώπους που είναι τρανς, αλλά η διαγραφή της έννοιας του φύλου αφαιρεί την ικανότητα πολλών να μιλούν ουσιαστικά για τη ζωή τους. Δεν είναι μίσος να λες την αλήθεια», έγραψε στο Twitter. «Η ιδέα ότι γυναίκες σαν εμένα, που συμπονούσαν τους τρανς για δεκαετίες, νιώθοντας συγγένεια επειδή είναι ευάλωτοι με τον ίδιο τρόπο όπως οι γυναίκες — δηλαδή στην ανδρική βία—, «μισούν» τους τρανς επειδή πιστεύουν ότι το φύλο είναι πραγματικό και έχουν ζήσει τις συνέπειες, είναι ανοησία». Και συνέχισε: «Σέβομαι το δικαίωμα κάθε τρανσέξουαλ ατόμου να ζει με όποιο τρόπο αισθάνεται αυθεντικό και άνετο. Θα σας στήριζα αν δεχόσασταν διακρίσεις λόγω του ότι είστε τρανς. Ταυτόχρονα, η ζωή μου έχει διαμορφωθεί από το να είμαι γυναίκα. Δεν πιστεύω ότι είναι μίσος να το λες αυτό».

Επειτα, στις 10 Ιουνίου 2020, η Rowling δημοσίευσε μια εκτενή ανάρτηση στον ιστότοπό της και έστειλε ένα tweet που έγραφε «TERF Wars». (Το TERF είναι ένα ακρωνύμιο που σημαίνει trans-exclusionary radical feminist.) «Αυτό δεν είναι εύκολο να το γράψω, για λόγους που θα αποσαφηνιστούν σύντομα, αλλά ξέρω ότι είναι καιρός να τοποθετηθώ σχετικά με ένα θέμα που περιβάλλεται από τοξικότητα. Το γράφω χωρίς καμία επιθυμία να προσθέσω σε αυτή την τοξικότητα», έγραψε. «Για όσους δεν γνωρίζουν: τον περασμένο Δεκέμβριο δημοσίευσα στο Twitter τη στήριξη μου στη Maya Forstater, μία φοροτεχνικό που έχασε τη δουλειά της για υποτιθέμενα “τρανσφοβικά” tweets. Πήγε στο δικαστήριο, ζητώντας από τον δικαστή να αποφανθεί για το αν η φιλοσοφική πεποίθηση ότι το φύλο καθορίζεται από τη βιολογία προστατεύεται από τον νόμο. Ο δικαστής Tayler αποφάνθηκε ότι δεν προστατεύεται». Η Rowling εξήγησε ότι άρχισε να ενδιαφέρεται για τρανς θέματα ενώ ερευνούσε έναν λογοτεχνικό χαρακτήρα. Περιέγραψε επίσης «πέντε λόγους ανησυχίας για τον νέο τρανς ακτιβισμό». Αλλά, οι ακτιβιστές αντέδρασαν με οργή.

Ο Radcliffe, ο ίδιος ο Χάρι Πότερ, ήταν ο πρώτος σταρ από το franchise που κυκλοφόρησε μια δήλωση (μέσω του The Trevor Project) σχετικά με τα σχόλια της Rowling: «Καταλαβαίνω ότι ορισμένα μέσα ενημέρωσης πιθανότατα θα θέλουν να το χαρακτηρίσουν ως μια διαμάχη μεταξύ της JK Rowling και εμένα», είπε, «αλλά δεν πρόκειται πραγματικά για αυτό, ούτε είναι αυτό που έχει σημασία τώρα. Ενώ η Jo είναι αναμφισβήτητη υπεύθυνη για την πορεία που ακολούθησε η ζωή μου, ως κάποιος που έχει την τιμή να συνεργάζεται και συνεχίζει να συνεισφέρει στο “Trevor Project” την τελευταία δεκαετία, και απλώς ως άνθρωπος, αισθάνομαι υποχρεωμένος να πω κάτι αυτή τη στιγμή. Οι τρανς γυναίκες είναι γυναίκες. Οποιαδήποτε αντίθετη δήλωση διαγράφει την ταυτότητα και την αξιοπρέπεια των τρανς ατόμων και έρχεται σε αντίθεση με όλες τις συμβουλές που δίνονται από επαγγελματικούς συλλόγους υγειονομικής περίθαλψης που έχουν πολύ μεγαλύτερη εξειδίκευση σε αυτό το θέμα από την Jo ή εμένα. Σύμφωνα με το The Trevor Project, το 78% των τρανσέξουαλ και nonbinary νέων ανέφεραν ότι αποτελούν αντικείμενο διακρίσεων λόγω της ταυτότητας φύλου τους. Είναι σαφές ότι πρέπει να κάνουμε περισσότερα για να υποστηρίξουμε τα τρανς και nonbinary άτομα, να μην ακυρώσουμε την ταυτότητά τους και να μην προκαλέσουμε περαιτέρω ζημιά».

Και συνέχισε: «Προς όλους εκείνους που τώρα νιώθουν ότι η εμπειρία τους από τα βιβλία έχει αμαρυνθεί ή μειωθεί. Λυπάμαι βαθιά για τον πόνο που σας προκάλεσαν αυτά τα σχόλια. Ελπίζω πραγματικά να μη χάσετε εντελώς ό,τι ήταν πολύτιμο σε αυτές τις ιστορίες για σας... Και, κατά τη γνώμη μου, κανείς δεν μπορεί να το αγγίξει αυτό, σημαίνει

ό,τι σημαίνει για σας και ελπίζω ότι αυτά τα σχόλια δεν θα το αλλοιώσουν τόσο πολύ».

Η Watson, που υποδύθηκε την Ερμιόνη Γκρέιντζερ, μίλησε επίσης υπέρ της τρανς κοινότητας. «Οι τρανς είναι αυτό που λένε ότι είναι και αξίζουν να ζήσουν τη ζωή τους χωρίς να τους ανακρίνουν συνεχώς ή να τους λένε ότι δεν είναι αυτό που λένε ότι είναι. Θέλω οι τρανς followers μου να ξέρουν ότι εγώ και τόσοι άλλοι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο σας βλέπουμε, σας σεβόμαστε και σας αγαπάμε για αυτό που είστε», έγραψε σε μια σειρά από tweets. «Είμαι δωρήτρια στο @Mermaids_Gender και στο @mamacash. Αν μπορείτε, ίσως θελήσετε να κάνετε το ίδιο». Κλείνοντας, έστειλε την αγάπη της και ευχές για τον μήνα Pride 2020. Αλλά ούτε η Watson έμεινε χωρίς διαμάχες τον τελευταίο καιρό. Κάποιοι την επέκριναν επειδή αρχικά δημοσίευσε μαύρα τετράγωνα στο Instagram στις αρχές Ιουνίου 2020 για να υποστηρίξει το Black Lives Matter, χωρίς να δίνει καμία πληροφορία για το κίνημα. Ο Grint, που υποδύθηκε τον Ρον Ουέσλι, έκανε κι εκείνος μια δήλωση ως απάντηση στη Rowling. «Υποστηρίζω σθεναρά την τρανς κοινότητα και επαναλαμβάνω τα συναισθήματα που εκφράζουν πολλοί από τους συνομηλικούς μου. Οι τρανς γυναίκες είναι γυναίκες. Οι τρανς άνδρες είναι άνδρες», είπε ο Grint, σύμφωνα με τους Sunday Times την Παρασκευή, 12 Ιουνίου 2020. «Όλοι θα πρέπει να έχουμε το δικαίωμα να ζούμε με αγάπη και χωρίς να μας κρίνουν».

Επίσης, η Bonnie Wright, που υποδύθηκε την αδερφή του Ρον στην οθόνη, την Τζίνι Ουέσλι, έγραψε στο Twitter. «Αν ο Χάρι Πότερ ήταν πηγή αγάπης και αισθήματος ανήκειν για σας, αυτή η αγάπη είναι άπειρη και μπορείτε να την πάρετε χωρίς κριτική ή αμφισβήτηση. Οι τρανς γυναίκες είναι γυναίκες. Σας βλέπω και σας αγαπώ, Bonnie». Τέλος, ο Redmayne, ο οποίος εμφανίστηκε στο franchise της Rowling «Fantastic Beasts» και έπαιξε έναν τρανς άνδρα στο «The Danish Girl», δημοσίευσε μια μακροσκελή δήλωση στο «Variety»: «Ο σεβασμός για τα τρανς άτομα παραμένει μια πολιτιστική επιταγή και όλα αυτά τα χρόνια προσπαθώ να εκπαιδευόμαι συνεχώς σε αυτό. Είναι μια συνεχής διαδικασία» είπε. «Ως κάποιος που έχει δουλέψει τόσο με την JK Rowling όσο και με μέλη της τρανς κοινότητας, ήθελα να καταστήσω απολύτως σαφή τη θέση μου. Διαφωνώ με τα σχόλια της Jo. Οι τρανς γυναίκες είναι γυναίκες, οι τρανς άνδρες είναι άνδρες

Τι ακριβώς είπε η JK Rowling;

Στις 6 Ιουνίου 2020, έκανε retweet

ένα άρθρο που μιλούσε για «άτομα που έχουν

έμμηνο ρύση», προφανώς διαφωνώντας

με το γεγονός ότι το κείμενο

δεν χρησιμοποιούσε τη λέξη «γυναίκες».

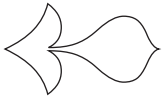
«Άτομα που έχουν έμμηνο ρύση»:

είμαι σίγουρη ότι παλιά υπήρχε μια λέξη

για αυτούς τους ανθρώπους. Κάποιος να με

βοηθήσει. Wumben; Wimpud Woomud;» έγραψε.

και οι non binary ταυτότητες είναι έγκυρες. Δεν θα ήθελα ποτέ να μιλήσω εξ'ονόματος της κοινότητας, αλλά ξέρω ότι οι αγαπητοί μου τρανς φίλοι και συνάδελφοι έχουν κουραστεί από αυτή τη συνεχή αμφισβήτηση της ταυτότητάς τους, η οποία πολύ συχνά καταλήγει σε βία και κακοποίηση. Θέλουν απλώς να ζήσουν τη ζωή τους ειρηνικά και ήρθε η ώρα να τους αφήσουμε να το κάνουν».

Και κάπου εδώ, μπλέχτηκε και ο Stephen King: η JK Rowling φέρεται να διέγραψε ένα ενθουσιώδες tweet για τον Stephen King μετά το tweet του διάσημου συγγραφέα υπέρ των τρανς γυναικών. Να τι προφανώς συνέβη: Ο King έκανε retweet ένα μήνυμα της Rowling δείχνοντας ότι συμφωνεί μαζί της και, ως απάντηση, η Rowling τον εγκωμίασε: «*Πάντα λάτρευα τον Stephen King, αλλά σήμερα η αγάπη μου έφτασε —ίσως όχι στα επίπεδα της Annie Wilkes— αλλά σε νέα ύψη*», φέρεται να έγραψε στο Twitter, σύμφωνα με το Us Weekly. «*Είναι πολύ πιο εύκολο για τους άνδρες να αγνοούν τις ανησυχίες των γυναικών ή να τις μειώνουν, αλλά δεν ξεχνώ τους άντρες που εναντιώθηκαν σε αυτό όταν δεν ήταν υποχρεωμένοι να το κάνουν. Σε ευχαριστώ, Stephen*».

Ωστόσο, όταν ένας θαυμαστής ζήτησε από τον King να πάρει θέση στις δηλώσεις της Rowling για τους τρανσέξουαλ, ο συγγραφέας απάντησε ότι «*οι τρανς γυναίκες είναι γυναίκες*». Έτσι, η Rowling διέγραψε το εγκωμιαστικό tweet της για τον King. Ένα χρόνο αργότερα, ο King μίλησε για όλα συνέβησαν, προσθέτοντας ότι η Rowling τον μπλόκαρε στο Twitter. «*Η Jo με ακύρωσε*», είπε ο 73χρονος Αμερικανός συγγραφέας στο *The Daily Beast* σε μια συνέντευξη που δημοσιεύτηκε στις 20 Μαΐου 2021. «*Το θέμα είναι: Η γνώμη της είναι ευπρόσδεκτη*» πρόσθεσε ο King, αναφερόμενος συγκεκριμένα στις δηλώσεις της Rowling για τις τρανς γυναίκες. «*Απλώς ένιωσα ότι η πεποίθησή της ήταν, κατά τη γνώμη μου, λάθος. Έχουμε διαφορετικές απόψεις, αλλά έτσι είναι η ζωή*».

Το σίριαλ συνεχίστηκε: στις 5 Ιουλίου 2020, η Rowling είχε άλλο ένα ξεσπάσμα στα

μέσα κοινωνικής δικτύωσης αφού ένας χρήστης του Twitter την κατηγορήσε ότι είχε κάνει like σε ένα tweet που συνέκρινε την ορμονοθεραπεία με τα αντικαταθλιπτικά. «*Έχω αγνοήσει ψεύτικα tweets που μου αποδίδονται και έχουν κυκλοφορήσει ευρέως. Υποστηρίζω πράγματα μόνο όταν με αφορούν, όχι απλώς όταν είναι σωστά. Έχω αγνοήσει απειλές θανάτου και βιασμού. Αυτό δεν πρόκειται να το αγνοήσω*», έγραψε. «*Όταν λέτε ψέματα για το τι πιστεύω για τα φάρμακα για την ψυχική υγεία και όταν παρερμηνεύετε τις απόψεις μιας τρανς γυναίκας για την οποία δεν νιώθω παρά μόνο θαυμασμό και αλληλεγγύη, ξεπερνάτε τα όρια*».

Και συνέχισε: «*Πολλοί επαγγελματίες υγείας ανησυχούν ότι οι νέοι που παλεύουν με την ψυχική τους υγεία στρέφονται προς τις ορμόνες και τις χειρουργικές επεμβάσεις, όταν αυτό μπορεί να μην είναι προς το συμφέρον τους. Πολλοί, όπως κι εγώ, πιστεύουν ότι παρακολουθούμε ένα νέο είδος θεραπείας συμμόρφωσης για νέους ομοφυλόφιλους, οι οποίοι βρίσκονται σε μια διά βίου πορεία ιατρικοποίησης που μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια της γονιμότητάς τους ή/και της πλήρους σεξουαλικής τους λειτουργίας*».

Για άλλη μια φορά εξέφρασε την αντίρρησή της στη χρήση ορμονών. «*Οι μακροπρόθεσμοι κίνδυνοι για την υγεία των ορμονών αλλαγής φύλου έχουν πλέον ανιχνευθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα*», έγραψε στο Twitter. Αυτές οι παρενέργειες συχνά ελαχιστοποιούνται ή απορρίπτονται από τρανς ακτιβιστές... *Τίποτα από αυτά δεν μπορεί να σας προβληματίσει ή να διαταράξει την πίστη σας σε ό,τι εσείς θεωρείτε σωστό. Αλλά, αν είναι έτσι, δεν μπορώ να προσποιηθώ ότι με ενδιαφέρει πολύ η κακή σας γνώμη για μένα*».

Στις 14 Σεπτεμβρίου 2020, το βιβλίο της Rowling «*Trouble Blood*» πυροδότησε άλλον έναν γύρο αγανάκτησης, αφού μια πρώην κριτική άρχισε να κάνει τον γύρο. Η πλοκή αφορά έναν ντετέκτιβ στο κυνήγι ενός cis (ταυτοφυλικού) άνδρα κατά συρροή δολοφόνου που ντύνεται γυναίκα για να κυνηγήσει και να δολοφονήσει cis γυναίκες. Η κριτική της «*Telegraph*» το περιγράφει ως ένα «*βιβλίο του οποίου το ηθικό δίδαγμα φαίνεται να είναι: μην εμπιστεύεσαι ποτέ έναν άντρα με φόρεμα*», σύμφωνα με το «*Pink News*». Φυσικά, ο κόσμος είχε διάφορες απόψεις. Στην πραγματικότητα, το hashtag #*RIPJKRowling* άρχισε γρήγορα να γίνεται trend. «*Είναι πεπεισμένη ότι είναι μάρτυρας και αυτή είναι η αυτοκτονική αποστολή της*», έγραψε ένας χρήστης.

Ο ηθοποιός που έπαιξε τον Χάγκριντ ήταν ένας από τους λίγους συντελεστές του Χάρι Πότερ που υπερασπίστηκε τη Rowling. «*Δεν νομίζω ότι αυτό που είπε ήταν προσβλητικό, πραγματικά. Δεν ξέρω γιατί, αλλά υπάρχει μια ολόκληρη γενιά ανθρώπων του Twitter που τριγυρνούν περιμένοντας να προσβληθούν*», είπε στους *Radio Times*, σύμφωνα με την *Standard*. «*Δεν θα είχαν κερδίσει τον πόλεμο, έτσι; Μιλώ σαν γκρινιάρης γέρος, αλλά σκέφτεσαι, Ω, ξεπεράστε τον εαυτό σας. Ωριμάστε,*

οπκωθείτε όρθιοι και συνεχίστε». Και συνέχισε: «*Δεν θέλω να εμπλακώ σε όλα αυτά εξαιτίας των μνημάτων μίσους και όλης αυτής της βρομιάς που δεν χρειάζομαι στη ζωή μου*».

Στον καβγά προστέθηκε ο Pete Davidson που έδωσε απάντηση στο «*Saturday Night Live*». Ο Davidson, που έχει ένα τατουάζ Χάρι Πότερ για το οποίο φαίνεται τώρα να μετανιώνει, εντάχθηκε στο «*Weekend Update*» του SNL στις 10 Οκτωβρίου 2020, για να συζητήσει τη διαμάχη εκείνου του καλοκαριού. «*Αναπολό μερικά νεανικά προηγούμενα χρόνια, όταν τα χειρότερα πράγματα που έκανε ήταν αυτές οι ταινίες των “Fantastic Beasts”*», αστειεύτηκε. «*Καμιά διάκριση εκεί — εκείνες οι ταινίες μας έβλαψαν όλους εξίσου*». Από την πλευρά του, ο Eddie Izzard υπερασπίστηκε τη Rowling. Ο κωμικός ηθοποιός, που ανακοίνωσε τον Δεκέμβριο του 2020 ότι είναι «*ρευστός φύλου*» και ότι ταυτίζεται και με την ανδρική και με τη θηλυκή αντωνυμία, είπε σε συνέντευξη του στην εφημερίδα «*Telegraph*»: «*Δεν νομίζω ότι η JK Rowling είναι τρανσοφοβική. Νομίζω ότι πρέπει να δούμε τα πράγματα για τα οποία έχει γράψει στο blog της. Οι γυναίκες έχουν περάσει μια τέτοια κόλαση στην ιστορία. Τα τρανς άτομα ήταν επίσης άορα. Δεν πρέπει να τσακωνόμαστε μεταξύ μας: το ζήτημα δεν πρόκειται να διευθετηθεί με ένα μαγικό ραβδί. Δεν έχω όλες τις απαντήσεις. Αν οι άνθρωποι διαφωνούν μαζί μου, εντάξει, αλλά γιατί περνάμε από τέτοια κόλαση γι' αυτό;*».

Τον Ιανουάριο του 2021, άρχισαν να φουντώνουν οι φήμες ότι μια τηλεοπτική εκπομπή του

Χάρι Πότερ βρισκόταν σε «*διαδικασία προετοιμασίας*» για το HBO Max. Η πλατφόρμα ροής και η Warner Bros το αρνήθηκαν με δήλωσή τους στον *Hollywood Reporter*, αλλά τα social media συνέχισαν να φλυαρούν. Δεν ήταν όλοι ευχαριστημένοι με την ιδέα ότι η Rowling θα επωφελούνταν από ένα καινούργιο σόου και θα έβγαζε κι άλλα λεφτά. Το μίσος κορυφώθηκε. Σε ένα άτομο που της είπε «*σου εύχομαι μια πολύ ωραία βόμβα στο γραμματοκιβώτιο*», η Rowling απάντησε: «*Όταν δεν μπορείς να απολύσεις, να συλλάβεις ή να αποπέμψεις μια γυναίκα από τον εκδότη της και ακυρώνοντάς την απλώς αυξάνεις τις πωλήσεις των βιβλίων της, υπάρχει πραγματικά μόνο μια λύση. [...] Εκατοντάδες τρανς ακτιβιστές απείλησαν ότι θα με χτυπήσουν, θα με βιάσουν, θα με δολοφονήσουν και θα μου βάλουν βόμβα. Αυτό το κίνημα δεν ενέχει κανέναν κίνδυνο για τις γυναίκες*». Η υπόθεση δεν έληξε εκεί.

Στο ειδικό αφιέρωμα του Netflix στον Dave

Chappelle, που έκανε πρεμιέρα στις 5 Οκτωβρίου 2021, ο κωμικός δήλωσε ότι είναι TERF (trans-exclusionary ριζοσπάστης φεμινιστής) όπως η Rowling. «*Το φύλο είναι γεγονός*» είπε. «*Κάθε άνθρωπος σε αυτό το δωμάτιο, κάθε άνθρωπος στη Γη, έπρεπε να περάσει από τα πόδια μιας γυναίκας για να γεννηθεί. Αυτό είναι δεδομένο*». Συνέχισε να κάνει πολλά αστεία για τους τρανς, με αποτέλεσμα πολλοί χρήστες του Netflix να ζητήσουν την απομάκρυνσή του από την πλατφόρμα, ενώ δημιουργοί —όπως η Jaclyn Moore, συγγραφέας και συμπαραουσιάστρια στο «*Dear White People*»— δήλωσαν ότι δεν θα ξανα συνεργαστούν με την εταιρεία.

Στο μεταξύ, η Rowling δεν παραβρέθηκε στη γιορτή για τα 20 χρόνια των ταινιών Χάρι Πότερ. Σε μια συνέντευξη με τον *Graham Norton* για το

© MARK KERRISON/PICTURES VIA GETTY IMAGES

«Virgin Radio UK» τον Αύγουστο του 2022, διόρθωσε τον παρουσιαστή όταν ανέφερε ότι είχε «αποκλειστεί» από το ειδικό αφιέρωμα της Warner. «Δεν με απέκλεισαν. Αντιθέτως μου ζήτησαν να πάω και αποφάσισα ότι δεν ήθελα», είπε, σύμφωνα με το Vanity Fair. «Νόμιζα ότι αφορούσε περισσότερο τις ταινίες παρά τα βιβλία. Κανείς δεν είπε “Μην έρθεις”». Στην ερώτηση αν έχει ακόμα επαφή με κάποιον από τους «νεαρούς» ηθοποιούς του Χάρι Πότερ, απάντησε: «Ναι, έχω, με κάποιους περισσότερο από άλλους, αλλά αυτό ήταν πάντα έτσι. Κάποιους τους γνώριζα καλύτερα από άλλους».

Τον Αύγουστο του 2022, η Rowling άρχισε να προωθεί το νέο της μυθιστόρημα, «*The Ink Black Heart*», που δημοσίευσε με το ψευδώνυμο Robert Galbraith. Στο βιβλίο, που είναι πάνω από 1.000 σελίδες, το έργο μιας σκιτσογράφου στο YouTube κατηγορείται ως ρατσιστικό, τρανσφοβικό και αναπηροφοβικό. Στη συνέχεια, δημοσιεύουν προσωπικά στοιχεία της, την απειλούν με βιασμό και θάνατο, και τελικά την μαχαιρώνουν μέχρι θανάτου σε ένα νεκροταφείο. Σύμφωνα με την άποψη ενός κριτικού, το βιβλίο «*βάζει στο στόχαστρο*» τους «πολεμιστές κοινωνικής δικαιοσύνης». Αλλά το βιβλίο δεν βασίζεται στις διαμάχες της ίδιας: όπως είπε η Rowling στον Graham Norton το είχε γράψει προτού της συμβούν όλα της συνέβησαν στο διαδίκτυο.

Τον Νοέμβριο του 2022, η Helena Bonham Carter, που έπαιξε την Μπέλατριξ Λεστρέιντζ στις ταινίες του Χάρι Πότερ, υπερασπίστηκε τη Rowling σε συνέντευξη στους «*Sunday Times*». «*Είναι φρικτό, ένα σωρό μαλακίες*», είπε για τις αντιδράσεις κατά της Rowling. «*Νομίζω ότι είναι θύμα διώξεων. Έχει φτάσει στα άκρα η κριτική των ανθρώπων. Επιτρέπεται να λέει τη γνώμη της, ιδιαίτερα αν έχει υποστεί κακοποίηση*», συνέχισε η Bonham Carter. «*Ο καθένας κουβαλάει το δικό του τραύμα και οχηματίζει τις απόψεις του από αυτό το τραύμα, και πρέπει να σεβαστείτε από πού προέρχονται οι άνθρωποι και τον πόνο τους. Δεν χρειάζεται να συμφωνείτε όλοι σε όλα — αυτό θα ήταν τρελό και βαρετό. Δεν το εννοεί επιθετικά, απλώς λέει κάτι από τη δική της εμπειρία*».

Κι ενώ η θύελλα φαινόταν να κοπάζει, ένας τρανς καλλιτέχνης βάλθηκε να μεταπωλεί βιβλία του Χάρι Πότερ με νέα εξώφυλλα χωρίς το όνομα της Rowling. Ο Καναδός χαρακτήρας και καλλιτέχνης βιβλίων Laur Flom, που είναι τρανς, είπε στο Tik Tok: «*Στόχος μου με αυτό το έργο είναι να εμπλακώ κριτικά και να δώσω μια επιλογή σε άτομα που εξακολουθούν να θέλουν να απολαύσουν τον Χάρι Πότερ χωρίς να στηρίζουν την JK Rowling*». Πάντως, σύμφωνα με το *Entertainment Weekly*, το πολυαναμενόμενο *Hogwarts Legacy*, ένα βιντεοπαιχνίδι που τοποθετείται στο σύμπαν του Χάρι Πότερ, παρουσιάζει έναν νέο χαρακτήρα, τη Σαϊρόνα Ράιαν, που φαίνεται ότι είναι τρανς. Αν και η Σαϊρόνα, μια μπαργούμαν στα Τρία Σκουοξούλα, δεν χαρακτηρίζεται ρητά ως τρανς, μια ατάκα της είναι υπαινικτική. Μιλώντας για τη φιλία της με έναν καλικάντζαρο, λέει: «*Είχα χρόνια να τον δω, όταν ήρθε πριν από λίγους μήνες. Αλλά με αναγνώρισε αμέσως. Κάτι που δεν μπορώ να πω για κάποιους συμμαθητές μου. Χρειάστηκαν ένα λεπτό για να συνειδητοποιήσουν ότι ήμουν στην πραγματικότητα μάγισσα, όχι μάγος*». Η Warner Bros Games έχει ήδη αντιμετωπίσει κριτική για το «*Hogwarts Legacy*», το οποίο αποτελεί καινούργια ροή εσόδων για τη Rowling. Η Rowling αντεπιτέθηκε: στο πέμπτο επεισόδιο του podcast «*The Witch Trials*» η συγγραφέας χαρακτήρισε «*επικίνδυνο*» το κίνημα των δικαιωμάτων των τρανς, υποστηρίζοντας ότι δαμονοποιεί και απανθρωποποιεί όσους διαφωνούν. «*Πρόκειται για ένα ισχυρό, ύπουλο, μισογυνικό κίνημα, που έχει κερδίσει τεράστια αγορά σε τομείς με μεγάλη επιρροή στην κοινωνία. Δεν βλέπω αυτό το συγκεκριμένο κίνημα ούτε ως άκακο ούτε ως ανίσχυρο, γι' αυτό φοβάμαι ότι είμαι δίπλα στις γυναίκες που αγωνίζονται για να ακουστούν ενάντια στις απειλές για απώλεια βιοπορισμού και απειλές για την ασφάλειά τους*» είπε.

Η Rowling αντεπιτέθηκε: στο πέμπτο επεισόδιο του podcast «*The Witch Trials*» η συγγραφέας χαρακτήρισε «*επικίνδυνο*» το κίνημα των δικαιωμάτων των τρανς, υποστηρίζοντας ότι δαμονοποιεί και απανθρωποποιεί όσους διαφωνούν. «*Πρόκειται για ένα ισχυρό, ύπουλο, μισογυνικό κίνημα, που έχει κερδίσει τεράστια αγορά σε τομείς με μεγάλη επιρροή στην κοινωνία. Δεν βλέπω αυτό το συγκεκριμένο κίνημα ούτε ως άκακο ούτε ως ανίσχυρο, γι' αυτό φοβάμαι ότι είμαι δίπλα στις γυναίκες που αγωνίζονται για να ακουστούν ενάντια στις απειλές για απώλεια βιοπορισμού και απειλές για την ασφάλειά τους*» είπε.

Στα τέλη Μαρτίου 2023, ο πρωταγωνιστής του Χάρι Πότερ μίλησε με έξι τρανς και non binary νέους στο πλαίσιο του «*Trevor Project*» σε μια προσπάθεια μανιφέστου εναντίον της Βρετανίδας συγγραφέως. Στον χορό μπήκαν influencers και YouTubers μερικοί από τους οποίους, αν και παραδέχονταν ότι η Rowling είναι τρανσφοβική, έλεγαν ότι σίγουρα δεν είναι ο υπ' αριθμόν 1 εχθρός των τρανς. Η κυρίαρχη άποψη ήταν ότι οι πραγματικοί εχθροί των τρανς είναι «*οι άνδρες της δεξιάς*» και το «*Ρεπουμπλικανικό κόμμα*». Πάντως, το μποϊκοτάζ συνεχίστηκε σε όλες τις εμφανίσεις και τα πρότζεκτ της Rowling. Ανάμεσα στους λιγοστούς φίλους της ήταν ο Jim Broadbent, ένας από τους πιο αγαπημένους Βρετανούς ηθοποιούς ο οποίος υποδύθηκε τον καθηγητή Slughorn. Τον μμήθηκε ο Ralph Fiennes, αλλά γενικά οι σταρ κράτησαν απόσταση από τη διαμάχη από φόβο ότι θα έχουν την τύχη της Rowling. 📍

* Η **Μαριάννα Κουτάλου** είναι μεταφράστρια και συγγραφέας παιδικών βιβλίων.

19

Τον Ιανουάριο του 2021, άρχισαν να φουντώνουν οι φήμες ότι μια τηλεοπτική εκπομπή του Χάρι Πότερ βρισκόταν σε «**διαδικασία προετοιμασίας**» για το HBO Max.

Η πλατφόρμα ροής και η Warner Bros το αρνήθηκαν με δήλωσή τους στον Hollywood Reporter, **αλλά τα social media συνέχισαν να φλυαρούν**. Δεν ήταν όλοι ευχαριστημένοι με την ιδέα ότι η Rowling θα επωφελούνταν από ένα καινούργιο σόου **κατ'εξοχή κι άλλα λεφτά**. Το μίσος κορυφώθηκε.

Judith

Η φιλόσοφος

της 20ετίας

Butler

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΔΑΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ JUDITH BUTLER

ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΑΛΟΓΟ

ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΥΑΛΩΤΟ ΕΑΥΤΟ

ΤΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΔΕΛΗΣΤΑΜΑΤΗ

Είναι δύσκολο να υπερεκτιμηθεί η σημασία της Judith

Butler, τόσο για τους διανοούμενους όσο και για τις queer κοινότητες. Υπάρχει πλήθος επιστημονικών βιβλίων, πανεπιστημιακών μαθημάτων, κλαμπ θαυμαστών, σελίδων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και κόμικς αφιερωμένα στη σκέψη της. Αν και η Butler δεν επινόησε τη θεωρία queer, ούτε είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για τη σημερινή πολιτική των ταυτοτήτων φύλου, το έργο της πιστώνεται συχνά ότι συνέβαλε στο να γίνουν δυνατές αυτές οι εξελίξεις.

Η επίδραση είναι αμφίδρομη: τα πολιτικά κινήματα έχουν εμπνεύσει το έργο της. Η Butler συμμετείχε στη Διεθνή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Γκέι και Λεσβίων, στήριξε ενεργά το Occupy Wall Street, υπερασπίστηκε τις εκστρατείες Μπόϊκοτάζ, Εκποίησης και Κυρώσεων και αρνήθηκε το Βραβείο Πολιτικού Θάρρους στο Βερολίνο λόγω ρατσιστικών σχολίων από τους διοργανωτές. Οι διαμάχες δεν λείπουν: ορισμένα δεξιά κινήματα και θρησκευτικές προσωπικότητες που υπερασπίζονται τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων έχουν δει την Butler ως απειλή για την κοινωνία. Οι υποστηρικτές της Butler απαντούν ότι το έργο της είναι δεσμευμένο στα ζητήματα της δικαιοσύνης, της ισότητας και της μη βίας.

20

Στα βιβλία της –«Σώματα με σημασία» (εκδ. Αλεξάνδρεια), «*Ευάλωτη ζωή*» (εκδ. Νήσος), «*Λογοδοτώντας για τον εαυτό*» (εκδ. Εκκρεμές), «*Η ψυχική ζωή της εξουσίας*» (εκδ. Πλέθρον), «*Αναταραχή φύλου*» (εκδ. Αλεξάνδρεια), «*Επιτελεστική πολιτική και κριτική της κρατικής βίας*» (εκδ. Νήσος), «*Η διεκδίκηση της Αντιγόνης*» — η Butler Μπάτλερ επιχειρεί να αμφισβητήσει τις «ουσιοκρατικές» αντιλήψεις του φύλου, ότι δηλαδή η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα είναι φυσικά ή βιολογικά δεδομένες, ότι η αρρενωπότητα πρέπει να επιτελείται από αρσενικά σώματα και η θηλυκότητα από τα γυναικεία σώματα, και ότι αυτά τα σώματα, φυσικά, επιθυμούν το «αντίθετό» τους. Εξάλλου, ζώντας σε κοινότητες ομοφυλοφίλων και λεσβιών, η Butler παρατηρεί πως, ακόμη και στους φεμινιστικούς κύκλους, αυτές οι υποθέσεις συχνά οδηγούν σε αβιώτες ζωές για όσους δεν ικανοποιούν τις προσδοκίες του φύλου. Ως εκ τούτου, η Butler αμφισβητεί τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται η «σωστή» αρρενωπότητα και η «σωστή» θηλυκότητα —τους «κανόνες» του φύλου— και περιγράφει τη σύγχυση του «είναι» με το τι «πρέπει να είναι», μια σύγχυση που μας εμποδίζει να δούμε άλλους πιθανούς τρόπους ζωής ως νόμιμους ή ακόμη και να φανταστούμε τέτοιες πιθανότητες.

Η Butler προτείνει ότι το φύλο δεν είναι βιολογικό, αλλά «επιτελεστικό». Ο όρος «επιτελεστικότητα» παραπέμπει στην «επιτελεστική έκφραση» η οποία αναφέρεται σε μια δήλωση που επιφέρει αυτό που δηλώνει. Η Butler υποστηρίζει ότι το φύλο λειτουργεί με αυτόν τον τρόπο: όταν ονομάζουμε ένα παιδί «κορίτσι» ή «αγόρι», συμμετέχουμε στη δημιουργία του ως αυτό ακριβώς. Μιλώντας για τους ανθρώπους (ή για τον εαυτό μας) ως «άνδρα» ή «γυναίκα», βρισκόμαστε στη διαδικασία δημιουργίας και ορισμού αυτών των κατηγοριών.

Κάποιες θεωρίες φύλου κάνουν διάκριση μεταξύ βιολογικού «φύλου» και κοινωνικού «φύλου», αλλά η Butler τη θεωρεί αντιπαραγωγική. Για την Butler, δεν έχει νόημα να μιλάμε για βιολογικό φύλο που υπάρχει έξω από τις κοινωνικές του έννοιες. Αν υπάρχει κάτι τέτοιο δεν μπορούμε να το συναντήσουμε, γιατί γεννιόμαστε σε έναν κόσμο που έχει

ήδη μια συγκεκριμένη κατανόηση του φύλου, και αυτός ο κόσμος στη συνέχεια μας υπαγορεύει αναδρομικά το νόημα της ανατομίας μας. Δεν μπορούμε να γνωρίσουμε τον εαυτό μας έξω από αυτές τις κοινωνικές έννοιες. Στην πραγματικότητα, μεγάλο μέρος των εργασιών της Butler μας υπενθυμίζει ότι δεν μπορούμε να γνωρίσουμε πλήρως τον εαυτό μας.

Σε αυτό το σημείο, η Butler κατηγορείται συχνά ότι πιστεύει πως το φύλο προκαλείται εξ ολοκλήρου από τη γλώσσα και δεν έχει καμία σχέση με το σώμα ή ότι μπορούμε απλώς να αποφασίσουμε ποιο φύλο θα έχουμε όταν ξυπνάμε το πρωί. Αλλά δεν εννοεί αυτό. Η Butler υποστηρίζει ότι αναπαράγουμε το φύλο όχι μόνο μέσω επαναλαμβανόμενων τρόπων ομιλίας, αλλά και συμπεριφοράς. Ντυνόμαστε με συγκεκριμένους τρόπους, κάνουμε συγκεκριμένες ασκήσεις στο γυμναστήριο, χρησιμοποιούμε συγκεκριμένη γλώσσα του σώματος, επισκεπτόμαστε γιατρούς συγκεκριμένων ειδικοτήτων και ούτω καθεξής. Μέσα από τέτοιες επαναλήψεις, το φύλο ενισχύεται, στρώμα-στρώμα, μέχρι να φαίνεται αναπόφευκτο. Ωστόσο, αυτό το έργο της δημιουργίας και του επαναπροσδιορισμού του φύλου δεν ολοκληρώνεται ποτέ — για να ισχύουν οι κανόνες φύλου, πρέπει να επαναλαμβάνονται συνεχώς. Αυτό σημαίνει ότι μακροπρόθεσμα, οι κανόνες φύλου είναι εγγενώς ανοικτοί σε αλλαγές. Δεν μπορούμε ποτέ να τα κάνουμε ακριβώς «σωστά», κι αν σταματήσουμε να τα κάνουμε ή τα κάνουμε διαφορετικά, συμμετέχουμε στην αλλαγή του νοήματός τους. Αυτό ανοίγει δυνατότητες αλλαγής του φύλου.

Δεν πρόκειται για εύκολο τρόπο σκέψης: η Butler αμφισβητεί μερικές από τις πιο γνωστές μας υποθέσεις σχετικά με το τι είναι ένα άτομο, τι είναι το **φύλο του** και πώς λειτουργεί η γλώσσα. Η ίδια η γραφή της Butler θεωρείται «δύσκολη», αλλά η δημοτικότητά της δείχνει ότι υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που αισθάνονται ότι η ζωή τους δεν περιγράφεται επαρκώς από τους τρόπους σκέψης της «κοινής λογικής».

Τα τελευταία είκοσι χρόνια, η Butler έχει επεκταθεί πέρα από το φύλο σε άλλους τομείς πολιτικού αποκλεισμού και καταπίεσης. Ένα υποκείμενο θέμα σε μεγάλο μέρος αυτής της πιο πρόσφατης εργασίας είναι η απουσία σχετικά με το πώς ορισμένοι άνθρωποι θεωρούνται «άνθρωποι», καθώς και το πώς η απώλεια της ζωής δεν θρηνείται ισότιμα.

Στη μελέτη της για την επισφάλεια επικεντρώνεται σε άτομα και ομάδες —π.χ. θύματα του AIDS, κρατούμενοι στο Γκουαντάναμο, Παλαιστίνιοι, πρόσφυγες και απάτριδες— που εγκαταλείπονται χωρίς δικτυο προστασίας ή πρόσβαση στη δημόσια σφαίρα. Η Butler προτείνει μια ηθική μη βίας, βασισμένη στην κατανόηση ότι γινόμαστε ο εαυτός μας μόνο σε σχέση με τους άλλους. Αυτό σημαίνει ότι καμία ζωή δεν είναι πλήρως ασφαλής, αυτοτελής ή ανεξάρτητη. Δεν μπορούμε να επιλέξουμε ποιος μοιράζεται τον πλανήτη μαζί μας και μπορεί πάντοτε κάποιος να μας βλάψει. Τελικά, αν θέλουμε να επιβιώσουμε μαζί, πρέπει να μάθουμε να αναγνωρίζουμε και να ζούμε αναγνωρίζοντας την αμοιβαία «ευπάθεια» όσο δύσκολο κι αν είναι αυτό. Ακούγεται ίσως υπερβολικά ιδεαλιστικό, αλλά δεν είναι μια ηθική που υποθέτει ότι οι άνθρωποι είναι «καλοί»· αντιθέτως, ξεκινά από την παραδοχή ότι δεν είναι καλοί. Έτσι, η μη βία θα είναι πάντα διφορούμενη. Ωστόσο, λέει η Butler, είναι προς το συμφέρον μας να συνειδητοποιήσουμε ότι η δική μας ικανότητα να ζούμε εξαρτάται από συνθήκες διατήρησης της ζωής που επιτρέπουν επίσης σε άλλους (ανθρώπους και μη) να ζουν επίσης.

Η Butler βρίσκει επιτελεστικές ερμηνείες αυτής της προσέγγισης σε ορισμένους συλλογικές διαδηλώσεις, όπως το κίνημα Occupy Wall Street στη Νέα Υόρκη και οι διαδηλώσεις στο πάρκο Gezi του 2013 στην Τουρκία, στις οποίες συγκεντρώθηκαν άνθρωποι από διαφορετικά υπόβαθρα για να ζητήσουν έναν πιο δίκαιο κόσμο.

Τέλος, η Butler μάς υπενθυμίζει πως το να είμαστε ευάλωτοι είναι η ιδιότητα που κάνει τη ζωή δυνατή. Όλα τα σώματα πρέπει να είναι κατά κάποιο τρόπο ανοιχτά στον κόσμο και στους άλλους. Πρέπει να μπορούν να δέχονται και να προσφέρουν: να τρώνε, να αναπνέουν, να μιλάνε, να συνάπτουν σχέσεις οικειότητας. Ένα σώμα που δεν μπορεί να το κάνει αυτό δεν μπορεί να είναι ζωντανό. Για να είμαστε πλήρως ο εαυτός μας, χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον. 🌐

Η Butler μάς υπενθυμίζει
πως το να είμαστε ευάλωτοι
είναι η ιδιότητα
που κάνει τη ζωή δυνατή

HOLLYWOOD

Γκέι θεματολογία και αποκατάσταση των μειονοτήτων

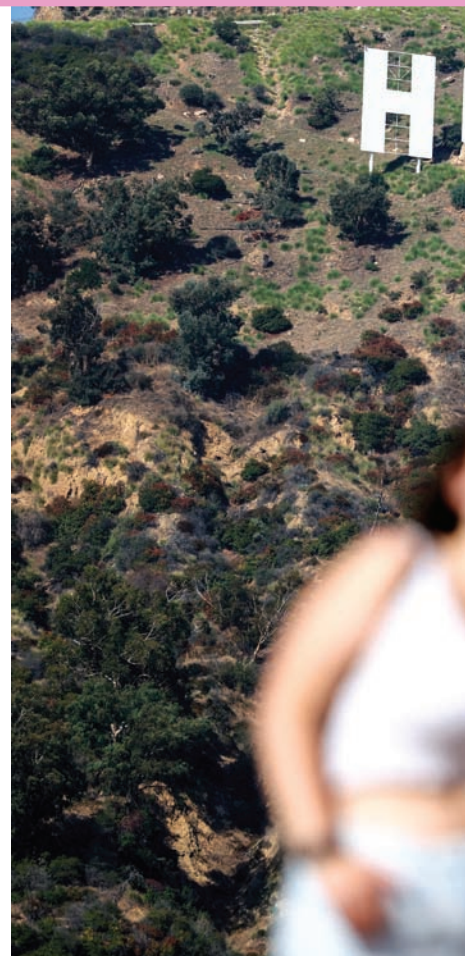
Η σκληρή πραγματικότητα δεν αφορούσε μόνο τα εξωφρενικά γυρίσματα ή τα μανιακά πάρτι όπου βιασμοί (π.χ. η υπόθεση του Φάτι Άρμπακλ), ατυχήματα και μυστηριώδεις θάνατοι απασχολούσαν συχνά τα ταμπλόιντς. Τα σοβαρότερα ήταν όσα γίνονταν στην αθέατη πλευρά του λόφου και δεν τα έβλεπαν ποτέ τα φώτα της δημοσιότητας, προαλείφοντας τον δρόμο για τη δεσποτική συμπεριφορά των αφεντικών του στούντιο, τα οποία επέβαλλαν τους δικούς τους κανόνες για να διασφαλίσουν τα υπέρογκα κέρδη τους. Κι ενώ η Λιζ Τέιλορ σωστά έλεγε πως «αν δεν υπήρχαν ομοφυλόφιλοι δεν θα υπήρχε το Χόλιγουντ», οι ομοφοβικοί μεγαλοπαραγωγοί Ντάριλ Ζανούκ, Σάμιουελ Γκόλντμουν, Λούις Μπ. Μάγιερ και Ντέιβιντ Ο.

Τα κατνούργια ρούχα του αυτοκρ

Δεν είναι μόνο το κίνημα #MeToo που καθορίζει την τάση αμφισβήτησης των ξεπερασμένων ηθικών αξιών του Χόλιγουντ. Κυρίως, είναι η διάθεση αυτοκριτικής από τους εκπροσώπους της βιομηχανίας του θεάματος που αναζητούν τα επόμενα βήματα μαζί με τα νέα ιδανικά τους στο μελλοντικό αφήγημα που πραγματεύονται.

Το 2018 το σκάνδαλο Γουάινστιν ήταν ήδη γεγονός όταν η ηθοποιός Άσια Αρτζέντο, καλεσμένη του Φεστιβάλ των Καννών, αποκάλυψε από το βήμα της τελετής λήξης ότι το 1997 στο ίδιο φεστιβάλ την είχε βιάσει ο ισχυρός άντρας της Miramax. Το γεμάτο από αστέρες κοινό του Palais Lumière άκουγε εμβρόνιτο τα λόγια της οργισμένης κόρης του σκηνοθέτη Ντάριο Αρτζέντο, η οποία ολοκλήρωσε με τη φράση «ακόμη κι απόψε ανάμεσά σας υπάρχουν κάποιοι που πρέπει να λογοδοτήσουν για τη συμπεριφορά τους κατά των γυναικών. Ξέρετε ποιοι είστε, αλλά το πιο σημαντικό είναι πως ξέρουμε εμείς ποιοι είστε. Και δεν πρόκειται να τη γλιτώσετε χωρίς συνέπειες».

Πέντε χρόνια αργότερα το κίνημα #MeToo κραδαινει ακόμα τη σημαία της επανάστασης στην κορυφή του Χόλιγουντ. Σχεδόν οι μισές ταινίες που γυρίζονται ετησίως από τα στούντιο —ακόμη και τα υπερηρωικά blockbuster— βάλουν κατά της πατριαρχίας και τοποθετούν τη γυναικεία ενδυνάμωση στο κέντρο των ιστοριών τους. Είναι άραγε σημεία των καιρών ή μήπως η φυσική εξέλιξη της Ιστορίας; Ο νέος αιώνας, αν μη τι άλλο, μπήκε φουριόζος για να σβήσει όλες τις αστοχίες, αδικίες και ανορθογραφίες του προηγούμενου. Για όλο σχεδόν τον 2οό αιώνα το Χόλιγουντ ήταν η γεμάτη δράματα πόλη της Βαβυλώνας που έκρυβε την ασυδοσία των παραπτώματων της κάτω από τη λάμψη των αστερών της.

ΠΡΑΓΜΑΤΙ

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

ΤΟΥ ΘΕΑΜΑΤΟΣ ΕΧΕΙ

ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΘΕΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ Ή ΕΙΝΑΙ

ΟΛΑ ΕΝΑ ΘΕΑΜΑ;

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΪΜΑΚΗ

Σέλζνικ έκαναν τα πάντα (οι εικονικοί γάμοι ήταν μια δόκιμη λύση) για να «κλείσουν στην ντουλάπα» όσους περισσότερους από τους γκέι ηθοποιούς μπορούσαν. Στην πλειοψηφία τους το πέτυχαν (Ροκ Χάντσον, Κάρι Γκραντ, Ροντόλφο Βαλεντίνο), αλλά υπήρξαν και κάποιοι που δεν σήκωναν μύγα στο σπαθί τους, όπως ο σταρ της MGM και του βωβού σινεμά Γουίλιαμ Χέινς που δεν έκανε τα κατάρια στα αφεντικά του κι έχασε τη θέση του με την έλευση του ομιλούντος κινηματογράφου επειδή «δεν είχε την κατάλληλη φωνή».

Έπρεπε να φτάσουμε στο σήμερα και με μια σειρά ταινιών με ανοιχτά γκέι θεματολογία («Το μουσικό του *Brokeback Mountain*» του Ανγκ Λι, «*Call me by your name*» του Λούκα Γκουαντανίνο) που γνώρισαν τεράστια καλλιτεχνική και εμπορική επιτυχία την τελευταία 15ετία, για να πιάσουμε την κουβέντα από την αρχή και να πάψει η ομοφυλοφιλία να αποτελεί ταμπού για το Χόλιγουντ. Σήμερα το γκέι στοιχείο στις ταινίες και τις τηλεοπτικές σειρές δεν κάνει πλέον καμία εντύπωση, ειδικά —και ευτυχώς— στις νέες γενιές κινηματογραφοφίλων. Οι τελευταίες χρονολογικά ταινίες των στούντιο που «τόλμησαν» πάντως να φτιάξουν φιλμ με γκέι πρωταγωνιστές ήταν εκείνες που απευθύνονται κυρίως στις νεαρές ηλικίες: στο «*Eternals*» της Marvel είδαμε ακόμη τους πρώτους κωφούς και Ασιάτες σούπερ ήρωες, ενώ η γκέι παρουσία μεταδόθηκε και στα animation παρότι στο «*Λούκα*» της Pixar δεν είναι τελειώς ξεκάθαρη η σχέση των δύο αγοριών της Ιταλικής Ριβιέρας.

Οι άλλες μειονότητες του Χόλιγουντ που «αποκαταστάθηκαν» τα τελευταία χρόνια ήταν οι μαύροι και οι Ασιάτες. Το 2002 ο Ντένζελ Ουάιτκιντ κάρη στον ρόλο του βρόμικου μπάτσου στις «*Ημέρες εκπαίδευσης*» του Άντουαν Φούκουα και η Χάλι Μπέρι για την σπαραξικάρδια και άκρωσ οξεί ερμηνεία της στο αντιρατσιστικό «*Χορός των τεράτων*» του Μαρκ Φόρστερ έγιναν οι πρώτοι Αφροαμερικανοί που κέρδισαν βραβεία Α΄ ρόλου σπάζοντας την κατάρα των λευκών όσκαρ. Όταν η Μπέρι παρέλαβε το βραβείο της στον ευχαριστήριο λόγο της τόνισε την ιστορικότητα της βραδιάς: «*Αυτή η στιγμή είναι πολύ πιο μεγάλη από μένα*». Πέρυσι ο θρίαμβος του «*Τα πάντα όλα*» των δύο Ντάνιελ (Ντάνιελ Κουάν και Ντάνιελ Σάινερτ) κατέρριψε μια σειρά ρεκόρ που σχετιζόταν με την παρουσία Ασιατών συντελεστών στα βραβεία της Ακαδημίας, ενώ το 2009 η Κάθριν Μπίγκελου έγινε η πρώτη γυναίκα στα 80 (!) χρόνια του θεσμού που απέσπασε το όσκαρ Σκηνοθεσίας κάρη στο αντιπολεμικό «*Hurt Locker*». Μια δεκαετία αργότερα οι βραβευμένες με τα δικά τους Όσκαρ Κλόνι Ζάο («*Η χώρα των νομάδων*») και Τζέιν Κάμπιον («*Η εξουσία του σκύλου*») πήραν θέση δίπλα στην πρώην σύντροφο του Τζέιμς Κάμερον, προσθέτοντας πόντους στην γενικότερη πάλη για την ισοτιμία των γυναικών στις τάξεις του Χόλιγουντ.

άτορα

© MARIO TAMAI, GETTY IMAGES-IDEAL IMAGE

Στιγμές αυτοκριτικής και νοσταλγίας

Η μεγάλη ώρα για να κάνει η αμερικανική βιομηχανία κατασκευής ονείρων την αυτοκριτική της είχε φτάσει. Το 2019 ο Κουέντιν Ταραντίνο αποφάσισε να μιλήσει για το Χόλιγουντ. Το παλιό αλλά και το νέο. Εντόπισε τη χρονική στιγμή της κείρας αλλαγής για τη Μέκκα του κινηματογράφου στο καλοκαίρι του 1969. Στις εσχατιές της χίπιχς εποχής ανακάλυψε τα άνθη του κακού που σκέπασαν την ομορφιά της αθωότητας. Ο φόνος της Σάρον Τέιτ από τη συμμορία του Μάνσον έβαλε τέλος στο ανέμελα χορευτικά του Τζιν Κέλι και του Φρεντ Αστέρ και δημιούργησε τα πρώτα σύννεφα εσωστρέφειας στο μονίμως φωτογενές και ηλιόλουστο Λος Άντζελες. Το αυτοαναφορικό «*Κάποτε στο Χόλιγουντ*» ρίχνει λοξές ματιές στους μηχανισμούς κατασκευής ειδώλων και παράλληλα βάζει στο μικροσκόπιο τη ματαιόδοξη φύση των ηθοποιών, σατιρίζοντας την ανικανότητά τους να έχουν μια φυσιολογική ζωή. Αναπόφευκτα η ρήξη πραγματικότητας και μυθοπλασίας περνά από την απaráμιλλη πλανοθεσία του στιλίστα σκηνοθέτη. Στη μελαγχολική διαπίστωση ότι το «*παλιό, καλό Χόλιγουντ*» έχει σβήσει οριστικά, ο Ταραντίνο διατυπώνει μερικές ενστάσεις καθώς βλέπει τα «*όμορφα και καταραμένα*» είδωλά του να χάνονται άδοξα στις σκοτεινές βίλες που βρίσκονται γύρω από τη Λεωφόρο της Δύσης.

Η νοσταλγία για τη χρυσή εποχή του Χόλιγουντ έγινε δικόπο μαχαίρι και για άλλους επιγόνους των πιονέρων. Κάποιοι, όπως ο Ντάμιεν Σαζέλ, υπογράφουν τη δική τους δήλωση λατρείας («*La La Land*») στο ρομαντικό Χόλιγουντ επιχειρώντας να μείνουν σταθεροί στις αρχές τους αλλά και δηλώνουν τρομαγμένοι από το ακαλίνωτο πάθος των πρωτοπόρων που έχτισαν φαραωνικά σκηνικά στην έρημο για να βρουν τη δική τους γη της επαγγελίας. Το «*Babylon*» και πάλι του Σαζέλ είναι τελεριακό μεν αλλά και απέραντα ηδονιστικό, αφήνοντας ένα ισχυρό αποτύπωμα για το πώς λειτουργούσε η βιομηχανία του θεάματος στο Χόλιγουντ του 1926.

Η συνέχεια στη μεγάλη οθόνη

Κι ενώ σήμερα οι κατοικούντες την Ιερουσαλήμ μοιάζουν αποφασισμένοι να δουν τα πράγματα ως έχουν, στις Χρυσές Σφαίρες κάποιοι εξακολουθούν να κοιμούνται τον ύπνο του δικαίου. Το σκάνδαλο Χάρβεϊ Γουάινστιν μπορεί να ξεσκέπασε τη γύμνια ενός ξεπερασμένου και σαθρού συστήματος αλλά στην πλέον απονοχοποιημένη κινηματογραφική γιορτή του Λος Άντζελες χρησιμοποιούνται ακόμη πρακτικές του περασμένου αιώνα. Η ειδηση για τα ακριβά δωράκια, τις ελιτιστικές συμπεριφορές και τα προνόμια που απολαμβάνουν οι αγαπητοί στα στούντιο ξένοι ανταποκριτές, είναι η κορυφή μόνο ενός παγόβουνου που κρύβει το θηριώδες μέγεθος μιας τελματωμένης και απaráλλαχτης στο πέρασμα των δεκαετιών παράλληλης πραγματικότητας.

Το μεγάλο μπαμ ήρθε το 2020 όταν έγιναν γνωστές οι λίστες των υποψηφίων για τις κορυφαίες Χρυσές Σφαίρες της χρονιάς: σε αυτές δεν βρέθηκε ούτε ένας μαύρος καλλιτέχνης. Οι «*Los Angeles Times*» δεν έδειξαν να εκπλήσσονται: σε έρευνά τους αποκαλύφθηκε ότι κανείς από τους 87 εκλέκτορες της Ένωσης Ξένων Ανταποκριτών δεν είναι μαύρος! Το αρχικό σοκ διαδέχτηκε το μποϊκοτάζ των Χρυσών Σφαιρών από πλευράς καλλιτεχνών και τεχνικών για τις δύο επόμενες χρονιές (τη virtual και με διαρκή zoom, λόγω της πανδημίας, τελετή του 2021 διαδέχτηκε εκείνη του 2022 που έγινε χωρίς κοινό, παρουσιαστές και τηλεοπτική κάλυψη), μέχρι να αλλάξει το απαραιτούμενο καταστατικό που θα έκανε άνοιγμα σε όλους τονίζοντας τη σημασία της διαφορετικότητας σε όλα τα επίπεδα της βιομηχανίας.

Όπως συμβαίνει με κάθε πετυχημένη ταινία που παράγει το Χόλιγουντ, έτσι και η συνέχεια της βιομηχανίας του κινηματογράφου είναι δεδομένη. Αρκεί να βρει τη χαμένη δημιουργικότητά της με όχημα μια ιδεολογική βάση που εστιάζει στις ηθικές και ουμανιστικές αξίες της κουλτούρας της αμφισβήτησης και όχι σε παρωχημένα politically correct συνθήματα που απέχουν ελάχιστα από τη δημαγωγία του mainstream. ☺

Η πτώση των

ΑΓΓΑΛΛΙΑ

ΤΩΝ

Η ΑΠΟΚΑΘΛΩΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΝΑ ΓΡΑΦΤΕΙ ΕΝΑ ΠΙΟ ΗΘΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΦΗΓΗΜΑ ΠΟΥ ΝΑ ΑΠΟΚΛΕΙΕΙ ΟΣΟΥΣ ΔΙΕΠΡΑΞΑΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ;

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΡΟΥΖΑΚΗ

Η εικόνα έχει γίνει οικεία: αποκεφαλισμένα αγάλματα πεσμένα στο έδαφος, γκραφίτι, κόκκινη ή μαύρη μπογιά στα πρόσωπα και στα μέλη όσων από αυτά δεν μπορούν να αποκαθλωθούν ή να ξεβιδωθούν για να σωριστούν στο έδαφος. Τα αγάλματα πέφτουν ή μουτζουρώνονται, το ένα μετά το άλλο, στις Ηνωμένες Πολιτείες και στον Καναδά, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στη Γαλλία, στην Αυστραλία και στη Νέα Ζηλανδία· σχεδόν παντού.

Το νέο κύμα ακτιβισμού με στόχο τα αγάλματα και τα μνημεία ξέσπασε ύστερα από τη δολοφονία του 45χρονου Αφροαμερικανού Τζορτζ Φλόιντ από τον λευκό αστυνομικό Ντέρεκ Τσόβιν στη Μινεάπολη των ΗΠΑ στις 25 Μαΐου του 2020. Ο Φλόιντ ξεψύχησε έχοντας το γόνατο του αστυνομικού στον λαιμό του επί εννέα λεπτά. Η οργή για τον θάνατο του Φλόιντ αναζωπύρωσε το κίνημα Black Lives Matter, που ξεκίνησε το 2013 ως hashtag στο Facebook, μετά την αθώωση του εθελοντή φύλακα Τζορτζ Ζιμερναν. Ο τελευταίος, έναν χρόνο νωρίτερα, είχε δολοφονήσει τον 17χρονο μαύρο Τρέιβον Μάρτιν στο Στάνφορντ της Φλόριντα.

Η δολοφονία του Φλόιντ προκάλεσε αρχικά ένα τεράστιο κίνημα διαμαρτυρίας εναντίον της αστυνομικής βίας, πήρε τη μορφή μαζικών αντιρατσιστικών διαδηλώσεων και στράφηκε στο γκρέμισμα των αγαλμάτων, στη βεβήλωση ή στην καταστροφή μνημείων στον δημόσιο χώρο. Στόχο των επιθέσεων αποτελούν κυρίως αγάλματα ιστορικών προσώπων που συνδέονται με τη δουλεία, την αποικιοκρατία, τον ιμπεριαλισμό, καθώς η δημόσια παρουσία τους θεωρείται ότι συντηρεί τον συστημικό ρατσισμό και τις συναφείς ιστορικές αφηγήσεις.

Τα μνημεία που πλήττονται συνιστούν για ορισμένους ακτιβιστές και πανεπιστημιακούς το υλικό αποτύπωμα μιας «γενεαλογικού» τύπου, καταγωγικής, αντίληψης για τον σύγχρονο ρατσισμό, με ρίζες στην εποχή της δουλείας. Ο David MacDonald, καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο του Guelph, στον Καναδά, υποστηρίζει ότι «οι διαμαρτυρίες αναδεικνύουν τον ρατσισμό των ιστορικών μορφών, τις ρατσιστικές κοινωνίες που παρήγαγαν αυτές τις αναπαραστάσεις και τους τρόπους με τους οποίους τα αγάλματα συνεχίζουν να εξομαλύνουν και να αποκρύπτουν τη βία των εποίκων και τον συστημικό ρατσισμό [1]». Συνεπώς, ο ρατσισμός, σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη, εμφανίζεται ως διαχρονικό μέσο καταπίεσης και επιβολής που χρησιμοποιούν οι εξουσιαστές και οι μηχανισμοί τους εναντίον των μειονοτήτων. Η επίθεση στα αγάλματα φαίνεται να αποκαλύπτει την ισχύ αυτής της κληρονομιάς μίσους με μια βίαιη αλλά συμβολική χειρονομία που υπογραμμίζει την αδικία.

Η Christiana Abraham, καθηγήτρια Επικοινωνίας στο Πανεπιστήμιο Concordia του Καναδά, συνοψίζει το θέμα της πρόσφατης διαμάχης στην επιστημονική επιθεώρηση «Atlantis» [2] αναφερόμενη στις «εμφατικές και συμβολικές επιδείξεις» καταστροφής, σε ένα είδος «ποιητικής δικαιοσύνης» ή «θείας δίκης» με ιστορικές προεκτάσεις, «που εφιστά την προσοχή στη βάνουση φύση της αποικιοκρατίας και στη διαρκή κληρονομιά της». Παραθέτει και τα επιχειρήματα όσων διαφωνούν με την καταστροφή των αγαλμάτων· εκείνων, δηλαδή, που πιστεύουν ότι το παρελθόν δεν μπορεί να διαγρα-

φεί, και ότι είναι λάθος να κρίνει κάποιος με σύγχρονα κριτήρια όσους συνδέθηκαν ή επωφελήθηκαν από τη δουλεία.

Συστημική αποκαθίλωση

Η αποκαθίλωση ενός αγάλματος δεν αποτελεί προνόμιο των ακτιβιστών. Τον Νοέμβριο του 2021, η Δημόσια Επιτροπή Εξοπλισμού του δήμου της Νέας Υόρκης αποφάσισε ομόφωνα την απομάκρυνση του αγάλματος του τρίτου προέδρου των ΗΠΑ Τόμας Τζέφερσον (1743-1826) από την αίθουσα συνεδριάσεων του δημαρχείου. Ο Τζέφερσον, εκτός από βασικός συντάκτης της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας των ΗΠΑ, ήταν και ιδιοκτήτης 600 και πλέον σκλάβων. Γεγονός που ισχυροποίησε το αίτημα των Αφροαμερικανών και Λατινοαμερικανών δημοτικών συμβούλων που κατέληξε στην απομάκρυνση του αγάλματός του.

Η Απάνθρωπη Ιστορία

Σε ένα τεκμηριωμένο και διαυγές δοκίμιο [3], ο Γάλλος φιλόσοφος Pierre Vesperini εκφράζει, στο περιοδικό «Philosophie», τη λύπη του για την απομάκρυνση του αγάλματος του Τόμας Τζέφερσον από το δημαρχείο

24

της Νέας Υόρκης. Σε απόσταση από την αγελαία πολεμική που συνοδεύει συχνά τη συζήτηση για το γκρέμισμα των αγαλμάτων, επισημαίνει τα όρια της «woke» ιδεολογίας, και παρουσιάζει συγκεκριμένες προτάσεις για την υπέρβαση της διαμάχης και την πρόοδο της κοινωνίας σε θέματα ισοτιμίας και αναγνώρισης των μειονοτήτων.

Ο Vesperini διακρίνει στη χειρονομία της επίθεσης κατά των αγαλμάτων μια παρεξήγηση, γράφοντας ότι η ανέγερση ενός αγάλματος στον δημόσιο χώρο δεν αποτελεί, ούτε αποτελούσε στο παρελθόν, πιστοποιητικό ηθικής τελειότητας ή αγιοποίησης του ιστορικού προσώπου. Διατηρεί, απλώς, για αιώνες τη μνήμη ενός ανθρώπου του οποίου οι πράξεις είναι τέτοιες που θεωρείται ότι δεν πρόκειται να ξεχαστούν ποτέ. Γι' αυτό δεν έχει πρόθεση, όπως τονίζει, να υποστηρίξει ότι ο Τζέφερσον ήταν καλός, ήρωας ή ότι ο βίος του ήταν απεργάδιαστος, χωρίς εγκλήματα. Δεν μπορεί, όμως, να αγνοήσει ότι ο Τζέφερσον οικοδόμησε κάτι πολύ σπουδαίο: το πρώτο δημοκρατικό πολίτευμα στον σύγχρονο κόσμο. Υπήρξε ο βασικός συντάκτης της Διακήρυξης της Ανεξαρτησίας, η οποία, πρώτη φορά, διακήρυξε την ισοτιμία των ανθρώπων σε έναν κόσμο όπου οι ιεραρχίες και οι διακρίσεις φαινόταν φυσικές. «[...] Τα πεπραγμένα (res gestae) του Τζέφερσον – το θεμέλιο της πρώτης σύγχρονης δημοκρατίας – ακτινοβόλησαν σε όλον τον κόσμο και ενέπνευσαν οποιονδήποτε αγωνίζεται για την ελευθερία» τονίζει.

Ο Γάλλος φιλόσοφος δεν υποστηρίζει ότι πρέπει να παραμείνουν όλα τα αγάλματα προσωπικοτήτων του παρελθόντος στον δημόσιο χώρο, ούτε σαφώς να μνημονεύονται εσαεί με τον ίδιο τρόπο οι πράξεις όλων ιστορικών προσώπων. Παραθέτει όμως συγκεκριμένα κριτήρια, προτάσσει την επιλογή του διαλόγου· την ανάπτυξη επιχειρημάτων στη συζήτηση για τις ιστορικές απεικονίσεις σε μία δημοκρατική κοινωνία. Αντί, για παράδειγμα, να ξεχουόμαστε στους δρόμους με τα σφυριά και τις βαριοπούλες και να γκρεμίζουμε με προνεωτετικό οίστρο κάθε τι που θεωρούμε ότι συντηρεί τον ρατσισμό και τις προκαταλήψεις. Η Ιστορία, άλλωστε, σύμφωνα με τον αρθρογράφο, δεν προσφέρει καμιά παρηγοριά. Είναι απάνθρωπη. Αντί, λοιπόν, να αναζητούμε παρηγορητικούς ήρωες, όπως τα παιδιά, είναι προτιμότερο, ως ελεύθερα πνεύματα, να αναζητούμε την αλήθεια.

Ο ίδιος απορρίπτει γενικότερα την «κουλτούρα της ακύρωσης» για έναν επιπλέον λόγο: αναγνωρίζει σε αυτήν τη «δογματική ορθοδοξία» ενός νέου πουριτανισμού που, παραδόξως, προέρχεται από έναν κόσμο που κυριάρχησαν οι λευκοί. Γενικότερα, η αντίθεσή του επικεντρώνεται σε κάθε προσπάθεια που επιχειρεί να χωρίσει την ανθρωπότητα σε καλή και κακή, καθαρή και ακάθαρτη, και να συρρικνώσει την Ιστορία σε μίαν αντιπαράθεση μεταξύ δύο στρατοπέδων, «όπου μόνο οι οπαδοί του καλού μπορούν να εξαλείψουν τη μνήμη του κακού (η αρχαία πρακτική της damnatio memoriae) και να προωθήσουν τη μνήμη του καλού». Εντοπίζουμε σε αυτό «τον διαχωρισμό της ανθρωπότητας σε αγνούς και ακάθαρτους, σε εκλεκτούς και καταραμένους, την εμμονή με την αμαρτία, την τιμωρία και τον εξαγνισμό, την αναζήτηση της λύτρωσης και, τελικά, την άρνηση κάθε συζήτησης».

Ιστορία και κατήχηση

Αντίθετως, ο Γάλλος ιστορικός Patrick Boucheron σε αντίστοιχο άρθρο [4] του βλέπει με συμπάθεια το σύγχρονο αντιρατσιστικό κίνημα το οποίο σηματοδοτεί, όπως λέει, την επιστροφή της πολιτικής στη δημόσια ζωή. Αν και τονίζει ότι ως ιστορικός δεν επιθυμεί να διαγράψει τα στοιχεία που συγκροτούν, για παράδειγμα, την ιστορία της Γαλλίας. Αλλά να τα συμπληρώσει, να τα υπερβεί, να δείξει ότι όσα διδασκόμαστε, καθώς και τα ιστορικά παραδείγματα που προβάλλουμε στον δημόσιο χώρο, δεν συγκροτούν ολόκληρη την ιστορία μιας χώρας. Τάσεται σαφώς υπέρ του διαλόγου και της συζήτησης γύρω από τη διαμάχη, λέγοντας ότι «το ζητούμενο δεν είναι να γκρεμίσουμε τα αγάλματα, αλλά να θυμηθούμε ότι υπάρχουν για να συζητηθούν, να αλλάξουν, να ταρακουνηθούν και να διαφοροποιηθούν».

Η ανάμειξη των ιστορικών γεγονότων με την επικαιρότητα αποτελεί μία πρακτική η οποία απορρίπτεται ως ύψιστο σφάλμα στην ιστοριογραφία. Όταν, λοιπόν, αυτή η προσέγγιση εισβάλλει στον δημόσιο λόγο με επιθέσεις, έστω «ποιητικές», χωρίς κανόνες, ουσιαστική συζήτηση και επιχειρήματα μπορεί να γίνει και επικίνδυνη. Στη συγκυρία του πληροφωριακού εκτροχιασμού και της πολλαπλασιασμένης οργής στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, με τους «ακραίους» του πολιτικού φάσματος να караδοκούν, η συζήτηση για τον σύγχρονο ρατσισμό καταλήγει σε κραυγές και ανακυκλωμένο μίσος. Στην καλύτερη περίπτωση μπορεί να πάρει τη μορφή κοινοτοπων εικονογραφήσεων, εφημερων καλλιτεχνικών project, να εκπέσει σε trends. Για αυτό ίσως η δριμύτερη κριτική στην «κουλτούρα της ακύρωσης» και εν μέρει στο γκρέμισμα των αγαλμάτων προέρχεται από τον μαύρο καθηγητή γλωσσολογίας στο πανεπιστήμιο Columbia, John McWorther.

Στο βιβλίο του «Woke Racism» [5], με υπότιτλο «Πώς η νέα θρησκεία προδίδει τη μαύρη Αμερική», εξομοιώνει το τρίτο αντιρατσιστικό κίνημα με μία νέα θρησκεία, εμποτισμένη με παραδοσιακό φανατισμό, που επιχειρεί με κάθε μέσο να μετατρέψει τους μαύρους σε θύματα. «Παρουσιάζοντάς μας» όπως σημειώνει, «ως αιώνια θυματοποιημένες ψυχές, που φέρουν το βάρος και ορίζονται μόνο από τη μνήμη για τα τραύματα των προγόνων μας εδώ και τέσ-

σερις αιώνες, πάντοτε «παραινωρισμένοι», πάντα «παρεξηγημένοι», αιώνια «δυσσαρεστημένοι». Ο ίδιος φοβάται ότι αυτή η «αντιανθρωπιστική ιδεολογία», όπως την αποκαλεί, και η κατήχηση θα μολύνουν την αίσθηση που θα αναπτύξουν τα παιδιά του για τον εαυτό τους: «Ανατριχιάζω στη σκέψη: δάσκαλοι με μάτια που λάμπουν από τη ζέση να δείξουν τον αντιρατσισμό τους, γερμίζοντας τα κεφάλια των κοριτσιών μου με performance art που τους διδάσκει ότι είναι παιδιά-πόστερ και όχι ξεχωριστές προσωπικότητες».

Ένα είναι σίγουρο: η απλοποίηση σύνθετων ζητημάτων σε μανιχαϊστικά «ντέρμπι» στη διαδικτυακή οχλαγωγία, εν μέρει στον ακαδημαϊκό χώρο, και, συχνά, στη δημοσιογραφία και στον πολιτικό λόγο, δυσκολεύει τον αληθινό διάλογο. Και ζημιώνει, συνεπώς, τον προσδιορισμό και την προσπάθεια επίλυσης ορισμένων σοβαρών προβλημάτων που πλήττουν δριμύτερα τα πιο αδύναμα μέλη μιας κοινωνίας. Εκείνα που έρχονται καθημερινά αντιμέτωπα με προβλήματα που συνδέονται με την εργασία, την παιδεία, το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης και σαφώς με την αστυνομική βία. ©

* Ο Γιώργος Καρουζάκης είναι δημοσιογράφος, υπεύθυνος προγραμμάτων της ομάδας ΘΑΛΗΣ + ΦΙΛΟΙ.

1. MacDonald David, «Canada needs to reckon with the relics of its colonial past, including racist statues», 2020

2. Abraham Christiana, «Toppled Monuments and Black Lives Matter: Race, Gender, and Decolonization in the Public Space. An Interview with Charmaine A. Nelson», journals.msvu.ca/index.php/atlas/article/view/5552

3. Vesperini Pierre, «Essai sur la politique des statues à l'âge de la "cancel culture"», Philosophie magazine, 17 novembre 2021

4. Boucheron Patrick: «Notre histoire est plus grande que celle qu'exaltent les apôtres des grandeurs de la France»

5. McWorther John, «Woke Racism: How a New Religion Has Betrayed Black America», Portfolio/Penguin

Αντί να αναζητούμε

παρηγορητικούς ήρωες, όπως

τα παιδιά, είναι προτιμότερο,

ως ελεύθερα πνεύματα,

να αναζητούμε την αλήθεια

Διαδηλωτές πετούν το άγαλμα του εμπόρου σκλάβων του 17ου αιώνα, Έντουαρντ Κόλστον, στο λιμάνι του Μπρίστολ

ΑΠΟΚΑΘΑΡΣΗ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ

ΚΑΙ

ΜΙΑ ΤΑΣΗ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΟΡΘΟΤΗΤΑΣ ΝΑ ΔΙΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ
ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΑΦΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΣΕΞΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

ΤΟΥ ΘΟΔΩΡΟΥ ΣΟΥΜΑ

Το 1818 ο Thomas Bowdler διασκεύασε τα έργα του Σαίξπηρ ώστε να ταιριάζουν στο οικογενειακό κοινό. Οι διασκευές είναι μια παλιά διαδικασία: διασκευές για παιδιά, διασκευές για «κορίτσια», γλωσσικές απλουστευτικές διασκευές. Από την παρέμβαση του Thomas Bowdler προέκυψε ο όρος *bowdlerization*: πρόκειται για μια μορφή λογοκρισίας που αποκαθαίρει λογοτεχνικά έργα, έργα τέχνης και media από στοιχεία που μπορούν να ενοχλήσουν τους ορθώς σκεπτόμενους —π.χ. τους θρησκουόμενους, τους σεμνότερους— και τις κοινωνικές ομάδες που, σύμφωνα με τα ήθη του 19ου αιώνα, έπρεπε να προστατεύονται ηθικά (γυναίκες, παιδιά, έφηβοι). Επίσης, ο Thomas Bowdler προέβη σε διασκευή του ιστορικού βιβλίου του Edward Gibbon «*Η παρακμή και η πτώση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας*». Στην πορεία της ιστορίας, τέτοια διασκευασμένα έργα ονομάζονταν «εκδόσεις με φύλλο συκής», ως αναφορά στα γυμνά αγάλματα της κλασικής εποχής και της Αναγέννησης.

Με λίγα λόγια, η αποκάθαρση των έργων τέχνης που διαφαίνεται ως τάση στο πλαίσιο της Πολιτικής Ορθότητας στον 21ο αιώνα είναι μια αρχαία διαδικασία: από το 1264, όταν ο Πάπας Κλημέντιος IV διέταξε τους Εβραίους της Αραγονίας να υποβάλουν τα βιβλία τους σε Δομινικανούς λογοκριτές για «αποκάθαρση», είναι αναρίθμητα τα παραδείγματα *πθικού πανικού* που έχουν οδηγήσει σε απαγορεύσεις. Εκτός του ότι στις περισσότερες δυτικές χώρες υπήρχε index απαγορευμένων βιβλίων και επίσημη λογοκρισία μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960 —όπως είναι ευρέως γνωστό, «Ο εραστής της λαιδής Τσάτερλι» κυκλοφορούσε παράνομα μέχρι το 1960— η «αποκάθαρση» ήταν τόσο διαδεδομένη ώστε αφορούσε ακόμα και τα δημοτικά τραγούδια των λαών. Για παράδειγμα, στο αγγλικό δημοτικό «Ο κάβουρας» που χρονολογούνταν από το 1850 και οι στίχοι περιέγραφαν πώς ένας κάβουρας τσίμπησε τα οπίσθια μιας γυναίκας σε ένα ουροδοχείο, διασκευάστηκε ώστε να της τσιμπάει τη μύτη. Πράγματι, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960, τα οπίσθια μετατρέπονταν σε μύτες: το 1925 τα δοκίμια του Montaigne μεταφράστηκαν στα αγγλικά από τον George Burnham Ives ο οποίος παρέλειψε οτιδήποτε είχε σχέση με το σεξ. Το μυθιστόρημα του Upton Sinclair «Πειρέλαιο!» κυκλοφόρησε στην περιοχή της Βοστώνης με εννέα μαυρισμένες σελίδες οι οποίες μάλιστα χρησιμοποιήθηκαν για διφήμιση του βιβλίου. Την ίδια εποχή, κυκλοφόρησε αποκαθαρισμένη η αγγλική μετάφραση της «Πείνας» του Knut Hamsun. Περιτομές και «εξυγιάνση» έχουν υποστεί τζαζ, μπλουζ και ροκ τραγούδια, από όπου έχουν αφαιρεθεί τα σεξουαλικά υπονοούμενα ή λέξεις που θεωρούνται βωμολοχίες.

Η αποκάθαρση στον ψηφιακό κόσμο

Στον ψηφιακό κόσμο η αποκάθαρση παίρνει ποικίλες μορφές: πολλά fora και πλατφόρμες χρησιμοποιούν αυτόματο wordfiltering που μπλοκάρει προσβλητικές λέξεις και φράσεις. Μερικοί χρήστες, για να παρακάμψουν το σύστημα, καταφεύγουν σε ανορθογραφίες και αναγραμματισμούς, όπως π.χ. *fcuk* (fuck) και *pron* (porn). Συχνά, οι θεωρητικά προσβλητικές λέξεις αντικαθίστανται με «αθώες»: κάτι σαν «γαμώ την παναχαϊκή μου» αντί για «γαμώ την Παναγία μου». Η τακτική αυτή — «*minced oath*» στα αγγλικά— είναι παλιά όσο και η γλώσσα: «*Oh gosh*» αντί για «*Oh god*» εφόσον δεν πρέπει να επικαλούμαστε το όνομα του Κυρίου επί ματαίω.

Πολλά είναι τα σύγχρονα παράδοξα. Από μια σπουδαστική έκδοση του μυθιστορήματος «*Fahrenheit 451*» του Ray Bradbury αφαιρέθηκε περιεχόμενο: η τέλεια ειρωνεία δεδομένου ότι το θέμα του μυθιστορήματος είναι το κάψιμο βιβλίων. Το βιντεοπαιχνίδι «*South Park: The Fractured but Whole*» αρχικά επρόκειτο να έχει τίτλο «*The Butthole of Time*», αλλά οι έμποροι δήλωσαν ότι δεν θα προωθούσαν ποτέ κάτι τέτοιο. Το 2023 κυκλοφόρησαν νέες εκδόσεις των βιβλίων του Roald Dahl από την Puffin Books που είχαν αφαιρεθεί λέξεις και φράσεις οι οποίες κρίθηκαν «ακατάλληλες». Ο εκδοτικός οίκος Puffin είχε προσλάβει «αναγνώστες ευαισθησίας» για να διαβάσουν τα κείμενα του Dahl και να βεβαιωθούν ότι θα μπορούσαν «να συνεχίσουν να απολαμβάνουν όλοι σήμερα» τα εν λόγω βιβλία. Το ίδιο έγινε και με τα μυθιστορήματα του Ian Fleming όπου ο James Bond φέρεται απαράδεκτα στις γυναίκες, τις χαρακτηρίζει «κούκλες» και «γκομενίτσες» και τις χτυπάει πατ-πατ στα οπίσθια.

«Ad usum Delphini» λογοκρισία

σε κλασικά έργα

Κατά κάποιον τρόπο, η σημερινή Πολιτική Ορθότητα εφαρμόζει το δόγμα του «*ad usum Delphini*»: η λατινική φράση που σημαίνει «*προς χρήση του Δελφίνου*» (δηλαδή του Διαδόχου). Ο βασιλιάς της Γαλλίας Λουδοβίκος ΙΔ΄ επιθυμούσε να μη μάθει ο γιος του, ο διάδοχος του θρόνου (επίσης ονόματι Λουδοβίκος), πράγματα που θα έβλαπταν «τα χρυσά του ήθη». Με συμβουλή, λοιπόν, του δούκα Montausier, διέταξε να εκδοθεί μια σειρά βιβλίων στη λατινική γλώσσα που θα μπορούσε να διαβάσει ο γιος του. Την έκδοση των λογοκριμένων αυτών βιβλίων διύθυναν και επιμελήθηκαν οι παιδαγωγοί του νεαρού διαδόχου Pierre-Daniel Huet και Bossuet, καθώς και η μεταφράστρια Anne Dacier η οποία, ενώ μετέφραζε κλασικά κείμενα, έκανε αλλαγές όπου έκρινε ότι θα σοκαριζόταν το κοινό της εποχής της. Η συλλογή του Λουδοβίκου έφτασε τους 64 τόμους που εκδόθηκαν από το 1670 μέχρι το 1698. Κάτω από τον τίτλο των βιβλίων αυτών γραφόταν η φράση «*ad usum [serenissimi] Delphini*», η οποία έμεινε έτσι παροιμιώδης στην παγκόσμια ιστορία των εκδόσεων. Στους επόμενους αιώνες την ανέφεραν οι συγγραφείς για να δηλώσουν ότι μία έκδοση έγινε αποκλειστικά για την εξυπηρέτηση κάποιου σκοπού. Ο κατάλογος των εκδόσεων του Λουδοβίκου ΙΔ΄ περιλαμβάνει αρκετά κλασικά έργα, τόσο αρχαίων Ρωμαίων συγγραφέων όσο και του Ρακίνα, τα οποία «ακρωτηριάστηκαν» για χάρη των «χρηστών πθών» του διαδόχου. 📍

*Ο Θόδωρος Σούμας είναι κριτικός κινηματογράφου και συγγραφέας.

«Bowdlerization» για ρατσιστικό και σεξιστικό περιεχόμενο σε βιβλία

Σήμερα η «bowdlerization» αφορά ιδιαιτέρως τον ρατσισμό και τον σεξισμό. Σε πρόσφατες εκδόσεις κλασικών έργων, όπως «*Huckleberry Finn*» του Mark Twain και «*Ο Νέγρος του Νάρκισσου*» του Joseph Conrad, έχουν αντικατασταθεί οι λέξεις «σκλάβος», «Ινδιάνος», «αράπης», «παιδί για όλες τις δουλειές», «βαστάζος», «υπηρέτρια», «παραγίος». Έχει γίνει γνωστή από παλιότερα η αλλαγή του τίτλου του βιβλίου της Agatha Christie «*Δέκα μικροί Νέγροι*» που έγινε μίνι σειρά στο BBC ως «*And Then There Were None*». Ακόμα και το ποιηματάκι στο οποίο στηριζόταν ο τίτλος άλλαξε στις ΗΠΑ και έγινε «*Δέκα μικροί Ινδιάνοι*». Μικρό το κακό — εξάλλου, ακόμα και στη διάρκεια του 20ού αιώνα, κυκλοφορούσαν βιβλία με σαφές ρατσιστικό περιεχόμενο που σήμερα σοκάρει: αποικιοκρατικό ή μειωτικό για τους Μαύρους, τους Ινδιάνους και τους Κινέζους. Μια συγγενική κατηγορία ήταν τα παιδικά βιβλία που διέδιδαν φυλετικά στερεότυπα: αλλά, εδώ και πολλές δεκαετίες, τα πιο αντιπροσωπευτικά από αυτά, όπως π.χ. η σειρά παιδικών βιβλίων μυστηρίου «*The Hardy Boys*», που άρχισε να κυκλοφορεί το 1927, δεν διαβάζονται πια, η «αποκάθαρση» είναι ανώφελη και εξάλλου ανέφικτη εφόσον ολόκληρο το έργο βασίζεται στα στερεότυπα.

Η αργή επανάσταση

των **vegan**

ΦΥΤΟΦΑΓΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΩΣ ΛΙΓΗ ΥΠΟΚΡΙΣΙΑ:

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ VEGAN

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΓΙΑΝΝΑΚΙΔΗ

Δεν έχω γνωρίσει συντηρητικό, «δεξιό» άνθρωπο που να είναι vegan. Και από την άλλη, δεν έχω συναντήσει vegan που να μην αυτοπροσδιορίζεται ως «εναλλακτικός» ή απολιτικός. Ασφαλώς γνωρίζω αρκετούς που, μισομπουκωμένοι από το κρέας, και καθαρίζοντας με το νύχι τις ίνες από τα δόντια, λαιμοδορούν τους χορτοφάγους ως μια γραφική μειοψηφία. Κάποτε συνομίλησα με μια γυναίκα που δηλώνει vegan φεμινίστρια: βάλθηκε να μου εξηγήσει γιατί είναι ανήθικο να τρώω μέλι· εκμεταλλεύομαι την εργασία των μελισσών, μεταφέροντας στη φύση τις θεμελιώδεις αρχές του καπιταλισμού. Καλό.

Μπορεί στη Δύση να μην ασχολούμαστε πλέον με όσα κάνει ο καθένας στο κρεβάτι του. Όμως αρχίζουμε και συζητάμε τι κάνει στο τραπέζι του. Είναι μια κουβέντα που προς το παρόν διεξάγεται σε χαμηλούς τόνους. Στο μέλλον θα ενταθεί. Και ενδεχομένως θα τελειώσει στα μέσα του επόμενου αιώνα. Τότε, όπως προβλέπουν αρκετές μελέτες, θα είναι όλοι vegan. Η μετεξέλιξη της συλλογικής ηθικής ως προς τον σεβασμό των ζώων, η προστασία του περιβάλλοντος και η ανάγκη για πιο υγιεινή διατροφή, θα αποσύρουν από το τραπέζι τα ζωικά προϊόντα. Λέτε να χαθεί το πρότυπο του Έλληνα που τρώει σουβλάκι, γλείφει το τζατζίκι από τα χείλη και στη συνέχεια ανάβει τσιγάρο; Είναι θέμα χρόνου κάποιος να καταγγείλει ότι ο βιγκανισμός θα αλλοιώσει τον πολιτισμό μας. Και, κατά μια έννοια, δεν θα έχει απολύτως άδικο.

Οφείλω να είμαι ειλικρινής. Δεν τρώω κρέας. Για λόγους ηθικής και υγιεινής διατροφής. Τρώω θαλασσινά, εκτός από χταπόδι από τότε που είδα και εγώ το γνωστό ντοκιμαντέρ που περιγράφει την ευφυΐα του είδους. Από ζωικά προϊόντα καταναλώνω μέλι και γιαούρτι: τεχνικά είμαι pesceterian. Είναι απολύτως βέβαιο ότι σε λίγο καιρό οι διατροφικές επιλογές θα προσδιορίζονται με τρόπο αντίστοιχο του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου. Ασφαλώς στο μεγαλύτερο κομμάτι της ζωής μου ήμουν φανατικός κρεατοφάγος: έχω κατασπαράξει κοπάδια αιγοπροβάτων και δύο στάνες με γουρούνια. Από τότε που σταμάτησα την κατανάλωση κρέατος είδα βελτίωση στις βιοχημικές μου εξετάσεις, με εγκατέλειψαν οι πονοκέφαλοι και ενισχύθηκε σημαντικά το ανοσοποιητικό μου. Αλλά αυτές είναι προσωπικές επιλογές και εμπειρίες και δεν αποτελούν συστάσεις ή επιστημονικά συμπεράσματα. Όμως, αδιαμφισβήτητα, σχεδόν το σύνολο των μελετών συμφωνεί στα θετικά διατροφικά αποτελέσματα από τον περιορισμό της κατανάλωσης ζωικών προϊόντων. Θα μου πείτε ότι είναι στη φύση του ανθρώπου να τρώει κρέας. Θα σας απαντήσω ότι, αν ήταν στη φύση του, δεν θα χρειαζόταν να το μαγειρεύει. Και θα μπλέξουμε σε μια ατέρμονη συζήτηση. Αλλά δεν είναι αυτό το θέμα μας. Το θέμα μας είναι ο βιγκανισμός ως κίνημα που αναμένεται να προκαλέσει τεράστιες διατροφικές, οικονομικές και, ενδεχομένως, πολιτικές αλλαγές.

28

Η χορτοφαγία, ως διατροφική επιλογή, υπάρχει, φυσικά, από την αρχαιότητα. Είτε για λόγους αντικειμενικών συνθηκών, είτε επειδή υπαγορεύτηκε από τη θρησκευτική συνείδηση. Μπορεί να μη βρίσκεις εύκολα κρέας εκεί που ζεις ή να πιστεύεις στη μετενοάρκωση και δεν ρισκάρεις να φας μαζί με το φιλέτο σου μια ψυχή έμβιου όντος. Ο δικός μας, ο Πυθαγόρας, λέγεται ότι ήταν vegan κι ότι κρατούσε μάλιστα αποστάσεις από τους κυνηγούς θηραμάτων. Στα μέσα του 19ου αιώνα οι χορτοφάγοι στη Βρετανία δημιούργησαν την πρώτη χορτοφαγική κοινότητα και σταδιακά άρχισαν να απασχολούν τον Τύπο. Αργότερα στις τάξεις τους προσήλθε ο Μαχάτμα Γκάντι που δήλωνε ότι η χορτοφαγία είναι πρωτίστως θέμα ηθικής και δευτερευόντως υγείας. Το 1945 κυκλοφόρησε το περιοδικό «*The Vegan*», με αρθρογραφία που απέκλειε κάθε χρήση ζωικών προϊόντων και πρότεινε εναλλακτικές λύσεις. Στα 60s η χορτοφαγία άρχισε να αποκτά κινηματικά χαρακτηριστικά, συναντώντας τα αντιπολεμικά και αντικαπιταλιστικά κινήματα των ΗΠΑ. Ήταν η πρώτη φορά που αμφισβητήθηκε τόσο έντονα η βιομηχανία τροφίμων, ενώ δημοσιεύθηκαν και άρθρα που υποστήριζαν ότι ο άνθρωπος οφείλει να απομακρυνθεί από την κορυφή της τροφικής αλυσίδας. Στα 80s εμφανίστηκαν πανκ σχήματα που υιοθετούσαν τη χορτοφαγία ως επιλογή αντίστασης στην κυρίαρχη κουλτούρα. Και στη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα, ειδικά μετά το 2015, ο βιγκανισμός (είτε σε αυστηρή είτε σε χαλαρή μορφή) αρχίζει να γίνεται τάση. Μη σας παιδεύω με πολλούς αριθμούς; σήμερα στις ΗΠΑ ένας στους δέκα ενήλικους αυτοπροσδιορίζεται ως vegan ή δεν καταναλώνει κρέας. Οι περισσότεροι δεν είναι θρησκευόμενοι, έχουν ως κίνητρο τα δικαιώματα των ζώων (69%), ανήκουν στο ηλικιακό γκρουπ 18-44 και το 35% δεν δηλώνει straight σεξουαλικό προσανατολισμό. Μόλις το 5% δηλώνει πολιτικά συντηρητικό. Το 62% είναι φιλελεύθεροι (με την αμερικανική έννοια του όρου) και το 33% αυτοπροσδιορίζεται ως απολιτικό. Στην Ευρώπη οι αποκλειστικά χορτοφάγοι αυξάνονται με γοργό ρυθμό — διπλασιάστηκαν μέσα σε τέσσερα χρόνια και σήμερα προσεγγίζουν τα 3 εκατομμύρια. Οι vegetarian είναι περισσότεροι, ενδεχομένως να πλησιάζουν το 10%. Τι συμβαίνει στην Ελλάδα; Περίπου το 15% του πληθυσμού δηλώνει ότι δεν καταναλώνει κρέας. Το 14% πίνει γάλα φυτικής προέλευσης και το 19% του γενικού πληθυσμού θεωρεί ότι η αποχή από το κρέας και τα ζωικά προϊόντα είναι επωφελής για την υγεία.

Ξέρετε τι δείχνουν όλα αυτά; Οτι τις επόμενες δεκαετίες, μαζί με το διατροφικό μοντέλο, θα αλλάξει κι όλο το οικοσύστημα στη βιομηχανία τροφίμων. Όταν βλέπεις εταιρείες γάλακτος να διαφημίζουν ροφήματα αμυγδάλου και βρώμης κι όταν βιομηχανίες κρέατος βάζουν στα ψυγεία μπιφτέκια από σόγια και παντζάρια, τότε μπορείς να δεις το μέλλον στο σουπερ μάρκετ της γειτονιάς σου. Αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα η αγορά vegan προϊόντων κάνει ετήσιο τζίρο 70 εκατ. ευρώ. Φανταστείτε τι γίνεται στις υπόλοιπες χώρες της Δύσης, κάντε τις αριθμητικές πράξεις και θα διαπιστώσετε ότι πρόκειται για μία από τις πιο αναπτυσσόμενες αγορές παγκοσμίως. Με περιβαλλοντικούς όρους, αυτό θα έχει συνέπειες με θετικό πρόσημο. Επισκεφτείτε το cowspiracy.com και μάθετε πώς η κτηνοτροφία αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες απειλές για τον πλανήτη. Σκεφτείτε μόνο ότι ένα χάμπουργκερ χρειάζεται τέσσερα λίτρα νερού.

Εδώ βέβαια προκύπτει ένα άλλο ερώτημα: αν όλοι γίνουμε vegan, τι θα κάνει ο παραγωγός του χάμπουργκερ; Δεν μιλάμε για απλή παραγωγική αναδιάρθρωση, αλλά για αλλαγή οικονομικού χάρτη, ειδικά για τις χώρες που αντλούν μεγάλο κομμάτι πλούτου από την κτηνοτροφία. Δεν είναι τυχαίο ότι όλα τα ακροδεξιά σχήματα μισούν τους vegan. Δεν είναι μόνο η εναλλακτική κουλτούρα που τους ενοχλεί. Κάποια στιγμή, για κάθε vegan που χορταίνει με σόγια και φρούτα θα υπάρχει κι ένας πεινασμένος κτηνοτρόφος, ο οποίος απειλείται ταυτοχρόνως από τους κατασκευαστές συνθετικού κρέατος. Τα πράγματα γίνονται ακόμα πιο περίπλοκα αν βάλεις στη ζυγαριά και τα μεταλλαγμένα, αλλά και τις βελτιωτικές ουσίες που χρησιμοποιούνται για να προσδώσουν γεύση στα vegan προϊόντα. Διαβάζω τη συσκευασία του vegan μπιφτεκιού που αγοράζω και αναγνωρίζω μόνο το παντζάρι, τη σόγια και το αλάτι. Τι είναι όλα τα άλλα; Όμως, από όποια πλευρά και αν δείτε τα πράγματα, θα συμφωνήσετε ότι, κατά μία εκδοχή, είμαστε τυχεροί. Ζούμε σε μια περίοδο κατά την οποία η δικτύωση έφερε τεράστιες, ριζικές αλλαγές στην κοινωνική συμπεριφορά, η ανθρώπινη νοημοσύνη συναντά την τεχνητή, ενώ παράλληλα φεύγουν από το τραπέζι τροφές που τάισαν το βιολογικό μας είδος για χιλιάδες χρόνια. Η εξάπλωση του βιγκανισμού, αν μη τι άλλο, αποδεικνύει ότι η αναδυόμενη νέα κουλτούρα (πείτε την και «woke»), τουλάχιστον στο επίπεδο της διατροφής, ευνοεί τον σεβασμό των ζώων και κατ' επέκταση βάζει γύρω από το τραπέζι καλύτερους ανθρώπους. Θα έχει ενδιαφέρον να δούμε τους πρώτους πολιτικούς καριέρας που θα δηλώνουν vegan. Κάποια στιγμή θα γίνει και αυτό. Ακόμα και αν, κατεβαίνοντας από την εξέδρα, χώνονται μέσα στις σκαλωσιές και κατασπαράζουν παϊδάκια. ☹

Η μετεξέλιξη της συλλογικής ηθικής ως προς τον σεβασμό των ζώων, η προστασία του περιβάλλοντος και η ανάγκη για πιο υγιεινή διατροφή, **θα αποσύρουν από το τραπέζι τα ζωικά προϊόντα.** Λέτε να χαθεί το πρότυπο του Έλληνα που τρώει σουβλάκι, γλείφει το τζατζίκι από τα χείλη και στη συνέχεια ανάβει τσιγάρο; **Είναι θέμα χρόνου κάποιος να καταγγείλει ότι ο βιγκανισμός θα αλλοιώσει τον πολιτισμό μας.** Και, κατά μια έννοια, δεν θα έχει απολύτως άδικο.

ΔΕΗ: Στρατηγική επιλογή η βιώσιμη ανάπτυξη

Αναλαμβάνει την ευθύνη της απέναντι στο περιβάλλον, στην οικονομία, τον άνθρωπο και την κοινωνία ευρύτερα, με θεμέλιο τα 70 χρόνια πρωταγωνιστικής συμμετοχής στην ανάπτυξη της χώρας

Ο στόχος είναι φιλόδοξος, αλλά η ΔΕΗ έχει αποδείξει ότι μπορεί να τα καταφέρει. Ο πλανήτης μας έχει ήδη αρχίσει να κινείται γύρω από τις συνέπειες της κλιματικής κρίσης και τις προσπάθειες που γίνονται για την αντιστροφή της κατάστασης και η ΔΕΗ στοχεύει ακριβώς σε αυτό: να καταστεί παράδειγμα βιώσιμης ανάπτυξης και πρωτοπόρος στον κλάδο της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, πρωταγωνιστώντας στην εθνική αλλά και στην παγκόσμια προσπάθεια. Η ΔΕΗ, άλλωστε, ήδη πρωταγωνιστεί στην ανάπτυξη της χώρας μας τα τελευταία 70 χρόνια και δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχη και από αυτήν την προσπάθεια, αναγνωρίζοντας και αναλαμβάνοντας την ευθύνη της απέναντι στο περιβάλλον, στην οικονομία, τον άνθρωπο και την κοινωνία ευρύτερα.

Η δέσμευση στη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί σήμερα μια πραγματική πρόκληση για τις επιχειρήσεις, υπό το πρίσμα και των συνεχών εξελίξεων στον τομέα της ενέργειας, όπως η πρόσφατη ενεργειακή κρίση. Η ΔΕΗ, ωστόσο, έχει αποδείξει έμπρακτα ότι μπορεί να συνεχίζει απρόσκοπτα την πορεία της, στη δημιουργία ολοένα και μεγαλύτερης μακροπρόθεσμης αξίας για τους πελάτες της, τους εργαζομένους της, τους μετόχους της, για όλη την κοινωνία, πάντα με σεβασμό στο περιβάλλον και τις επόμενες γενιές.

Στο πλαίσιο αυτό, η στρατηγική φιλοσοφία της ΔΕΗ, τα τελευταία 4 χρόνια, συνοψίζεται στο μοντέλο «Δημιουργία Διαμοιραζόμενης Αξίας» (CSV), για την εταιρεία, την οικονομία, το περιβάλλον, τον άνθρωπο και την κοινωνία ευρύτερα.

Οι 3 πυλώνες της Στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης της ΔΕΗ

Σε 3 πυλώνες εστιάζει η ΔΕΗ τη στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξής της: α) Απανθρακοποίηση β) Λειτουργίες με θετικό πρόσημο για τη φύση και γ) Δημιουργία κοινωνικοοικονομικής διαμοιραζόμενης αξίας. Πρόκειται για πυλώνες που ευθυγραμμίζονται με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, με τη στρατηγική αυτή σταδιακά να ενσωματώνεται στο επιχειρηματικό μοντέλο του Ομίλου, δηλαδή σε όλες τις δομές και λειτουργίες του, καθώς και στην κουλτούρα και την αλυσίδα παραγωγής του Ομίλου ΔΕΗ, μέσω της εφαρμογής μιας σειράς από στοχευμένες δράσεις και πρωτοβουλίες. Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώκεται:

- η ενίσχυση της καινοτομίας
- οι επενδύσεις σε ολοκληρωμένες, καινοτόμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες και προϊόντα
- η καλλιέργεια εταιρικής κουλτούρας
- η ενεργός συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών και η αλληλεπίδραση μαζί τους, ώστε να δράσουν ενισχυτικά στην πορεία βιώσιμης ανάπτυξης του Ομίλου.

Την ίδια ώρα, βασική επιδίωξη αποτελεί και η προσέλκυση περισσότερων επενδυτικών κεφαλαίων και επενδυτών ώστε να δοθεί ώθηση στο σχέδιο μετασχηματισμού της επιχείρησης, να ενδυναμωθεί η παρουσία της στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και να επιταχυνθεί η πορεία της πράσινης μετάβασης που έχει δρομολογήσει.

Με γνώμονα τα παραπάνω, και με απώτερο στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας και την ενημέρωση όλων των ενδιαφερόμενων μερών (συμπεριλαμβανομένων των χρηματοπιστωτικών οργανισμών) σχετικά με την επίδοσή της σε θέματα κλιματικής αλλαγής και βιώσιμης ανάπτυξης, η ΔΕΗ:

- Συμμετέχει σε δείκτες αξιολόγησης ESG, βάσει των αποτελεσμάτων των οποίων προχωρά σε διορθωτικές ενέργειες.
- Χρησιμοποιεί διεθνή πρότυπα (π.χ. GRI Standards) για την αναγνώριση και την ιεράρχηση των ουσιαστικών θεμάτων βιώσιμης ανάπτυξης που συνδέονται με το επιχειρηματικό της μοντέλο και για τη δημοσιοποίηση πληροφορίας που αφορά στον τρόπο διαχείρισης και την επίδοσή της σε αυτά.

Η Στρατηγική Βιώσιμης Ανάπτυξης

Απανθρακοποίηση & Λειτουργίες με θετικό πρόσημο για τη φύση

Βασική δέσμευση της ΔΕΗ, βάσει και της Περιβαλλοντικής Πολιτικής της, αποτελεί η διασφάλιση της υπεύθυνης λειτουργίας της, με σεβασμό και μέριμνα για το περιβάλλον και τη χρήση των φυσικών πόρων μέσω συγκεκριμένων στόχων και προγραμμάτων, για τη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματός της. Παρακολουθώντας συνεχώς τις διεθνείς εξελίξεις που δύναται να επηρεάσουν το επιχειρηματικό της μοντέλο και σε ευθυγράμμιση με τους στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ (SDGs), τη Συμφωνία του Παρισιού για το Κλίμα (2015) και την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία - Green Deal (2019), η βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων του Ομίλου, καθώς και ο προσδιορισμός των κινδύνων και των ευκαιριών που απορρέουν από την κλιματική αλλαγή, αποτελούν βασικές περιοχές εστίασης των προγραμμάτων του.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η περιβαλλοντική στρατηγική της ΔΕΗ, που είναι σε πλήρη εναρμόνιση με τους φιλόδοξους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους για επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας το 2050, φιλοδοξεί να αποτελέσει τον καταλύτη στην επίτευξη των εθνικών και διεθνών στόχων, μέσω της μείωσης του ανθρακικού αποτυπώματος στην παραγωγή, αλλά και στην αλυσίδα αξίας της. Παράλληλα, υιοθετώντας και μια προληπτική προσέγγιση στις περιβαλλοντικές προκλήσεις, υλοποιεί πρωτοβουλίες για την ευρύτερη πρόωθηση της περιβαλλοντικής υπευθυνότητας και ενθαρρύνει την ανάπτυξη και τη διάδοση φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών που στοχεύουν στην επίτευξη της ενεργειακής - πράσινης μετάβασης.

ΒΡΑΒΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Στο πλαίσιο των αξιολογήσεων, μέσα στο 2023, η ΔΕΗ αναγνωρίστηκε για τη δέσμευσή της στη βιώσιμη ανάπτυξη, λαμβάνοντας, στην πρώτη συμμετοχή της, το bronze βραβείο, στην αξιολόγηση από τον οργανισμό EcoVadis, έναν αξιόπιστο οργανισμό παγκοσμίως, που αξιολογεί επιχειρηματικές πρακτικές βιώσιμης ανάπτυξης. Παράλληλα, αναδείχθηκε μαζί με άλλες 36 ελληνικές επιχειρήσεις στις «The Most Sustainable Companies in Greece 2023» μετά από αξιολόγηση των επιχειρηματικών επιδόσεων του Ομίλου στη βιώσιμη ανάπτυξη σύμφωνα με τα ESG κριτήρια του «Sustainability Performance Directory», που γίνεται κάθε χρόνο με πρωτοβουλία του Quality Net Foundation. Και τέλος, το 2023, στην έρευνα «ESG Transparency Index», από το «Forbes», σκοπός της οποίας ήταν η αποτύπωση της παρούσας κατάστασης των 100 μεγαλύτερων εταιρειών στην Ελλάδα (βάσει κύκλου εργασιών με έτος αναφοράς το 2021) ως προς το επίπεδο διαφάνειας σε θέματα ESG, βάσει συγκεκριμένων πηγών δημόσιων αναφορών και συγκεκριμένων κριτηρίων γνωστοποίησης πληροφορίας ESG, η ΔΕΗ κατατάχθηκε στην 1η βαθμίδα «Platinum» μαζί με 17 ακόμα εταιρείες.

Δημιουργία κοινωνικοοικονομικής διαμοιραζόμενης αξίας

Ως υπεύθυνος κοινωνικός εταίρος, η ΔΕΗ βάζει στο επίκεντρο της λειτουργίας της την προσφορά κινήτρων και επενδύσεων για την ενδυνάμωση και τη στήριξη του κοινωνικού συνόλου. Στο πλαίσιο αυτό, η εταιρεία επιδιώκει τον εποικοδομητικό διάλογο με τις τοπικές κοινωνίες ώστε να συνεργάζεται, να επικοινωνεί, να διαβουλεύεται, να συν-διαμορφώνει και να συν-δημιουργεί δράσεις, επενδύσεις και αποφάσεις που μπορεί να έχουν επίδραση στα ανθρώπινα και εργασιακά δικαιώματα, την ποιότητα ζωής και την οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο της ελληνικής κοινωνίας.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων και στη διασφάλιση ισότιμων ευκαιριών, καθώς αποτελούν τα βασικά συστατικά της φιλοσοφίας της ΔΕΗ για τη δημιουργία ενός εργασιακού περιβάλλοντος, όπου όλοι οι εργαζόμενοι αντιμετωπίζονται με βάση την αξιοκρατία, τις ισότιμες ευκαιρίες και την εμπιστοσύνη χωρίς καμία διάκριση και με σεβασμό στη διαφορετικότητα. Παράλληλα, προσφέρει ευκαιρίες για περαιτέρω εξέλιξη και ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού της μέσω της συνεχούς εκπαίδευσης, της συστηματικής αξιολόγησης και της αξιοποίησης της τεχνογνωσίας που έχουν αναπτύξει οι εργαζόμενοι σε νέες δραστηριότητες, επιδιώκοντας με αυτό τον τρόπο να συμβάλει στον εθνικό στόχο για συγκράτηση εξειδικευμένου προσωπικού στη χώρα μας, και στην επιστροφή εμπειρών στελεχών από το εξωτερικό, τα οποία έφυγαν κατά τη διάρκεια της κρίσης (brain gain). Υψιστη προτεραιότητα για την εταιρεία αποτελεί η παροχή ενός υγιούς και ασφαλούς εργασιακού περιβάλλοντος ως μία από τις βασικές παραμέτρους διασφάλισης της αναπτυξιακής της πορείας, ώστε να αποτελεί πάντοτε μία από τις κορυφαίες εταιρείες στην Ελλάδα για επιλογή εργασίας.

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΕΣΜΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΔΕΗ

- Η ΔΕΗ τον Μάιο του 2022 δεσμεύθηκε να αναπτύξει βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, προκειμένου αυτοί οι στόχοι να αξιολογηθούν με βάση τα επιστημονικά κριτήρια του προτύπου Net-Zero του SBTi και να οδηγήσουν τελικά τον Όμιλο στην επίτευξη μηδενικού ισοζυγίου άνθρακα μέχρι το 2040. Άλλωστε η ανάπτυξη και η επίτευξη επιστημονικά τεκμηριωμένων στόχων μείωσης των εκπομπών αποτελούν τη μεγαλύτερη πρόκληση για όλες τις εταιρείες ενέργειας διεθνώς για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.
- Επίσης η εταιρεία δεσμεύθηκε στις δέκα αρχές του UN Global Compact που έχουν να κάνουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις συνθήκες εργασίας, την προστασία του περιβάλλοντος και την καταπολέμηση της διαφθοράς. Εντός του 2023 και σε ετήσια βάση θα καταθέτει το σχετικό συμπληρωμένο ερωτηματολόγιο μέσω του οποίου θα δημοσιοποιεί πώς ανταποκρίνεται στις αρχές αυτές.
- Επιπλέον η ΔΕΗ, υποστηρίζοντας τις συστάσεις του Task Force on Climate Related Financial Disclosures (TCFD), βρίσκεται στη διαδικασία υλοποίησης του αντίστοιχου σχεδίου δράσης. Παράλληλα συμμετέχει στη συμμαχία «We Mean Business» αλλά και στην εκστρατεία «Race to Zero» που υποστηρίζεται από τον ΟΗΕ, με στόχο την κινητοποίηση μεγάλων οργανισμών και επιχειρήσεων στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.
- Το 2022 η εταιρεία ανταποκρίθηκε για 2η φορά στο σύστημα αναφοράς του CDP για την κλιματική αλλαγή, της κορυφαίας διεθνώς αναγνωρισμένης οργάνωσης στην αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προκύπτουν από την ανθρωπογενή δραστηριότητα.
- Επίσης υιοθέτησε τις αρχές του «Women's Empowerment Principles» για την Ενδυνάμωση των Γυναικών με σύνθημα «Ισότητα Σημαίνει Εργασία - Equality Means Business», που δημιουργήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη, συμμετέχοντας στο αντίστοιχο πρόγραμμα για την ανάπτυξη και υλοποίηση στόχων και την εκπόνηση και υλοποίηση σχεδίου δράσης για την επίτευξη αυτών, στο πλαίσιο και της ευρύτερης στρατηγικής Βιώσιμης Ανάπτυξης.
- Σε επίπεδο συνεργασιών, κρίνοντας την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την προστασία της βιοποικιλότητας ως ένα μείζον ζήτημα με αλληλένδετες ανάγκες και προκλήσεις για την ανθρωπότητα αλλά και την Εταιρεία, ο Όμιλος ΔΕΗ ήταν από τους πρώτους διεθνώς που συμμετείχε ως signatory (μία από τις 330 εταιρείες παγκοσμίως) στην εκστρατεία «Make it Mandatory» του Business For Nature, της μεγαλύτερης παγκόσμιας κίνησης για τη βιοποικιλότητα. Η καμπάνια αυτή στοχεύει να καταστήσει υποχρεωτική την αξιολόγηση, τη μέτρηση και τη δημοσιοποίηση στοιχείων σχετικών με την επίδραση και αλληλεξάρτηση των μεγάλων εταιρειών με τη βιοποικιλότητα και τη φύση, μέχρι το 2030.

Διακυβέρνηση

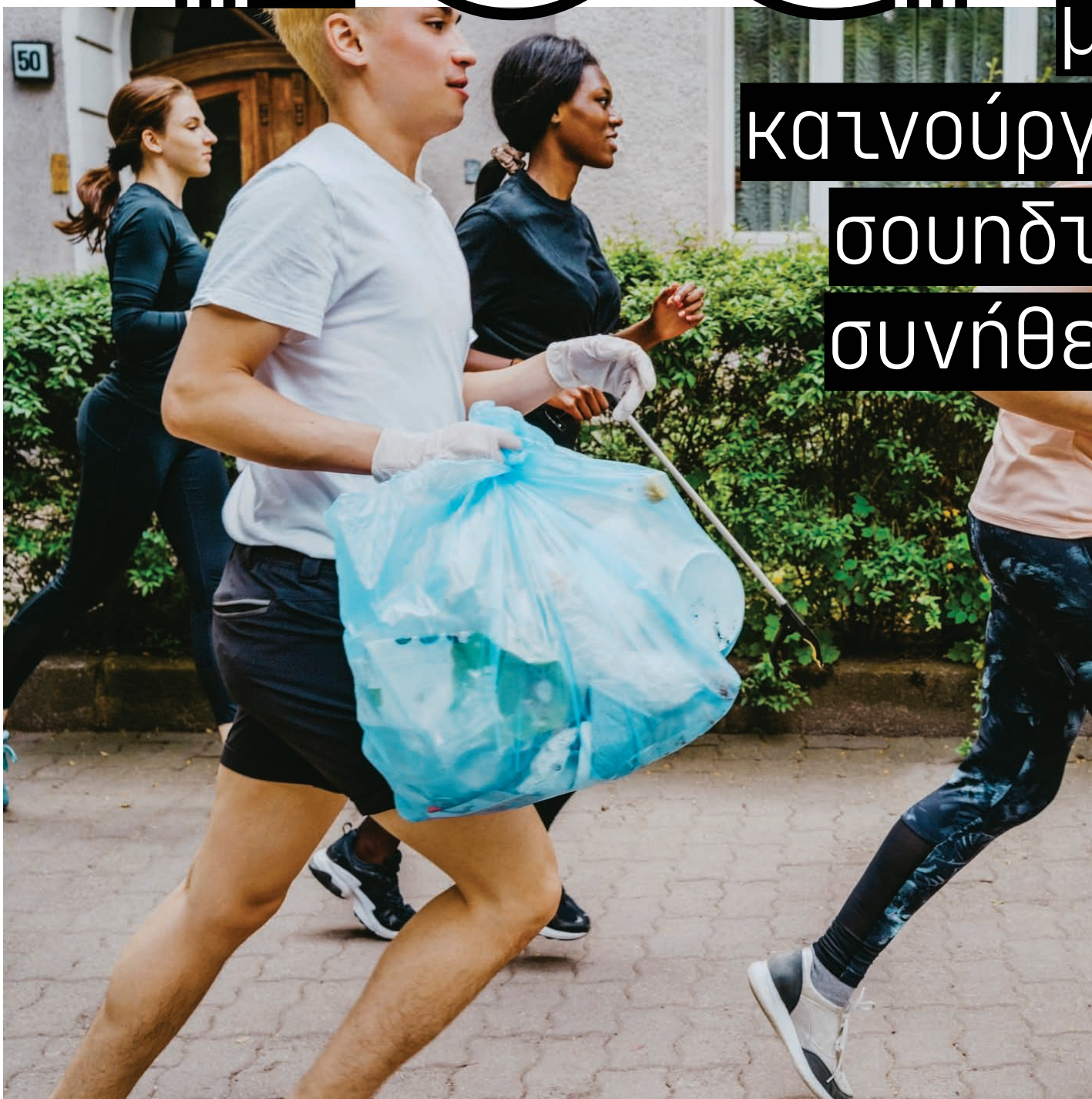
Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, βασική επιδίωξη παραμένει η υλοποίηση της μακρόχρονης στρατηγικής της ΔΕΗ και η επίτευξη θετικών οικονομικών αποτελεσμάτων με την αξιοπιστία και την υπευθυνότητα να αποτελούν τις θεμελιώδεις αρχές της εταιρικής της διακυβέρνησης. Η εφαρμογή ενός δομημένου τρόπου λειτουργίας με σαφείς κανόνες λειτουργίας και αρχές αποτελεί την απάντηση του οργανισμού στις προκλήσεις της εποχής και στις συνεχώς μεταβαλλόμενες επιχειρηματικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την ανεξαρτησία στους τρόπους άσκησης διοίκησης και ελέγχου.

Για αυτόν τον σκοπό η εταιρεία έχει υιοθετήσει και εφαρμόζει μια σειρά πολιτικών και κανονισμών με κύρια εργαλεία το πρόγραμμα Δεοντολογικής Συμπεριφοράς (Ethics & Compliance) και τον αναθεωρημένο Κώδικα Δεοντολογικής Συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα, η νέα επιχειρησιακή της κουλτούρα εδραϊώνεται σε πολιτικές που διασφαλίζουν την καταλληλότητα των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, την ορθή λειτουργία των Επιτροπών του, τη διαφάνεια και τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης με τους επενδυτές, την ισχυροποίηση του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου και του συνόλου των εσωτερικών ελεγκτικών μηχανισμών και διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης κινδύνων, του εσωτερικού ελέγχου και της κανονιστικής συμμόρφωσης.

Στην ενότητα my Rewards στο myΔΕΗ, οι πελάτες της ΔΕΗ μπορούν να επωφεληθούν από τα νέα προγράμματα επιβράβευσης καθώς και από προσφορές από κορυφαία brands της αγοράς. Η ενότητα myRewards θα ανανεώνεται συχνά, με νέες προσφορές και προνόμια.

PILOG

μα
κατινούργια
σουηδική
συνήθεια

ΤΡΕΧΟΝΤΑΣ ΜΑΖΕΥΟΥΜΕ ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ:
ΠΩΣ ΣΤΗ ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΑ ΤΡΕΧΟΥΜΕ ΚΑΙ
ΚΑΘΑΡΙΖΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΖΙ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΩΣ

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

Το plogging είναι ένας συνδυασμός τζόγκινγκ με συλλογή σκουπιδιών. Η λέξη προέρχεται από συγχώνευση των σουηδικών ρημάτων plocka upp (σηκώνω) και jogga (κάνω τζόγκινγκ) στον νεολογισμό «plogga». Ξεκίνησε ως οργανωμένη δραστηριότητα στη Σουηδία γύρω στο 2016 και εξαπλώθηκε σε άλλες χώρες το 2018, καθώς αυξανόταν η ανησυχία για τη ρύπανση από τα πλαστικά. Ως προπόνηση, παρέχει ποικιλία στις κινήσεις του σώματος προσθέτοντας λυγίσματα, κάμψεις και τέντωμα στην κύρια δράση του τρεξίματος, της πεζοπορίας ή του περπατήματος. Υπολογίζεται ότι 2.000.000 άτομα κάνουν plogging ημερησίως σε 100 χώρες και κάποιες εκδηλώσεις έχουν προσελκύσει περισσότερους από 3.000.000 συμμετέχοντες. Παρόμοιο με το plogging, το rliking είναι ένας συνδυασμός συλλογής απορριμμάτων με πεζοπορία ή/και ποδηλασία.

Ο Erik Ahlström άρχισε να δραστηριοποιείται επί του θέματος στη Στοκχόλμη, όταν μετακόμισε εκεί από το χιονοδρομικό κέντρο Are. Δημιουργώντας την ιστοσελίδα Plogga, ο Erik Ahlström ενθάρρυνε εθελοντές και οργάνωνε events. Στο Αλικάντε της Ισπανίας, το plogging εμφανίστηκε με το όνομα Plogging Revolution και στόχο τη διάδοση του κινήματος σε ολόκληρη τη χώρα για την προώθηση του αθλητισμού και της περιβαλλοντικής φροντίδας. Ο Αμερικανός συγγραφέας David Sedaris συνδυάζει το μάζεμα σκουπιδιών με την άσκηση στις συνοικίες Parham, Coldwaltham και Storrington του Δυτικού Σάσεξ, κάνοντας έως και 60.000 βήματα την ημέρα και μαζεύοντας τα τοπικά σκουπίδια. Ήταν τόσο αποτελεσματικός στο να κρατάει τη γειτονιά του καθαρή που η τοπική αρχή ονόμασε ένα όχημα απορριμμάτων προς τιμήν του. Η Lord Lieutenant (βασιλική εκπρόσωπος) του δυτικού Σάσεξ, Susan Pyper, είπε: «*Η πινακίδα σε αυτό το φορτηγό είναι ένας κατάλληλος τρόπος για να πούμε ένα τεράστιο "ευχαριστώ" στον David για τις ακούραστες προσπάθειές του... είναι ένας πραγματικός τοπικός ήρωας*».

Η οργάνωση Keep America Beautiful (Διατηρήστε όμορφη την Αμερική) προωθεί τώρα το plogging στις θυγατρικές της και έχει διαπιστώσει ότι κάποιες ήδη συνδύαζαν την άσκηση με τον καθαρισμό, όπως το πρόγραμμα Trasherize στην πολιτεία του Τενεσί. Στη Νέα Υόρκη, μια ομάδα Meetup, η Plogging NYC, είχε περίπου 100 μέλη ήδη από το 2018, με εκδηλώσεις σε τέσσερις δήμους. Την ίδια χρονιά, στην Ινδιανάπολη διοργανώθηκε το «*Summer of Plogging*» από το November Project και την τοπική θυγατρική της Keep America Beautiful. Εξάλλου, στις ΗΠΑ, υπάρχει η Εθνική Ημέρα Καθαρισμού στην οποία εντάσσεται το plogging ως ένας τρόπος για να καθαριστεί και να διατηρηθεί καθαρή η ύπαιθρος. Μια ομάδα στο Όκλαντ της Καλιφόρνιας, που ονομάζεται Fit4Good, έχει στόχο να μαζεύει σκουπίδια γύρω από τη λίμνη Merritt κάθε εβδομάδα: το plogging είναι ένας τρόπος αποκομιδής σκουπιδιών.

Ο Ripu Daman Bevlī εισήγαγε την έννοια του plogging στην Ινδία και είναι γνωστός στη χώρα του ως Plogman. Ξεκίνησε το κίνημα Litter Free India (Ινδία ελεύθερη από σκουπίδια), το οποίο συνδυάζει τα κινήματα Swachh Bharat και FIT India. Μέχρι τον Μάρτιο του 2021, ο Bevlī είχε οργανώσει περισσότερους από 500 καθαρισμούς σε 80 πόλεις στο πλαίσιο του κινήματος Litter Free India, στο οποίο συμμετείχαν σχεδόν 10 εκατομμύρια άτομα. Μια μη κερδοσκοπική πρωτοβουλία που ονομάζεται Go Plog! έχει συλλέξει 16 τόνους ξηρών απορριμμάτων στο Kolar της Ινδίας μέσω του plogging. Διοργανώνουν μια εκδήλωση κάθε μήνα. Συμμετέχουν από φοιτητές έως υψηλόβαθμα στελέχη της τοπικής διοίκησης. Ο Ινδός πρωθυπουργός, Narendra Modi, έχει δεσμευτεί να καθαρίσει την Ινδία κατά το παράδειγμα της Swachh Bharat. Παράλληλα, στη Βρετανία, η Pune Ploggers που ιδρύθηκε στο Μπρίστολ από τον Vivek Gurav είναι η μεγαλύτερη κοινότητα ploggers σε μια πόλη με περισσότερους από 500 τακτικούς ploggers και έχει συλλέξει περισσότερα από 40.000 κιλά πλαστικού. Τον Δεκέμβριο του 2019, η οργάνωση συντόνισε τη μεγαλύτερη εκστρατεία plogging με τη συμμετοχή 105.000 ατόμων που μάζεψαν 19.000 κιλά σκουπιδιών σε μία ώρα.

Μια επιστημονική μελέτη από το 2022 διαπίστωσε ότι το plogging και το τζόγκινγκ είναι συγκρίσιμα όσον αφορά την κατανάλωση ενέργειας, αλλά ότι η αναλογία της ενέργειας που προέρχεται από το λίπος είναι σημαντικά υψηλότερη στο plogging. Το μάζεμα σκουπιδιών με πλήρη λυγίσματα και κάμψεις βρέθηκε ότι είναι εργονομικά ευνοϊκό σε σχέση με τις μισές κάμψεις και το σκύψιμο. Η μελέτη υποδηλώνει ότι το plogging ενισχύει τους μύες του κάτω μέρους του σώματος και ότι περιλαμβάνει μεγαλύτερο ποσοστό μυϊκών ομάδων από το τζόγκινγκ. Συνιστάται να αποφεύγονται τα ελαφρά λυγίσματα και το σκύψιμο, ενώ η σακούλα απορριμμάτων πρέπει να εναλλάσσεται μεταξύ των χεριών του plogger για να αποφευχθεί η μακροχρόνια μονόπλευρη κατανομή του φορτίου. 🍎

Υπολογίζεται ότι **2.000.000**

άτομα κάνουν **plogging**

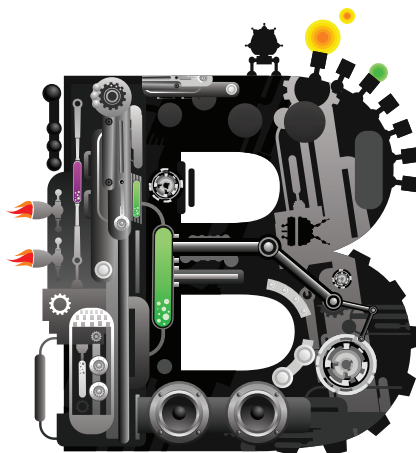
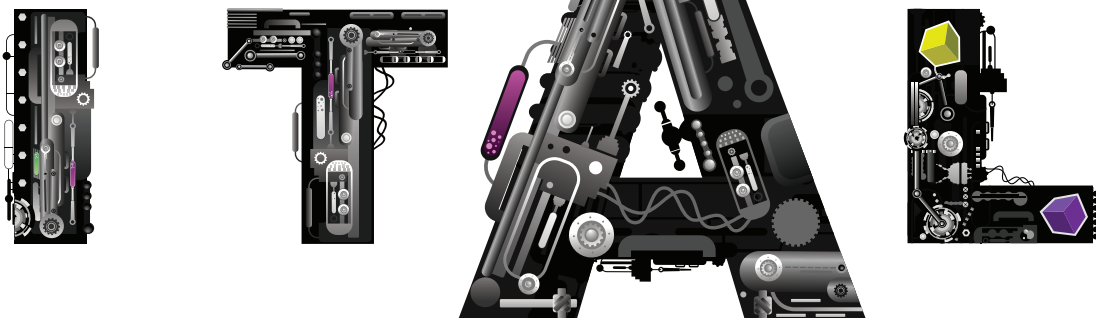
ημερησίως σε 100 χώρες.

ΕΙΚΟΣΙ ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΚΙΟΛΑΣ:
Ο ΘΑΥΜΑΣΤΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ
ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ 21ΟΥ ΑΙΩΝΑ

ΤΟΥ ΣΠΗΛΙΟΥ ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ

*Cause I'm a 21st century digital boy,
I don't know how to read but I've got a lot of toys.
My daddy's a lazy middle class intellectual,
My mommy's on Valium, so ineffectual.
Ain't life a mystery?*
Bad Religion, «21st Century Digital Boy»
(πανκ τραγούδι του 1994)

Τάσεις, ιδέες, κινήματα, μανίες στον 21ο αιώνα: *woke culture* και *πολιτική ορθότητα*, *Black Lives Matter*, τουαλέτες τρίτου φύλου, παπάκια σε άρθρα και επίθετα, μεταναστευτικό ζήτημα, αστυνομικά εγκλήματα διαλευκαινούνται χάρη στα smartphones ή εξαιτίας αυτών, Αραβική Άνοιξη, η ανάδυση της συνομοσπονδίας των πέντε χωρών BRICS (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, Νότιος Αφρική), καλλιέργεια τεχνητών ανθρωπίνων οργάνων σε γυάλινο σωλήνα, ευρυζωνικό δίκτυο, lockdown, υπερπληθυσμός, global warming, οικολογική βιωσιμότητα, οι τιμές των ορυκτών καυσίμων συναγωνίζονται αυτές των σιτηρών, ο όρος «τρομοκρατία» μπαίνει στο καθημερινό λεξιλόγιο μετά την 11/9/01, πόλεμος ξανά στην Ευρώπη έπειτα από τριάντα χρόνια...

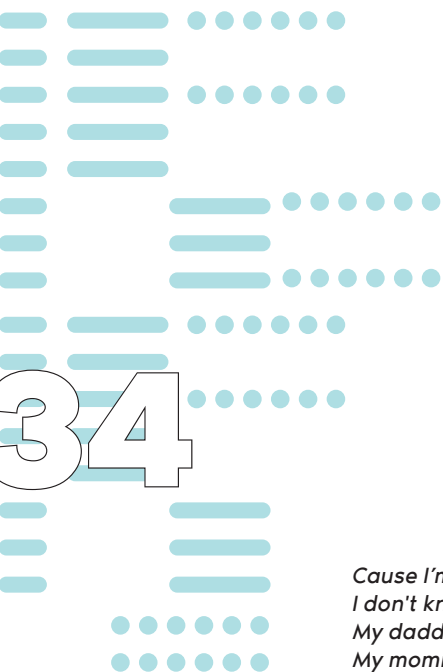
Η Αστρονομία και η Κοσμολογία αγγίζουν πρωτόγνωρα επίπεδα γνώσης και δυνατοτήτων: το New Horizons πετάει πάνω από τον Πλούτωνα που στο μεταξύ είχε αποφασίσει να αφήσει το ηλιακό σύστημα με οκτώ πλανήτες, αφού «έγινε» πλανήτης-νάνος: νέος, ακριβέστερος προσδιορισμός της ηλικίας του σύμπαντος (το Big Bang, τελικά, έλαβε χώρα πριν από 13,8 δισεκατομμύρια χρόνια)· το Perseverance προσγειώνεται στον Άρη· το διαστημικό τηλεσκόπιο νέας γενιάς James Webb, σύμπραξη της NASA και των οργανισμών διαστήματος Ευρωπαϊκής Ένωσης και Καναδά κοστίζει δέκα δισεκατομμύρια δολάρια και συλλέγει εικόνες υψηλής ευκρίνειας από το... μέλλον, καθώς εντοπίζει μαύρες τρύπες που βρίσκονται 1.000 έτη φωτός μακριά από τη Γη...

Ένας θαυμαστός κόσμος; Ασφαλώς! Προβλήματα πιο σύνθετα από ποτέ; Όχι βέβαια — προβλήματα ελαφρώς δι-

αφορητικά από τα παλαιότερα (που είτε επιλύθηκαν είτε όχι, κάποια δεν μας απασχολούν πια) και, στην περίπτωση του global warming, πιο σύνθετα και πιο πειστικά. Πλην όμως, όπως λακωνικά πλην ευστοχοτάτα είχε επισημάνει ο Ηράκλειτος πριν από 26 αιώνες, όλα αυτά δεν περιμένουν κανέναν: ούτε εμάς ούτε, ασφαλώς, το ημερολόγιο. Οι εξελίξεις δεν ακολουθούν το Γρηγοριανό Ημερολόγιο, δεν δίνουν δεκάρες για στρογγυλές ημερομηνίες, ούτε για χιλιετίες ή άλλα ορόσημα. Και, τελικά, αυτό είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα του μέσου ανθρώπου: αδυνατεί να καταλάβει ότι η ζωή δεν είναι καλύτερη ή χειρότερη — είναι αυτή που είναι. Και όποιος δεν μπορεί να προσαρμοστεί, θα χάσει τον χρόνο του νοσταλγώντας ένα εξωραϊσμένο παρελθόν και γκρινιάζοντας για πράγματα που δεν καταλαβαίνει.

Θα μας πάρουν τις δουλειές οι μηχανές;

Ένα από τα πιο προσφιλή *debates* του αιώνα μας είναι η Τεχνητή Νοημοσύνη. Πέρα από την πλάκα του chatbot software, ήδη έχει ξεκινήσει η αγωνία-έτοιμη-να-γίνει-οργή «θα μας πάρουν τις δουλειές οι μηχανές». Αν σε μια άλλη ζωή είχατε υπάρξει Βρετανός υφαντουργός, το πιθανότερο είναι ότι πριν από 110 χρόνια είχατε φωνάξει αυτό το σύνθημα, σπάζοντας ταυτόχρονα και δυο-τρεις μηχανές γνεσίματος για το καλό, πιστεύοντας, αφελώς ή απελπισμένα, λόγω της φτώχειας της εποχής, ότι οι μηχανές θα έπαιρναν το μάθημά τους και τα αφεντικά το μήνυμά σας. Όπως έγινε και τότε με τους Λουδίτες, όμως, έτσι και τώρα όντως οι μηχανές δεν θα πάρουν τις δουλειές κανενός: απλώς θα κάνουν κάποιες δουλειές περιττές και θα δημιουργήσουν ανάγκες για κάποιες άλλες. Ήδη, οι μεγάλες εταιρείες logistics χρησιμοποιούν μηχανές που ούτε διαπραγματεύονται υπερωρίες, ούτε φεύγουν σε άδειες μητρότητας, ούτε παθαίνουν δισκοκήλη. Σκληρό και «νεοφιλελεύθερο»; Κατ' αρχάς... ποιος είχε dream job να εργάζεται σε μία αποθήκη και του στέρναν τα... ρομπότ την ευκαιρία; Κατά δεύτερον, ποιος θα φορτίσει, προγραμμα-

34

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΒΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ
ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
Θεσσαλονίκης

Η εξέλιξη της γνώσης

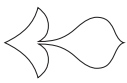
ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ
ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΑΣΙΩΤΗ
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

Ι.Ι.Ε.Κ
PERROTIS COLLEGE B.SC.
PERROTIS COLLEGE M.SC.

www.afs.edu.gr

τίσει και, στην ανάγκη, λαδώσει και βιδώσει τις περιφημες «μηχανές»: Και αν μεθούριο το κάνουν μόνες τους κι αυτό, πάλι θα έχει δημιουργηθεί κάτι καινούριο που θα έχει ανάγκη τον άνθρωπο. Αρκεί να μην περιμένει κανείς με ένα πεπερασμένο πτυχίο και μερικά χρόνια αφοσίωσης σε μία κομματική νεολαία (όρος από μόνος του άσχετος και παντελώς ασύμβατος με τον αιώνα που εξετάζουμε) να εξασφαλιστεί και να πάρει σύνταξη από την πρώτη του δουλειά. Γιατί το συνταξιοδοτικό, η μουσική όπως την ξέραμε (οι Muse, το τελευταίο συγκρότημα των μεγάλων σταδίων, έχει ήδη 30 χρόνια καριέρας στην πλάτη του και ο τραγουδιστής τους είναι ήδη 45 ετών) και ο κινηματογράφος, όπως τον θυμούνται όσοι πρόλαβαν στις αίθουσες σενάρια και όχι franchises, είναι ήδη οι τρεις πρώτες απώλειες της νέας εποχής.

Ο τρέχων αιώνας δεν διαφέρει σε τίποτα από τους προηγούμενους — τουλάχιστον αυτούς που έχει καταγράψει η Ιστορία ή η Επιστήμη: ο άνθρωπος προσπαθεί να επιβιώσει, συχνά αδιαφορώντας για τον διπλανό του, ενίοτε σεβόμενος τους κανόνες των κοινωνικών συνόλων και, καμιά φορά, καταπλήσσοντας είτε με τα έργα του (πολιτιστικά, καλλιτεχνικά, αρχιτεκτονικά, τεχνολογικά) είτε, απλά, με την ανθρωπιά του. Το αν θα καταφέρει όντως να επιβιώσει είναι ένα διαφορετικό ζήτημα, καθώς, όπως προαναφέρθηκε, η παγκόσμια κλιματική αλλαγή είναι ένα πρόβλημα που δεν επιδέχεται snooze: δεν θα περιμένει το 2050 για να μας θυμίσει ότι δεν θα μείνει κανένας κοραλλιογενής ύφαλος ζωντανός και λειτουργικός...

Πόσος χρόνος μας απομένει;

Στο ντοκιμαντέρ «Μια ενοχλητική αλήθεια» του Ντέιβις Γκουγκενχάιμ, όταν ο Άλ

Γκορ ρωτάει τον Λόνι Τόμσον, παλαιοκλιματολόγο και καθηγητή Γεωεπιστήμης στο Πανεπιστήμιο του Οχάιο, που έχει αφιερώσει τις τελευταίες δεκαετίες της ζωής και του έργου του στη μελέτη των πάγων της Αρκτικής και στα μοντέλα πρόβλεψης των επιπτώσεων που θα έχει το λιώσιμό τους, «πόσος χρόνος μας απομένει»;, ο Τόμσον απαντά χωρίς δισταγμό: «Αν δεν έχει αλλάξει ήδη κάτι στα μέτρα που λαμβάνουμε αναφορικά με την εξασφάλιση βλάστησης ικανής να απορροφήσει το διοξείδιο του άνθρακα που παράγεται ήδη από χτες, όχι από σήμερα, φοβάμαι ότι πολύς...».

Το ντοκιμαντέρ γυρίστηκε το 2005 και προβλήθηκε το 2006. Δεκαεπτά χρόνια αργότερα δεν έχει αλλάξει τίποτα δραστικά, επομένως μπορείτε να κάνετε τις —δυστοπικές— εκτιμήσεις σας. Φυσικά, ο πλανήτης δεν θα αντιμετωπίσει κανένα πρόβλημα επιβίωσης: πριν από 65 εκατομμύρια χρόνια οι συνθήκες ήταν πολύ χειρότερες και, όπως γνωρίζουμε, ο πλανήτης είναι ακόμα εδώ. Οι δεινόσαυροι ήταν αυτοί που εξαφανίστηκαν...

Υπάρχει, εντούτοις, μια σημαντική παράμετρος: παρόλο που αυτά που συμβαίνουν (κοινωνικές αναταραχές λόγω ανισοτήτων, νέοι εθισμοί, πόλεμοι, μεταναστευτικό, αποθέωση λαϊκισμού, ανεξέλεγκτα fake news, επιδημίες, εγκληματικότητα, υπερκαταναλωτισμός, έλλειψη βασικών παροχών στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, ανίατες ασθένειες, μαζικά προβλήματα ψυχικής υγείας) στην ουσία είναι παραλλαγές θεμάτων που η ανθρωπότητα έχει αντιμετωπίσει και στο παρελθόν, μία είναι η τεράστια διαφορά: **η αλματώδης πρόοδος της Επιστήμης και της Τεχνολογίας**. Έχουμε μεν τα δεδομένα σήμερα να προβλέψουμε τι θα συμβεί, συνδυάζοντας μελέτη της Ιστορίας και επιστημονικά data, πλην όμως δεν μπορούμε με σιγουριά να γνωρίζουμε ακριβώς τα μέσα που θα έχουμε στα χέρια μας για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα.

Ποτέ άλλοτε ο ρυθμός των εξελίξεων δεν ήταν τόσο ταχύς και απρόβλεπτος. Απομένουν οκτώ δεκαετίες, λογικά κανένας από εκείνους που διαβάζουν αυτές τις γραμμές στη συγκεκριμένη έκδοση της ATHENS VOICE δεν θα είναι ζωντανός για να το διαπιστώσει, αλλά, άπαξ και σήμερα κάποιος στο Ντουμπάι κάνει σκι σε τεχνικό χιονοδρομικό κέντρο, γιατί να μη συμβούν εξ ίσου απίστευτα πράγματα; Να εποικηθεί κάποιος άλλος πλανήτης [αν και ο Λόρδος Martin Rees, επίσημος Βασιλικός Αστρονόμος στη Βρετανία, στο βιβλίο του «Περί του μέλλοντός μας - Προοπτικές για την ανθρωπότητα» (Εκδόσεις Κάτοπτρο, 2020), σημειώνει ότι «το Διάστημα δεν προσφέρει διέξοδο από τα προβλήματα της Γης. Πρόκειται για επικίνδυνη αυταπάτη. Όσο και αν μας τρομάζει η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, είναι μάλλον παιχνιδάκι σε σύγκριση με τη “γεωδιαμόρφωση” του Άρν]. Να ζούμε σε κοινωνίες σαν αυτές που περιγράφει ο Στίβεν Κινγκ στο «Ο Θόλος». Να δούμε το φουτουριστικό σύμπαν του Φίλιπ Κ. Ντικ να γίνεται πραγματικότητα. Να φτιαχτούν βιώσιμες πόλεις αποκλειστικά για εκείνους που θα μπορούν να αντέξουν οικονομικά τα... κοινόχρηστα και έξω από αυτές να επικρατεί πλήρης αναρχία, όπως στις δύο ταινίες «Escape From NY»/ «Escape From L.A.» του Τζον Κάρπεντερ. Να επιστρέψουμε στο πρωτόγονο παρελθόν, σαν να γράφει την ιστορία μας ο Χ. Τζ. Γουέλς. Ή να γίνουμε κομπάρσοι σε ατελείωτα, αληθινά sequels του Mad Max, ευχόμενοι όλες οι γυναίκες να είναι σαν τη Σαρλιζ Θέρπν και όλοι οι άνδρες σαν τον Τομ Χάρντι. Να γίνουν... πράγματα και θαύματα, που δεν μπορούμε να περιγράψουμε διότι ακόμα και η πιο καλπάζουσα φαντασία και η πιο καταρτισμένη πρόοραση δεν μπορεί να προλάβει την πρόοδο, όποιο μανδύα και αν ενδυθεί η τελευταία.

Ένα μικρό παράδειγμα της ταχύτητας των αλλαγών, μέσα από μια απλή μορφή ψυχαγωγίας, που άμεσα έχει αγγίξει τους πάντες: το 1976 λανσαρίστηκε το format του VHS. Μέσα σε λίγα χρόνια, εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπων σε όλο τον κόσμο μπορούσαν να δουν σπίτι τους σχεδόν οποιαδήποτε κινηματογραφική ταινία ήταν διαθέσιμη. Χρειάστηκαν 30 (τριάντα!!!) ολόκληρα χρόνια μέχρι να επικρατήσει το επόμενο format, το dvd, ενώ το μεθεπόμενο, αισθητά αναβαθμισμένο, το blu-ray, το μεγάλο καμάρι της Sony που το λάνσαρε με υπερφάνεια το 2006, δεν πρόλαβε ποτέ να εδραιωθεί, καθώς στο μεταξύ εμφανίστηκε τάχιστα η δυνατότητα του

streaming, καθιστώντας την έννοια «physical format» κάτι που αφορά μόνον εμμονικούς συλλέκτες και το niche κοινό του high definition και φαντάζει πιο μακρινό ακόμα και από τα μαγνητόφωνα. Αν δεν τα πηγαίνετε καλά με τους χρονικούς υπολογισμούς, ώστε να συλλάβετε την αντοχή στον χρόνο κάθε καινοτομίας κρατήστε το εξής κλισέ: ό,τι διδάσκεται στα δύο πρώτα χρόνια μίας πανεπιστημιακής σχολής, είναι παντελώς ξεπερασμένο όταν έρχεται η ώρα της αποφοίτησης.

ΜΑΠΑ: Μεταβαλλόμενος, Αβέβαιος,

Πολύπλοκος, Ασαφής

Το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ είχε πλάσει έναν νέο όρο τη δεκαετία του 1990, για να περιγράψει τις πολυεπίπεδες προκλήσεις που είχαν εμφανιστεί μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου: VUC, ακρωνύμιο από τις λέξεις volatile, uncertain, complex και ambiguous — αυτός ο όρος υιοθετήθηκε με ενθουσιασμό τον 21ο αιώνα από τον επιχειρηματικό κόσμο στο αφήγημά του περί αποτελεσματικής και out of the box ηγεσίας — το marketing, βλέπετε, αγαπά τον μαγικό αριθμό των τεσσάρων αρχικών γραμμάτων και μάλιστα χωρίς καμία πρωτότυπη μεταβολή από τον περασμένο αιώνα στον τρέχοντα: αρκεί να διαβάζεται εύκολα. If it sounds good, it seems right.

Στα ελληνικά το αντίστοιχο ακρωνύμιο από τις λέξεις Μεταβαλλόμενος, Αβέβαιος, Πολύπλοκος, Ασαφής είναι το... ΜΑΠΑ. Και αυτό ακριβώς πρέπει να έχουμε στο νου μας ως πολίτες αυτής της χώρας. Αυτό είναι το μόνο που θα... κερδίσουμε, αν συνεχίσουμε να μένουμε προσκολλημένοι σε ζητήματα που δεν υφίστανται καν, άρα δεν έχουν και καμία εφαρμογή στο σήμερα ή το αύριο. Όσο πολέμαμε αόρατους εχθρούς, όσο επιμένουμε σε διαχωρισμούς τύπου «Αριστερός/Δεξιός», ενώ τα πάντα τριγύρω μεταλλάσσονται, όσο παράγουμε αμπελοφιλοσοφίες και τίποτα από, όσο ορκιζόμαστε εκδικηση στο όνομα μία ασαφούς κληρονομιάς που κανείς δεν θυμάται πώς προέκυψε, όσο θεωρούμε ψεκασμένους απλά εκείνους που διαφωνούν μαζί μας για ασήμαντα πράγματα και όσο δεν αποδεχόμαστε τις μεταβολές που μας ξεπερνούν και δεν εστιάζουμε στις αλλαγές που μπορούμε να επηρεάσουμε, ο κόσμος όλος θα προοδεύει και εμείς θα επαναλαμβάνουμε κενά νοήματος ολόγκλαν από το παρελθόν.

Ως πολίτες του ευρύτερου κόσμου, εντούτοις, δεν έχει νόημα να απογοητευόμαστε, τουλάχιστον όχι πλήρως και χωρίς γόνιμο προβληματισμό. Όπως σημειώνει και η Αυστραλή ψυχολόγος και ειδική στα «Βιώσιμα μέλλοντα» Τζένιφερ Γκίντλεϊ στο βιβλίο της «Το μέλλον» (Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2022), «...βρισκόμαστε σε καλύτερη θέση από ποτέ για να αντιτρέψουμε την αρνητική πορεία χρησιμοποιώντας τα μέσα που έχουμε στη διάθεσή μας. Ως είδος, ουδέποτε οι άνθρωποι υπήρξαμε περισσότερο συνειδητοποιημένοι, περισσότερο συνδεδεμένοι παγκοσμίως, ούτε και περισσότερο ικανοί για μια ριζική θετική αλλαγή, απ' ό,τι σήμερα. Με τις διαθέσιμες δυνατότητες άμεσης επικοινωνίας, εκατομμύρια άνθρωποι μπορούν να κινητοποιηθούν μέσα σε μια στιγμή και να δράσουν για κάποιον καλό σκοπό, αρκεί να υπάρχει κατανόηση, πάθος και θέληση».

Αρκεί, φυσικά, να μη ρίξετε μια ματιά στο timeline σας για να αναζητήσετε τις τρεις τελευταίες αρετές. Εκεί όντως θα νιώσετε ότι δεν υπάρχει ελπίδα... ☹

Τελικά, αυτό είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα

του μέσου ανθρώπου: **αδυνατεί**

να καταλάβει ότι η ζωή δεν είναι καλύτερη

ή χειρότερη — είναι αυτή που είναι.

Εκατονταετείς νέοι

Η ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΚΡΟΖΩΙΑΣ ΤΗΣ **NN** ΓΙΑ ΤΗ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Οταν ένας υπερήλικας μαραθωνοδρόμος ή μια φοιτήτρια ετών 50 αποτελούν την καλή είδηση της ημέρας, καταλαβαίνουμε πως διανύουμε μια πολύ ενδιαφέρουσα εποχή όπου τα ηλικιακά στερεότυπα αρχίζουν να εμφανίζουν ρωγμές. Κερδίζοντας χρόνια στο μέσο προσδόκιμο ζωής, η λεγόμενη τρίτη ηλικία μετατίθεται για κάποια χρόνια μετά. Τι σημαίνει όμως αυτό για την ανθρωπότητα; Πότε γινόμαστε και πότε νιώθουμε πραγματικά μεγάλοι; Τι παραπάνω δυνατότητες έχουμε σήμερα ως ηλικιακά ώριμοι που δεν είχαμε παλαιότερα;

Τα παραδείγματα ηλικιωμένων αθλητών είναι αρκετά ενδεικτικά για αυτήν την τάση στην αλλαγή νοοτροπίας: η μακροζωία έχει νόημα εφόσον μας δημιουργεί ευχαρίστηση και δεν αφήνει απωθημένα από ανεκπλήρωτες επιθυμίες. Ο Fauja Singh, σήμερα 112 ετών, είναι ο γηραιότερος μαραθωνοδρόμος του κόσμου, έχοντας ξεκινήσει το τρέξιμο στα 89 του χρόνια και συνεχίζοντας να τρέχει έως και τα 100. Στην Ελλάδα, αντίστοιχα αξιοθαύμαστη περίπτωση αποτελεί ο Στέλιος Πρασσάς, ο οποίος ξεκίνησε τους μαραθωνίους στα 59, συμπληρώνοντας μέχρι στιγμής, στα 92 του έτη, 32 συμμετοχές σε αγώνες.

Η NN, έχοντας εντοπίσει αυτές τις νέες τάσεις που σχετίζονται με τη μακρόχρονη ζωή, πραγματοποίησε μια έρευνα Μακροζωίας, η οποία αποκάλυψε πως πλέον μεγάλος θεωρείται κάποιος στα 72 του έτη. Η νεότητά μας κερδίζει χρόνια χαρίζοντάς μας ευκαιρίες που κάποτε δεν είχαμε. Μία από τις σημαντικότερες επομένως είναι η αποδόμηση των ηλικιακών προκαταλήψεων: μπορεί σε άλλους χρόνους το γήρας να αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την εκπλήρωση των επιθυμιών, σήμερα όμως το τοπίο έχει ήδη αρχίσει να αλλάζει.

Όπως συμπεραίνει η έρευνα μακροζωίας της NN, αν κάποτε, σε παλαιότερες εποχές, οι άνθρωποι μεγάλωναν με ανεκπλήρωτα όνειρα και απωθημένα γιατί ούτε η ηλικία τους, ούτε η ίδια η κοινωνία δεν τους επέτρεπε να τα κυνηγήσουν, τώρα μπορούν να πάρουν τα νύια και να κάνουν πράξη όσα επιθυμούν. Προκειμένου όμως να συμβεί αυτό, απαιτείται και η κατάλληλη στήριξη σε συνδυασμό με έναν σωστά μελετημένο σχεδιασμό.

Σε αυτό το πλαίσιο επίσης, μια αλλαγή καριέρας είναι εφικτή ακόμη και σε προχωρημένη ηλικία αρκεί να επενδυθεί χρόνος και χρήματα στην επιπλέον εκπαίδευση. Ομοίως, και στην περίπτωση της επιμόρφωσης: παραμένουμε επίκαιροι και ενημερωμένοι στον επαγγελματικό μας τομέα εφόσον εκπαιδευόμαστε συστηματικά, παρακολουθώντας τις σύγχρονες τάσεις και τις νέες

τεχνολογίες. Πόσο μάλλον στις μέρες μας που το αποτύπωμα της Τεχνητής Νοημοσύνης είναι ολοένα και πιο συχνό, καθιστώντας την ανάγκη για μία διά βίου μάθηση ιδιαίτερα επιτακτική. Καλώς ή κακώς, ζούμε σε μια ανταγωνιστική εποχή, η οποία δεν πρέπει να μας βρει εκτός παιχνιδιού.

Είναι σαφές, λοιπόν, πως μια ουσιαστική και μακρόχρονη ζωή δεν είναι τυχαία. Απαιτεί τόλμη και μια στοιχειώδη –τουλάχιστον– οικονομική προετοιμασία. Όπως σωστά συνοψίζει η έρευνα, η ρευστότητα του σήμερα μάς οπλίζει με τη δύναμη της αλλαγής και την αυτοπεποίθηση του να πάρουμε τη ζωή στα χέρια μας και να την ορίσουμε όπως φανταζόμαστε και ονειρευόμαστε. Οι Έλληνες δηλώνουν ήδη σε ένα ποσοστό 69% έτοιμοι να ζήσουν μια μακρόχρονη ζωή με το 35% να είναι σε ετοιμότητα να κάνει θεμελιώδεις αλλαγές στον τρόπο της ζωής του. Η πραγματική επιτυχία όμως εξασφαλίζεται χάρη στη θέληση και τον συστηματικό προγραμματισμό.

Σύμφωνα μάλιστα με τους ειδικούς στον τομέα της συμβουλευτικής εργασίας, η αλλαγή της επαγγελματικής ρότας σε οποιαδήποτε ηλικία είναι ένα γεγονός που μπορεί να συμβεί είτε εκούσια, είτε ακούσια. Χάρη όμως σε εργαλεία, όπως ένας εκ νέου επαγγελματικός προσανατολισμός σε συνάρτηση με τις ευκαιρίες της ίδιας της αγοράς, το άγνωστο μπορεί να μετατραπεί σε αληθινή προοπτική. Κατά κανόνα, φαίνεται η πιο επιτυχημένη αλλαγή καριέρας να είναι αυτή που εκμεταλλεύεται τις εμπειρίες και την εκπαίδευση του εργαζομένου, διοχετεύοντάς τις σε διαφορετικό τομέα.

Κατά συνέπεια, ξεπερνώντας το κοινωνικό στερεότυπο σχετικά με την ηλικία, κερδίζουμε την ελευθερία για να αξιοποιήσουμε στο έπακρο τη ζωή μας. Αν, λοιπόν, μια μαμά αποφασίσει να σπουδάσει στο πανεπιστήμιο με το που φύγουν τα παιδιά της από το σπίτι, πλέον μπορεί και το οφείλει στον εαυτό της να το κάνει. Ίσως αντικειμενικά να ζούμε σε μια πολύπλοκη και δύσκολη εποχή, όμως, υπό μια άλλη οπτική, είναι και προνομιακή γιατί μας χαρίζει πολλά χρόνια ζωής και εφόδια για πολλά και καλά χρόνια ζωής.

Τι είναι όμως τελικά αυτό που μας γερνάει ή δεν μας γερνάει; Η πρώτη, αβίαστη απάντηση που δίνει η έρευνα της NN είναι: «αυτό που νιώθουμε». Κοινώς, εκτός από τη σωματική μας κατάσταση, είναι σημαντική και η συναισθηματική και η ψυχολογική μας κατάσταση. Είμαστε όσο «φαινόμαστε» και κυρίως, όσο νιώθουμε. Και αν κρίνουμε από την περίπτωση του Fauja Singh και του Στέλιου Πρασσά, έχουμε όλη τη ζωή μπροστά μας για να είμαστε νέοι.

Οι Έλληνες
δηλώνουν ήδη
σε ένα
ποσοστό 69%
έτοιμοι να
ζήσουν μια
μακρόχρονη
ζωή, με το
35% να είναι
σε ετοιμότητα
να κάνει
θεμελιώδεις
αλλαγές στον
τρόπο της
ζωής του

STEAM

ΚΑΛΛΙΕΡΓΩΝΤΑΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ, ΑΓΟΡΙΑ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΑ,
ΤΙΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

ΤΗΣ ΜΑΡΙΛΙΖΑΣ ΠΟΝΤΙΚΟΥ

Ένα βλέμμα της μαμάς είναι αρκετό για να καταλάβει η 4χρονη Μαργαρίτα ότι δεν πρέπει να παίζει με παιδιά μεταναστών στο πάρκο. Ο Γιάννης (8 ετών) όσο έπαιζε με τα παιχνίδια του στο σπίτι άκουγε τη συζήτηση των γονιών του για το κίνημα των LGBTQI+ σχολιάζοντας ως «υπερβολές και προκλητικότητα» το να διεκδικούν τα σεξουαλικά τους δικαιώματα και την ελευθερία στην επιλογή κάποιου άνθρωποι. Ο Αλέξανδρος (5,5 ετών) και η αδελφή του Αναστασία (9 ετών) είδαν τη μητέρα τους να κλαίει γιατί ο διευθυντής της δεν της έδωσε ένα project λέγοντας «είναι ανδρική υπόθεση αυτό».

Τα παιδιά παρατηρούν τους ενήλικες, αντιγράφουν συμπεριφορές και υιοθετούν στάσεις ανάλογες με την οικογένεια και το ευρύτερο κοντινό περιβάλλον (σχολείο, παρέες, συγγενείς). Σπάνια και δύσκολα μπορούν να δημιουργήσουν μία δική τους προσωπική στάση την οποία να μπορούν να υπερασπιστούν με επιχειρήματα. Οι εκπαιδευτικοί, λοιπόν, καλούνται να δημιουργήσουν ένα πρόσφορο έδαφος για συζήτηση, απόψεις και ενημέρωση των μαθητών και μαθητριών τους. Σταδιακά, μέσα από δραστηριότητες που προάγουν την ισότητα των φύλων, την ένταξη όλων στην κοινωνία, τη συμπερίληψη των μειονοτήτων, αλλά και τα δικαιώματα των ανθρώπων, μπορούμε να πιστεύουμε σε μία αλλαγή.

Ο 21ος αιώνας απαιτεί την απόκτηση δεξιοτήτων όπως ο τεχνολογικός εγγραμματισμός, η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων και η ενσυναίσθηση: έχουν εμφανιστεί πολλά κινήματα που ασχολούνται με διάφορες πτυχές της κοινωνίας και αγωνίζονται για τέτοιου είδους αλλαγές και πρόοδο. Ένα από αυτά τα κινήματα περιλαμβάνουν την ισότητα των φύλων με σκοπό την εξάλειψη των διακρίσεων και φυλετικών ανισοτήτων, αλλά και την προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών στον εργασιακό χώρο και την αντιμετώπιση στερεοτύπων που αφορούν το φύλο. Οι εκπαιδευτικοί δραματίζουν σημαντικό ρόλο στην εκμάθηση των δεξιοτήτων αυτών, αλλά και στην αποδόμηση των έμφυλων στερεοτύπων μέσω συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στην τάξη. Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να συνεργάζονται, να σκέφτονται, να ηγούνται μιας ομάδας, να χειρίζονται την τεχνολογία, να ακούν τους συμμαθητές τους και να αποδέχονται τις ίσες δυνατότητες αγοριών και κοριτσιών χωρίς διακρίσεις και ανισότητες.

© KEVIN JARRETT, UNSPLASH

Μια καινοτόμος και λανθασμένα «αγοριστική» —για κάποιους— παιδαγωγική μέθοδος, αυτή του STEAM (*Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics*) δίνει τη δυνατότητα στον/στην εκπαιδευτικό κάθε ηλικιακής ομάδας να καλλιεργήσει στα παιδιά —αγόρια και κορίτσια— τις δεξιότητες του 21ου αιώνα, δουλεύοντας την ίδια στιγμή στην αποδόμηση έμφυλων στερεοτύπων. Τι είναι όμως το STEAM και πώς μπορεί να βοηθήσει στην πράξη; Το STEAM είναι μια παιδαγωγική προσέγγιση, η οποία χρησιμοποιεί τις Επιστήμες, την Τεχνολογία, τη Μηχανική, τα Καλλιτεχνικά και τα Μαθηματικά ως σημείο αναφοράς για να καθοδηγήσει τα παιδιά στην κριτική σκέψη, στην παρατήρηση, στον διάλογο, στον προβληματισμό και στο να διερωτώνται για ζητήματα που συμβαίνουν γύρω τους. Σκοπός είναι οι μαθητές να παίρνουν μελετημένες αποφάσεις, να επιζητούν την εμπειρική διαδικασία και την ανακάλυψη, να επιμένουν για την επίλυση προβλήματος, να ενθαρρύνουν την ομαδικότητα και τη συνεργασία, να διαχειρίζονται την αποτυχία και να μαθαίνουν να εργάζονται δημιουργικά.

Η βιωματική και διεπιστημονική αυτή παιδαγωγική προσέγγιση, η οποία συνδυάζει την εκμάθηση πληροφοριών με την εξάσκηση των απαραίτητων —για τον 21ο αιώνα— δεξιοτήτων, μπορεί να πραγματοποιηθεί ήδη από την προσχολική ηλικία (Lindeman & McKendry Anderson, 2015). Τα παιδιά μπορούν να εξασκήσουν τις δεξιότητες που αναφέρονται πιο πάνω με ευχάριστο, διασκεδαστικό, δημιουργικό και ευφάνταστο τρόπο, έτσι που να μαθαίνουν ακόμα και να κατασκευάζουν ρομπότ και να τα προγραμματίζουν με διάθεση ανακάλυψης και πειραματισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι από την ηλικία των τεσσάρων ετών μπορούν να συλλάβουν βασικές έννοιες προγραμματισμού και να κατασκευάσουν απλές ρομποτικές κατασκευές (Γιαννίτση, Κολοβού, Κόμης & Φιλιππίδη, 2018). Τα παιδιά κάνουν STE(A)M όταν παρατηρούν, καταλήγουν σε συμπεράσματα, κάνουν υποθέσεις, κάνουν συνδυαστικές σκέψεις, ερμηνεύουν δεδομένα, χειρίζονται μεταβλητές και γενικά πειραματίζονται (Γιαννίτση, Κολοβού, Κόμης & Φιλιππίδη, 2018).

Προκειμένου να προετοιμαστούν κατάλληλα οι μαθητές/τριες ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν και να ανταποκριθούν επιτυχώς στις απαιτήσεις του 21ου αιώνα, τα σχολεία χρειάζεται να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν τις απαραίτητες δεξιότητες (Bell, 2010). Ο σπουδαιότερος προβληματισμός έγκειται στο ότι οι σημερινοί απόφοιτοι δεν διαθέτουν τις

απαραίτητες δεξιότητες για την αγορά εργασίας του μέλλοντος (Ανασιάδου & Claro, 2009). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι δεν είναι ξεκάθαρο και κοινά αποδεκτό ποιες ακριβώς είναι οι δεξιότητες που θα έπρεπε να συμπεριληφθούν στη λίστα με τις δεξιότητες του 21ου αιώνα. Ο όρος από μόνος του υπονοεί μια λίστα από δεξιότητες τις οποίες οι μαθητές χρειάζεται να διαθέτουν για την εργασία τους, την καθημερινότητά τους και τη ζωή τους σαν ενεργοί πολίτες. Μερικές δεξιότητες σύμφωνα με τον Tony Wagner εκπαιδευτικό ερευνητή και πρώην συνεργάτη του Harvard University είναι οι κάτωθι:

- Κριτική σκέψη και επίλυση προβλήματος
- Συνεργασία και ηγετικότητα
- Αποτελεσματική προφορική και γραπτή επικοινωνία
- Δυνατότητα αξιολόγησης και ανάλυσης πληροφορίας
- Περιέργεια και φαντασία
- Πρωτοβουλία και επιχειρηματικότητα
- Ευελιξία και προσαρμοστικότητα

Παράλληλα, μια άλλη λίστα των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα παρουσιάστηκε από τη Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση Partnership for 21st century learning και αναφέρει τα εξής:

- Δεξιότητες Εκμάθησης και Καινοτομίας (γνωστές και ως 4C's: Critical Thinking, Communication, Collaboration, Creativity)
- Δεξιότητες Τεχνολογίας, Πληροφοριών και Επικοινωνίας
- Δεξιότητες για την Εργασία και την Καθημερινότητα
- Ολοκληρωμένη γνώση και θέματα 21ου αιώνα

Σύμφωνα με την παιδαγωγό και συν-ιδρύτρια της EducAid AMKE, Ουρανία Κάππου (2023), οι ανισότητες που αφορούν στο φύλο είναι έντονες όσον αφορά στο STEM. Τα κορίτσια και οι γυναίκες έχουν μικρότερη εμπλοκή από τα αγόρια και τους άντρες εξαιτίας των έμφυλων στερεοτύπων. Παρότι όλο και περισσότερες γυναίκες ολοκληρώνουν τις προπτυχιακές σπουδές, η παρουσία των γυναικών ακαδημαϊκά στο STEM είναι περιορισμένη. Αυτό ίσως οφείλεται στα έμφυλα στερεότυπα τα οποία ενισχύουν τις προκαταλήψεις και μειώνουν τις πιθανότητες για τις γυναίκες να εξελιχθούν την καριέρα τους (Casad et al., 2021).

Στην Αμερική, ενώ όλο και περισσότερες γυναίκες αποκτούν πτυχίο σε τομείς του STEAM, δεν είναι πολλές εκείνες που το εξασκούν σε επαγγελματικό επίπεδο, κάτι που οφείλεται στη χαμηλή ζήτηση λόγω φύλου. Αν, όμως, μια γυναίκα καταφέρει και ενταχθεί στον επαγγελματικό στίβο στον χώρο του STEAM, τότε παρατηρείται ότι ο μισθός της είναι ασήπτα χαμηλότερος έναντι των ανδρών (Michelmores & Sassler, 2016).

Παρά το γεγονός ότι υπάρχει μεγάλη πρόοδος όσον αφορά τη συμπεριληπτική εκπαίδευση, ένα μεγάλο ποσοστό κοριτσιών στερείται ποιοτικής εκπαίδευσης STEM λόγω προκαταλήψεων, προσδοκιών και κοινωνικών προτύπων, με αποτέλεσμα μόλις το 35% των φοιτητριών να φοιτά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στις θετικές επιστήμες. Μια ανησυχητική ανισότητα μεταξύ των επιστημονικών κλάδων είναι ότι το 3% των κοριτσιών επιλέγουν να ακολουθήσουν καριέρα στις σπουδές ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών). Τα τελευταία ευρήματα υπογραμμίζουν ότι υπάρχουν πολιτισμικά, έμφυλα και κοινωνικά πρότυπα, τα οποία επηρεάζουν τόσο τα κορίτσια όσο και τα αγόρια, ώστε να διαμορφώνουν την ταυτότητα, τη συμπεριφορά και τις πεποιθήσεις τους με συγκεκριμένο

Παρά το γεγονός ότι υπάρχει μεγάλη πρόοδος όσον αφορά τη **συμπεριληπτική εκπαίδευση**, ένα μεγάλο ποσοστό κοριτσιών **στερείται ποιοτικής εκπαίδευσης STEM** λόγω προκαταλήψεων.

τρόπο (UNESCO, 2017).

Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί μέσα από τη ρομποτική, τις μηχανικές κατασκευές, τα πειράματα μπορούν να στοχεύσουν την ενεργό εμπλοκή των κοριτσιών σε δραστηριότητες STEAM, που βασίζονται στη διερεύνηση και απαιτούν μια πρακτική προσέγγιση που χρησιμοποιείται από επαγγελματίες ώστε να αναλάβουν την ευθύνη κάποιας ουσιαστικής εργασίας και να αποκτήσουν μια άλλη προοπτική απέναντι στο STEAM. Επίσης, σημαντική είναι η σύνδεση της καθημερινής ζωής των κοριτσιών με το STEAM. Μετατροπή του STEAM σε ουσιαστικές εμπειρίες που σχετίζονται άμεσα με τα ενδιαφέροντα, τις δεξιότητες και τις εμπειρίες τους, ώστε να αυξηθεί η αίσθηση του ανήκουν των κοριτσιών στα θέματα STEAM.

Τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια χρειάζονται ενθάρρυνση να εντοπίσουν τα στερεότυπα στο STEAM και υποστήριξη για να τα αποδομήσουν, κάνοντας συνδέσεις μεταξύ του υπόβαθρού τους (κοινωνικού και πολιτισμικού)

και των σχετικών με τις STEAM πεδίων, ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι δεν υπάρχουν καθορισμένοι έμφυλοι ρόλοι. Στόχος της ένταξης του STEAM στην εκπαίδευση, είναι η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των μαθητών/τριών, αλλά και η ευκαιρία να μάθουν τόσο για τα ανδρικά όσο και τα γυναικεία πρότυπα στο χώρο του STEAM.

Στην Ελλάδα, πραγματοποιείται το πρόγραμμα «Οι σπουδαίες γυναίκες των επιστημών ταξιδεύουν σε απομακρυσμένες περιοχές» από την EducAid AMKE και στοχεύει στην αποδόμηση των έμφυλων στερεοτύπων όσον αφορά στην εμπλοκή με τις επιστήμες μέσα από βιωματικές δραστηριότητες. Πιο συγκεκριμένα, στόχος είναι μέσα από το έργο σπουδαιών γυναικών της επιστήμης τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με την επιστήμη, την τεχνολογία, τη μηχανική, την τέχνη και τα μαθηματικά (STEAM), να καλλιεργήσουν δεξιότητες και γνώσεις και να αποδομήσουν μαζί με τους/τις εκπαιδευτικούς τα έμφυλα στερεότυπα που υπάρχουν σχετικά με την ενασχόληση με τις επιστήμες, ιδιαίτερα όσον αφορά στην εμπλοκή κι επαγγελματική ενασχόληση των γυναικών στις θετικές επιστήμες.

Το πρόγραμμα συμβαδίζει απόλυτα με τη «Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και με τον στόχο σχετικά με την ισότητα των φύλων των Ηνωμένων Εθνών. Το έργο εφαρμόζεται σε απομακρυσμένες περιοχές, ηπειρωτικές και νησιωτικές, όπου οι εκπαιδευτικές ευκαιρίες είναι περιορισμένες. Κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών συναντήσεων με τα σχολεία, μέσω του έργου σπουδαιών γυναικών της επιστήμης, τα παιδιά θα έρθουν σε επαφή με το STE(A)M και θα καλλιεργήσουν δεξιότητες και γνώσεις ώστε να αποδομήσουν μαζί με τους/τις εκπαιδευτικούς τα έμφυλα στερεότυπα που υπάρχουν σχετικά με την ενασχόληση με τις επιστήμες, ιδιαίτερα όσον αφορά στην εμπλοκή κι επαγγελματική ενασχόληση των γυναικών στις θετικές επιστήμες. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από βιωματικές δραστηριότητες, δραστηριότητες με την παιδαγωγική μέθοδο STEAM, συζήτηση, προβληματισμό, διερεύνηση. Γυναίκες που έχουν διαπρέψει σε διάφορους τομείς της επιστήμης (Μαρί Κιουρί, Βαλεντίνα Τερεσκόβα, Κάθριν Τζόνσον, Σιεν Σουγκ Βου, Ρόζαλιντ Φράνκλιν, Σάλι Ράιντ κ.ά.) θα αποτελέσουν έμπνευση και πρότυπα στην προσπάθεια να αποδομηθούν τα έμφυλα στερεότυπα. ©

* Η Μαριλίτσα Ποντικού είναι παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας με ειδίκευση στην Εκπαιδευτική Τεχνολογία, μέλος της Ελληνικής Επιστημονικής Εταιρίας STEM.

1

2

3

4

5

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

6

7

- 01 TWIGGY, DOUGLAS MILLER, GETTY IMAGES
- 02 DAVID BOWIE, DAILY MIRROR, MIRRORPIX VIA GETTY IMAGES
- 03 MICK JAGGER, MIRRORPIX VIA GETTY IMAGES
- 04 FREDIE MERCURY, NIGEL WRIGHT,

- MIRRORPIX GETTY IMAGES
- 05 TWIGGY, EXPRESS HULTON ARCHIVE GETTY IMAGES
- 06 MARC BOLAN, JORGEN ANGEL-REDFERNS-GETTYIMAGES
- 07 MICK JAGGER, CHRISTOPHER SIMON SYKES-HULTON ARCHIVE-GETTY IMAGES

ΤΟ ΝΤΥΣΙΜΟ, ΤΟ ΟΥΔΕΤΕΡΟ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΥΛΟ (GENDER NEUTRAL), ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ. ΩΣ ΤΑΣΗ ΕΜΦΑΝΙΣΤΗΚΕ ΣΕ ΠΟΛΛΕΣ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΧΕΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΕΙ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΕΝΔΥΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ ΜΕ ΠΟΙΚΙΛΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΜΟΔΑΣ.

ΤΗΣ ΖΕΦΗΣ ΚΟΛΙΑ

Ο όρος unisex είναι κάπως παλιακός και προσδιορίζει μια ενδυματολογική τάση στην οποία απουσιάζει τόσο η θηλυκότητα όσο και η αρρενωπότητα: τα unisex ρούχα φοριούνται τόσο από άνδρες όσο κι από γυναίκες. Ως όρος χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά το 1968 στο αμερικανικό περιοδικό «Life» για να περιγράψει το ντύσιμο της νεολαίας εκείνης της εποχής· κυρίως τη μαζική μανία για το μπλουτζίν παντελόνι, που τότε μπήκε σε κάθε ντουλάπα. Στα 70s, μαζί με το δεύτερο φεμινιστικό κίνημα, φούντωσε η unisex αισθητική. Στους δρόμους κυκλοφορούσαν αγόρια και κορίτσια με μακριά μαλλιά και πανομοιότυπα ρούχα· σε μια εποχή μάλιστα, που τα πειράγματα προς τις γυναίκες ήταν σύνηθες φαινόμενο — αν κάποιος κοιτούσε από πίσω τα αγόρια συχνά δεν ξεχώριζε το φύλο τους, με αποτέλεσμα τραγελαφικές καταστάσεις.

Το androgynous style ως όρος προκύπτει φυσικά από την ελληνική λέξη ανδρόγυνο/γύνανδρο και περιγράφει ένα στιλ το οποίο συνδυάζει αυτά τα δύο χαρακτηριστικά, θολώνοντας τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στα δύο φύλα. Ήδη από τη δεκαετία του '20 η Coco Chanel άρχισε να χρησιμοποιεί κομμάτια της ανδρικής ένδυσης στις γυναικείες κολεξιόν της, ενώ στα 60s ο Yves Saint Laurent απογείωσε αυτή την τάση στην υψηλή ραπτική για κυρίες, τόσο με το δερμάτινο μπουφάν των μηχανόβιων biker jacket (1960) όσο και με το εμβληματικό smoking (1962), το επίσημο ανδρικό ένδυμα που έβαλε στη γυναικεία γκαρνταρόμπα. Όσο για τους τονισμένους ώμους — που έμοιαζαν με ανδρικούς— του power dressing των 80s, αποτελούσαν «εξάρτημα» στη στολή της εργαζόμενης γυναίκας η οποία διεκδικούσε μαχητικά ίσες ευκαιρίες με τον άνδρα στην επαγγελματική ανέλιξη. Στα περιοδικά της εποχής φιγούραριζαν γυναίκες με κοντοκουρεμένα μαλλιά και σακάκια με ογκώδεις βάτες που κάπνιζαν θηριώδη πούρα. Αυτή ακριβώς η μετατόπιση ρούχων από την ανδρική στη γυναικεία ντουλάπα σήμαινε πολλά όχι μόνο για τη μόδα αλλά και για το φεμινιστικό κίνημα.

Από το

UNISEX

στο

πώς
είναι

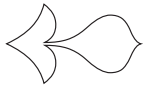
Έγινε όμως μετατόπιση προς την αντίθετη κατεύθυνση:

Όσο κι αν ακούγεται παράδοξο, η φούστα ή το φόρεμα για άνδρες είναι πιο παλιό ένδυμα από το παντελόνι για γυναίκες: από τις πτυχωτές χλαμύδες της αρχαίας Ελλάδας και της Ρώμης, μέχρι τις φουστανέλες των τσολιάδων, τις σκοτσέζικες φούστες, τα γιαπωνέζικα κιμονό και τα σαρόνγκ της Ινδονησίας, τα ιστορικά παραδείγματα είναι πολλά κι ενδιαφέροντα. Στη μόδα του 20ού αιώνα, ο Pierre Cardin στη συλλογή του 1964 «Cosmocosrps» ανέδειξε μια Space Age ρευστόφυλη ενδυματολογική αντίληψη με αμάνικες τουνίκ, ολόσωμα κορμάκια, ζέρσεϊ παντελόνια, καπέλα κάσκες και φουτουριστικά κοσμήματα που φόρεσαν και οι πρωτοποριακοί άνδρες της εποχής, όπως ο Σαλβατόρ Νταλί ή ο Αλέν Ντελόν. Όσο για τον Λονδρέζο Ossi Clark, πρότεινε διαφανείς σιφόν πουκαμίες και βελούδινα παντελόνια που φορέθηκαν εξίσου φανατικά από άτομα και των δύο φύλων. Ο Πίτερ Γκέμπριελ φωτογραφήθηκε με κόκκινο Ossi Clark φόρεμα και κεφάλι αλεπούς, για το εξώφυλλο του δίσκου των Genesis «Foxtrot».

Οι καλλιτέχνες —κυρίως οι μουσικοί— συχνά θόλωναν τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ γυναικείας και ανδρικής μόδας, είτε αυτό αφορούσε μεμονωμένους τραγουδιστές, όπως ο Mick Jagger ή ο Lou Reed, είτε μουσικά κινήματα που χαρακτηρίζονταν από αμφισεξουαλικότητα, όπως ήταν το glam rock της δεκαετίας του '70 με τόνους γκλίτερ, πολύχρωμα μπού και ψηλά τακούνια. Το στιλ εδραίωσε στη λονδρέζικη μουσική σκηνή ο Marc Bolan και ο David Bowie, ενώ στη νεοϋορκέζικη κυριάρχησε το συγκρότημα των New York Dolls.

Αμφισημία, ασάφεια και αποδόμηση των έμφυλων προτύπων έφεραν στις πασαρέλες και οι Γιαπωνέζοι σχεδιαστές των 80s, όπως ο Issey Miyake, ο Yoji Yamamoto και ο Rei Kawakubo, προβάλλοντας τη φυλοακαθόριστη μόδα, ενώ το 1985 ο Jean Paul Gaultier λάνσαρε τη φούστα για άνδρες που πλημμύρισε τα περιοδικά μόδας, σπάζοντας ένα από τα μεγαλύτερα ταμπού του 20ού αιώνα.

Σε γενικές γραμμές —με ελάχιστες εξαιρέσεις— μέχρι τις αρχές του 21ου αιώνα η βιομηχανία της μόδας ακολούθησε τον παραδοσιακό διαχωρισμό των φύλων (αρσενικό-θηλυκό). Στη σημερινή εποχή έχουν επέλθει σημαντικές ανατροπές στα κατεστημένα κοινωνικά πρότυπα σε σχέση με το βιολογικό φύλο (sex) και την έμφυλη ταυτότητα (gender): οι διαμάχες που ξεκίνησαν από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα γύρω από την κοινωνική ορατότητα και συμπερίληψη έχουν καρποφορήσει και το LGBTQI+ κίνημα έχει θέσει τη δική του ατζέντα στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι η βεντάλια των επιλογών ως προς την ένδυση έχει ανοίξει, ενώ έχουν γίνει σημαντικά βήματα από τη βιομηχανία της μόδας στο σύνολό της προς την κατεύθυνση μιας gender fluid αισθητικής που καταργεί τις διακρίσεις φύλου. Τα ρούχα, τα μαλλιά, το μακιγιάζ είναι ορατά σημάδια της εξωτερικής εμφάνισης και βοηθούν στον καθορισμό της ταυτότητας που επιλέγει το κάθε άτομο· συχνά επικοινωνώντας προς τα έξω μερικές από τις βαθύτερες αλήθειες του. Ο όρος «non binary» (μη δυαδικό/φυλοακαθόριστο) περιγράφει το άτομο που δεν προσδιορίζεται ως άνδρας ή γυναίκα αλλά οτιδήποτε ενδιάμεσο, ενώ χρησιμοποιείται και ως όρος ομπρέλα για τις ταυτότητες agender, bigender, genderqueer, gender-fluid. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, στις ΗΠΑ περίπου το 23% της Gen Z αυτοπροσδιορίζεται χρησιμοποιώντας την ουδέτερη αντωνυμία they/them. Αυτό το κοινό αποτελεί το νέο target group στη μόδα: η ενδυματολογική στάση διάσημων, νέων καλλιτεχνών —όπως οι India Moore, Miley Cyrus, Zendaya, Timothée Chalamet, Emma Corrin, Bad Bunny, Jonathan Van Ness, μεταξύ πολλών άλλων— θεωρείται κοινωνική δήλωση που επηρεάζει την αισθητική της κοινής γνώμης: δεν έχει σημασία τι φοράς· να φοράς ό,τι σε κάνει να νιώθεις καλύτερα μέσα στο σώμα σου.

Έτσι, στα μεγάλα queer φεστιβάλ όπως το Pride, οι εταιρείες συναγωνίζονται ποια θα λανσάρει περισσότερα προϊόντα φιλικά προς τις LGBTQI+ κοινότητες. Στις Ηνωμένες Πολιτείες ο μέσος όρος των προϊόντων που έχουν unisex ή genderless ετικέτα έχουν αυξηθεί κατά 500% τα τελευταία 20 χρόνια, ενώ η ευρωπαϊκή αγορά ακολουθεί με αυξητική τάση της τάξης του 350%. Καθώς η αγοραστική αυτή απαίτηση γιγαντώνεται στη νέα γενιά καταναλωτών, η βιομηχανία της μόδας καλείται να αποκωδικοποιήσει αυτήν την ανάγκη σε σχέση με το μέλλον του εμπορίου και τις στρατηγικές πωλήσεων. Ήδη η non binary αισθητική εκπροσωπείται δυναμικά στις διεθνείς πασαρέλες, σε προϊόντα όλων των κατηγοριών: φούστες, φορέματα, σουτιέν και κορσέδες —ρούχα που παραδοσιακά θεωρούνται γυναικεία— δειγματίζονται από άνδρες ή non binary μοντέλα (Grace Valentine, Magdaleno Delgado, Fish Fiorucci), ενώ κλασικά ανδρικά ενδύματα όπως αυστηρά δομημένα κοστούμια (tailored suits) συνδυάζονται με clutch τσαντάκια και ψηλοτάκουνες γόβες που διασχίζουν με άνετο, ζωηρό βήμα τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στα φύλα. Εταιρείες κολοσσοί, όπως ο ιταλικός οίκος πολυτελών ειδών Gucci, προμηθεύουν την gender fluid αγορά με αντίστοιχες συλλογές· η «Gucci MX collection» (2020) έπαιξε με την έννοια των φύλων, με ρούχα που απευθύνονταν σε όλ@ και περιλαμβάνονταν εξίσου τόσο στην ανδρική όσο και στη γυναικεία σειρά: «Παίζοντας με τη δομική φύση του φύλου, το MX project υπογραμμίζει την επιτελεστική φύση όλων φοράμε παρουσιάζοντας την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα ως σχετικές έννοιες». Παράλληλα, η LGBTQI+ κοινότητα πρόσκειται σε εταιρείες μόδας με σχεδιαστές που δουλεύουν αποκλειστικά στη δημιουργία της queer ενδυματολογικής σκηνής. Ενδεικτικά αναφέρω τον ριζοσπάστη Σκοτσέζο σχεδιαστή, εικονογράφο και στιλίστα Charles Jeffrey της φίρμας Loverboy, που διαθέτει στην αγορά ρούχα με επιρροές από τη λονδρεζίκη glam rock και punk σκηνή των 70s και 80s — τα φορούν καλλιτέχνες όπως ο Harry Styles και η Tilda Swinton.

Ο Βρετανο-αμερικανός Harris Reed, γνωστός και ως ο σχεδιαστής που έφτιαξε τα ρούχα για τη φωτογράφιση του Harry Styles στο εξώφυλλο της «Vogue» σε λιγότερο από μια εβδομάδα, είναι η επιλογή πολλών celebrities που προτιμούν gender fluid εμφανίσεις. Η ελαφρώς βικτωριανή αισθητική της φίρμας του Reed περιγράφεται ως «Romanticism Gone Nonbinary». Όσο για τη streetwear νεοϋορκέζικη επιχείρηση Nicoranda, λανσάρει στους δρόμους πολύχρωμα φορέματα από τούλι, hoodies με γραφιστικά μοτίβα και ολόσωμες φόρμες με έντονα prints, που αντανakλούν το προσωπικό στιλ του ιδρυτή της, Nicola Formichetti, επιδραστικού style icon της Νέας Υόρκης. Ανάμεσα στις δημιουργίες του συγκαταλέγεται και το περιβόητο «meat dress» της Lady Gaga. Και η λίστα συνεχίζεται. Οι Gen Zers θεωρούν τη ρευστόφυλη μόδα κάτι περισσότερο από μόδα· είναι fashion statement και συνειδητή στάση ζωής που απαιτεί ξεχωριστά για το κάθε άτομο το δικαίωμα να κάνει ορατό το πιο αυθεντικό κομμάτι του εαυτού του. Τα ζητήματα της έμφυλης ταυτότητας βρίσκονται πολύ ψηλά στην πολιτική ατζέντα ενός μέρους της νεολαίας στη Δύση, μαζί και το body positivity, την ηθική μόδα, τον αγώνα για την κλιματική αλλαγή και το αντιρατσιστικό κίνημα. Η μόδα του μέλλοντος θα συνεχίσει να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις των καιρών· όσο υπάρχουν ανοιχτά κοινωνικά ζητήματα οι βελονιές της πρωτοπορίας θα εξακολουθούν να υφαίνουν με τα υλικά αυτά το ρούχο της ανθρωπότητας. ©

*Η Ζέφν Κόλια είναι συγγραφέας.

Οι **Gen Zers** θεωρούν τη ρευστόφυλη μόδα κάτι περισσότερο από μόδα· είναι **fashion statement** και συνειδητή στάση ζωής.

01 Η TILDA SWINTON ΣΤΗΝ ΠΡΕΜΙΕΡΑ ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ «THE ETERNAL DAUGHTER», 666 BFI LONDON FILM FESTIVAL © JOHN PHILLIPS/GETTY IMAGES FOR BFI

02 Η LADY GAGA ΣΤΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΤΟΥ MTV VIDEO MUSIC AWARDS © KEVIN WINTER/GETTY IMAGES

03 Η ZENDAYA ΣΤΑ 94α ΒΡΑΒΕΙΑ ΟΣΚΑΡ © LEXIE MORELAND/WW/PENSKEMEDIA VIA GETTY IMAGES

04 ALESSANDRO MICHELE ΚΑΙ HARRY STYLES ΣΤΟ MET GALA ΤΟΥ 2019 © TAYLOR HILL/FILMMAGIC

05 Ο TIMOTHEE CHALAMET ΣΤΟ 79ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΒΕΝΕΤΙΑΣ © STEPHANE CARDINALE - CORBIS VIA GETTY IMAGES

06 ΑΠΟ ΔΕΦΙΛΕ ΤΟΥ JEAN-PAUL GAULTIER © DANIEL SIMON/GAMMA-RAPHO VIA GETTY IMAGES

Η LIDL ΕΛΛΑΣ ΣΤΟΧΕΥΕΙ Σ

ΜΟΝΟ ΤΟ 2022 ΟΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΣΕ ΧΟΡΗΓΙΕΣ, ΧΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΩΡΕΕΣ ΚΑΙ Δ

Μ

πορεί στην εποχή μας η έννοια της βιωσιμότητας να είναι πρόκληση, όμως η Lidl Ελλάς έχει ανταποκριθεί σε αυτή την πρόκληση εδώ και χρόνια ενεργοποιώντας στρατηγικές και πρακτικές, σε όλο το φάσμα του ESG, στο περιβάλλον, στην κοινωνία, στον τρόπο που λειτουργεί ως επιχείρηση. Αυτό που την κάνει να ξεχωρίζει είναι ότι μια εταιρεία αυτού του μεγέθους πορεύεται με δύο διαχρονικές αξίες, που συχνά υποτιμούνται στο πλαίσιο της αγοράς, το ήθος και την ευθύνη.

Οι άνθρωποι της Lidl Ελλάς έχουν καταλάβει ότι όταν μια εταιρεία προσφέρει στήριξη, σύγχρονη αντίληψη και πρόσθετη αξία στους συνεργάτες της, εσωτερικούς και εξωτερικούς, τους υπαλλήλους, τους προμηθευτές, τους παραγωγούς, τους ανθρώπους που μοχθούν καθημερινά για να προσφέρουν τον καλύτερο εαυτό τους, αυτή η υπεραξία θα επιστραφεί και με το παραπάνω σε ποιότητα, έμπνευση, δημιουργικές ιδέες, δυναμική εξέλιξης. Αυτό το ολιστικό μοντέλο ευθύνης της Lidl Ελλάς για ένα «καλύτερο αύριο» δεν είναι μόνο λόγια, το αποδεικνύουν τα νούμερα: το οικονομικό έτος 2022 οι επενδύσεις της εταιρείας σε χορηγίες, χρηματικές δωρεές και δαπάνες για κοινωνικές και περιβαλλοντικές δράσεις ανήλθαν σε 1.344.692 ευρώ.

Η Lidl Ελλάς βασίζεται σε δύο ισχυρούς πυλώνες οφέλους «Καλό για τον Πλανήτη» και «Καλό για τους ανθρώπους» που καταλήγουν στο ατομικό καλό «Καλό για Σένα». Οι επιμέρους τομείς δραστηριοποίησης αφορούν στην προστασία του κλίματος, τον σεβασμό της βιοποικιλότητας, το δίκαιο επιχειρείν, την προστασία της υγείας, τη συμμετοχή σε διάλογο και τη διατήρηση των πόρων.

Καλό για το περιβάλλον

Η κλιματική αλλαγή αντιμετωπιζόταν κάποτε σαν χόμπι κάποιων ρομαντικών ακτιβιστών, σήμερα όμως τα πράγματα έχουν αλλάξει τρομακτικά. Είναι μια απειλή που πια τη βιώνουμε στην καθημερινότητά μας, αφορά κάθε μία και κάθε έναν από εμάς. Ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ Αντόνιο Γκουτέρες πρόσφατα προειδοποίησε ότι η περίοδος της υπερθέρμανσης του πλανήτη έχει τελειώσει και «η εποχή του παγκόσμιου κοχλασμού έχει φτάσει», καθώς επιστήμονες δήλωσαν ότι ο φετινός Ιούλιος ήταν ο πιο ζεστός μήνας στον κόσμο που έχει καταγραφεί ποτέ. «Η κλιματική αλλαγή είναι εδώ. Είναι τρομακτικό. Και αυτό είναι μόνο η αρχή», δήλωσε.

Τον Αύγουστο του 2020 ο Όμιλος Schwarz, εκπροσωπώντας όλα τα μέλη του, κατέθεσε δήλωση προσχώρησης στην πρωτοβουλία Science Based Targets. Η Lidl Ελλάς συμμετέχει με όλες τις δυνάμεις της στην Κλιματική Στρατηγική 2030, στις ενέργειες Προσαρμογής και Μετριασμού, με προτεραιότητα τη συγκράτηση της αύξησης της μέσης θερμοκρασίας στον 1,5°C.

Πρακτικά μιλώντας στη Lidl Ελλάς κάνουν 100%

χρήση πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας σε όλες τις εγκαταστάσεις και χρησιμοποιούν 100% λαμπτήρες LED στους χώρους πώλησης των καταστημάτων, ενώ 16 καταστήματα έχουν εγκατεστημένα φωτοβολταϊκά συστήματα στις στέγες τους και πριν μερικούς μήνες ολοκληρώθηκε η εγκατάσταση και ενεργοποίηση φωτοβολταϊκών συστημάτων στις αποθήκες τους στα Καλύβια Αττικής και τη Σίνδο Θεσσαλονίκης. Παράλληλα προγραμματίζουν μέχρι το τέλος του οικονομικού έτους 2025 να έχει ολοκληρωθεί η προσθήκη 17 επιπλέον φωτοβολταϊκών συστημάτων σε 37 συνολικά καταστήματα, όπως και η εγκατάσταση σταθμών ηλεκτρικής φόρτισης στα γραφεία και τα καταστήματα για να αναφέρουμε μόνο μερικές από τις πράσινες ενέργειες.

Έως το 2030 έχουν δεσμευτεί σε 50% λιγότερη σπατάλη τροφίμων και κατά 80% μειωμένες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, που προκύπτουν από την επιχειρησιακή λειτουργία σε σύγκριση με το 2019. Ταυτόχρονα προτρέπουν και δεσμεύουν τους προμηθευτές και τους συνεργάτες τους, που ευθύνονται για το 75% των εκπομπών που σχετίζονται με προϊόντα, να θέσουν τους δικούς τους κλιματικούς στόχους μέχρι το 2026, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας Science Based Targets.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα για τον πλανήτη είναι η αλόγιστη χρήση του πλαστικού. Μέσα από τη στρατηγική RReset Plastic και μέχρι το 2025 η Lidl Ελλάς στοχεύει σε 20% λιγότερο πλαστικό και 25% μέση περιεκτικότητα ανακυκλωμένου πλαστικού στις συσκευασίες προϊόντων ιδιωτικής ετικέτας.

Σαν κοινωνία όμως όλα αυτά τα χρόνια της ευμάρειας, συνηθίσαμε να «πετάμε» τα φαγητά, να αγοράζουμε τεράστιες ποσότητες που δεν προλαβαίνουμε καν να καταναλώσουμε. Ορθή διαχείριση των φυσικών πόρων σημαίνει και μείωση της σπατάλης τροφίμων αλλά και το Zero Waste. Η Lidl Ελλάς, αξιοποιώντας την τεχνολογία, φροντίζει ώστε τα καταστήματα και οι αποθήκες να παράγουν προϊόντα σύμφωνα με τις πραγματικές ανάγκες, ενώ με τα αυτοκόλλητα μειωμένης τιμής να δίνουν μια «δεύτερη ευκαιρία» στα προϊόντα που είναι κοντά στην ημερομηνία λήξης να προτιμηθούν από τους καταναλωτές. Μια άλλη σοφή αλλά και μεγάλης ευαισθησίας κίνηση είναι ότι

ΣΕ ΕΝΑ «ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΑΥΡΙΟ»

ΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΑΝΗΛΘΑΝ ΣΕ 1.344.692 ΕΥΡΩ

τας. Το 2021 η Lidl Ελλάς προσέφερε 500.000 ευρώ για την αναδάσωση και αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος στις περιοχές που χτυπήθηκαν από τις καταστροφικές πυρκαγιές και το ίδιο και φέτος για τις καταστροφές από τις φωτιές και τις πλημμύρες. Παράλληλα προχώρησε σε μια σημαντική ενέργεια: στη δημιουργία, σε συνεργασία με το Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, ενός λειτουργικού μηχανισμού άμεσης αρωγής, διαθέσιμου ανά πάσα στιγμή, για την παροχή έκτακτης βοήθειας στον τοπικό πληθυσμό σε περίπτωση ακραίων φυσικών φαινομένων, μια επένδυση που ανέρχεται σε 200.000€ και προβλέπει τη δημιουργία ενός κόμβου που θα αποθηκεύει βασικά τρόφιμα, νερό και άλλα είδη για την κάλυψη βασικών αναγκών, ο οποίος θα εφοδιάζεται από την εταιρεία σε σταθερή βάση.

Επίσης με την πρωτοβουλία «Συνέργεια Προσφοράς και Αγάπης», σε συνεργασία με το Δίκτυο Κοινωνικής Αλληλεγγύης & Αρωγής (Δίκτυο) και το Κέντρο Υποδοχής & Αλληλεγγύης Δήμου Αθηναίων (Κ.Υ.Α.Δ.Α.), η Lidl Ελλάς έχει προσφέρει συνολικά προϊόντα αξίας 400.000€ για τη στήριξη των οικογενειών που έχουν πραγματικά ανάγκη και πιο συγκεκριμένα για την κάλυψη βασικών αναγκών 340 οικογενειών που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, καθώς και των λειτουργικών αναγκών του Πολυδύναμου Κέντρου Αστέρων του Δήμου Αθηναίων, αλλά και 55.000 κορότσια με τρόφιμα για την εκστρατεία ενίσχυσης των συσσιτίων της εκκλησίας.

από το 2015 δωρίζουν κατάλληλα προς κατανάλωση προϊόντα στο «Χαμόγελο του Παιδιού» (μάλιστα το κέντρο στη Νέα Μάκρη λειτουργεί σε ακίνητο το οποίο έχει παραχωρήσει η εταιρεία από το 2015), ενώ χορηγούν και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Action Aid «Η δύναμη στο πιάτο σου», διαμορφώνοντας τις παιδικές συνειδήσεις του μέλλοντος. Στο πλαίσιο της κυκλικής οικονομίας και του Zero Waste, το 100% των ζωικών υποπροϊόντων και του ψωμιού προωθείται σε συνεργασία με εξωτερικό προμηθευτή για την παραγωγή λιπασμάτων, βιοαερίου και ζωοτροφών.

Καλό για τους ανθρώπους

Βιώσιμη επιχείρηση, όμως, σημαίνει πάνω απ' όλα σεβασμό στον άνθρωπο, τις θεμελιώδεις ελευθερίες, την ισότητα, τη συμπερίληψη και τη διαφορετικότητα αλλά και πρακτική αρωγή σε κοινότητες που έχουν ανάγκη.

Έτσι, το 2020 η εταιρεία υιοθέτησε τις 10 αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών και στην πρωτοβουλία Women Empowerment Principles (WEPS) για την ενδυνάμωση των γυναικών, ενώ την επόμενη χρονιά υπέγραψε τη Χάρτα Διαφορετικότη-

Επειδή όλα ξεκινούν από την παιδεία, για περισσότερα από 10 χρόνια η Lidl Ελλάς ενισχύει το Κέντρο για Χαρισματικά - Ταλαντούχα Παιδιά / CTY Greece του Κολλεγίου Ανατόλια, δίνοντας την ευκαιρία σε μαθητές και μαθήτριες με εξαιρετικές ακαδημαϊκές ικανότητες από κάθε βαθμίδα να λάβουν υποτροφία για να παρακολουθήσουν καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα και θερινά προγράμματα που εμπνέουν και συναρπάζουν. Από το 2014 μέχρι σήμερα, έχοντας προσφέρει συνολικά 600.000€ μέσα από 25 πλήρεις ή 50 μερικές υποτροφίες ετησίως, μαθητές και μαθήτριες δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου από όλη την Ελλάδα που δεν έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν το κόστος της συμμετοχής στα προγράμματα του Κέντρου έχουν βοηθηθεί.

Πέρα όμως από την αλληλεγγύη στις ευπαθείς ομάδες, οι μεγάλες επιχειρήσεις οφείλουν να παρεμβαίνουν θετικά στα μεγάλα κοινωνικά θέματα όπως η ενεργή συμμετοχή στη μεγάλη εθνική συμμαχία για την αντιμετώπιση της βίας κατά των παιδιών στο διαδίκτυο, αλλά και του bullying στην καθημερινή ζωή. Έτσι στήριξαν με 100.000 ευρώ το πρόγραμμα «Μαζί ενάντια στη βία κατά των παιδιών», καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών, μεταξύ άλλων τη χαρτογράφηση δεδομένων που αφορούν τη βία κατά των παιδιών στην Ελλάδα και την ανάπτυξη πλαισίου παρακολούθησης σε εθνικό επίπεδο, καθώς και την εκπόνηση μιας σειράς εκπαιδευτικών σεμιναρίων για δημοσιογράφους και επαγγελματίες επικοινωνίας. Η συνεργασία αυτή αποτελεί μέρος του ευρύτερου προγράμματος για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των παιδιών που έχει συμφωνήσει η UNICEF με την ελληνική κυβέρνηση.

Αυτό που κάνει τη Lidl Ελλάς να ξεχωρίζει είναι ότι μια εταιρεία αυτού του μεγέθους πορεύεται με δύο διαχρονικές αξίες, που συχνά υποτιμούνται στο πλαίσιο της αγοράς, το ήθος και την ευθύνη.

Η Lidl Ελλάς, με όλες αυτές τις δράσεις και τη φιλοσοφία πίσω από αυτές, αποδεικνύεται μια εταιρεία που στοχεύει στο πώς θα βελτιώσει το σήμερα και θα κάνει ακόμα καλύτερο το αύριο, με τον άνθρωπο και το περιβάλλον στο επίκεντρο. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν ότι για τέταρτη χρονιά ξεχώρισε για τις υψηλές επιδόσεις στον Δείκτη Εταιρικής Ευθύνης CR Index, ενώ είναι η μοναδική εταιρεία του κλάδου που επιβραβεύεται επί σειρά τεσσάρων ετών με Silver βραβείο, αλλά και τιμητικό έπαινο για τις υπεύθυνες πρακτικές της σύμφωνα με τα διεθνή κριτήρια αξιολόγησης ESG. Πατί τελικά οι άνθρωποι της Lidl Ελλάς έχουν συνειδητοποιήσει: ότι είναι «Καλό για τον Πλανήτη» είναι «Καλό για τους ανθρώπους» και τελικά «Καλό για Σένα». Μια φιλοσοφία που αξίζει να την ακολουθήσουμε όλοι.

Ο ΟΙΚΟΣ, Ο Λόγος ΚΑΙ Η Κοινωνία ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΑ ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

ΤΗΣ ΣΩΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

♦ **Είστε ειδικός στα περιβαλλοντικά ζητήματα και έχετε υπηρετήσει σε δημόσιες θέσεις. Πιστεύετε ότι ο πανικός για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την απορρύθμιση του κλίματος είναι δικαιολογημένος; Υπάρχει κίνδυνος Συντέλειας κατά κάποιον τρόπο;**

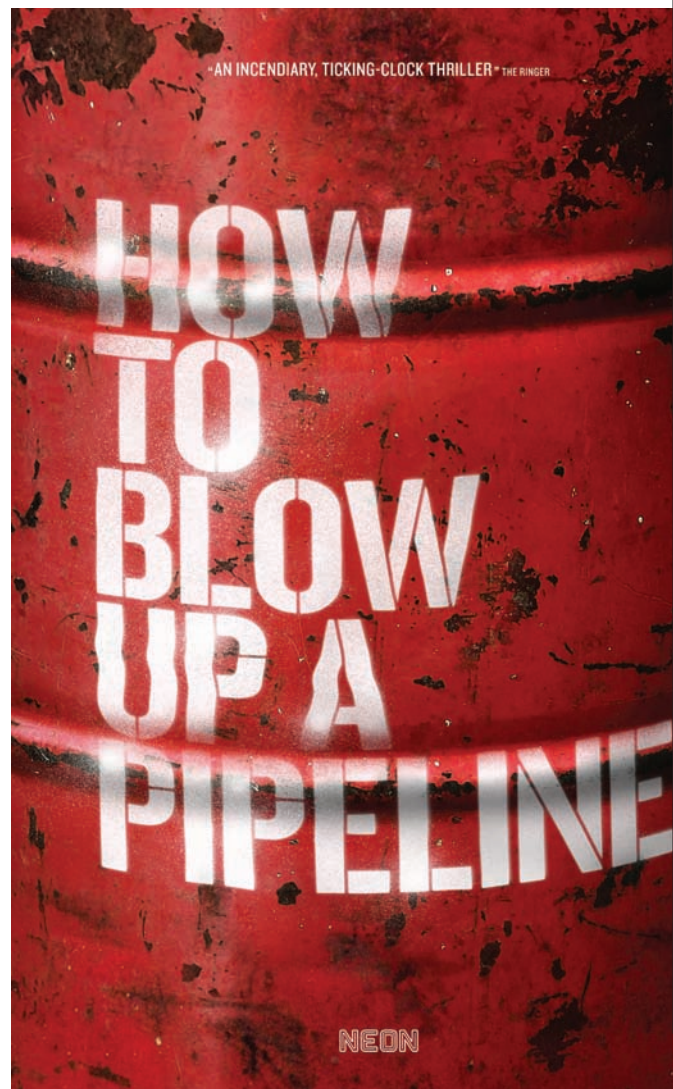
Δυστυχώς ο «πανικός» που τις περισσότερες φορές εκπορεύεται από τα ΜΜΕ, δεν έχει τους σωστούς αποδέκτες. Το να πανικοβληθούν οι αναγνώστες ενός μέσου δεν έχει μεγάλη χρησιμότητα. Το σήμα κινδύνου θα έπρεπε να το εισπράξουν κατ' αρχήν οι πολιτικοί και η κυβέρνηση. Σε χώρες με καθυστερημένο πολιτικό σύστημα όπως η Ελλάδα, αυτό δεν συμβαίνει. Επομένως, η όποια «προσαρμογή» είναι συνήθως τυπική, και κυρίως απαντά σε συμβατικές υποχρεώσεις προς την ΕΕ ή άλλους διεθνείς οργανισμούς. Το ίδιο που συνέβη και με το μνημόνιο: δεν έγινε καμία διαρθρωτική αλλαγή, παρά μόνο μπακάλικες συναλλαγές μεταξύ ενός απρόθυμου εταιρίου και απαυδισμένων δανειστών. Το όλον κατέληξε στην περικοπή μισθών και συντάξεων κατά 50%. Μια τρύπα στο νερό. Σε πιο προοδευτικές κοινωνίες, η πολιτική τάξη είναι σαφώς πιο ευαίσθητη και πιο επιχειρησιακή. Παράδειγμα η Γαλλία. Από την αρχή της θητείας του ο Εμανουέλ Μακρόν έθεσε το θέμα της κλιματικής αλλαγής καθιστώντας το ζήτημα εθνικής προτεραιότητας. Αυτό βέβαια το πλήρωσε με την εξέγερση των Κίτρινων Γιλέκων. Το ίδιο και ο Τζο Μπάιντεν: από τις πρώτες ενέργειές του ήταν το Inflation Reduction Act (IRA), μια πρωτοφανής στα διεθνή χρονικά επιχείρηση στήριξης της «πράσινης επιχειρηματικότητας». Όσο για το επείγον του πράγματος που ρωτάτε, δεν έχουμε και πολλά εργαλεία, παρά μόνον τα κλιματικά αρχεία του μακρινού παρελθόντος: η αλλαγή από την τελευταία εποχή των παγετώνων (100.000 - 10.000 χρόνια) μέχρι το κλίμα που γνωρίζουμε σήμερα, δεν χρειάστηκε παρά μερικές δεκαετίες.

♦ **Ποια πιστεύετε ότι είναι κατά προτεραιότητα τα περιβαλλοντικά διακυβεύματα του 21ου αιώνα;**

Νομίζω ότι πρέπει να δούμε κατά προτεραιότητα τις αλλαγές που έχουν ήδη συντελεσθεί, όπως η ραγδαία αστικοποίηση μεγάλων περιοχών της Γης. Και μάλιστα περιοχών τις οποίες θα χαρακτηρίζαμε «αποθήκες της βιοποικιλότητας». Από μελέτες και δορυφορικές παρατηρήσεις συνάγεται ότι μια μεγάλη ήπειρος, η Αφρική, για παράδειγμα, έχει χάσει ήδη το 60% από τα τροπικά της δάση και περίπου 300.000 κλμ. από τα φυσικά της εδάφη (μια έκταση ίση με την Ιταλία) μέσα σε 20 χρόνια (1990-2010)! Αν βάλουμε στη λίστα το Κλίμα και τον Υπερπληθυσμό, το καλάθι έχει ξεχειλίσει.

♦ **Έχουν αναπτυχθεί ριζοσπαστικά κινήματα, ακόμα και μερικά που θεωρούνται οικο-τρομοκρατικά. Όχι ότι η οικο-τρομοκρατία είναι κάτι καινούργιο... Από το 2003 μέχρι το 2008, το FBI είχε καταγράψει φθορά περιουσιών από οικο-τρομοκράτες αξίας 200 εκατομμυρίων δολαρίων...**

Όντως, αυτό που θα ονομάζαμε «οικο-τρομοκρατία» ή με πιο ένα ήπιο χαρακτηρισμό «κατασκευή βίαιων αντι-παραθέσεων» δεν είναι κάτι καινούργιο. Νομίζω όμως ότι θα πρέπει να κάνουμε μια απαραίτητη διευκρίνιση: η πολιτική τρομοκρατία τύπου 17Νοέμβρη, RAF, ISIS κτλ. είχε και έχει στόχο τη φυσική εξόντωση του αντιπάλου μέσω της γενίκευσης του δολοφονικού παραδείγματος. Αντίθετα, η βία στην κοινωνική ή οικολογική διαμαρτυρία στοχεύει στη διά της υπερβολής αφύπνιση συνειδήσεων και μέσω ενημέρωσης. Είναι μια πρακτική που εγκαινίασε η Greenpeace με τις εκστρατείες της για τη διακοπή των πυρηνικών δοκιμών, κυρίως της Γαλλίας (Rainbow Warrior, Mururoa...). Η παραβίαση του νόμου, οι συγκυριακές ζημιές σε εγκαταστάσεις κτλ (μιλάω για την Ευρώπη, δεν ξέρω για τις ΗΠΑ και το FBI) είναι βέβαια εκτός του πλαισίου της κανονικότητας, αλλά δεν απειλήθηκαν ζωές. Να μην παραβλέψουμε όμως ότι και οι περιβαλλοντικές βλάβες ή απειλές θίγουν την ουσία της ύπαρξης, συχνά χωρίς την ταυτοποίηση των υπευθύνων. Η βία εν προκειμένω (χωρίς να στοχοποιεί την ανθρωπινή ζωή) είναι «αποκαλυπτική», όχι τιμωρητική. Για να μείνουμε στο παράδειγμα της Γαλλίας, που κι εγώ το ξέρω καλύτερα, η πρόσφατη απαγόρευση της λειτουργίας από τη κυβέρνηση του Μακρόν της οργάνωσης Soulèvements de la terre, γνωστής κι από την επίθεση στο εργοστάσιο τσιμέντων της Lafarge, εγγράφεται περισσότερο σε μια παράδοση που υπάρχει στη χώρα του τύπου «εσείς τη δουλειά σας κι εμείς τη δική μας», και λιγότερο στον ενδιάθετο χαρακτήρα του κράτους «για περιορισμό των δημοκρατικών ελευθεριών».

♦ **Τι έχει αλλάξει στα οικολογικά κινήματα; Οι μέθοδοι; Η ίδια η φιλοσοφία τους; Όσα έχουν αλλάξει οφείλονται στο επειγόν του πράγματος ή σε τροποποιήσεις στα πολιτικά ήθη;**

Τα κινήματα (και ορθώς χρησιμοποιείτε τον πληθυντικό) αλλάζουν ανάλογα με τη συγκυρία και το ιστορικό πλαίσιο. Όπως λέει ο Αλαϊν Τουραϊν, που τον χάσαμε πρόσφατα, σε κάθε τύπο κοινωνίας αντιστοιχούσε κι ένα κυρίαρχο κοινωνικό κίνημα. Η βιομηχανική κοινωνία χαρακτηρίστηκε από τους αγώνες του εργατικού κινήματος. Η εμπορευματική κοινωνία από τους αγώνες για τα πολιτειακά (civique) δικαιώματα, ενώ πιο πρόσφατα η μετα-βιομηχανική κοινωνία από τα λεγόμενα «νέα κοινωνικά κινήματα». Μεταξύ αυτών τα αυτονομιστικά κινήματα, η αντι-παγκοσμιοποίηση, το αντι-πυρηνικό και το οικολογικό κίνημα. Όλα αυτά είχαν μεν τη δική τους διακριτή θέση στο μεγάλο κάδρο, αλλά κανένα δεν απέκτησε τα χαρακτηριστικά του «υποκειμένου της ιστορίας» όπως το εργατικό κίνημα, λέει ο Τουραϊν. Καλώς ή κακώς, το οικολογικό κίνημα, σε μια παρακμή σήμερα σε σχέση με το '70 και το '80, όπως και το φεμινιστικό κίνημα, δεν μπόρεσε να παρουσιάσει ένα συνολικό εναλλακτικό σχέδιο για την κοινωνία. Με εξαιρέσεις, βέβαια, όπως στη Γερμανία όπου πολλά τοπικά και ετερόκλητα κινήματα συγκρότησαν ένα πολύ πετυχημένο κόμμα και μάλιστα κόμμα εξουσίας.

♦ **Πιστεύετε ότι ο σημερινός οικολογικός ακτιβισμός μπορεί να έχει καλά αποτελέσματα; Ή είναι πολύ αργά; Ή δεν θα καταφέρουμε τίποτα χωρίς ανατροπή του καπιταλισμού;**

Ήδη, η αναθεώρηση, σε πολλές χώρες, του προγράμματος των πυρηνικών αντιδραστήρων είναι μια σπουδαία νίκη η οποία θα πρέπει να αποδοθεί εξ ολοκλήρου στον οικολογικό ακτιβισμό και μάλιστα έναν ακτιβισμό ευρέος γεωγραφικού φάσματος. Αντίστοιχες επιτυχίες μπορεί κανείς να βρει στην κατάργηση πολλών χημικών, στην απαγόρευση γεωργικών φυτοφαρμάκων, στους νόμους για την προστασία της φύσης και του τοπίου κ.ά. Καμιά σχέση με την ανατροπή του καπιταλισμού. Αντιθέτως, μάλιστα, πολλά συντηρητικά κυβερνητικά σχήματα υιοθέτησαν πλήρως και εφαρμόσαν πολλές από τις επιταγές της λεγόμενης βιωσιμότητας. Το ίδιο έκαναν και πολλές μεγάλες επιχειρήσεις – όχι βέβαια πάντοτε με την απαιτούμενη ειλικρίνεια. Το greenwashing είναι μια αρκετά εκτεταμένη, παγκοσμίως, επιχείρηση.

♦ **Υπάρχει πράσινος καπιταλισμός;**

Αυτό που συνέβη στην πράξη είναι ότι ο καπιταλισμός, δηλαδή οι τράπεζες και οι επιχειρήσεις, αναγκάστηκαν σε πολλές περιπτώσεις να υιοθετήσουν νέα παραγωγικά πρότυπα, είτε εξαιτίας νομοθετικών περιορισμών είτε κάτω από την πίεση των καταναλωτών. Σπανίως όμως ξεκίνησαν κάτι με δική τους πρωτοβουλία. Κλασικό παράδειγμα η βιομηχανία των αυτοκινήτων: η μετάβαση προς την εποχή της ηλεκτροκίνησης (carbon free) καθυστέρησε αδικαιολόγητα. Το πρόβλημα δεν είναι ούτε οικονομικό, ούτε τεχνολογικό. Θα το τραβήξουν όσο μπορούν με τα συμβατικά αυτοκίνητα γιατί έχουν επενδύσει στην παλιά τεχνολογία και γιατί συνεργάζονται με τις εταιρείες πετρελαίου. Υπάρχουν βέβαια και νέοι κλάδοι όπως οι ανεμογεννήτριες και τα φωτοβολταϊκά. Στους κλάδους αυτούς έχουμε μια win-win situation. Δηλαδή κερδίζουν όλοι. Και το περιβάλλον και οι τοπικές κοινότητες και οι επιχειρήσεις. Αντί λοιπόν να είμαστε δογματικοί, ας ποντάρουμε στον ορθορουνιστικό καπιταλισμό. Η Κίνα μας έδειξε το δρόμο. Πριν μας πάρει και τα...

♦ **Μπορούμε να μειώσουμε τις εκπομπές CO2 με εθνική πολιτική, με διαπαιδαγώγηση των πολιτών, μέτρα, νόμους κτλ; Τι μπορεί να κάνει άραγε ο κάθε απλός πολίτης;**

Όχι, δεν μπορούμε. Αυτά είναι παραμύθια που διαδίδουν ημιμαθείς δημοδιδάσκαλοι. Αυτοί που πρέπει να εκπαιδευτούν είναι οι φοιτητές σε καλά πανεπιστήμια (ιδιωτικά επίσης), οι παράγοντες της αυτοδιοίκησης, οι βουλευτές, τα κυβερνητικά στελέχη, οι επιτηδευματίες, οι δικηγόροι, οι δικαστές, η αστυνομία. Οι υπόλοιποι, απλοί πολίτες, παιδιά του δημοτικού, καθαρίστριες, να ακολουθήσουν απλώς τους κανόνες. Όπως έγινε με τον covid, νομίζω πετυχημένα. Η κοινωνία υπάκουσε –εκτός από τους ψεκασμένους– στις υποδείξεις των ειδικών.

♦ **Ποια είναι η γνώμη σας για τις ΜΚΟ; Εκτυλίσσεται συζήτηση τόσο γύρω από τη διαφάνειά τους όσο και γύρω από την υπερβολική ισχύ που έχουν συγκεντρώσει μερικές από αυτές ασκώντας πολιτική κόντρα στην επίσημη κρατική γραμμή.**

Νομίζω ότι το σημαντικότερο έργο των ΜΚΟ είναι η ανάδειξη μορφών συλλογικότητας. Αν αποκτήσουν μεγάλη ισχύ τόσο το καλύτερο. Η εξουσία, η κάθε εξουσία, πρέπει να νιώθει στο σβέγκο της την ανόσια των πολιτών. Πρέπει επίσης να έχουν χρήματα για να μπορούν να κάνουν σωστά τη δουλειά τους π.χ. μελέτες/έρευνες αγοράς, καλύπτοντας ελλείμματα της κρατικής πολιτικής. Τώρα αν γίνονται και υπερβάσεις, δεν χάθηκε ο κόσμος. Είμαι όμως αντίθετος με τις ΜΚΟ στην Εκκλησία. Εκεί γίνεται το πάρτι. Άλλωστε η Εκκλησία είναι μέρος του κράτους. Οι παπάδες είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Σκεφτείτε να έκανε ΜΚΟ το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. ☹

Το οικολογικό κίνημα, σε μια παρακμή σήμερα σε σχέση με το '70 και το '80, δεν μπόρεσε να παρουσιάσει ένα συνολικό εναλλακτικό σχέδιο για την κοινωνία

CAR FREE

Please,
don't move

MOV

EME

NT

ΜΗΠΩΣ ΚΗΡΥΞΑΜΕ ΑΔΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ
ΣΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ;
ΜΗΠΩΣ ΒΑΖΟΥΜΕ ΟΛΟ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΥΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥΣ
ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ; ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΣΗΣ

ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΧΕΛΙΩΤΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

100 χρόνια μετά ο κύκλος του αυτοκινήτου φαίνεται να κλείνει. Εκατό χρόνια μετά... (εντάξει, εντάξει, 100 και κάτι, το 1907 βγήκε το Model-T της Ford, το πρώτο αυτοκίνητο μαζικής παραγωγής) ξεκινάει η car-free εκστρατεία, την ίδια στιγμή που η αυτοκινητοβιομηχανία παλεύει με νύχια και με δόντια να εκουγχρονιστεί και να μας προσφέρει απλόχερα, και πανάκριβα, πράσινες εναλλακτικές.

Τι να τα κάνουμε, μάτια μου; Δεν βλέπεις τι γίνεται; Καταρχάς, δεν έχω λεφτά να πάρω ό,τι μου πουλάς. Κατά δεύτερον, εδώ θέλουν να μου πάρουν και αυτό που έχω... και πάνω που το ξεχρέωσα. Και εν πάση περιπτώσει, μισό λεπτό· τα θέλουμε ηλεκτρικά και πράσινα ή δεν τα θέλουμε καθόλου; Και τα παλιά τι θα τα κάνουμε;

Εφόσον υπάρχουν τόσα δισεκατομμύρια αυτοκίνητα ήδη στον κόσμο γιατί συνεχίζουμε και παράγουμε σαν να μην υπάρχει αύριο και δεν βολευόμαστε με αυτά που έχουμε; Και γιατί δεν βάζουμε συλλογικά μια νοπη σειρά; Γιατί προτεραιότητά μας να μην είναι να κάνουμε πράσινα όλα, μα όλα, τα μέσα μαζικής μεταφοράς και τα ταξί (που τρέχουν 24 ώρες το 24ωρο) και βάζουμε στόχο τον Μήτσο που παίρνει το αμάξι του να πάει σινεμά με τη Βασούλα;

Μα, Ελένη μου, θα πουν, είναι τόσοι οι Μήτσοι και οι Βασούλες που μολύνουν το περιβάλλον, τι δεν καταλαβαίνεις; Καμία αντίρρηση. Το λεωφορείο Χ97 όμως θα κάνει τα δρομολόγιά του οργώνοντας την Αθήνα για να καταλήξει στο αεροδρόμιο είτε είναι άδειο είτε γεμάτο. Αν η Βασούλα όμως δεν θέλει να πάει σινεμά, ο Μήτσος δεν θα πάρει το αυτοκίνητό του. Άρα ποιος μολύνει περισσότερο; Μα, θα πουν ξανά, οι Μήτσοι είναι αυτοί που προκαλούν κίνηση στους δρόμους. Δεκτό. Πάμε, λοιπόν, άλλη μία απ' την αρχή.

Τι θέλουμε; Περισσότερο πράσινο. Check. Καθόλου κίνηση. Check. Καθαρότερο αέρα. Check. Περισσότερα ποδήλατα και πατινία. Check. Α, μάλιστα, τώρα μου είναι ξεκάθαρο. Άρα θέλετε να ζήσουμε στην εξοχή ή σε μια μικρή επαρχιακή πόλη, ίσως; Στην προβάνς, ρε παιδί μου, πώς το λένε! Όχι; Κάνω λάθος; Εντάξει, μη βαράτε. Θα το βρούμε. Ας είμαστε σοβαροί, όλοι θέλουμε λιγότερο καυσαέριο, λιγότερη κίνηση, γρηγορότερη και πιο εύκολη μετάβαση στον χώρο εργασίας μας ή όπου αλλού πάμε.

Ένα άρθρο του 2022 στο περιοδικό «Wired» ενημερώνει ότι οι haters του car-free movement έκαναν hate μέχρι που έζησαν σε μία car-free πόλη, ή σε μία όπου η περιορισμένη χρήση αυτοκινήτου έγινε με σκέψη, ανάλυση, σχεδιασμό και σωστές υποδομές. Τόσο στο Λονδίνο όσο και στο Όσλο οι αρχικές αντιδράσεις στην πρόταση μιας σχετικά car-free πόλης είχε έντονες αντιδράσεις. Στο Όσλο συγκεκριμένα χαρακτηρίστηκε ως «Berlin wall against motorists», και έτσι το σχέδιο έπρεπε να μικρύνει σε τόλμη και περιορίστηκε σε μικρότερες αλλαγές που απλά ελάττωναν σημαντικά τόσο τη στάθμευση όσο και τη διέλευση των αυτοκινήτων στην πόλη. Στο Λονδίνο, το πρόγραμμα που προτάθηκε και εντέλει εφαρμόστηκε ήταν το γνωστό LTN (*Low Traffic Neighbourhoods*), καθώς η κατάσταση είχε φτάσει στο απροχώρητο και υπήρχαν περιοχές όπου η ρύπανση από εκπομπές καυσαερίου ήταν σε τοξικά επίπεδα για τους πολίτες. Εκεί, η αρχική αντίδραση περιλάμβανε death threats (απειλές ζωής) στους υπεύθυνους του σχεδίου αυτού.

Λίγα χρόνια μετά τα μέτρα που εφαρμόστηκαν δεν έχουν απλά παραμείνει στο συντριπτικό τους ποσοστό, αλλά τα ενστερνίστηκαν οι πολίτες σε σημείο που τώρα τα εκτιμούν. Το κλειδί σε αυτό, μας λέει το «Wired», είναι τόσο η ισορροπία όσο και ο σωστός σχεδιασμός, bottom up: αντί να απαγορεύσεις τη χρήση αυτοκινήτων, κάνε πιο εύκολο και πιο βολικό να χρησιμοποιήσει ο πολίτης τα μέσα.

Τα τελευταία 100 χρόνια, μέσα στα οποία η τεχνολογία έχει κάνει τα μεγαλύτερα άλματα, αλλάζοντας ριζικά τις ζωές μας, αν υπάρχει ένα theme είναι ότι δεν ξέρεις τι χρειάζεσαι μέχρι που το έχεις. Το πιο ισχυρό παράδειγμα είναι το κινητό τηλέφωνο. Προφανώς και ζούσαμε χωρίς αυτό. Τώρα μπορούμε; Μπορείς; Εν προκειμένω όμως δεν έχει να κάνει με διευκόλυνση επικοινωνίας, ψυχαγωγία και τους followers σου στο Instagram. Μην ανησυχείς, το κινητό δεν θα στο πάρουν, σε χρειάζονται hooked στον αλγόριθμο, προς το παρόν τουλάχιστον. Τα αυτοκίνητα όμως είναι άλλο θέμα.

Τα αφήσαμε, λένε, ανεξέλεγκτα για πολλές δεκαετίες, τόσο σε σχέση με την παραγωγή όσο και στην υπερκατανάλωσή τους, και τώρα θέλει μάζεμα, για το καλό μας, λένε ξανά, και για το καλό του πλανήτη μας. Το λιγότερο που

μπορούμε να κάνουμε είναι να προσπαθήσουμε. Να θυσιάσουμε για τις επόμενες γενιές. Να ρίξουμε τα αυτοκίνητά μας στον Καιάδα (ενώ συνεχίζουν να μας τα πουλάνε αφειδώς) και να γίνουμε ήρωες. Και πού 'σαι, μια που ξεκίνησες τη θυσία, οβήνε λίγο και τα φώτα, αλλά φόρτιζε το αμιγώς ηλεκτρικό, ολοκαινούργιο αυτοκίνητό σου όλο το βράδυ για να έχεις την επόμενη μέρα αρκετή αυτονομία ώστε να πας μέχρι το περίπτερο και να γυρίσεις.

Αυτονομία... αυτονομία... κάτι μου θυμίζει αυτή η λέξη. Α, ναι! Ο λόγος ύπαρξης του αυτοκινήτου, μωρέ.

Άκου να δεις, και εγώ, όπως οι περισσότεροι από εμάς, νομίζω, θέλουμε καθαρότερη ατμόσφαιρα, λιγότερη κίνηση και μηδέν αυτοκίνητα στα πεζοδρόμια για να περπατάμε σαν άνθρωποι. Και εγώ παίρνω το μετρό να κατέβω στο κέντρο για να μην ψάχνω πάρκινγκ, για να πω υπεύθυνα και να μη φάω και την κίνηση. Και όταν πάω κάπου με παρέα φροντίζω να συνεννοούμαι ώστε να πάμε με ένα αμάξι και θα συνεχίσω να το κάνω. Και όταν τα μέσα μαζικής μεταφοράς εξυπηρετούν περισσότερες μετακινήσεις μου

Αντί να απαγορεύσεις τη χρήση αυτοκινήτων

κάνε πιο εύκολο και πιο βολικό

να χρησιμοποιήσει ο πολίτης τα μέσα.

θα τα χρησιμοποιώ ακόμα περισσότερο. Το αυτοκίνητο, όμως, ήταν, είναι και θα είναι πάντα συνυφασμένο με την ελευθερία και την επιλογή, και η επιλογή του να θελήσω στις 3 το πρωί να πάω να πάρω την κολλητή μου και να πάμε να φάμε «βρόμικο» είναι μια ελευθερία που οφείλω να έχω.

Αυτό που προσπαθώ να πω εν ολίγοις είναι: βοήθησέ με να χρησιμοποιώ το αυτοκίνητό μου λιγότερο, μη μου το απαγορεύεις, και μη με τιμωρείς που το έχω ενώ συνεχίζεις να μου το πουλάς. Η προτροπή για ένα πιο συνετό μοντέλο λειτουργίας σε συνδυασμό με μια σωστή υποδομή που να ταιριάζει στην εκάστοτε πόλη και να σέβεται την προσωπικότητα, την ιδιοσυγκρασία και τους πολίτες της θα είναι πάντα πιο αποτελεσματικό σαν μέτρο από την ολοκληρωτική απαγόρευση η οποία θα εκληφθεί ως τιμωρία. Γιατί περί τιμωρίας πρόκειται. 📍

49

blue

Η πράσινη μετακίνηση σήμερα είναι ...blue

Η ηλεκτροκίνηση αλλάζει τον τρόπο που κινούμαστε και η **ΔΕΗ blue**, το πιο εκτεταμένο δίκτυο φόρτισης στην Ελλάδα, κάνει την ηλεκτροκίνηση ακόμα πιο προσβάσιμη σε όλους, **με περισσότερα από 1.800 σημεία φόρτισης που αυξάνονται δυναμικά.**

Σήμερα **περισσότερα από 190 σημεία ταχυφόρτισης** βρίσκονται ήδη σε κομβικά σημεία, για να κάνουν τη φόρτιση των ηλεκτρικών αυτοκινήτων **ακόμα πιο γρήγορη.**

Με ενέργεια που προέρχεται αποκλειστικά από Ανανεώσιμες Πηγές, η **ΔΕΗ blue** προσφέρει έναν ολόκληρο κόσμο υπηρεσιών για όλους!

Κατεβάστε την εφαρμογή ΔΕΗ blue

Το μέλλον
φορτίζει

deiblue.com

Η ΔΡΟΜΟ

και η ενοχή

για την περιπλάνηση

ΠΩΣ ΤΑ ΟΔΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΜΕ ΙΧ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΑΝΑΧΡΟΝΙΣΤΙΚΑ

ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΝΟΜΑΙ ΣΕ ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΟ

ΤΗΣ ΣΩΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Θα μπορούσε να είναι ψυχιατρική

διάγνωση: το κύριο σύμπτωμα είναι η παρόρμηση για περιπλάνηση· η διαρκής επιθυμία να οδηγείς στον ανοικτό δρόμο, ο ενθουσιασμός για το οδικό ταξίδι σε άδεια τοπία. Στο πέρασμα του χρόνου, τα άδεια τοπία έγιναν σπανιότερα· οι επαρχιακοί δρόμοι εγκαταλείφθηκαν: οι εθνικές οδοί με τις πολλές λωρίδες ενώνουν απλώς τις τελείες, δεν συνιστούν ταξίδι. Εξάλλου, ό,τι έκανα με ενθουσιασμό μέχρι πρότινος οδηγώντας σε μεγάλες αποστάσεις, σήμερα θεωρείται, και είναι, επιβλαβές για το περιβάλλον — είναι επιβλαβές για όλους μας. Το 2004, παραιτήθηκα από την ιδιοκτησία αυτοκινήτου: αγαπούσα πολύ εκείνη την Barchetta με την οποία είχα διασχίσει την ευρωπαϊκή ήπειρο από τον Νότο στον Βορρά κι από την Ανατολή στη Δύση. Δεν θέλω να είμαι κακός κάτοικος της Γης — θέλω να αφήσω τον κόσμο καλύτερο από όσο τον βρήκα. Αλλά, καθώς γεννήθηκα και μεγάλωσα ανάμεσα στα αυτοκίνητα — οι μαζικές μεταφορές δεν ήταν στο πρόγραμμα της ζωής μου — η έλλειψη αυτοκινήτου με έχει μεταμορφώσει με τρόπους που δεν περιμένα. Με έχει κάνει κατοικίδιο.

Επί δεκαετίες είχα την ακαταμάχητη τάση της φυγής, της wanderlust· σαν τους περιπατητές του 17ου και του 18ου αιώνα, αλλά πάνω σε ρόδες. Η προσωρινότητα στους διάφορους τόπους μου προσέδιδε ένα αίσθημα θεσπέσιας ελευθερίας· ανωνυμίας· εκκρεμότητας· δεν είχα ούτε σκοπό, ούτε προορισμό. Ίσως επρόκειτο για την εκδήλωση αρχέγονων ενστικτών, του νομάδα κυνηγού συλλέκτη — δεν έχω ιδέα. Ύστερα, σιγά σιγά, άρχισα να συνειδητοποιώ τα περί εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και τα περί του τερατώδους αποτυπώματός μου στον πλανήτη. Ήμουν άραγε ένας άνθρωπος που επιβάρυνε το περιβάλλον περισσότερο από άλλους; Η παρατεταμένη διαμονή μου στην αμερικανική ενδοχώρα συνέβαλε σ' αυτή τη συνειδητοποίηση: αν και πάντοτε γκρίνιαζα για τις αμερικανικές σπατάλες, το γεγονός ότι υπερχρησιμοποιούσα τεράστια SUV για μικροδιαδρομές και μικροδουλειές μου προκάλεσε, όπως ήταν φυσικό, αίσθημα ενοχής. Εξάλλου, στους αμερικανικούς δρόμους η κυκλοφορία είναι πια τόσο πυκνή ώστε δεν τίθεται ζήτημα «ανοικτού δρόμου»· άρα, ποιο ήταν το όφελος; Για να βρω την ελευθερία και τη συγκίνηση της ταχύτητας έπρεπε να απομακρυνθώ από το βόρειο ημισφαίριο.

Πολλοί άνθρωποι στη Δύση νιώθουν σήμερα πως έχει κηρυχθεί πόλεμος εναντίον του ΙΧ — κι αυτό μολονότι οι οικονομίες αρκετών χωρών εξαρτώνται, εν μέρει τουλάχιστον, από την αυτοκινητοβιομηχανία. Μερικοί, Αμερικανοί κυρίως, επιστρατεύουν το ελευθεριακό τους πνεύμα και κατηγορούν τη «Μεγάλη Κυβέρνηση» και τη γραφειοκρατία για το πλήθος των κανόνων και των απαγορεύσεων που καθιστούν την οδήγηση αργή, βαρετή και υπερβολικά δαπανηρή. Στα μάτια τους μοιάζει με μια ακόμα συνωμοσία: η κεντρική πολιτική καθιστά το ΙΧ «αδύνατο» προκειμένου να αναγκαστούν όλοι να στοιβαχτούν στα λεωφορεία. Αλλά, ο πόλεμος στα αυτοκίνητα δεν παίζεται έτσι: κυρίως, είναι οι πόλεις που πρωτοστατούν στα μέτρα για τον περιορισμό της χρήσης ΙΧ ως απάντηση στην κυκλοφοριακή συμφόρηση και στη ρύπανση. Υπάρχουν πράγματι φόροι, περιορισμοί και απαγορεύσεις, όρια ταχύτητας και αυστηροί κανόνες στάθμευσης. Το όραμα για τις πόλεις του 21ου αιώνα είναι car-free. Ωστόσο, προς το παρόν, περιορίζεται στην Ευρώπη και διαχέεται με αργό ρυθμό στον υπόλοιπο κόσμο: η τάση car-free δεν γεννήθηκε στην Αμερική όπου γεννιούνται οι περισσότερες τάσεις.

Πριν από λίγα χρόνια, ανεβαίνοντας τον διαπολιτειακό 5 στην Πολιτεία της Ουάσιγκτον, έκανα τέσσερις ώρες να διανύσω μίαν απόσταση 60 μιλίων, από την Ολύμπια στο Σιάτλ. Αν στις όχθες του δρόμου υπήρχαν συστάδες με κωνοφόρα και όχι φοινοκόδεντρα, θα ένιωθα σαν να βρισκόμουν στο Λος Άντζελες, όπου τα μοπιλιάρια κάτω από επίμονη λιακάδα μπορούν να σου προκαλέσουν ένα είδος υπαρξιακού εφνουί. Πάντως, σύμφωνα με τους Seattle Times, το Σιάτλ —όχι το Λος Άντζελες— έχει τα περισσότερα αυτοκίνητα κατά κεφαλήν στις ΗΠΑ: η κυκλοφοριακή συμφόρηση είναι μονάχα ένα μέρος του προβλήματος σ' αυτή τη βορειοδυτική μεγαλούπολη. Τα επιβατικά οχήματα ευθύνονται για το ήμισυ των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, τις οποίες ο δήμος έχει δεσμευτεί να μειώσει σύμφωνα με τη Συμφωνία του Παρισιού για το κλίμα. Για να πετύχει τον στόχο του για το 2030, το Σιάτλ πρέπει να ελαττώσει τις εκπομπές των μεταφορών κατά 82% από τα επίπεδα του 2008, τα μίλια που διανύουν τα οχήματα κατά 20% και τις εκπομπές ανά μίλι κατά 75%.

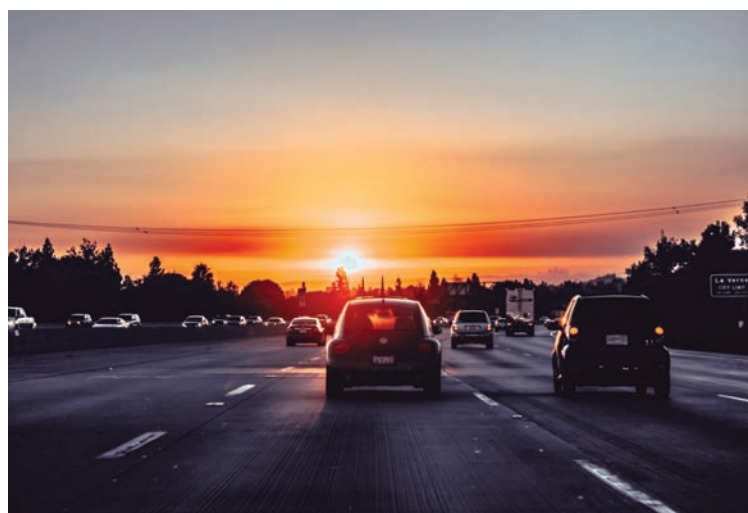
ΜΑΝΙΑ

Σε άλλες χώρες, η κοινωνική μηχανική που έχει στόχο την αποδέσμευση από τα ΙΧ είναι ευκολότερη. Πουθενά δεν υπάρχει τόσο μακριά και τόσο βαθιά ενσωματωμένη κουλτούρα του αυτοκινήτου όπως στις ΗΠΑ. Οι Αμερικανοί μετρούν τα ορόσημα της ζωής τους με τα αυτοκίνητα: άδεια οδήγησης ως μέρος της τελετουργίας ενηλικίωσης, μύση στο σεξ (συνήθως στο πίσω κάθισμα), επαγγελματική καταξίωση — συν το προαναφερθέν αίσθημα ελευθερίας που συνοδεύει την αμερικανική κινητικότητα. (Και τη δική μου.) Επί έναν αιώνα, οι άνθρωποι στις ΗΠΑ οδηγούν: σε πολλές πολιτείες τα μέσα μαζικής μεταφοράς είναι ανύπαρκτα· το παραδοσιακό Greyhound μοιάζει με θηριοτροφείο και το τρένο είναι υπερβολικά ακριβό και επιπλέον αργό. Ωστόσο, σε προοδευτικές πόλεις όπως το Σιάτλ —γι' αυτό το φέρνω ως παράδειγμα— γίνονται κάποιες προσπάθειες. Ίσως το Σιάτλ γίνει η πρώτη πόλη των ΗΠΑ που θα υιοθετήσει σύστημα εσωτερικών διοδίων, παρόμοιο με εκείνο του Λονδίνου και της Στοκχόλμης, με σκοπό να ελεγχθεί η κυκλοφορία. Το μέτρο έχει αποδειχθεί μάλλον αποδοτικό καθ' ότι το 2003, όταν τέθηκαν σε ισχύ στο Λονδίνο τέλη για την οδήγηση στο κέντρο της πόλης, ο αριθμός των ΙΧ μειώθηκε κατά περίπου 20%· παρόμοιο αποτέλεσμα παρατηρήθηκε και στη Στοκχόλμη τρία χρόνια αργότερα. Το 2017, το Λονδίνο προχώρησε ακόμη περισσότερο την ιδέα επιβάλλοντας φόρο «τοξικότητας» σε οχήματα που εισέρχονται στη ζώνη πυκνής κυκλοφορίας κατά τη διάρκεια της εργάσιμης ημέρας χωρίς να πληρούν ορισμένα πρότυπα εκπομπών.

Οι περιορισμοί στην οδήγηση στις μεγάλες πόλεις δεν είναι καινούργιοι —η Πόλη του Μεξικού έχει εφαρμόσει απαγορεύσεις κυλιόμενης οδήγησης από το 1989 (όχι ότι έλυσε το πρόβλημα του κυκλοφοριακού χάους)— και γίνονται όλο και πιο συνηθισμένοι. Το Παρίσι είχε θεσπίσει προσωρινές απαγορεύσεις για την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης προτού επιβάλει το 2017 ένα νέο σύστημα που αποκλείει τα παλαιότερα οχήματα από το κέντρο της πόλης κατά τη διάρκεια των ωρών αιχμής και αναγκάζει όλους τους οδηγούς να διαθέτουν ένα αυτοκόλλητο με τη μέτρηση των εκπομπών. Το Αμβούργο απαγόρευσε ορισμένα οχήματα ντιζελ το 2018. Παρόμοιες απαγορεύσεις αναμένονται στο Βερολίνο, στη Φρανκφούρτη και στη Στουτγάρδη. Άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες που είτε έχουν θεσπίσει, είτε έχουν προτείνει κάποιο είδος απαγόρευσης των αυτοκινήτων είναι οι Βρυξέλλες, η Μαδρίτη, το Όσλο και η Ρώμη. Η πόλη της Νέας Υόρκης εξόρισε τα αυτοκίνητα από το Central Park: αν και οι δρόμοι ήταν πάντοτε πολυσύχναστοι (ταξί, λιμουζίνες, λεωφορεία), η Νέα Υόρκη έχει προηγηθεί ως προς την πολιτική κατά των ΙΧ· πολλοί Νεοϋρκέζοι δεν ξέρουν να οδηγούν. Περίπου ίδια είναι η κατάσταση στο Σαν Φρανσίσκο, όπου, παρά τις απότομες ανηφορο-κατηφόρες, το ποδήλατο και το πατίνι κερδίζουν έδαφος. Στον 21ο αιώνα, ο άνθρωπος που οδηγεί μόνος ένα ΙΧ, που σέρνει στην άσφαλτο ενάμιση τόνο λαμαρίνα, δεν θεωρείται μόνο εγωιστής και απερισκεπτός, θεωρείται δεινόσαυρος.

Αν και συμφωνώ ότι οι car-free πόλεις είναι φυσική συνέπεια της κατάστασης στον πλανήτη, έχω πάρει κατάκαρδα το ότι τα οδικά ταξίδια φαίνονται πια πράγμα του παρελθόντος. Παραδέχομαι ότι το μυθικό road trip μπορεί να καταλήξει σε μεγάλο μπιτιλιάρισμα ή ότι η μαγεία μπορεί να χαθεί όταν είσαι αναγκασμένος να οδηγείς με 80 χιλιόμετρα την ώρα — ωστόσο, υπάρχει κάτι μέσα μου, κάτι που με κάνει να πετάγομαι από την καρέκλα του γραφείου και να προσγειώνομαι ξανά και ξανά πίσω από ένα τιμόνι. Το βρουμ του κινητήρα, ο ήχος των ελαστικών, ακόμα και ο ήχος των καθαριστήρων με βεβαιώνουν ότι βρίσκομαι στο σωστό μέρος: σ' ένα κινούμενο σύστημα που ελέγχω — αν και, όπως έλεγε ο Mario Andretti, όταν διατηρείς τον πλήρη έλεγχο σημαίνει πως δεν τρέχεις αρκετά γρήγορα. ©

53

Στα μάτια τους μοιάζει με μια ακόμα

συνωμοσία: η κεντρική πολιτική καθιστά το ΙΧ «αδύνατο» προκειμένου να αναγκαστούν όλοι να στοιβαχτούν στα λεωφορεία.

Αλλά, ο πόλεμος στα αυτοκίνητα δεν παίζεται

έτσι: κυρίως, είναι οι πόλεις που

πρωτοστατούν στα μέτρα για τον περιορισμό της χρήσης ΙΧ ως απάντηση στην κυκλοφοριακή συμφόρηση και στη ρύπανση.

Υπάρχουν πράγματι φόροι, περιορισμοί

και απαγορεύσεις, όρια ταχύτητας και αυστηροί

κανόνες στάθμευσης. Το όραμα για τις πόλεις

του 21ου αιώνα είναι car-free.

ΠΟΛΕΙΣ — ΧΩΡΙΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ

Το «car-free» κίνημα είναι ένα ευρύ, άτυπο, αναδυόμενο δίκτυο ατόμων και οργανώσεων στο οποίο συμμετέχουν ακτιβιστές από πολλούς κλάδους: οικολόγοι, πολεοδόμοι, συγκοινωνιολόγοι, χωροτάκτες, με την κοινή πεποίθηση ότι τα μηχανοκίνητα οχήματα υψηλής ταχύτητας (ΙΧ αυτοκίνητα, φορτηγά, τρακτέρ, μοτοσυκλέτες κ.λπ.) κυριαρχούν στις περισσότερες σύγχρονες πόλεις βλάπτοντας την ποιότητα ζωής. Στόχος του κινήματος είναι να δημιουργήσει ζώνες όπου η χρήση μηχανοκίνητων οχημάτων θα καταργηθεί μετατρέποντας τους δρόμους σε χώρους πεζών, ποδηλατών ή δημόσιων μέσα μεταφοράς.

Πριν από τον εικοστό αιώνα, στις πόλεις υπήρχαν στενά δρομάκια όπου αναπτυσσόταν η ανθρώπινη δραστηριότητα. Στις αρχές του εικοστού αιώνα, πολλοί από αυτούς τους οικισμούς προσαρμόστηκαν

για να φιλοξενούν το αυτοκίνητο με φαρδύτερους δρόμους, περισσότερους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων και χαμηλότερη πυκνότητα πληθυσμού· με κενά μεταξύ των κτιρίων. Η χαμηλότερη πληθυσμιακή πυκνότητα σήμαινε αστική εξάπλωση με μεγαλύτερες αποστάσεις μεταξύ των κατοικημένων τόπων. Το χαμηλό κόστος χρήσης ΙΧ επέφερε κυκλοφοριακή συμφόρηση, αλλά κατέστησε τις παλιότερες μεταφορές μη ελκυστικές ή μη πρακτικές και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για περισσότερη κίνηση και οικιστική εξάπλωση, κατατροπώνοντας τους ανταγωνιστές του: τα πόδια, τα ποδήλατα, τα λεωφορεία και τα τρένα έγιναν αναχρονιστικά για πάνω από 60 χρόνια. Αυτή η διαδικασία οδήγησε σε αλλαγές στην αστική μορφή και στα πρότυπα διαβίωσης που πρόσφεραν ελάχιστες ευκαιρίες σε άτομα χωρίς αυτοκίνητο.

ΤΟ «CAR-FREE» ΚΙΝΗΜΑ

ΚΑΙ ΤΟ ΠΩΣ ΤΑ ΙΧ ΕΓΙΝΑΝ ΕΝΤΕΛΩΣ UNCOOL

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

Ορισμένες κυβερνήσεις έχουν ανταποκριθεί με πολιτικές και κανονισμούς που έχουν στόχο την αντιστροφή της εξάρτησης από το αυτοκίνητο αυξάνοντας την αστική πυκνότητα, ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη της μεικτής χρήσης των συνοικιών, μειώνοντας τον χώρο για τα ιδιωτικά αυτοκίνητα, υποστηρίζοντας με ειδικά προγράμματα το ποδήλατο και τα πατινία. Σε παγκόσμιο επίπεδο, στον πολεοδομικό σχεδιασμό εξελίσσεται μια προσπάθεια να αυξηθούν και να βελτιωθούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς: ακόμα και πόλεις χωρίς παράδοση walkable city, όπως το Χονγκ Κονγκ, ανέπτυξαν τις τελευταίες δεκαετίες ολοκληρωμένα συστήματα δημόσιων συγκοινωνιών.

Οι υποστηρικτές του car-free κινήματος επικεντρώνονται σε βιώσιμες δημόσιες μεταφορές (λεωφορεία, τραμ κ.λπ.) καθώς και στον αστικό σχεδιασμό, στη χωροθέτηση ζωνών, στην αστική γεωργία και στις επιλογές τηλεργασίας. Η Νέα Πολεοδομία, που προέκυψε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, περιελάμβανε κάποιες μεταρρυθμίσεις σχετικά με τη χρήση ΙΧ, αλλά γενικά οι αναπλάσεις που έγιναν με βάση την αντίληψή του για τον χώρο δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένες. Στον 21ο αιώνα, επικρατεί ένα περισσότερο πρακτικό πνεύμα: το 2023 ο αριθμός των αυτοκινήτων έφτασε τα 1.446 δισεκατομμύρια και αυξάνεται στις γοργά αναπτυσσόμενες μη δυτικές χώρες: στην Κίνα, παρότι βεβαίως πολλαπλασιάζονται τα ηλεκτρικά οχήματα που έχουν μικρότερο περιβαλλοντικό αποτύπωμα, ο αριθμός των οχημάτων αναμένεται να φτάσει τα 550 εκατομμύρια μέχρι το 2050. Όμως, πολλά μπορούν να συμβούν ως τότε.

Προς το παρόν, τα μέτρα που έχουν ληφθεί στις ανεπτυγμένες χώρες είναι, grosso modo, τα εξής:

1. Προστίθενται χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων στα τέρματα των δημοσίων αστικών μεταφορών: το σύστημα Park and Ride που εφαρμόζεται σε πολλές μεγαλουπόλεις σημαίνει ότι ο χρήστης της πόλης που διαμένει στα προάστια διανύει μίαν απόσταση με το ΙΧ και στη συνέχεια παίρνει το μετρό, το τραμ ή ένα ποδήλατο του δήμου.
2. Σε πολλές πόλεις κοινοτικά προγράμματα παρέχουν ποδήλατα και πατινία για βραχυπρόθεσμη χρήση. Το πρώτο επιτυχημένο πρόγραμμα ήταν εκείνο του Άμστερνταμ στη δεκαετία του 1960· ακολούθησε το 2007 το Παρίσι και πολλές αμερικανικές πόλεις που έχουν downtown.
3. Σε μερικές μεγαλουπόλεις επιβλήθηκε τέλος εισόδου στο κέντρο.
4. Θεσπίστηκαν ως επίσημες εκδηλώσεις οι Ημέρες Χωρίς Αυτοκίνητο. Στόχος τους είναι η απομάκρυνση μεγάλου αριθμού αυτοκινήτων από τους δρόμους μιας πόλης ή κάποιας περιοχής-στόχου ή γειτονιάς για όλη ή μέρος της ημέρας, προκειμένου να δοθεί η ευκαιρία στους ανθρώπους που ζουν και εργάζονται εκεί να εξετάσουν πώς μπορεί να ζήσει η πόλη τους με λιγότερα αυτοκίνητα. Οι πρώτες εκδηλώσεις οργανώθηκαν στο Ρεϊκιάβικ (Ισλανδία), το Μπαθ (Βρετανία) και τη Λα Ροσέλ (Γαλλία) το 1995. Η Τζακάρτα της Ινδονησίας και η Μπογκοτά της Κολομβίας είναι από τις πόλεις που έχει θεσπίσει ημέρες χωρίς αυτοκίνητο.
5. Διοργανώθηκαν ετήσια συνέδρια όπως το «Towards Car-free Cities» που έχει ήδη πραγματοποιηθεί στο Πόρτλαντ του Όρεγκον, στην Κωνσταντινούπολη, στην Μπογκοτά, στη Βουδαπέστη, στο Βερολίνο, στην Πράγα, στην Τιμισοάρα και στη Λιόν.

Μερικές μικρές πόλεις μπορούν, όπως είναι φυσικό να ξεφορτωθούν τα αυτοκίνητα ευκολότερα από τις μεγαλουπόλεις με τα διασκορπισμένα προάστια. Το Vauban της Γερμανίας είναι car-free και μάλιστα Stellplatzfrei: «χωρίς θέσεις στάθμευσης». Τα οχήματα επιτρέπονται στους δρόμους με ταχύτητα πεζού για παραλαβή και παράδοση εμπορευμάτων αλλά όχι για στάθμευση (οι παραβάσεις δεν λείπουν...) Οι κάτοικοι των περιοχών Stellplatzfrei πρέπει να υπογράφουν ετήσια δήλωση για το αν έχουν αυτοκίνητο ή όχι, κι αν έχουν είναι υποχρεωμένοι να αγοράσουν μια θέση σε έναν από τους πολυώροφους χώρους στάθμευσης στην περιφέρεια, τους οποίους διαχειρίζεται μια δημοτική επιχείρηση. Το κόστος αυτών των χώρων –20.500 ευρώ σήμερα, συν ένα μηνιαίο τέλος– λειτουργεί ως ισχυρό αντικίνητρο για την ιδιοκτησία αυτοκινήτου. Ίσως όμως να πρόκειται για γερμανικές υπερβολές. Ωστόσο η τάση= είναι προς περισσότερους πεζοδρόμους και λιγότερα αυτοκίνητα: στη Γερμανία και στην Ολλανδία ήδη η χρήση ΙΧ θεωρείται uncool. Cool θεωρείται η αραϊή κίνηση στους δρόμους, τα υψηλά ποσοστά πεζοπορίας και ποδηλασίας, η λιγότερη γη για στάθμευση και δρόμους προς όφελος του πρασίνου και του κοινωνικού χώρου. Το σύνθημα του κινήματος «Βγείτε από τα αυτοκίνητά σας και αγκαλιάστε τις πόλεις σας» συνδυάζεται από δράσεις για τη συντήρηση και επέκταση των σιδηροδρομικών δικτύων και την αναζωογόνηση των συνοικιών που επλήγησαν από κατασκευές μεγάλων οδικών αρτηριών. 📍

Η τάση είναι προς περισσότερους

πεζοδρόμους και λιγότερα αυτοκίνητα:

στη Γερμανία και στην Ολλανδία ήδη η χρήση ΙΧ

θεωρείται uncool. Cool θεωρείται

η αραϊή κίνηση στους δρόμους,

τα υψηλά ποσοστά πεζοπορίας και ποδηλασίας,

η λιγότερη γη για στάθμευση

και **δρόμους προς όφελος του πρασίνου**

και του κοινωνικού χώρου.

Ανήκω στη γενιά που ονομάζουμε X (1965-1980), είναι εκείνη που βίωσε τη μετάβαση της κοινωνίας από την αναλογική στην ψηφιακή εποχή. Πρόκειται για τη γενιά που θεωρείται ότι απέκτησε το μεγαλύτερο χάσμα σε σχέση με όλες τις προηγούμενες, τα τελευταία 100 χρόνια τουλάχιστον. Μεγαλώσαμε σε μια περίοδο έντονης τεχνολογικής αλλαγής, ειδικά με την έλευση των προσωπικών υπολογιστών, των βιντεοπαιχνιδιών, του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων. Ήταν η πρώτη φορά που συζητήθηκαν έννοιες όπως η ψηφιακή παιδεία και η εξοικείωση με τις αναδυόμενες τεχνολογίες. Σε αντίθεση με την πιο αυταρκική και δομημένη γονική μέριμνα των παλαιότερων χρόνων, εμείς ως παιδιά βιώσαμε μια στροφή προς την αυτοπεποίθηση, την ανεξαρτησία και την προώθηση της ατομικότητας.

Οι σημαντικές πολιτιστικές μετατοπίσεις, συμπεριλαμβανομένων των αλλαγών στους κοινωνικούς κανόνες, τους ρόλους των φύλων και της οικογενειακής δομής, δημιούργησαν νέα ρεύματα, τάσεις και μόδες οι οποίες διαμόρφωσαν και διαμορφώνουν μια κοινωνία τελείως διαφορετική από ό,τι είχε γνωρίσει η ανθρωπότητα μέχρι σήμερα.

Από την εμφάνιση της πολιτικής ορθότητας (PC) και του φαινομένου της «*Woke Culture*» έως τον ισχυρό ακτιβισμό του Black Lives Matter και την εξερεύνηση της ρευστότητας των φύλων, αυτές οι τάσεις, οι ιδέες και τα κινήματα έχουν αμφισβητήσει τους υπάρχοντες κανόνες και έχουν ανοίξει τον δρόμο για κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς. Ωστόσο, ο τελικός αντίκτυπός τους φαίνεται να διαφοροποιείται σε ορισμένες περιπτώσεις από τη θεωρία. Θα προσπαθήσω να παρουσιάσω συνοπτικά κάποιες σκέψεις για τις βασικότερες και πιο επιδραστικές τάσεις, καθώς και τις πιθανές συνέπειες που μπορεί να έχουν στην κοινωνία μας.

Μία από τις τάσεις που κατέχει κεντρική θέση στη σύγχρονη κοινωνία είναι η Πολιτική Ορθότητα.

Σήμερα, αυτή ορίζεται ως η υποχρέωση χρήσης εκφράσεων και συμπεριφορών που θεωρούνται πολιτισμένες και σεβαστές προς όλες τις ομάδες και τις μειονότητες. Αναπτύχθηκε ως αντίδραση στις διακρίσεις, στις προκαταλήψεις και στις ανισότητες που υπήρξαν και υπάρχουν στην κοινωνία, με στόχο την προστασία των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας όλων των ανθρώπων — ανεξαρτήτως φύλου, εθνικότητας, θρησκείας ή σεξουαλικής ταυτότητας. Ωστόσο, στην προσπάθειά της να προστατεύσει αυτά τα δικαιώματα, η πολιτική ορθότητα μπορεί να απειλήσει την ελευθερία του λόγου, το θεμελιώδες δηλαδή δικαίωμα που εγγυάται στα άτομα τη δυνατότητα να εκφράσουν τις σκέψεις, τις απόψεις και τις ιδέες τους χωρίς φόβο λογοκρισίας ή τιμωρίας από την κυβέρνηση ή άλλες ισχυρές ομάδες. Στην πράξη είδαμε να γιγαντώνεται ο αυτοπεριορισμός της ελευθερίας έκφρασης. Λέξεις ή εκφράσεις, ακόμα και βιβλία ή ταινίες, που θεωρούνται προσβλητικές ή μη πολιτικά ορθές, αποκλείονται από την κοινή χρήση. Αυτό θέτει ένα ερώτημα για το ποιος ορίζει τα όρια της πολιτικής ορθότητας και πώς αυτή επηρεάζει την ελευθερία του λόγου. Αν οι απόψεις που θεωρούνται πολιτικά μη ορθές καταδικάζονται ή αποκλείονται, αυτό μπορεί άραγε να υπονομεύσει την ικανότητά μας να ανταλλάσουμε ιδέες και να εξερευνάμε διαφορετικές προσεγγίσεις; Η *πολιτική ορθότητα* δεν πρέπει να υποτιμά τη σπουδαιότητα της ανοιχτής συζήτησης και της αντίθετης άποψης. Η ελευθερία του λόγου είναι θεμελιώδης για την ανάπτυξη και την εξέλιξη των κοινωνιών. Μέσω της αντιπαράθεσης, των συζητήσεων και της ελεύθερης έκφρασης γνώμης, μπορούμε να εξερευνήσουμε νέες ιδέες, να προκαλέσουμε τη σκέψη και να βελτιώσουμε την κοινωνία μας. Άλλωστε, αυτή ήταν η διαδικασία που οδήγησε αρχικά στη διαμόρφωση της έννοιας της πολιτικής ορθότητας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι πρέπει να γίνονται αποδεκτές ρατσιστικές, μισαλλόδοξες ή προσβλητικές απόψεις. Αντιθέτως, πρέπει να προσαπίζονται οι αξίες της ισότητας, της δικαιοσύνης και του σεβασμού προς όλες τις κοινωνικές ομάδες. Πρέπει όμως να βρεθεί τρόπος να συνδυαστούν αυτές οι αξίες με την ελευθερία του λόγου, προωθώντας την ευαισθησία και την ανοιχτή συζήτηση σε αντίθεση με την εσωστρέφεια και την απομόνωσή τους. Μόνο μέσω της

Με τα μάτια της Γενιάς

ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ
ΣΤΟΝ ΨΗΦΙΑΚΟ ΚΟΣΜΟ
ΚΑΙ ΤΟ ΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΘΗΚΕ
ΜΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΓΕΝΙΑ

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΥ

ισορροπίας μεταξύ πολιτικής ορθότητας και ελευθερίας του λόγου μπορεί να διαμορφωθεί μια πιο δίκαιη, πλουραλιστική και προοδευτική κοινωνία.

Πολλά στοιχεία της πολιτικής ορθότητας εμπεριέχονται στο κίνημα «Woke» ή «Woke Culture». Η έκφραση προέρχεται από τον όρο «woke», ο οποίος αρχικά χρησιμοποιήθηκε στον αφροαμερικανικό πολιτικό αγώνα για να περιγράψει τον αφυπνισμένο και συνειδητοποιημένο ακτιβισμό. Στο πλαίσιο της σύγχρονης κουλτούρας, η «Woke» αναφέρεται σε ένα κίνημα ή μια κοινωνική τάση που εστιάζει στην ευαισθητοποίηση και στην αντιμετώπιση των κοινωνικών αδικιών, των διακρίσεων και των δομών εξουσίας. Επιδιώκει δε, να φέρει στο προσκήνιο ανισότητες και προβλήματα που αντιμετωπίζουν μειονοτικές ομάδες, όπως οι μαύροι, οι γυναίκες (οι οποίες στην πραγματικότητα αποτελούν την πλειονότητα του πληθυσμού), η LGBTQ+ κοινότητα, οι μετανάστες κ.λπ. και να καυτηριάσει τα πρόνομα που απολαμβάνουν συγκεκριμένες κατηγορίες ανθρώπων, όπως για παράδειγμα οι εύποροι, ετεροφυλόφιλοι, λευκοί άνδρες.

Στο ευρύτερο πλαίσιο, η Woke culture προωθεί την ανατροπή κανονιστικών παραδόσεων και εκφράζεται μέσω διαδηλώσεων, ακτιβισμού, κοινωνικών μέσων ενημέρωσης και συζητήσεων γύρω από θέματα όπως οι φυλετικές ανισότητες, η γενετική ταυτότητα, το φύλο και η σεξουαλικότητα. Στην πράξη, όμως, έχουν δημιουργηθεί αρκετές κοινωνικές στρεβλώσεις, μέρος των οποίων είναι η δημιουργία και γιγάντωση μιας κουλτούρας ακύρωσης (*Cancel Culture*) τα τελευταία χρόνια. Αυτή αναφέρεται κυρίως στην πρακτική της δημόσιας ντροπής και απαξίωσης/αποκλεισμού ατόμων ή οργανώσεων που θεωρείται ότι έχουν ενεργήσει με τρόπο που αντίκειται στις αξίες της «κοινωνικής δικαιοσύνης» όπως αυτή ορίζεται πολλές φορές υποκειμενικά, στο ευρύτερο πλαίσιο της *woke culture*. Η εδραίωση ενός τέτοιου φαινομένου, μπορεί να οδηγήσει σε κλίμα φόβου και να καταπνίξει την ελευθερία του λόγου, αποθαρρύνοντας τον ανοιχτό διάλογο καθώς και την ίδια τη μάθηση που επιτυγχάνεται πολλές φορές μέσω του λάθους. Ταυτόχρονα, η υπεραπλοστέωση πολύπλοκων ζητημάτων με την αναγωγή τους σε δυαδικές κατηγορίες σωστού και λάθους, καλού και κακού, παρεμποδίζει ουσιαστικές συζητήσεις και αποτυγχάνει να αντιμετωπίσει τις πολυπλοκότητες και τις πολλές αποχρώσεις των κοινωνικών, πολιτικών και πολιτιστικών ζητημάτων.

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ότι αντί να προωθείται μια αυξημένη ευαισθησία σε θέματα κοινωνικής δικαιοσύνης και να ενισχύεται η ενσυναίσθηση και η συμμετοχή, καταλήγει να ενθαρρύνεται μια ακραία κουλτούρα όπου ο φόβος του να προσβάλουμε γίνεται βασικό συστατικό της διάδρασης μας στην κοινωνία. Λέξεις και εκφράσεις πρέπει να περνούν από το φίλτρο αποδοχής των αντιπροσώπων αναριθμητών κατηγοριών ανθρώπων στο γενικότερο οικοσύστημα της κουλτούρας αφύπνισης. Παράλληλα, η δημιουργία και διαίωσις μιας μορφής δικαιωματοσμού σε αυτό το πλαίσιο, όχι μόνο ενθαρρύνει τη νοοτροπία θυματοποίησης, που τα άτομα απομονωμένα από την ευρύτερη κοινωνία βλέπουν ή επιλέγουν να βλέπουν τον εαυτό τους ως συνεχώς καταπιεσμένο ή περιθωριοποιημένο, αλλά καλλιεργούν και αίσθημα συλλογικής ενοχής διαβρώνοντας έτσι τις βασικές αρχές της ατομικής τους ευθύνης. Αυτό τελικά δημιουργεί σε αυτά τα άτομα μια κατάσταση υπερευαίσθησης, καθώς μπορεί να ερμηνεύουν ουδέτερες ή αθώες ενέργειες ως σκόπιμα κακόβουλες βλάβες, οδηγώντας σε αυξημένη συναισθηματική και πολλές φορές βίαιη απόκριση.

Συχνά, τέτοιες βίαιες αντιδράσεις συναντάμε στο πεδίο της ρευστότητας του φύλου (gender fluidity): η μη δυαδική (άντρας/γυναίκα) και ρευστή ταυτότητα φύλου, είναι μια έννοια που έχει κερδίσει αναγνώριση και στήριξη σε κύκλους που σχετίζονται με την κουλτούρα αφύπνισης.

Είναι βέβαια σημαντικό η προσέγγιση ενός τέτοιου θέματος να γίνει με ευαισθησία, να αναγνωριστεί ότι οι απόψεις μπορεί να διαφέρουν και ότι οι ποικίλες επικρίσεις δεν ισχύουν για όλα τα άτομα που αναγνωρίζονται ως ρευστού φύλου. Ήταν σαφές ότι η ρευστότητα φύλου θα αποτελούσε από την αρχή, αντιληπτή απειλή στις καθιερωμένες παραδοσιακές πολιτιστικές και θρησκευτικές αξίες. Στο πλαίσιο της *ρευστότητας φύλου*, η νομοθεσία, η χρήση της γλώσσας, οι δημόσιες εγκαταστάσεις, η αθλητική συμμετοχή και ένα σωρό άλλες πτυχές της κοινωνίας, οφείλουν να σεβαστούν και να προσαρμοστούν σε καινούργιους κανόνες.

Όμως με τη θολότητα των ορίων μεταξύ βιολογικού φύλου και ταυτότητας φύλου, η ρευστότητα φύλου θέτει ως δεύτερες τις βιολογικές και φυσιολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, ακυρώνοντας τις μοναδικές προκλήσεις που αντιμετωπίσαν και αντιμετωπίζουν οι γυναίκες σε όλη την ιστορία. Κάτι τέτοιο, εντέλει, μπορεί να οδηγήσει σε διαγραφή των επιτευγμάτων της προόδου των γυναικών, καθώς το χάσμα στις αμοιβές μεταξύ των φύλων, τα αναπαραγωγικά δικαιώματα και οι διακρίσεις στον χώρο εργασίας συχνά επισκιαζονται ή απορρίπτονται ως άσχετα. Η εστίαση στη μεμονωμένη ταυτότητα φύλου μειώνει τις συλλογικές προσπάθειες σε πρωτοβουλίες για τα δικαιώματα των γυναικών και υπονομεύει τελικά τον αγώνα για την ισότητα των φύλων. Επιπλέον, η ρευστότητα φύλου εισάγει πολυπλοκότητες και προκλήσεις σε τομείς όπως η επιβολή του νόμου, η συλλογή δεδομένων και η υγειονομική περίθαλψη. Το νομικό πλαίσιο που βασίζεται στο βιολογικό φύλο για την κατηγοριοποίηση και

την προστασία καταντά ασαφές. Η ακριβής συλλογή δεδομένων σχετικά με τα θέματα και τις ανισότητες στον τομέα της γυναικείας υγείας μπορεί να υπονομευτεί, καθιστώντας δύσκολη την αντιμετώπιση συγκεκριμένων αναγκών στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης και την παροχή επαρκούς υποστήριξης. Είναι απαραίτητο, λοιπόν, να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ της αναγνώρισης των μεμονωμένων ταυτοτήτων των φύλων και της διατήρησης των δικαιωμάτων και των επιτευγμάτων των βιολογικών γυναικών.

Όσον αφορά τη γλώσσα, παρατηρείται προσπάθεια επιβολής χρήσης όρων ουδέτερου φύλου και φρασεολογίας χωρίς αποκλεισμούς για να συμπεριληφθούν άτομα που δεν ταυτίζονται στο παραδοσιακό δυαδικό σύστημα άντρα-γυναίκα. Αυτό περιλαμβάνει τη χρήση αντωνυμιών όπως they/them, zer/zim, xer, xim, και τη δημιουργία νέων όρων όπως «*Latinx*» οι οποίοι απορρίπτουν τη δυαδικότητα του φύλου. Ενώ ο σεβασμός των προτιμώμενων αντωνυμιών των ατόμων είναι σημαντικό για την προώθηση της ένταξής τους — η υποχρεωτική επιβολή τους εγείρει ανησυχίες σχετικά με την ελευθερία του λόγου και την ατομική έκφραση. Η επιβολή άκαμπτων γλωσσικών κανόνων μπορεί να καταπνίξει τον ανοιχτό διάλογο και να εμποδίσει την ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών. Αυτό ξανά, οδηγεί σε μια κουλτούρα φόβιας που τα άτομα μπορεί να διστάζουν να εκφράσουν

τις απόψεις τους ή να συμμετάσχουν σε ειλικρινείς συνομιλίες μήπως χρησιμοποιήσουν λάθος αντωνυμίες. Η εξισορρόπηση του σεβασμού των ταυτοτήτων των φύλων με τη διατήρηση των μεμονωμένων ελευθεριών και του ανοικτού λόγου έχει ζωτική σημασία για την κατανόηση της πολυπλοκότητας που συνοδεύει την επιβολή των αντωνυμιών καθώς και για την ένταξη τους στην ευρύτερη κοινωνία.

Μόνο μέσω της ισορροπίας
μεταξύ πολιτικής ορθότητας
και ελευθερίας του λόγου
μπορεί να διαμορφωθεί μια
πιο δίκαιη, πλουραλιστική
και προοδευτική κοινωνία.

λή των αντωνυμιών καθώς και για την ένταξη τους στην ευρύτερη κοινωνία.

Συμπερασματικά, η έλευση σύγχρονων κινήματων παρουσιάζει μια πληθώρα προκλήσεων που δεν μπορούμε να αγνοήσουμε. Από την κουλτούρα αφύπνισης μέχρι την πολιτική ορθότητα και τη ρευστότητα των φύλων, αυτά τα κινήματα συχνά επιβάλλουν άκαμπτες ιδεολογίες που απαιτούν ακλόνητη προσκόλληση σε πολύ συγκεκριμένες συμπεριφορές. Μια υγιής στάση κριτικής απέναντι σε αυτά και τις συνέπειές τους είναι απαραίτητη. Ενώ η επιδίωξη της ισότητας και της κοινωνικής προόδου είναι αξιοθαύμαστα, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται και την πιθανή διάβρωση και υπονόμευση μεμονωμένων ελευθεριών. Η τυφλή αποδοχή αυτών των κινήματων μπορεί να οδηγήσει σε καταστολή της ελεύθερης έκφρασης και των διαφορετικών απόψεων. Είναι ζωτικής σημασίας να προωθήσουμε ένα περιβάλλον όπου μπορεί να ανθίσει ο ανοιχτός διάλογος και η πνευματική συζήτηση, όπου οι ιδέες εξετάζονται κριτικά αντί να καταδικάζονται ή να απορρίπτονται ως «προβληματικές». Η κοινωνία πρέπει να επιτύχει μια λεπτή ισορροπία, αγκαλιάζοντας την πρόοδο και αποφεύγοντας τους κινδύνους μιας ιδεολογικής ορθοδοξίας. Μόνο μέσω ενός υγιούς σκεπτικισμού, ενός σκεπτικισμού δηλαδή που θα επικρατεί η ορθολογική και κριτική προσέγγιση σε ιδέες, πεποιθήσεις και πληροφορίες, θα μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τις νέες προκλήσεις που θέτουν αυτά τα σύγχρονα κινήματα και να καταρτίσουμε μια πορεία προς μια πραγματικά περιεκτική και διανοητικά ζωντανή κοινωνία. 🍀

* Ο Αντώνης Μαρμαρινός είναι μοριακός βιολόγος.

ΤΟ

ΠΑΜΠΡΟ

WUKE

ΜΕΛΛΟΝ

ΜΗΠΩΣ ΕΙΜΑΙ ΓΕΡΟΣ ΚΑΙ ΔΕΝ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΩ
ΤΗ WOKENESS ΟΠΩΣ ΔΕΝ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΩ
ΤΗΝ GANGSTA RAP;

ΤΟΥ DAVID GUREVICH

58

Θα γίνει μιούζικαλ το «Life of Brian». Σίγουρα θυμάστε αυτή την τρελή κωμωδία των Monty Python για την Καινή Διαθήκη. Θυμάστε μήπως επίσης τον διάλογο μεταξύ του Judea Stan (Eric Idle) και του Reg (John Cleese); Επιτρέψτε μου να υπενθυμίσω: ο Stan λέει ότι θέλει να γίνει γνωστός ως Loretta και να κάνει μωρά. «Είναι δικαίωμα του κάθε άντρα να αποκτή μωρό», λέει ο Stan. Reg: «Ναι, αλλά δεν μπορείς να κάνεις μωρά». Stan: «Μη με καταπιέξεις!». Πιστεύω ότι δεν θα εκπλαγείτε που αυτό το κομμάτι της σάτιρας έχει κοπεί από τη σκηνική δασκευή.

Είδα πολλές παλιές ταινίες στη διάρκεια της πανδημίας. Με «παλιές» δεν εννοώ αρχαίες με τη Λίλιαν Γκις ή τον Μπάστερ Κίτον. Εννοώ οτιδήποτε από τα μέσα 20ού αιώνα. Καθώς έβλεπα, σκεφτόμουν κάθε τόσο: «Δεν θα μπορούσαν να το πουν αυτό τώρα». Μελ Μπρουκς; Ξεχάστε τον! Ακόμη και οι πιο αβλαβείς κωμωδίες όπως το «Tootsie» —που δήθεν «ενισχύει τα δυαδικά στερεότυπα»— ή το «Stir Crazy» (ελλ. τίτλος «Τώρα... δεν μας σταματάει τίποτα!») που δήθεν διαδίδει τα στερεότυπα για τους Μαύρους—, τίποτα από αυτά δεν θα μπορούσε να χωρέσει στο προκρούστειο κρεβάτι της Woke Ιεράς Εξέτασης. (Βρίσκω αβίαστα τέτοιες εκφράσεις όπως αρμόζει σε κάποιον που κάποτε πέρασε πέντε χρόνια μαρξιστικών μαθημάτων).

Τι γίνεται με τη standup comedy του Έντι Μέρφι ή του Τζορτζ Καρλίν; Θεωρούνται ρατσιστές!

Στην πραγματικότητα, είμαι έκπληκτος που αυτές οι ταινίες και τα βίντεο είναι ακόμα διαθέσιμα στο διαδίκτυο. Κάθε μέρα περιμένω να εξαφανιστούν ή/και να επανεμφανιστούν σε μια λογοκριμένη έκδοση. Όπως τα βιβλία του Roald Dahl. Αυτές είναι στην πραγματικότητα οι πιο γελοίες αλλαγές: «μεγαλόσωμος» αντί για «χοντρός» και «μικροί άνθρωποι» αντί για «μικροί άντρες». Προσπαθώ να φανταστώ τη λειτουργία του μυαλού αυτού του «αναγνώστη ευαισθησίας» (!) που θα επινόησε αυτές τις αλλαγές και απλά τα παρατάω.

Φυσικά, είναι πολύ εύκολο να τα δούμε αυτά ως μια ακόμη απάτη, όπως εκείνος ο τύπος με το όνομα Ibram X Kendi, ο οποίος διέδιδε ρατσιστικές ιδέες για το «Πώς να είσαι αντιρατσιστής» με αμοιβές εκατομμύρια δολάρια. Ή όπως οι καλλιτέχνες του κινήματος Black Lives Matter με τις επαύλεις των 6 εκατομμυρίων δολαρίων. Αλλά αν οι εκδότες και τα στούντιο του Χόλιγουντ προσλαμβάνουν αυτούς τους αναγνώστες ευαισθησίας, πιστεύουν ότι κάνουν κάτι. Στην πραγματικότητα είναι βέβαιοι ότι στέκονται στο πλευρό του Καλού, πολεμώντας τις δυνάμεις του Κακού και σώζοντας τους αναγνώστες και τους θεατές από τον θανάσιμο κίνδυνο να «θιγούν», να «προσβληθούν» όπως το θέτουν (trigger!). Είναι σαν να μην άκουσαν ποτέ το «Happiness is a Warm Gun» των Beatles: *And I feel my finger on your trigger (ooh, oh, yeah)/ I know nobody can do me no harm*. Μια ακόμα τρυφερή ανάμνηση που κατα-

σχέθηκε και παραπλανήθηκε από αριστερούς πουριτανούς.

Αυτό μας φέρνει στο πιο σημαντικό ζήτημα με αυτές τις «διορθώσεις» ή/και ακυρώσεις. Γίνονται για το καλό μας. Για το σύγχρονο «woke»/liberal μυαλό είμαστε όλοι πλήθιοι. (Επιτρέψτε μου να παρεκκλίνω εδώ για να εξηγήσω τι σημαίνει liberal στις ΗΠΑ: Οι σύγχρονοι «φιλελεύθεροι» έχουν τόσο σχέση με τους κλασικούς φιλελεύθερους όσο οι σύγχρονοι Αιγύπτιοι έχουν να κάνουν με τους τύπους που έχτισαν τις πυραμίδες. Είναι γλωσσικός σφετερισμός, τίποτα περισσότερο, τίποτα λιγότερο.)

Στον «Πρώτο κύκλο» του, ο Σολζενίτιν αναδημιουργεί το μυαλό του Στάλιν. Ο Στάλιν βλέπει τους υπηκόους του —ολόκληρη την ανθρωπότητα, στην πραγματικότητα— σαν ένα μάτσο τυφλά κουτάβια. Μια μέρα μονολογεί, «Θα τους φέρω στον κομμουνισμό και θα χάσω μέσα τις πλήθιες μουσούδες τους: Άντε φάτε το!». Ακούγεται οικείο; «Οι γρύλοι κάνουν καλό στην υγεία». «Όταν επιμένεις να τρως κρέας, καταστρέφεις το κλίμα. Το λένε οι επιστή-

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

μονες». Προπάντων, η επιστήμη δεν είναι ποτέ ένα συμπαγές σώμα: δεν συμφωνούν όλοι οι επιστήμονες σε όλα· η συναίνεση είναι κόντρα στη φύση της επιστήμης. Δεύτερον, όταν βλέπετε στόλους ιδιωτικών τζετ να καίνε τόνους καυσίμων για να φτάσουν στις συνόδους για την κλιματική αλλαγή πρέπει να έχετε αμφιβολίες ότι η διαίτα με γρύλους και τριζόνια έχει σχεδιαστεί για εσάς, αξιοθρήντη Πολίτη. Η Κλιματική Αριστοκρατία δεν θα πιαστεί χωρίς το βόειο κρέας Κόμπε, όπως οι κορυφαίοι σοβιετικοί αξιωματούχοι δεν έμειναν ποτέ χωρίς μπριζόλες στα πιο πεινασμένα χρόνια.

Η τυπική λογική δεν λειτουργεί με αφυπνίσεις: πώς θα μπορούσε, αν το «αισθάνομαι» υπερισχύει του «νομίζω» και οι «ζωτικές εμπειρίες» υπερισχύουν όλων των άλλων. Πραγματικά δεν μπορείτε να αποδείξετε ότι η «ρητορική μίσους» και η «ελευθερία του λόγου» είναι έννοιες που αποκλείονται αμοιβαία. Επομένως, επιστρέφουμε στην προηγούμενη παρέκβασή μου σχετικά με τη διαφορά μεταξύ των «κλασικών» liberals και των συγχρόνων. Αν θυμάμαι καλά ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των πρώτων ήταν η ανοχή στην άποψη του αντιπάλου όπως στο «*αποδοκιμάζω αυτό που λες, αλλά θα υπερασπιστώ μέχρι θανάτου το δικαίωμά σου να το λες*» — μια στάση που σήμερα πιθανότατα θα οδηγούσε σε ακύρωση.

κοινωνικές οδηγίες παραβίαζαν.)

Όμως εκείνος ήταν ο «λάθος σοσιαλισμός», σωστά; Σήμερα, δεν μπορείς να μοιραστείς κονιάκ με τον ψηφιακό λογοκριτή που πιθανότατα μένει στο υπόγειο του σπιτιού των γονιών του/της και τρέφεται με σνακ τόφου και αφέψημα χαμομήλι.

Υπάρχει μια σκέψη που πραγματικά με τρομάζει. Κι αν είναι θέμα ηλικίας; Μήπως απλούστατα οι γέροι σαν εμένα δεν καταλαβαίνουν γυρ από το μέλλον, όπως δεν καταλαβαίνουν την γκάνγκστα ραπ στη μουσική ή την ευδαιμονία να σου φέρει ο ντελιβεράς το σουσι μέσα σε δέκα λεπτά; Μαθαίνω ότι αυτό αποτελεί κορυφαίο επίτευγμα της κουλτούρας του Σαν Φρανσίσκο. Μήπως μου διαφεύγει εντελώς το μέλλον όπου οι προτεραιότητες είναι διαφορετικές; Όπου η «προστασία των συναισθημάτων» είναι σπουδαιότερη από την «ελευθερία του λόγου»; (Η οποία, θυμηθείτε, θεωρείται πλέον ρατσιστική έννοια.)

Εδώ πρέπει να υπενθυμίσω στον εαυτό μου ότι εφόσον γεννήθηκα στην ΕΣΣΔ, πρέπει να μακαρίζω την τύχη μου που βρέθηκα στις ΗΠΑ. Κανείς δεν θέλει να μάθει τις υποσχέσεις που έδωσαν οι Μπολσεβίκοι το 1917 και το τι απέγιναν. Θυμάμαι τα βιβλία και τις ταινίες που γράφθηκαν από γραφιάδες του σοσιαλιστικού ρεαλισμού υπό το σοβιετικό καθεστώς. Το μέλλον ήταν κομμουνιστικό και προοιωνιζόταν πάντοτε λαμπρό. Συγκρίνετέ το με μια πλημμύρα δυστοπιών που προσφέρουν οι γραφιάδες του Χόλιγουντ. Ίσως, όπως τα ζώα πριν από έναν σεισμό, ξέρουν κάτι που εμείς οι υπόλοιποι αγνοούμε. Είναι πραγματικά το μέλλον των Woke τόσο λαμπρό όσο μας λένε; 🍷

* Ο David Gurevich είναι Ρωσο-αμερικανός συγγραφέας που ζει στο Ισραήλ.

Αυτό είναι το θέμα της κουλτούρας αφύπνισης. Αντιτίθεται βίαια στον συμβιβασμό. Βρίσκω περίεργο το γεγονός ότι μια κουλτούρα που ευδοκιμεί στα συναισθήματα των οπαδών της υιοθετεί τον φαλλοκρατικό κώδικα της φυλακής ή του στρατοπέδου εργασίας: ο συμβιβασμός είναι σημάδι αδυναμίας. Πρέπει να εξαλείψεις, να συντριψεις, να ακυρώσεις τον αντιτιθέμενο.

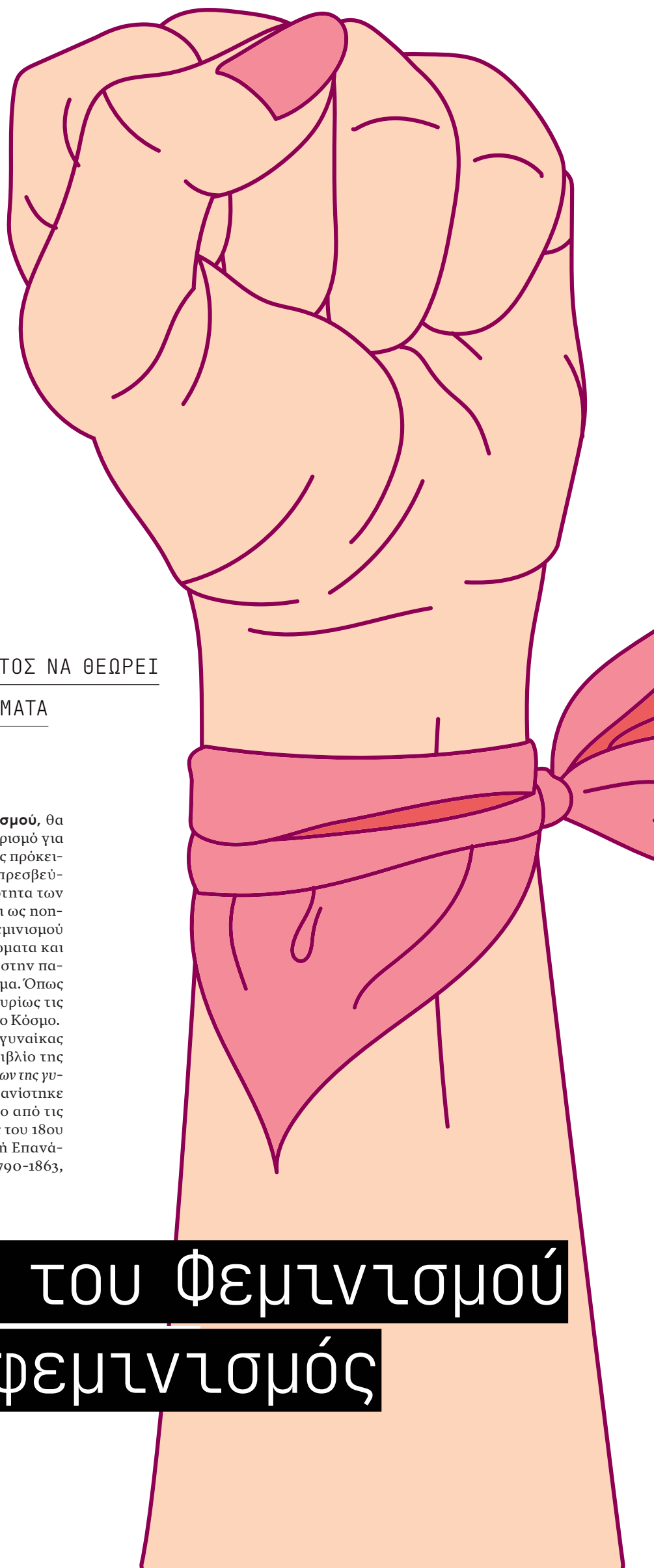
Εντάξει, ίσως δεν θυμάστε το 1917 όταν, σύμφωνα με τον παππού μου, ολόκληρη η Αγία Πετρούπολη ήταν μια τεράστια αρένα συζήτησεων. Αλλά και οι ακτιβιστές κατά του πολέμου του 1968 δεν απέφευγαν τη συζήτηση με τα «γεράκια». Στην πραγματικότητα προσπαθούσαν να διατυπώσουν την υπόθεσή τους ενώπιον ακροατηρίου αντί να απαιτήσουν να φιμωθεί η αντιπολίτευση.

Σε πιο καφκικό στιλ, δεν υπάρχει καν δικαίωμα έφεσης στον λογοκριτή σας. Σας έχει μπλοκάρει ποτέ το Facebook; «*Η ανάρτησή σας παραβιάζει τις οδηγίες της κοινότητάς μας*». Πώς; Excuse me? Ποιες είναι αυτές οι οδηγίες; Η πρόθεση είναι διαβολικά σαφής: να καλλιερηθεί ένας εσωτερικός λογοκριτής που θα εξετάζει κάθε λέξη από μια συγκεκριμένη πολιτική οπτική γωνία. Μη ρωτάς. Σκάσε, πληβείε.

Στις παλιές καλές σοβιετικές μέρες το πρόβλημα της λογοκρισίας ήταν επιλύσιμο. Βρισκόσουν εντός ενός δικτύου φίλων και μπεκρόπινες αρμένικο μπράντι. Τελικά μπορεί να καθόσουν στο ίδιο τραπέζι με τον Λογοκριτή αυτοπροσώπως, μια ευγενική γέρικη ψυχή που θα σου υπέδειχνε γενναιόδωρα πού κάνεις το λάθος και θα σου πρότεινε μερικές καλλωπιστικές μικροαλλαγές που θα έκαναν το κείμενό του δημοσιεύσιμο. (Αυτό δεν ισχύει για τον Σολζενίτιν και τους ομοίους του, που επιτέθηκαν ανοιχτά στο σύστημα. Γνώριζαν πολύ καλά ποιες

Το «αποδοκιμάζω αυτό που λες, **αλλά θα υπερασπιστώ μέχρι θανάτου το δικαίωμά σου να το λες**» σήμερα πιθανότατα **θα οδηγούσε σε ακύρωση.**

60

Η ΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ ΝΑ ΘΕΩΡΕΙ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΚ ΠΡΟΟΙΜΙΟΥ ΘΥΜΑΤΑ

ΤΗΣ ΧΙΛΑΝΤΑΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Πριν ασχοληθούμε με την έννοια του νεοφεμινισμού, θα πρέπει πρώτα να βρούμε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό για τον *φεμινισμό*. Ο πιο εύχρηστος ορισμός είναι πως πρόκειται για το κοινωνικό και πολιτικό κίνημα που προσβύει την οικονομική, πολιτική και κοινωνική ισότητα των γυναικών (και των ατόμων που προσδιορίζονται ως non-binary) με τους άνδρες. Ο αρχικός στόχος του φεμινισμού ήταν να αποκτήσουν οι γυναίκες τα ίδια δικαιώματα και τις ίδιες ευκαιρίες που απολάμβαναν οι άντρες στην πατριαρχική κοινωνία και στο καπιταλιστικό σύστημα. Όπως γίνεται αντιληπτό, ο στόχος αυτός αφορούσε κυρίως τις γυναίκες στη Δύση και τον επονομαζόμενο Πρώτο Κόσμο. Παρότι ριζοσπαστικές απόψεις για τη θέση της γυναίκας συναντάμε ήδη από τον 18ο αιώνα (όπως στο βιβλίο της Μαίρη Γούλστονκραφτ «*Διεκδίκηση των δικαιωμάτων της γυναίκας*»), το οργανωμένο φεμινιστικό κίνημα εμφανίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα και ήταν επηρεασμένο από τις μεγάλες πολιτικές και κοινωνικές επαναστάσεις του 18ου αιώνα (Αμερικανική Επανάσταση 1776, Γαλλική Επανάσταση 1789, Κίνημα Κατάργησης της Δουλείας 1790-1863, Διαφωτισμός).

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Η ιστορία του Φεμινισμού και ο νεοφεμινισμός

Η ιστορία του φεμινιστικού κινήματος χωρίζεται σε τρία (ή ίσως τέσσερα) μεγάλα κύματα.

Πρώτο Φεμινιστικό Κύμα ονομάστηκε ο αγώνας των γυναικών που διεκδικούσαν νομική και πολιτική ισότητα, δηλαδή δικαίωμα στην ψήφο, στη μόρφωση, στο διαζύγιο, καθώς και τη δυνατότητα να κατέχουν δική τους περιουσία, να εκπροσωπούνται αυτόνομα στο δικαστήριο και να συνάπτουν συμβόλαια. Το *Πρώτο Φεμινιστικό Κύμα* είχε στόχο το τέλος του καθεστώτος κατά το οποίο οι γυναίκες ήταν κτήμα του συζύγου τους. Αυτό το κύμα ξεκίνησε στα τέλη του 19ου αιώνα, διήρκεσε μέχρι τη δεκαετία του 1920 και εκδηλώθηκε κυρίως στις αγγλοσαξονικές χώρες (Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ). Παρότι οι σουφραζέτες, όπως ονομάζονταν οι πρώτες φεμινίστριες (από το *suffrage* που σημαίνει ψηφοφορία), ήταν κατά της δουλείας, οι στόχοι που έβαζαν αφορούσαν κυρίως τις λευκές γυναίκες της μεσαίας τάξης.

Το Δεύτερο Φεμινιστικό Κύμα εμφανίστηκε τις δεκαετίες του 1960 και 1970, και επηρέασε τις γυναίκες ολόκληρου του Πρώτου Κόσμου. Ενώ βασιζόταν στα διδάγματα και στις εμπειρίες των παλαιότερων φεμινιστριών, το δεύτερο κύμα αμφισβήτησε τον ρόλο των γυναικών στην κοινωνία, διεκδικώντας ίσες ευκαιρίες στον εργασιακό χώρο, στο σπίτι και στη δημόσια σφαίρα, όπως επίσης σεξουαλική απελευθέρωση και αυτοδιάθεση των γυναικών. Εφαρμόζοντας τις πρακτικές του Κινήματος για την Απελευθέρωση των μαύρων και του Αντιπολεμικού Κινήματος της Αμερικανικής Νεολαίας, έστρεψε τα βέλη του κατά των θεσμών που καταπίεζαν τις γυναίκες. Η βίβλος των φεμινιστριών του δεύτερου κύματος ήταν το εμβληματικό «*Δεύτερο φύλο*» της Σιμόν ντε Μποβουάρ που είχε κυκλοφορήσει το 1949, στο οποίο η συγγραφέας διατύπωσε τη θέση ότι «*Γυναίκα δεν γεννιέσαι αλλά γίνεσαι*», θέτοντας τις βάσεις για τη θεωρία της κοινωνικής κατασκευής του φύλου. Χρήσιμα εργαλεία του δεύτερου κύματος ήταν η ψυχανάλυση και οι αρχές του μαρξισμού. Το πιο γνωστό σύνθημά του ήταν «το προσωπικό είναι πολιτικό». Από το δεύτερο κύμα εξελίχθηκαν τρεις βασικές τάσεις: η φιλελεύθερη (*liberal*), που αγωνιζόταν για τις νομοθετικές αλλαγές που θα επέτρεπαν στις γυναίκες να σπουδάζουν και να εργάζονται ισότιμα με τους άντρες • η ριζοσπαστική (*radical*) που πίστευε στην ολοκληρωτική ανατροπή της πατριαρχικής κοινωνίας και η πολιτισμική (*cultural*) η οποία στόχευε στην επανεκτίμηση των «γυναικείων χαρακτηριστικών» που όριζαν τη θηλυκότητα.

Η έναρξη του Τρίτου Κύματος προδιορίζεται στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Τώρα πια, οι γυναίκες που είχαν επωφεληθεί από τα επιτεύγματα του δεύτερου κύματος, είχαν την ελευθερία να αναστοχαστούν σε θέματα ταυτότητας, ατομικότητας και προσωπικής έκφρασης. Είναι η περίοδος που χαρακτηρίζεται από τη διεκδίκηση και ανάκτηση (*reclaim*) της ιστορίας, των μύθων και των στερεοτύπων. Χαρακτηριστικές εκφράσεις του Τρίτου Κύματος είναι οι Guerilla Girls στον χώρο της τέχνης και οι Riot Girls στον χώρο του punk rock. Εκείνη την περίοδο εισήχθη και ο όρος intersectionality, που σήμαινε ότι τα διαφορετικά είδη καταπίεσης που είχαν σχέση με το φύλο, τη φυλή, την κοινωνικοοικονομική τάξη και τη φυσική κατάσταση, διασταυρώνονται. Το *Τρίτο Κύμα* εστίασε ιδιαίτερα στις ανισότητες που βιώνουν οι γυναίκες οι οποίες δεν είναι λευκές μεσοαστές. Μια σημαντική διαφορά του από το δεύτερο (και το πρώτο φυσικά) κύμα έγκειται στο ότι ασχολείται περισσότερο με τη θεωρητική ανάλυση και τεκμηρίωση της θέσης των γυναικών, και λιγότερο με τον ακτιβισμό.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, έκανε την εμφάνισή του ο επονομαζόμενος μεταφεμινισμός (*post-feminism*). Οι μεταφεμινίστριες πίστευαν ότι ο φεμινισμός δεν είχε πια λόγο ύπαρξης και ασκούσαν κριτική στο δεύτερο φεμινιστικό κύμα με το επιχείρημα ότι προωθούσε μια αρνητική εικόνα της θηλυκότητας. Η «βίβλος» του μεταφεμινισμού υπήρξε η τηλεοπτική σειρά «*Sex and the City*», στην οποία οι ηρωίδες, έχοντας κατακτήσει τα δικαιώματα για τα οποία πάλεψε το δεύτερο φεμινιστικό κύμα, γίνονταν οι ίδιες κυνηγοί χάρη στην αποενοχοποίηση της σεξουαλικότητάς τους. Ωστόσο, ο «φεμινισμός» αυτός αφορούσε αποκλειστικά τις λευκές, νέες και εύπορες γυναίκες, γι' αυτό δεν έγινε ποτέ δεκτός από το κυρίως ρεύμα του κινήματος.

Το Τέταρτο Κύμα εκδηλώνεται από τη δεκαετία του 2010.

Η ύπαρξή του έχει αμφισβητηθεί, διότι πολλές φεμινίστριες πιστεύουν ότι τα αιτήματα του θεωρούμενου τέταρτου κύματος είναι στην πραγματικότητα η μετέξλιξη των διεκδικήσεων του τρίτου κύματος. Το πιο ουσιαστικό αίτημά του είναι η συμπερίληψη, δηλαδή η απάλειψη των διακρίσεων με βάση τη φυλή, το φύλο, την εθνικότητα, την ηλικία, την αρτιμέλεια, τις ιδιομορφίες, την οικονομική κατάσταση και τις θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις. Όσοι πιστεύουν στην ύπαρξη τέταρτου κύματος, εστιάζουν στην παγκόσμια ώθηση που έδωσε το #MeToo στον φεμινισμό αλλά και στις επιθέσεις που δέχονται κατακτημένα γυναικεία δικαιώματα, όπως η άμβλωση.

Το τέταρτο κύμα αγωνίζεται για την αντιμετώπιση της σεξουαλικής παρενόχλησης, του σεξισμού και του μισογυνισμού στα ΜΜΕ, στη διαφήμιση και στο διαδίκτυο, ενώ συγχρόνως χρησιμοποιεί το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τη διοργάνωση εκστρατειών συνειδητοποίησης (για παράδειγμα, η Πορεία των Γυναικών που διοργανώθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2017, την επομένη της ορκωμοσίας του Ντόναλντ Τραμπ, στην οποία συμμετείχαν πάνω από τέσσερα εκατομμύρια άτομα σε διάφορες πόλεις των ΗΠΑ).

Τώρα πλέον οι τάσεις του φεμινιστικού κινήματος έχουν πολλαπλασιαστεί: τέμνονται αλλά επίσης συγκρούονται μεταξύ τους.

Ο όρος νεοφεμινισμός αναδύθηκε τα τελευταία χρόνια, μετά το 2015 περίπου, και δεν είναι αποδεκτός από το κύριο ρεύμα του φεμινιστικού κινήματος, ενώ συχνά μπερδεύεται με τον μεταφεμινισμό (*post-feminism*) του τέλους του προηγούμενου αιώνα. Θεωρητικά, ως νεοφεμινισμός ορίζεται η τάση του γυναικείου κινήματος να θεωρεί τις γυναίκες εκ προοιμίου θύματα, παραβλέποντας το γεγονός ότι οι αριθμοί διαψεύδουν τους υποστηρικτές του: οι γυναικοκτονίες, η ενδοοικογενειακή βία και η σεξουαλική παρενόχληση στον δρόμο και στον επαγγελματικό χώρο πήραν τεράστιες διαστάσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας αλλά και τα επόμενα χρόνια. Για να μη μιλήσουμε για τη θέση των γυναικών στο Ιράν, στο Αφγανιστάν, στον αραβικό κόσμο, αλλά και στο Μεξικό (ρεκόρ γυναικοκτονιών στη συνοριακή πόλη Ciudad Juarez), στη Λατινική Αμερική ή στη Νοτιοανατολική Ασία. Ο νεοφεμινισμός φέρει τη σφαγίδα της νεοφιλελεύθερης λογικής που υποστηρίζει ότι ο καθένας/καθεμία από μας είναι προσωπικά υπεύθυνος/υπεύθυνη για ό,τι του/της συμβαίνει. Για να παραφράσουμε κάτι που έχει λεχθεί για τη νεο-αβάντ γκαρντ: *Δεν υπάρχει τίποτα νέο στον νεοφεμινισμό. Μόνο ο παλιός, γνωστός μισογυνισμός.* 🍷

* Η Χίλντα Παπαδημητρίου είναι συγγραφέας και μεταφράστρια.

Πλέον οι τάσεις του
φεμινιστικού κινήματος
έχουν πολλαπλασιαστεί:
τέμνονται αλλά επίσης
συγκρούονται μεταξύ τους.

PURI

TEENS

ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΟΙ ΕΦΗΒΟΙ ΣΕΜΝΟΥΦΟΙ;
ΚΑΙ ΕΝΩ Η ΑΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΥΞΑΝΕΤΑΙ,
ΜΗΠΩΣ ΜΕΙΩΝΕΤΑΙ Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ;

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

62

Ο όρος **Puriteens** περιγράφει νεαρά άτομα, συνήθως εφήβους, που σοκάρονται από σεξουαλικό περιεχόμενο στο Διαδίκτυο, είναι κατά του πορνό αλλά όχι κατά των LGBTQ. Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται χαμηλή σεξουαλική δραστηριότητα στους εφήβους: μια μορφή αναβολής και αποφυγής που ίσως έχει τις ρίζες της στη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση σχετικά με τη συγκατάθεση και το τραύμα ως αποτέλεσμα του κινήματος #MeToo. Μερικοί είναι επικριτικοί για τον όρο *puriteen*, υποστηρίζοντας ότι μόνο μια μειοψηφία είναι τόσο σεμνότυφη.

Οι διαφορές στη σεξουαλική συμπεριφορά των σημερινών εφήβων από εκείνους π.χ. που ήταν έφηβοι 10 ή 20 χρόνια νωρίτερα οφείλονται στη ρευστότητα φύλου, σε μια μορφή ειλικρίνειας έναντι των σεξουαλικών απολαύσεων —οι έφηβοι/ες μπορούν να ομολογήσουν ανοιχτά ότι δεν απολαμβάνουν το σεξ— καθώς και, βεβαίως, στην ενασχόληση με τα social media όπου το σεξουαλικό περιεχόμενο μπορεί να προκαλέσει αναδιπλώση και απώθηση. Πολλοί έφηβοι παραπονιούνται ότι το διαδίκτυο βρήθει από queer nerds, ή ότι το σεξ έχει κατακλύσει τα social media με ενοχλητικό τρόπο.

Αν και η γενίκευση δεκάδων εκατομμυρίων ανθρώπων στις δυτικές χώρες είναι πάντα δύσκολη, μια σειρά μελετών τα τελευταία χρόνια αναφέρει ότι οι έφηβοι από το τέλος του 2000 τείνουν να είναι λιγότερο σεξουαλικά ενεργοί, ότι ξεκινούν τη σεξουαλική τους ζωή αργότερα και έχουν λιγότερους σεξουαλικούς συντρόφους από τις προηγούμενες γενιές. Οι ίδιοι οι Gen Zers —που ορίζονται ως άτομα ηλικίας μεταξύ 6 και 24 ετών— γνωρίζουν πώς τους βλέπουμε εμείς οι μεγαλύτεροι —ως λίγο ηθικολόγους, λίγο πουριτανούς— και δεν συμφωνούν. Αν οι millennials ήταν η γενιά των σταθερών ζευγαριών, «*η πιο φρόνιμη γενιά από την εποχή της βασίλισσας Βικτωρίας*», η Gen Z, σύμφωνα με στοιχεία της εταιρείας δημοσκοπήσεων Barna, τείνει να είναι λιγότερο συντηρητική στις σχέσεις μεταξύ ομοφυλοφίλων και στο σεξ πριν από τον γάμο. «*Ένα πράγμα που φαίνεται να έχει αλλάξει δραματικά είναι η στάση απέναντι στη διαφορετική ταυτότητα φύλου και στη σεξουαλικότητα*», λέει η Cicely Marston, ερευνήτρια σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας από τη Σχολή Υγιεινής και Τροπικής Ιατρικής του Λονδίνου που ειδικεύεται στη μετάβαση στην ενηλικίωση. «*Υπάρχει πολύ λιγότερη προκατάληψη εναντίον των LGBTQ+ ατόμων, που φαίνεται να είναι μια πραγματικά εντυπωσιακή διαφορά*».

Η μείωση της σεξουαλικής δραστηριότητας μεταξύ των νεαρών ενηλίκων οφείλεται μάλλον στις συνθήκες της ζωής τους, ιδιαίτερα στους οικονομικούς και τεχνολογικούς παράγοντες, παρά στη σεμνοτυφία. Για παράδειγμα, πολλοί νέοι άνθρωποι ζουν ακόμα με τους γονείς τους, γεγονός που δεν διευκολύνει το σεξ. Από την άλλη πλευρά, φαίνεται ότι στην Gen Z ταιριάζει «το σπίτι»: βγαίνουν λιγότερο από τις προηγούμενες γενιές, κι αυτό «*συμβάλλει σημαντικά στη μείωση του περιστασιακού σεξ*». Έτσι κι αλλιώς, τα μέλη της Gen Z δεν είναι ενθουσιώδη για το περιστασιακό σεξ και μάλιστα πολλά κορίτσια το θεωρούν εκμετάλλευση.

Προπάντων, το Διαδίκτυο παίρνει πολύ χρόνο και οι έφηβοι — σύμφωνα με έκθεση της Αμερικανικής Ακαδημίας Ψυχιατρικής Παιδιών και Εφήβων— περνούν περίπου 9 ώρες την ημέρα κοιτάζοντας οθόνες και απασχολούμενοι με το σεξ «θεωρητικά»: εκπαιδευτικά βίντεο από ειδικούς στο σεξ YouTubers, όπως η Laci Green, περίπλοκες διατριβές στο Tumblr σχετικά με τη σεξουαλική ταυτότητα και τις σεξουαλικές προτιμήσεις, οδηγό Teen Vogue για πρωκτικό σεξ και συναναστροφές, μιμίδια, εκπομπές του Netflix όπως το «*Bonding*» και η «*Σεξουαλική αγωγή*», που αναφέρουν το κίνημα #MeToo, και ατελείωτες συζητήσεις για το kink και το BDSM στο Twitter, στο Reddit και στο Tik Tok, όπου το hashtag #kinktok έχει αυτήν τη στιγμή 5,1 δισεκατομμύρια προβολές. Μπορεί να δει κανείς βίντεο με κορίτσια Gen Z που δείχνουν μώλωπες από σεξ BDSM ενώ συγχρόνως καλούν για τη σωτηρία της θαλάσσιας χελώνας και για την ανακύκλωση των πλαστικών. Στο μεταξύ, παρά τα κινήματα εναντίον του body bashing, η Gen Z είναι ανασφαλής για το σώμα: πολλοί Zoomers είναι ακόμα παρθένες στα 20 τους εξαιτίας μιας γενικής δυσφορίας με το σώμα τους και έλλειψης αυτοπεποίθησης. Όταν αρχίζουν να χρησιμοποιούν εφαρμογές γνωριμιών τρομάζουν ακόμα περισσότερο διότι πέφτουν πάνω σε ανθρώπους που αναζητούν αποκλειστικά το σεξ ή πάνω σε φανατικούς θρησκευόμενους που θέλουν να παντρευτούν πρώτα. Επίσης, υπάρχει μεγάλος φόβος για τα «αρπακτικά» και τους παιδεραστές: τα μέλη της Gen Z βλέπουν τους Boomers σαν ένα μάτσο σεξουαλικούς εκμεταλλευτές. Μαζί με το καλό που έκανε το κίνημα #MeToo, έχει εντείνει το άγχος τους για τη κακή σεξουαλική συμπεριφορά. Σύμφωνα με την τελευταία έκθεση «*Stress in America*» της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας, η Gen Z ανέφερε σημαντικά υψηλότερα επίπεδα στρες από άλλες γενιές και το 67% των κοριτσιών Gen Z ανέφερε την εκτεταμένη σεξουαλική παρενόχληση και τις επιθέσεις που γίνονται γνωστές από τα MME ως σημαντική πηγή ανησυχίας. ©

Οι έφηβοι περνούν περίπου

9 ώρες την ημέρα

κοιτάζοντας οθόνες

και απασχολούμενοι

με το σεξ «θεωρητικά».

64

ΤΙΜΜ
Ε
Π
Σ' @

ΠΩΣ Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ
ΠΕΡΑΣΕ ΩΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ
ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΔΥΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

Το Time's Up είναι μια μη κερδοσκοπική οργάνωση που συγκεντρώνει χρήματα για την υποστήριξη των θυμάτων σεξουαλικής παρενόχλησης. Ιδρύθηκε την 1η Ιανουαρίου 2018, από διασημότητες του Χόλιγουντ ως απάντηση στο φαινόμενο Weinstein και στο κίνημα #MeToo. Πρόκειται για την απτή απόδειξη ότι ήρθε ο καιρός να ελεγχθεί η παραβατική συμπεριφορά και τα παιχνίδια εξουσίας, ιδιαίτερα στον χώρο της εργασίας.

Το Time's Up συνεργάστηκε με το National Women's Law Center για τη δημιουργία του Time's Up Legal Defense Fund (TULDF), το οποίο παρέχει νομική υποστήριξη σε άτομα που έχουν υποστεί διακρίσεις λόγω φύλου στον χώρο εργασίας, όπως σεξουαλική παρενόχληση. Βέβαια η οργάνωση δέχθηκε πυρά μετά την εμπλοκή της ηγεσίας της σε απόπειρα συγκάλυψης των καταγγελιών για σεξουαλική παρενόχληση του Andrew Cuomo, κυβερνήτη της πολιτείας της Νέας Υόρκης από το 2011. Τον Σεπτέμβριο του 2021, το Time's Up διέλυσε το 71μελές συμβούλιο, το οποίο περιλάμβανε εξέχοντες ηθοποιούς, ως αποτέλεσμα των συνεχιζόμενων επιπτώσεων από τον χειρισμό της διαμάχης από τον όμιλο. Το 2022 ολόκληρο το διοικητικό συμβούλιο αντικαταστάθηκε.

Μετά την αποκάλυψη των εκτεταμένων ισχυρισμών σεξουαλικής κακοποίησης εναντίον του Harvey Weinstein στις αρχές του Οκτωβρίου 2017, μεγάλος αριθμός γυναικών περιέγραψαν τις δικές τους εμπειρίες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιώντας το hashtag #MeToo. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, μια μικρή ομάδα γυναικών μανάτζερ ταλέντων στο Λος Άντζελες, που συναντήθηκε για να βρει λύσεις σε προβλήματα σεξουαλικής παρενόχλησης στη βιομηχανία του θεάματος, επεκτάθηκε γρή-

γορα, αυξήθηκε σε 150 μέλη και άρχισε να διοργανώνει εβδομαδιαίες συναντήσεις και συχνά εργαστήρια για να συζητούν σχετικά θέματα και λύσεις. Το Time's Up εμφανίστηκε δημόσια τον Ιανουάριο του 2018, όταν οι ιδρυτές του δημοσίευσαν μια ανοιχτή επιστολή ως ολοσέλιδη διαφήμιση στους «The New York Times» και στην ισπανόφωνη εφημερίδα του Λος Άντζελες «La Opinion». Την επιστολή υπέγραψαν η Shonda Rhimes, η Jessica Capshaw, η Kate Capshaw, η Ava DuVernay, η Reese Witherspoon, η Eva Longoria και η Natalie Portman, μεταξύ άλλων γυναικών υψηλού προφίλ στον χώρο της ψυχαγωγίας. Στην ανοιχτή επιστολή το Time's Up δήλωσε ότι στόχος του ήταν να προστατεύσει τις γυναίκες της εργατικής τάξης από το να γίνουν θύματα σεξουαλικής κακομεταχείρισης και ανακοίνωσε τη δημιουργία του Ταμείου Νομικής Υπεράσπισης, υπό την αιγίδα του Εθνικού Νομικού Κέντρου Γυναικών. Μέχρι τις 7 Ιανουαρίου 2018, είχαν συγκεντρωθεί σχεδόν 15 εκατομμύρια δολάρια για το Ταμείο Νομικής Υπεράσπισης το οποίο αναλαμβάνει τα δικαστικά έξοδα τέτοιων υποθέσεων.

Μια ολοσέλιδη διαφήμιση της 1ης Ιανουαρίου 2018 κάλεσε επίσης τις γυναίκες στο κόκκινο χαλί της 75ης τελετής «Χρυσή Σφαίρα» να φορέσουν μαύρα και να μιλήσουν για τη σεξουαλική παρενόχληση. Μέλη του Time's Up είχαν καλέσει ακτιβιστές, ενώ στη διάρκεια της εκδήλωσης, έκανε παρέμβαση και η Oprah Winfrey. Κάτι παρόμοιο έγινε και στα 60ά Βραβεία Grammy: στην τελετή απονομής, η Lady Gaga, η Lana Del Rey, η Kesha και η Cyndi Lauper φορούσαν λευκά τριαντάφυλλα ή ολόμαυρα ρούχα, και η Janelle Monae στην ομιλία της αναφέρθηκε στο Time's Up καλώντας για ισότητα αμοιβών στη μουσική βιομηχανία και τερματισμό της σεξουαλικής παρενόχλησης. Στα βραβεία BAFTA Film Awards στο Λονδίνο, τον Μάρτιο της ίδιας χρονιάς, κάποιοι συμμετέχοντες τύπηκαν στα μαύρα και φορούσαν καρφίτσες του Time's Up.

Αλλά οι επικρίσεις δεν έχουν τέλος: επικεντρώνονται κυρίως στην «υποκρισία» του κινήματος και των εκφραστών του, καθώς και στη χλιαρή ανταπόκριση των ελίτ του Χόλιγουντ. Πολλοί παρατηρούν ότι το Χόλιγουντ ενστερνίζεται τα μηνύματα του κινήματος, χωρίς όμως να κάνει τις απαραίτητες αλλαγές στη βιομηχανία. Άλλοι επικρίνουν το κίνημα για έλλειψη πολυμορφίας των εκπροσώπων του, η πλειονότητα των οποίων είναι ιδιαίτερα πλούσιοι και διάσημοι. Ως κίνημα που αποσκοπεί στην καταπολέμηση της σεξουαλικής κακομεταχείρισης σε πολλές βιομηχανίες, οι επικριτές φοβούνται ότι η εστίασή του στο Χόλιγουντ υποβιβάζει τους άλλους τομείς εργασίας. Επιπλέον, πολλοί αναφέρουν ότι το Time's Up αντλεί έμπνευση από το κίνημα #MeToo, μια εκστρατεία που ξεκίνησε και οργανώθηκε από έγχρωμους ακτιβιστές, όπως η Tarana Burke, χωρίς να πιστώνει τη δημιουργία του στην Burke. Τέλος, οι εργαζόμενοι στο Time's Up έχουν επικρίνει την οργάνωση για τα μεγάλα κεφάλαια που διοχετεύονται σε μισθούς στελεχών και για την «υποτέλειά της σε ισχυρούς πολιτικούς συμμάχους». ☹

Ήρθε ο καιρός να ελεγχθούν
τα παιχνίδια εξουσίας,
ιδιαίτερα στον χώρο
της εργασίας.

Το κίνημα της θετικής σεξουαλικότητας

ΠΩΣ ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ «ΣΥΝΑΙΝΕΤΙΚΗ» ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΔΕΚΤΗ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΤΗΣ ΜΑΡΙΑΝΝΑΣ ΚΟΥΤΑΛΟΥ

Το κίνημα της θετικής σεξουαλικότητας επιδιώκει να αλλάξει πολιτιστικές συμπεριφορές και τα πρότυπα γύρω από τη σεξουαλικότητα, προωθώντας την αναγνώριση της σεξουαλικότητας στις αναρίθμητες μορφές έκφρασής της ως ένα φυσικό και υγιές τμήμα της ανθρώπινης εμπειρίας και τονίζοντας τη σημασία της προσωπικής κυριαρχίας, των ασφαλέστερων σεξουαλικών πρακτικών και του συναινετικού σεξ, χωρίς βία ή εξαναγκασμό. Καλύπτει κάθε πτυχή σεξουαλικής ταυτότητας, συμπεριλαμβάνοντας την έκφραση φύλου, τον προσανατολισμό, τη σχέση με το σώμα, την επιλογή τύπου σχέσης και τα αναπαραγωγικά δικαιώματα.

Η θετική σεξουαλικότητα (*sex-positivity*) θεωρεί ότι όλες οι συναινετικές σεξουαλικές δραστηριότητες είναι ουσιαστικά υγιείς και ευχάριστες, ενθαρρύνοντας τη σεξουαλική ευχαρίστηση και τον πειραματισμό. Αμφισβητεί κοινωνικά ταμπού και προωθεί την εκτενή σεξουαλική αγωγή και το ασφαλές σεξ ως μέρος της εκστρα-

τείας της. Το κίνημα γενικά δεν κάνει καμία πθική διάκριση μεταξύ των τύπων σεξουαλικών δραστηριοτήτων θεωρώντας αυτές τις επιλογές ζητήματα προσωπικής προτίμησης.

Οι όροι της θετικής σεξουαλικότητας (γερμανικά: *sexuell positiv*) και της αρνητικής σεξουαλικότητας (*sexuell negativ*) αποδίδονται γενικά στον Wilhelm Reich, ο οποίος πίστευε ότι ορισμένες κοινωνίες βλέπουν τη σεξουαλική έκφραση ως ουσιαστικά καλή και υγιή, ενώ άλλες έχουν αρνητική άποψη και επιδιώκουν να καταστείλουν και να ελέγξουν τη λίμπιντο. Το κίνημα της θετικής σεξουαλικότητας δεν κάνει πθικές διακρίσεις μεταξύ ετεροφυλόφιλου, ομοφυλοφιλικού σεξ ή αυνανισμού. Άλλες θέσεις του περιλαμβάνουν την αποδοχή του σαδομαζοχισμού, της

Η θετική σεξουαλικότητα

βλέπει τη σεξουαλικότητα

ως μια δυναμικά θετική

δύναμη στη ζωή μας.

συνεύρεσης περισσότερων των δύο ατόμων, καθώς και της μη σεξουαλικότητας. Μερικοί θεωρητικοί του κινήματος το έχουν αναλύσει με όρους διασταύρωσης φυλής/πολιτισμού, φύλου, σεξουαλικότητας, τάξης, εθνικότητας και πνευματικότητας. Λόγω του μεγάλου εύρους του κινήματος, ήταν δύσκολο να καταλήξουν σε έναν ομόφωνο ορισμό του όρου «θετική σεξουαλικότητα».

Η σεξολόγος Carol Queen έχει προτείνει διάφορους ορισμούς: Η θετική σεξουαλικότητα, ένας όρος που σχετίζεται με την πολιτιστική συνείδηση, δεν είναι μια χαζοχαρούμενη παιδική γιορτή της οργάνης — είναι μια απλή αλλά ριζοσπαστική επιβεβαίωση ότι ο καθένας μας καλλιεργεί τα δικά του πάθη σε ένα διαφορετικό μέσο, έτσι ώστε αντί να έχουμε δύο ή τρεις ή έξι σεξουαλικούς προσανατολισμούς, θα έπρεπε να σκεφτόμαστε με όρους εκατομμυρίων. Σέβεται καθένα από τα μοναδικά σεξουαλικά μας προφίλ, αν και αναγνωρίζει ότι ορισμένοι από εμάς έχουν υποστεί βλάβη από μια κουλτούρα που προσπαθεί να εξαλείψει τις σεξουαλικές διαφορές και δυνατότητες. Είναι η πολιτιστική φιλοσοφία που βλέπει τη σεξουαλικότητα ως μια δυναμικά θετική δύναμη στη ζωή μας, σε αντίθεση με τη σεξουαλική αρνητικότητα, που βλέπει το σεξ ως προβληματικό, διασπαστικό και επικίνδυνο. Επιτρέπει και στην πραγματικότητα εξυμνεί τη σεξουαλική πολυμορφία, τις διαφορετικές επιθυμίες και δομές σχέσεων και τις ατομικές επιλογές.

Ο όρος σεξουαλική απελευθέρωση χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει μια κοινωνικοπολιτική κίνηση των δεκαετιών του '60 και του '70. Ωστόσο, ήταν ήδη σε χρήση από τα τέλη της δεκαετίας του 1920 και αποδόθηκε στην επιρροή των συγγραμμάτων του Φρόντ σχετικά με τη σεξουαλική απελευθέρωση και τα ψυχικά ζητήματα, καθώς και στον Wilhelm Reich, ο οποίος τον χρησιμοποίησε. Κατά τη δεκαετία του 1960, άρχισε να παρατηρείται αλλαγή στους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονταν τη σεξουαλικότητα, προαναγγέλλοντας μια περίοδο απομάκρυνσης από τις αντιλήψεις του παλιού

κόσμου και αναπτύσσοντας νέους κώδικες σεξουαλικής συμπεριφοράς, πολλοί εκ των οποίων έχουν έκτοτε ενσωματωθεί στο mainstream.

Η δεκαετία του 1960 διαμόρφωσε μια νέα κουλτούρα «ελεύθερου έρωτα» με εκατομμύρια νέους να ενστερνίζονται τα ήθη των χίπις και να κηρύττουν τη δύναμη της αγάπης και την ομορφιά του σεξ ως φυσικό μέρος της καθημερινής ζωής. Οι αλλαγές στη νοοτροπία αντανακλούσαν την αντίληψη ότι οι παραδοσιακές απόψεις για τη σεξουαλικότητα ήταν τόσο υποκριτικές όσο και ανδροκρατικές-σοβινιστικές. Η σεξουαλική απελευθέρωση διακήρυξε ένα νέο ήθος στον πειραματισμό, με ελεύθερο σεξ μέσα και έξω από τον γάμο, αντισύλληψη, δημόσια γύμνια, απελευθέρωση των ομοφυλοφίλων, νομιμοποιημένη έκτρωση, υποστηρίζοντας τον διαφυλετικό γάμο, την επιστροφή στον φυσικό τοκετό, τα δικαιώματα των γυναικών.

Ο όρος θετική σεξουαλικότητα χρησιμοποιήθηκε πρώτα στις Ηνωμένες Πολιτείες στα τέλη της δεκαετίας του '90 με την ίδρυση του Κέντρου για το Σεξ και τον Πολιτισμό στο Σαν Φρανσίσκο της Καλιφόρνιας και του Κέντρου Θετικής Σεξουαλικής Κουλτούρας στο Σιάτλ της Ουάσινγκτον. Το 2009, το *Sex Positive World* ξεκίνησε στο Πόρτλαντ του Όρεγκον. Το 2019, υπήρχαν πάνω από δεκαέξι κλάδοι της μη κερδοσκοπικής οργάνωσης σε πέντε χώρες.

Sex-positive φεμινισμός

Ο sex-positive φεμινισμός, γνωστός και ως φεμινισμός υπέρ του σεξ, ριζοσπαστικός σεξουαλικός φεμινισμός ή σεξουαλικά φιλελεύθερος φεμινισμός, είναι ένα κίνημα που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Ενώ στη δεκαετία του 1970, είχε εμφανιστεί ένα κύμα φεμινιστικού κινήματος, που χαρακτηριζόταν από την αντίθεσή του στην πορνογραφία, στη σεξουαλική εργασία και στον σαδομαζοχισμό, το κίνημα της θετικής σεξουαλικότητας ήρθε ως απάντηση στις προσπάθειες εκείνων των φεμινιστριών να βάλουν την πορνογραφία στο επίκεντρο μιας φεμινιστικής ερμηνείας της καταπίεσης των γυναικών. Αυτή η περίοδος έντονων συζητήσεων και καυγάδων μεταξύ των δύο φεμινιστικών κινήματων στις αρχές της δεκαετίας του 1980 αναφέρεται συχνά ως «Φεμινιστικοί Σεξουαλικοί Πόλεμοι». Άλλες φεμινίστριες εντάχθηκαν στο φεμινιστικό κίνημα της θετικής σεξουαλικότητας κυρίως για να καταγγείλουν ότι θεωρούσαν ως πατριαρχικό έλεγχο της σεξουαλικότητας. Μερικές συγγραφείς που έχουν υποστηρίξει αυτό το κίνημα είναι οι Erika Lust, Ellen Willis, Susie Bright, Patrick Califia, Gayle Rubin, Carol Queen, Avedon Carol, Tristan Taormino, Diana Cage, Nina Hartley, Amia Srinivasan, Mireille Miller-Young και Betty Dodson.

Ο φεμινισμός αυτού του τύπου τονίζει και αναγνωρίζει τη σημασία του δικαιώματος των γυναικών να εξερευνούν το σώμα τους και θεωρεί ότι η σεξουαλική βία δεν πρέπει να αποτρέπει την επιβεβαίωση της γυναικείας επιθυμίας. Είναι ενάντια στους κανόνες που υπάρχουν στη σεξουαλική σφαίρα, ενθαρρύνει και σέβεται την ποικιλία και τη σεξουαλική διαφοροποίηση. Επιβεβαιώνει ότι η συζήτηση για τη σεξουαλική απόλαυση των γυναικών αποσιωπάται και περιθωριοποιείται στον σημερινό κόσμο. Η καταστολή του σεξουαλικού διαλόγου με τον υποτιθέμενο σκοπό της προστασίας των γυναικών τις κάνει μόνο να εμφανίζονται, σύμφωνα με αυτή την οπτική, ως το ασθενέστερο φύλο. Διαχρονικά, οι γυναίκες θεωρούνταν σεξουαλικά παθητικές, ενώ οι άνδρες αναγνωρίζονται ως σεξουαλικά ενεργοί ή και επιθετικοί, επομένως η συνουσία θεωρείται μια δραστηριότητα κατά την οποία οι γυναίκες «υποτάσσονται» στην επιθυμία των ανδρών. Ένας άλλος παράγοντας που συνεχίζει να ελαχιστοποιεί τη γυναικεία επιθυμία είναι η έλλειψη ομοφωνίας και έρευνας γι' αυτήν, προϊόν της κοινωνικής καταστολής που υπέμεναν οι γυναίκες επί αιώνες, η οποία οδήγησε σε προκαταλήψεις και γενικεύσεις.

Με λίγα λόγια, αν το σύστημα της σεξουαλικής ιεραρχίας τοποθετεί ως προτεραιότητες την ετεροφυλοφιλία, τον γάμο και την τεκνοποίηση, ο φεμινισμός υπέρ του σεξ προσπαθεί να καλλιεργήσει τη σεξουαλικότητα ως χώρο πολιτικής αντίστασης. Εξάλλου, το κίνημα Sex Positive ενδιαφέρεται για τη διαδικασία μιας ολοκληρωμένης και έγκυρης σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία και προωθεί μια υγιή άποψη ώστε οι νέοι να κατανοήσουν την ανοιχτή, ειλικρινή, μη επικριτική, αποδεκτή προσέγγιση της σεξουαλικότητας. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν κάνει αυτόν τον στόχο πιο προσίτο και η pop κουλτούρα έχει επίσης παίξει ρόλο στην ενσωμάτωση του κινήματος της σεξουαλικής θετικότητας στο mainstream. Διασημότητες, όπως η Lady Gaga, η Amber Rose, η Jessica Biel, η Cameron Diaz, η Taylor Swift και πολλοί άλλοι, έχουν μιλήσει δημόσια για τις εμπειρίες τους σχετικά με τη σεξουαλικότητα, τη σεξουαλική βία, την αποδοχή του σώματος και τη συνολική σεξουαλική υγεία και ευθύνη. Podcasts όπως το «You Came First With Meghan Barton Hanson», «Sex with Emily», «Sexology», μαζί με περιεχόμενο μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε πλατφόρμες όπως το TikTok και το YouTube, έχουν προσελκύσει ένα νεότερο κοινό που συμμετέχει σε ανοιχτές συζητήσεις και ενθαρρύνει τη σεξουαλική θετικότητα και τις προσωπικές σεξουαλικές εμπειρίες. ©

ΣΥΝΤΟΜΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ

ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΣΤΟ ΕΚΠΑ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΧΛΙΟΠΤΑΣ ΜΙΛΑΕΙ ΣΤΗ

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

Σ.Τ. Η Τεχνητή Νοημοσύνη είναι **buzzword** για περισσότερα από 30 χρόνια και η σχετική τεχνολογία χρονολογείται από το 1950 ή από ακόμη παλιότερα. Ποια ήταν τα βήματα που κάναμε στον 21ο αιώνα; Πώς κρίνετε τον όρο «Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση»; Έχει κάποια έννοια; Και αν ναι, ποια;

Δ.Α. Στην πραγματικότητα, ο όρος Τεχνητή Νοημοσύνη δεν έχει τεχνικό περιεχόμενο. Είναι απλώς μια επιθυμία: ανθρώπινες κατασκευές να εμφανίζουν «νοημοσύνη». Όμως, το πρόβλημα είναι ότι δεν ξέρουμε τι είναι η νοημοσύνη, όπως δεν ξέραμε μέχρι πρόσφατα — δηλαδή πριν από λίγες εκατοντάδες χρόνια — τι είναι οι λοιμώξεις, παρότι μπορούσαμε να περιγράψουμε τα συμπτώματά τους και να τις θεραπεύσουμε σε κάποιον βαθμό.

Όσον αφορά στα βήματα προς την Τεχνητή Νοημοσύνη, χοντρικά, υπήρξαν δύο προσεγγίσεις. Η πρώτη, η οποία κυριάρχησε στις δεκαετίες του 1980 και του 1990, επιχειρήσε να φτιάξει συστήματα τα οποία ενσωμάτωναν ρητούς, άκαμπτους, λογικούς κανόνες, η εφαρμογή των οποίων σε ένα σύνολο από δεδομένα, όπως για παράδειγμα τα συμπτώματα που παρουσιάζει ένας ασθενής, θα μπορούσε να παράσχει συμπεράσματα, όπως για παράδειγμα μια ιατρική διάγνωση. Η προσέγγιση αυτή απέτυχε παταγωδώς παρά τη μεγάλη προσπάθεια που καταβλήθηκε, τόσο στον ακαδημαϊκό χώρο όσο και από μεγάλες εταιρείες, όπως η IBM.

Από το 2005, περίπου, ζούμε μια άνοιξη της Τεχνητής Νοημοσύνης, η οποία οφείλεται στο ότι έχει εγκαταλειφθεί τόσο το αίτημα οι κανόνες να είναι ρητοί, όσο και το αίτημα να είναι άκαμπτοι. Αντ' αυτού, σήμερα ξεκινάμε από μια γενική, εύπλαστη υπολογιστική αρχιτεκτονική στην οποία παραθέτουμε εκατομμύρια παραδείγματα ερωταπαντήσεων με το αίτημα να αυτοδιαμορφωθεί (να «μάθει»), ώστε να συμφωνεί όσο το δυνατόν περισσότερο με τα παραδείγματα που παραθέσαμε, χωρίς να τα απομνημονεύει. Μακράν η μεγαλύτερη πηγή τέτοιου μαθησιακού υλικού είναι τα κείμενα στο Web. Με άλλα λόγια, αν δεν υπήρχε το Web ως αποθετήριο της ανθρώπινης γνώσης η τρέχουσα προσέγγιση δεν θα είχε καμία τύχη.

Δεν μου πολυαρέσει ο όρος «Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση» γιατί προδικάζει πως η επανάσταση θα είναι «χρηστική», όπως οι προηγούμενες. Πιστεύω πως αν όντως πρόκειται για πραγματική επανάσταση, κάτι καθόλου δεδομένο, θα είναι τόσο σημαντική όσο η απόκτηση της γλώσσας από το ανθρώπινο είδος. Δηλαδή θα μας επαναπροσδιορίσει πλήρως.

Σ.Τ. Τι είδους προβλήματα επιλύουν προς το παρόν οι «νοήμονες μηχανές»;

Δ.Α. Χοντρικά θα έλεγα πως λύνουν δύο ειδών προβλήματα, δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Το ένα πρόβλημα είναι να μαθαίνουν να εκτιμούν. Για παράδειγμα, φανταστείτε ότι υπαγορεύουμε στον υπολογιστή τους κανόνες ενός παιχνιδιού, π.χ. του σκακιού, και στη συνέχεια του αναθέτουμε να «καθίσει να σκεφτεί» προκειμένου να γίνει καλός στο εξής: αν του δείξουμε τη σκακιέρα στη μέση μιας παρτίδας, να μπορεί να αποφασίσει αν τα άσπρα ή τα μαύρα πόνια είναι σε καλύτερη θέση και πόσο (αν δηλαδή βάζαμε δύο ισάξιους παίκτες να συνεχίσουν το παιχνίδι, ποιος θα κέρδιζε). Προφανώς, το να είναι κανείς καλός σε αυτήν την εκτίμηση είναι ισοδύναμο με το να «ξέρει να παίζει σκάκι», μια και για να διαλέξει την επόμενη κίνηση κάθε φορά αρκεί να εκτιμήσει τις σκακιέρες που προκύπτουν από τις διαφορετικές επιτρεπόμενες κινήσεις. Ένας πρωτόλειος τέτοιος εκτιμητής είναι «τα πόνια

αξιζουν 1, τα άλογα και οι αξιωματικοί από 3, οι πύργοι 5 κ.ο.κ.» Αυτό, δηλαδή, που λέω στον επτάχρονο γιο μου τώρα που αρχίζουμε να παίζουμε σκάκι. Ο υπολογιστής που νίκησε τον Κασπάρφ εμπειρείχε έναν πολύ πιο περίπλοκο «χειροποίητο» εκτιμητή, δηλαδή έναν εκτιμητή τον οποίο προγραμμάτισαν άνθρωποι. Σήμερα, με τη νέα προσέγγιση, ο υπολογιστής μαθαίνει μόνος του τον εκτιμητή παίζοντας δισεκατομμύρια παρτίδες εναντίον του εαυτού του (στην αρχή χάλια, αλλά βελτιούμενος συν τω χρόνω). Ο τελικός εκτιμητής είναι φοβερά πολύπλοκος και δεν μπορούμε να τον περιγράψουμε με τρόπο που «να μας βγάλει νόημα». Επίσης, κάποιες λίγες φορές, για λόγους που δεν καταλαβαίνουμε, κάνει πολύ χοντροκομμένα λάθη εκτίμησης. Αυτές οι αδυναμίες του εκτιμητή απορρέουν από την έλλειψη κανονικότητας, που είναι ταυτόχρονα και η δύναμη της νέας προσέγγισης, η οποία έχει επιφέρει τεράστια πρόοδο σε δύσκολα προβλήματα, από το πώς να παίζουμε το παιχνίδι Go, μέχρι το να υπολογίζουμε πώς διπλώνουν οι πρωτεΐνες.

Το άλλο πρόβλημα είναι το εξής. Φανταστείτε ότι σας δίνονται εκατομμύρια βιβλία σε μια γλώσσα της οποίας δεν γνωρίζετε καν το αλφάβητο, π.χ. διότι αποτελείται από ιδεογράμματα. Επίσης, φανταστείτε πως βάζουμε και 1.000 βιβλία σε αυτή τη γλώσσα στην άκρη, τα οποία δεν σας τα δίνουμε. Μετά, στο καθένα από τα 1.000 βιβλία, σε κάθε πρόταση σβήνουμε μία λέξη στην τύχη. Το ερώτημα είναι: διαβάζο-

ντας τα εκατομμύρια βιβλία τα οποία σας δόθηκαν θα μπορούσατε να συμπληρώσετε τις σβησμένες λέξεις στα 1.000 βιβλία; Η απάντηση όσον αφορά τις ανθρώπινες γλώσσες φαίνεται πως είναι «ναι». Μάλιστα ο τρόπος με τον οποίο προγράμματα όπως το ChatGTP παράγουν κείμενο δεν είναι άλλος από το να μαντεύουν ξανά και ξανά την επόμενη λέξη σε ένα υποθετικό κείμενο, το ξεκίνημα του οποίου είναι απλώς η αρχική ερώτηση την οποία υποβάλατε.

Σ.Τ. Σε τι κάνει, ή θα κάνει, η ΑΙ τη ζωή μας καλύτερη; Σε διάφορες καθημερινές λειτουργίες –μάρκετινγκ, πωλήσεις, εξυπηρέτηση πελατών– πολλοί άνθρωποι παραπονιούνται ότι δεν έχουν ανθρώπινο συνομιλητή κι ότι τα chatbots τους φέρνουν σε απόγνωση. Μερικοί βρίσκουν τα έξυπνα σίπια ανώφελα, τους voice και virtual assistants ηλίθιους... Θέλω να πω ότι, συχνά, η ΑΙ που φτάνει στον απλό πολίτη δεν τον διευκολύνει και τόσο, αν και πράγματι ο θερμοστάτης είναι χρήσιμος.

Δ.Α. Συμφωνώ και για τα chatbots και για τα έξυπνα σίπια. Όμως, τα αυτοοδηγούμενα αυτοκίνητα, η σχεδίαση νέων φαρμάκων και γενικότερα νέων υλικών, καθώς και η προσωποποιημένη εκπαίδευση πιστεύω πως είναι «σιγουράκια», και τα θεωρώ πολύ σημαντικά. Γενικότερα, πιστεύω ότι πολλές από τις εφαρμογές της Τεχνητής Νοημοσύνης δεν θα είναι άμεσα ορατές ως τέτοιες και ότι η διάκριση ανάμεσα σε τεχνητή και φυσική νοημοσύνη θα αμβλυνθεί. Για παράδειγμα, αν ένα επιτραπέζιο παιχνίδι είναι φοβερά διασκεδαστικό, αλλά έχει σχεδιαστεί από Τεχνητή Νοημοσύνη, έχει κάποια σημασία;

Σ.Τ. Ο φόβος ότι τα ρομπότ θα μας αντικαταστήσουν στον χώρο της εργασίας είναι παλιός όσο και η επιστημονική φαντασία. Τώρα, σιγά σιγά στην αρχή, και ύστερα απότομα, φαίνεται ότι θα υλοποιηθεί. Ποια είναι τα υπέρ και τα κατά της ΑΙ με τα δεδομένα που έχουμε σήμερα; Είμαι σίγουρος ότι δεν συμφωνούν όλοι οι επιστήμονες της πληροφορικής ως προς τα υπέρ και τα κατά.

Δ.Α. Δεν συμφωνούμε μεταξύ μας γιατί δεν έχουμε ιδέα. Από τη μία, υπάρχει η σκέψη πως ίσως οι υπολογιστές καταλήξουν να είναι καλύτεροι από εμάς στα πάντα. Αυτό μπορεί να το δει κανείς ως τρομακτικό, αλλά και ως λυτρωτικό — είναι θέμα επιλογής. Από την άλλη, ίσως θέλουμε να πιστεύουμε πως πάντοτε θα είμαστε «χρήσιμοι», με τον ίδιο τρόπο που ένας αγρότης με τρακτέρ είναι καλύτερος από έναν αγρότη χωρίς τρακτέρ, αλλά πως ένα τρακτέρ μόνο του είναι άχρηστο. Δεν ξέρω. Πιστεύω, πάντως, ότι θα αλλάξουν πολλά και βασικά πράγματα, όπως η έννοια της ιδιοκτησίας και της ατομικής ευθύνης, εφόσον όλο και περισσότερα αγαθά θα είναι άυλα και θα παράγονται χωρίς ανθρώπινη συμμετοχή.

Σ.Τ. Η έρευνα στην ΑΙ υπόσχεται θεαματικές λύσεις στην υγεία, στην παιδεία, στη διοίκηση, στη γεωπολιτική. Όμως, οι μάζες φαίνονται στο έλεος μιας ελίτ από nerds που κάτι σκαρώνει, και που ίσως αυτό που σκαρώνει πλήξει εντέλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Δ.Α. Όταν ήμουν περίπου δέκα χρονών θυμάμαι να τσακώνομαι έντονα με τη νονά μου, η οποία ισχυριζόταν πως ένα χειροποίητο πουλόβερ ήταν αυτόματα, ipso facto, καλύτερο από ένα της μηχανής, ενώ εγώ δεν συμμεριζόμουν καθόλου αυτήν την άποψη. Οπότε, μάλλον ρωτάτε τον λάθος άνθρωπο. Επίσης, όταν κάθε μέρα πεθαίνουν χιλιάδες άνθρωποι στον κόσμο από έλλειψη φαγητού και καθαρού νερού, μου φαίνεται υποκριτικό οι πολίτες του πρώτου κόσμου να λένε πως τους ενδιαφέρει η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και όχι απλά η νομοταξότητα της ύπαρξής τους.

Σ.Τ. Μπορούμε να κατασκευάσουμε μηχανές με κριτική σκέψη; Μπορεί η εξέλιξή τους να φτάσει στη δημιουργία αισθημάτων;

Δ.Α. Όταν οι μηχανές ξέρουν να αποφασίζουν καλύτερα από τους ανθρώπους αν «τα μαύρα πόνια έχουν πλεονέκτημα», ή αν μια σκιά σε μια ακτινογραφία ίσως είναι ανησυχητική, αυτό δεν είναι κριτική σκέψη; Σίγουρα, τα πεδία εντός των οποίων οι μηχανές ασκούν κριτική σκέψη είναι στενά για την ώρα, αλλά αυτό μπορεί να αλλάξει στο μέλλον. Πιστεύω πως η εφαρμογή της Τεχνητής Νοημοσύνης στη νομική επιστήμη θα είναι πολύ ενδεικτική. Όσο για τα συναισθήματα, η απάντηση στην ερώτησή σας νομίζω πως εξαρτάται από το αν θεωρεί κανείς τα συναισθήματα ανώτερη ή κατώτερη σκέψη. Πιστεύω πως ζούμε για τα συναισθήματα καθώς συνιστούν το πιο απτό, το πιο άμεσο μυστήριο, ριζωμένα στο απώτερο παρελθόν της βιολογικής εξέλιξης. Αν είναι όντως έτσι, και δεν αποτελούν κάποια αναφαινόμενη ιδιότητα της νόησης, δεν βλέπω γιατί οι υπολογιστές θα «φτάσουν» να έχουν συναισθήματα.

Σ.Τ. Έτσι κι αλλιώς, η ανθρώπινη «εξυπνάδα» δεν είναι κοινή: οι άνθρωποι μπορούν να είναι αυτόχρημα ηλίθιοι. Η έννοια του intelligent agent είναι αρκετά σχετική: πράγματι, οι άνθρωποι ως «ευφυείς παράγοντες» μεγιστοποιούν την προσδοκώμενη αξία του μέτρου απόδοσης, βάσει της παλαιότερης εμπειρίας και γνώσης τους; Πολύ αμφιβάλλω... Αλλά αυτό είναι μακρά φιλοσοφική συζήτηση. Θέλω να επιμείνω λίγο στο ερώτημα: έχει μια μηχανή αυθεντικότητα –μακάρι να ήξερα να την ορίσω!– και δημιουργικότητα; Μπορεί «να μας εκπλήξει»; Αν μπορεί να συμπεριφερθεί με αστρονομικά διαφορετικούς τρόπους, μάλλον μπορεί.

Δ.Α. Αυτό έχει ήδη συμβεί από την άνοιξη του 2016,

Ο τρόπος με τον οποίο προγράμματα

όπως το ChatGTP παράγουν κείμενο

δεν είναι άλλος από το να μαντεύουν ξανά

και ξανά την επόμενη λέξη σε ένα υποθετικό

κείμενο, το ξεκίνημα του οποίου είναι απλώς

η αρχική ερώτηση την οποία υποβάλατε

Η ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

αν όχι νωρίτερα, και συμβαίνει συνέχεια από τότε. Συγκεκριμένα, τον Μάρτιο του 2016, το πρόγραμμα AlphaGo κατατρόπωσε τον Lee Sedol, παγκόσμιο πρωταθλητή του Go, ενός παιχνιδιού στρατηγικής, για το οποίο μόλις δύο χρόνια νωρίτερα τα καλύτερα προγράμματα, βασισμένα σε πιο παραδοσιακές τεχνικές, έπαιζαν σε επίπεδο προχωρημένου αρχαρίου. Εξίσου σημαντικό με την ίδια τη νίκη όμως είναι το ότι κατά τη διάρκεια του δεύτερου παιχνιδιού το AlphaGo έκανε μία κίνηση την οποία δεν μπορούσε να ερμηνεύσει κανείς και για την οποία ο Sedol ξόδεψε 16 ολόκληρα λεπτά για να απαντήσει. Πολλοί από τους σχολιαστές του παιχνιδιού θεώρησαν ότι το AlphaGo έκανε κάποιο σημαντικό λάθος. Αρκετές κινήσεις αργότερα, όμως, έγινε σαφές ότι αυτή του η κίνηση ήταν εξαιρετικά δημιουργική και έκρινε το παιχνίδι, κατ' αναλογία ίσως με κάποιες κινήσεις του Μπόμπι Φίσερ στο σκάκι δεκαετίες νωρίτερα, κινήσεις τις οποίες κανένας δεν θα είχε πρόβλημα να χαρακτηρίσει ως εξαιρετικά δημιουργικές.

Δύο μήνες αργότερα, η Google δημοσίευσε τα αποτελέσματα της χρήσης Τεχνητής Νοημοσύνης για να ελέγξει τα κλιματιστικά συστήματα σε κάποια από τα data center της. Το κόστος της ψύξης στα data centers αποτελεί πολύ μεγάλο ποσοστό του συνολικού κόστους και η ελαχιστοποίησή του ήταν ένα πρόβλημα στο οποίο είχαν ήδη επενδυθεί πολλοί πόροι και χρόνος μηχανικών και επιστημόνων από διάφορες επιστήμες. Παρόλα αυτά το πρόγραμμα Τεχνητής Νοημοσύνης, αφού του μελέτησε τα ιστορικά δεδομένα για προηγούμενα χρόνια από διάφορα data centers και χιλιάδες αισθητήρες, κατάφερε να δημιουργήσει ένα μηχανισμό ελέγχου των κλιματιστικών, ο οποίος κάνοντας συχνά πολύ απροσδόκπτες ενέργειες μείωσε την κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος κατά 40%, μια ασύλληπτη βελτίωση, η αξία της οποίας αποτιμάται σε εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια τον χρόνο.

Σ.Τ. Πολλοί ειδήμονες ανησυχούν: ο Yoshua Bengio, ο Steve Wozniak, ακόμα και ο Elon Musk. Αλλά ο Sundar Pichai και ο Satya Nadella, από την Google και τη Microsoft αντίστοιχως, συνεχίζουν γεμάτοι αισιοδοξία. Τον περασμένο Απρίλιο, ο Geoffrey Hinton έφυγε από την Google γιατί πιστεύει ότι η AI θα μας οδηγήσει σε μια έρημη χώρα. Ποια ήταν εκείνη η εξέλιξη που τον έπεισε για την επικινδυνότητα της AI;

Δ.Α. Ήμουν στο Πανεπιστήμιο του Τορόντο τη δεκαετία του '90 όταν ο Geoff αντιμετώπιζόταν από όλους ως ένας πανέξυπνος και καλός άνθρωπος που είχε όμως παγιδευτεί σε ένα δοκιμαστικό αγώνα ο οποίος δεν θα οδηγούσε πουθενά, ήτοι την τρέχουσα εξαιρετικά πετυχημένη προσέγγιση για Τεχνητή Νοημοσύνη. Συμπεράσαμε επίσης το 2019 στην Google, όπου ήταν ο πνευματικός γένης εκατοντάδων ανθρώπων και είχε πρόσβαση στην απόλυτη αιχμή της έρευνας. Κατά τη γνώμη μου οι εταιρείες έχουν κάθε λόγο να υποτιμούν τους κινδύνους και να υπερτιμούν τα οφέλη κάθε νέας τεχνολογίας, μια και τα πρώτα είναι συλλογικά, ενώ τα δεύτερα είναι ιδιωτικά. Χωρίς να ξέρω κάτι συγκεκριμένο, πιστεύω ότι ο Geoff, ως ένας πολύ ακέραιος άνθρωπος, έφυγε από την Google για να μπορεί να εκφράσει τη γνώμη του ελεύθερα γι' αυτό το αντιστάθμισμα.

Σ.Τ. Στον σημερινό κόσμο φοβόμαστε τη Συντέλεια περισσότερο από ό,τι οι προηγούμενοι κάτοικοι της Γης; Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η πιθανότερη απειλή; Κάποτε φοβόμασταν τους εξωγήινους, ύστερα την πυρηνική καταστροφή... Τώρα φοβόμαστε την κλιματική απορρύθμιση και την AI.

Δ.Α. Δυστυχώς, υπάρχουν πάρα πολλά παραδείγματα πολιτισμών που κατέρρευσαν τρέχοντας με σταθερή ταχύτητα προς έναν γκρεμό που ήταν ορατός από μακριά. Σήμερα, για παράδειγμα, οι κυβερνήσεις πολλών χωρών του Πρώτου Κόσμου λένε «τι νόημα έχει να περιορίσουμε εμείς δραματικά τους ρύπους, όταν η Ινδία και η Κίνα θα συνεχίσουν να ρυπαίνουν μαζικά καίγοντας εξαιρετικά ρυπογόνα καύσιμα;» Ταυτόχρονα, όμως, δεν βλέπω οι κυβερνήσεις του Πρώτου Κόσμου να είναι διατεθειμένες να χαρίσουν στην Ινδία και στην Κίνα δωρεάν πυρηνικά καύσιμα (εδώ δεν τα υιοθετούν οι ιδίες!) για τις λίγες δεκαετίες που χρειαζόμαστε μέχρι η πλιακή ενέργεια να καλύψει το μεγαλύτερο μέρος των ανθρώπινων αναγκών. Τι να πω; Ο ρυθμός με τον οποίο τα προβλήματα γίνονται παγκόσμια είναι πολύ ταχύτερο από τον ρυθμό με τον οποίο συγκεράζονται οι κουλτούρες και οι κοινωνίες. Μακάρι οι μηχανές, ως μια υπερβατική κοινότητα, να προλάβουν να απορροφήσουν τα καλά μας και να πάνε παρακάτω.

Σ.Τ. Υπάρχουν πολλά πράγματα που δεν μπορεί να κάνει μόνο του ένα ανθρώπινο ον, αλλά που μπορούν να τα κάνουν πολλοί άνθρωποι μαζί. Τι συμβαίνει όταν μεταφέρουμε αυτή την πρόταση στον χώρο της AI;

Δ.Α. Δεν βλέπω κάποια ευθεία αναλογία, αλλά νομίζω πως αξίζει να εισηγηθώ μερικά. Ένα σημαντικό μέρος του μαθησιακού υλικού για τα σύγχρονα συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης είναι η Wikipedia, μια παγκόσμια, πανανθρώπινη εγκυκλοπαίδεια με περισσότερα από 60 εκατομμύρια λήμματα, που γράφτηκε συλλογικά σε βάθος δύο δεκαετιών από εκατομμύρια ανθρώπους. Νομίζω πως μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα πως κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να απορροφήσει μόνος του όλο της το περιεχόμενο, ακόμα και αν το κάνει στόχο της ζωής του. Κατά συνέπεια, όπως η γλώσσα δημιούργησε τη δυνατότητα ανταλλαγής εμπειριών ανάμεσα στα άτομα και τα βιβλία, τη δυνατότητα μεταφοράς της γνώσης στον χώρο και στον χρόνο, ίσως τώρα έχουμε μια νέα τεράστια ενοποίηση των ανθρώπινων εμπειριών και γνώσεων σε ένα υπερβατικό «παιδί της ανθρωπότητας», το οποίο ίσως μια μέρα μας ξεπεράσει. Προσωπικά, αντιμετωπίζω ένα τέτοιο ενδεχόμενο ως λυτρωτικό για την ανθρωπότητα και ελπίζω να γίνει πριν καταστρέψουμε τελείως τον πλανήτη. ☺

Όπως η γλώσσα
δημιούργησε
τη δυνατότητα

ανταλλαγής εμπειριών

ανάμεσα στα άτομα

και τα βιβλία, τη

δυνατότητα μεταφοράς

της γνώσης στον χώρο

και στον χρόνο, ίσως

τώρα έχουμε μια νέα

τεράστια ενοποίηση

των ανθρώπινων εμπει-

ριών και γνώσεων

σε ένα υπερβατικό

«παιδί της ανθρωπότη-

τας», το οποίο ίσως μια

μέρα μας ξεπεράσει.

Προσωπικά,

αντιμετωπίζω ένα

τέτοιο ενδεχόμενο ως

λυτρωτικό για την

ανθρωπότητα και

ελπίζω να γίνει πριν

καταστρέψουμε τελείως

τον πλανήτη.

DIMAND

Διαμορφώνει το μέλλον που ονειρευόμαστε

ΣΤΟΧΟΣ ΝΑ ΖΗΣΟΥΜΕ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ
ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑΜΕ ΜΑΖΙ,
ΜΕ ΣΕΒΑΣΜΟ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩ

Είναι ωραίο να σχεδιάζουμε το μέλλον. Είναι όμως ακόμη πιο ωραίο να το κάνουμε οικοδομώντας πόλεις στις οποίες θέλουμε να ζούμε. Πόλεις που αποτελούν πρότυπα ενός σύγχρονου urban μοντέλου που εξυπηρετεί τις ανάγκες όλων μας με στόχο την ευζωία. Πόλεις που μας επιτρέπουν να ονειρευόμαστε και να κάνουμε τα όνειρά μας πράξη. Τότε μόνο μπορούμε να μιλήσουμε για ουσιαστική βιώσιμη ανάπτυξη, γιατί ο άνθρωπος εξελίσσεται παρά με το περιβάλλον του. Και αυτό είναι κάτι που η DIMAND έχει κατανοήσει καλά και το κάνει πράξη μέσα από τη δράση της.

Η DIMAND, μια εταιρεία πρωτοπόρος στην εγχώρια αγορά, με μακρά παράδοση στην ανάπτυξη πράσινων κτιρίων από το 2005, έχει ως απώτερο στόχο τη δημιουργία πόλεων που εγγυώνται τόσο καλύτερες συνθήκες διαβίωσης όσο και εργασίας. Με εξειδίκευση στις αστικές αναπλάσεις μεγάλου μεγέθους και τα σύνθετα έργα μικτών χρήσεων δημιουργεί μία νέα αγορά στο Real Estate, αποτελώντας πλέον πρότυπο διεθνώς. Συγκεκριμένα, πρωταρχικό μέλημα της DIMAND είναι η ανάπτυξη σύγχρονων, βιοκλιματικών συγκροτημάτων και η ανακατασκευή ιστορικών κτιρίων που αναγεννούν τις γειτονιές και τις πόλεις μας και μαζί με αυτές το σύνολο των πολιτών. Παραδείγματα της ουσιαστικής δράσης της στην Αθήνα και τον Πειραιά, τα σημαντικότερα αστικά κέντρα στην Αττική, είναι η ανάπλαση περίξ της πλατείας Ομοιοίας, η επανάχρηση των πρώην εγκαταστάσεων της καπνοβιομηχανίας Παπαστράτος στον Άγιο Διονύσιο, η ανακατασκευή του Πύργου Πειραιά, καθώς και η δημιουργία των νέων δικαστηρίων του Πειραιά. Εστιάζοντας το ενδιαφέρον της και στη συμπρωτεύουσα, η DIMAND δημιουργεί το πρώτο μεγάλης κλίμακας

βιοκλιματικό επιχειρηματικό πάρκο της Βορείου Ελλάδος, HUB26, στην Θεσσαλονίκη, αξιοποιώντας τις πρώην εγκαταστάσεις της ζυθοποιίας ΦΙΕ.

Ομολογουμένως, αυτά τα εμβληματικά έργα αποτελούν ένα σημαντικό μέσο για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, την προαγωγή της οικονομικής ανάπτυξης και τη διατήρηση του πολιτιστικού και περιβαλλοντικού πλούτου των περιοχών. Πράγματι, η άλλοτε υποβαθμισμένη Ομόνοια έχει αποκτήσει και πάλι «ζωή». Το εγκαταλειμμένο κτίριο γραφείων του Σαρογλείου Μεγάρου μετατράπηκε σε ένα μοντέρνο ολοκληρωμένο ξενοδοχείο, το πρώτο ξενοδοχείο της αλυσίδας Moxy Hotels του ομίλου Marriott στην Αθήνα, ενώ η ανακατασκευή του εμβληματικού ακινήτου MINION δημιουργεί έναν εκπληκτικό αρχιτεκτονικό περίπατο στον χρόνο, συνδυάζοντας με εντυπωσιακό τρόπο το παρελθόν και το παρόν. Στην άλλη πλευρά της πόλης, ο «πράσινος» ουρανοξύστης του Πειραιά στέκεται φωταγωγημένος σαν στολίδι, υπενθυμίζοντάς μας πώς πάντα πρέπει να αναζητούμε το «φως», δηλαδή την ανάπτυξη.

Την ίδια στιγμή, με το βλέμμα στραμμένο στο περιβάλλον, η DIMAND δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής μέσω λήψης μέτρων για τη μείωση τόσο του εγγενούς όσο και του λειτουργικού αποτυπώματος. Σκοπός των οργανωμένων ενεργειών της είναι η προώθηση των βιώσιμων χαρακτηριστικών των κτιρίων, τόσο κατά την κατασκευή όσο και κατά τη λειτουργία τους. Συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, η εταιρία εφαρμόζει ενεργειακά μοντέλα με σκοπό τον βέλτιστο σχεδιασμό του κτιρίου που είναι απαραίτητος για τη διατήρηση των επιθυμητών συνθηκών εσωτερικά, καταναλώνοντας ελάχιστη ενέργεια. Παράλληλα, αξιοποιεί με στρατηγικό τρόπο

Μινιόν

© ΝΙΚΟΣ ΔΑΝΙΗΛΙΔΗΣ

φυσικά στοιχεία, όπως το φως μέσω του ειδικού σχεδιασμού προσόψεων των κτιρίων και της επιλογής υλικών, και προχωρά σε βιοκλιματικό σχεδιασμό του περιβάλλοντος χώρου με ειδικά μελετημένη φύτευση, σκίαση και επιλογή ανακλαστικών υλικών, που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του φαινομένου της αστικής θερμικής νησίδας και των επιπτώσεων των κυμάτων καύσωνα. Αξίζει δε να τονιστεί ότι το 44% των πιστοποιημένων κτιρίων στην Ελλάδα ανήκουν στη DIMAND - μία ακόμη απόδειξη της προσηλωμένης και επιτυχημένης δράσης της. Ενδεικτικά και όχι περιοριστικά, ο Πύργος του Πειραιά, ο πρώτος ψηφιακός και βιοκλιματικός ουρανοξύστης της χώρας, στοχεύει σε πιστοποίηση LEED Platinum, καθώς στοχεύει και σε άλλη μια παγκοσμίως αναγνωρισμένη πιστοποίηση που αφορά την υγεία και την ευεξία των χρηστών του κτιρίου, την πιστοποίηση WELL. Από την άλλη, στο Moxy Athens η εταιρία ακολούθησε μια ολιστική προσέγγιση για τον επανασχεδιασμό του κτιρίου, ώστε να ικανοποιηθούν οι αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού, για τη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος. Σημειώνεται ότι το Moxy Athens είναι το πρώτο ξενοδοχείο στην Ελλάδα, που πιστοποιήθηκε κατά το διεθνές πρότυπο LEED σε επίπεδο GOLD.

Ο στόχος είναι ένας: να ζήσουμε στις πόλεις που δημιουργήσαμε μαζί, με σεβασμό στο περιβάλλον και επίκεντρο τον άνθρωπο. Το μέλλον μας ανήκει και είμαστε εδώ να το δημιουργήσουμε με τα πιο «πράσινα» θεμέλια του παρόντος.

DIMAND
REAL ESTATE DEVELOPMENT

myΔΕΗ, το app της ενέργειας

Η ΔΕΗ «μιλάει» ηλεκτρονικά με τους πελάτες της
και τους δίνει λύσεις, απαντήσεις και προνόμια

Στη νέα ψηφιακή εποχή που διανύουμε, όλες και όλοι θέλουμε να μπορούμε να εξυπηρετούμε τις ανάγκες μας με ευκολία, με το πάτημα ενός κουμπιού, που λένε, αν είναι δυνατόν. Πρωτοπόρος στη νέα αυτή εποχή είναι η ΔΕΗ, η μεγαλύτερη εταιρεία παροχής ενέργειας της χώρας, που βρίσκεται πάντα στην πρώτη γραμμή της τεχνολογικής καινοτομίας αλλά και παροχής νέων και πρωτοποριακών υπηρεσιών στους πελάτες της. Στο πλαίσιο αυτό δημιούργησε την υπηρεσία myΔΕΗ, η οποία πραγματικά μας λύνει τα χέρια, παρέχοντάς μας, εκτός από άμεση και δωρεάν επικοινωνία με την εταιρεία, και μια τεράστια γκάμα θεμάτων και υπηρεσιών που αφορά ή σχετίζεται με τις συνδέσεις τους.

Το myΔΕΗ είναι ο νέος ψηφιακός κόσμος της ΔΕΗ που δίνει τη δυνατότητα στους πελάτες της να έχουν πρόσβαση στους λογαριασμούς τους οπουδήποτε και οποτεδήποτε, να διαχειρίζονται τις παροχές τους και τα προσωπικά τους στοιχεία και να ενεργοποιούν νέες υπηρεσίες και προϊόντα. Παράλληλα τους προσφέρει εργαλεία και συμβουλές εξοικονόμησης ενέργειας καθώς και προγράμματα επιβράβευσης. Παράλληλα, το myΔΕΗ ανανεώνεται συνεχώς με νέες εφαρμογές, δυνατότητες και προσφορές, φέρνοντας ό,τι καινούργιο υπάρχει στον κόσμο της ΔΕΗ στις οθόνες των καταναλωτών.

Άμεση και εύκολη σύνδεση με την υπηρεσία

Οι πελάτες της ΔΕΗ, κατεβάζοντας την εφαρμογή myΔΕΗ στο κινητό τους ή μπαίνοντας στο www.mydei.gr, αφού εγγραφούν, αποκτούν άμεσα και εύκολα πρόσβαση στον νέο ψηφιακό κόσμο της ΔΕΗ.

Εύκολη και γρήγορη διαχείριση λογαριασμών

Η ΔΕΗ αυξάνει συνεχώς το δίκτυο των νέων καταστημάτων της, αλλά δεν έχουμε πάντα τον χρόνο να τα επισκεφθούμε, για παράδειγμα για να εξοφλήσουμε τον λογαριασμό μας ή για να παρακολουθήσουμε τους διακανονισμούς μας. Όλα αυτά μπορούμε εύκολα να τα κάνουμε μέσα από το myΔΕΗ, από όπου μπορούμε να βλέπουμε και να διαχειριζόμαστε τους λογαριασμούς μας. Παράλληλα, η εφαρμογή myΔΕΗ έρχεται να αντικαταστήσει και ταυτόχρονα να βελτιώσει την υπηρεσία e-bill, οι χρήστες της οποίας μπορούν να μουν στο myΔΕΗ με τους υπάρχοντες κωδικούς τους. Επιπλέον, οι πελάτες ΔΕΗ μπορούν να βλέπουν το ιστορικό τους και να βρίσκουν τρόπους διευκόλυνσης πληρωμών.

Προϊόντα και υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του myΔΕΗ είναι η δυνα-

τότητα ενεργοποίησης μιας σειράς προϊόντων αλλά και πρόσθετων υπηρεσιών καθαρής ενέργειας και ασφάλειας. Για παράδειγμα, στο myΔΕΗ μπορεί να ενεργοποιηθεί ηλεκτρονικά το ΔΕΗ myHome 4All, το νέο οικιακό κυμαινόμενο πρόγραμμα της ΔΕΗ, που περιέχει δωρεάν την υπηρεσία Green Pass. Πρόκειται για την υπηρεσία που εγγυάται πως όση ποσότητα ενέργειας καταναλώνουμε στο σπίτι μας, τόση παράγεται και δεσμεύεται για εμάς από Ανανεώσιμες Πηγές, με αποτέλεσμα να μειώνουμε το ενεργειακό μας αποτύπωμα, ενώ ανταμειβόμαστε όταν εξοικονομούμε ενέργεια.

Επείγουσα τεχνική βοήθεια κάθε μέρα του χρόνου

Για περισσότερη ασφάλεια, οι εγγεγραμμένοι στο myΔΕΗ μπορούν να ενεργοποιήσουν το FixIt, την καινοτόμο υπηρεσία Επείγουσας Τεχνικής Βοήθειας, με την οποία μπορούν να καλούν τεχνικό 24 ώρες το 24ωρο, 7 ημέρες την εβδομάδα και 365 ημέρες τον χρόνο για άμεση αποκατάσταση απροσδόκητων βλαβών ή ζημιών στο σπίτι. Αντίστοιχα, για όσους έχουν στο σπίτι φυσικό αέριο, η υπηρεσία FixIt Dual προσφέρει άμεση πρόσβαση σε ηλεκτρολόγο, υδραυλικό, κλειδαρά ή τεχνικό ατομικού καυστήρα Φυσικού Αερίου.

Πληρώνουμε την πραγματική μας κατανάλωση

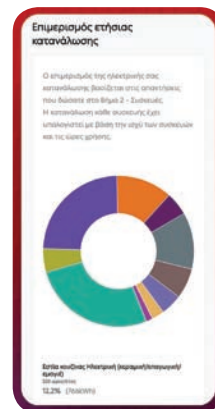
Με το e-Selfmetering οι καταναλωτές μπορούν να καταχωρούν μόνοι τους online στο myΔΕΗ την πραγματική τους κατανάλωση, ώστε να πληρώνουν μόνο ό,τι έχουν καταναλώσει. Έτσι, αποφεύγονται εκπλήξεις στους λογαριασμούς και υπάρχει πάντα ακριβής εικόνα της κατανάλωσης.

Εξοικονόμηση ενέργειας με τον my Energy Coach

Από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του νέου myΔΕΗ είναι ότι ο my Energy Coach, ο εξειδικευμένος σύμβουλος με λύσεις εξοικονόμησης ενέργειας και κόστους, είναι διαθέσιμος πάντα και από παντού. Με το ΔΕΗ my Energy Coach, οι καταναλωτές μπορούν να παρακολουθούν την κατανάλωσή τους, να βλέπουν την ενεργειακή ανάλυση των συσκευών τους, να ανακαλύπτουν αποτελεσματικές συμβουλές για εξοικονόμηση ενέργειας, να λαμβάνουν προσωποποιημένες προτάσεις εξοικονόμησης και να επικοινωνούν απευθείας με έναν σύμβουλο ενέργειας στο κέντρο εξυπηρέτησης της ΔΕΗ.

Επιβράβευση της εμπιστοσύνης του πελάτη

Στην ενότητα my Rewards στο myΔΕΗ, οι πελάτες της ΔΕΗ μπορούν να επωφεληθούν από τα νέα προγράμματα επιβράβευσης καθώς και από προσφορές από κορυφαία brands της αγοράς. Η ενότητα myRewards θα ανανεώνεται συχνά, με νέες προσφορές και προνόμια.

ΚΑΝΟΥΜΕ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΠΕΛΑΤΩΝ ΜΑΣ ΚΑΛΥΤΕΡΗ

«Βασικός πυλώνας της στρατηγικής μας είναι η πελατοκεντρική φιλοσοφία. Κάθε καινούργιο προϊόν που λανσάρουμε, κάθε νέα υπηρεσία, θέλουμε να κάνει τη ζωή των πελατών μας καλύτερη. Το myΔΕΗ είναι μία νέα εμπειρία που κάνει τη συνολική διαχείριση της σχέσης με τη ΔΕΗ, του κάθε πελάτη ξεχωριστά, εύκολη και άμεση, ενώ προσφέρει πολλά προνόμια στους χρήστες», τονίζει ο αναπληρωτής διευθύνων σύμβουλος εμπορικών δραστηριοτήτων της ΔΕΗ, κ. Γιώργος Καρακούσης. Προτρέπει, δε, όλους τους πελάτες της ΔΕΗ να κατεβάσουν την εφαρμογή, να γνωρίσουν τη νέα ψηφιακή εμπειρία εξυπηρέτησης και να επωφεληθούν από τα προγράμματα επιβράβευσης και εξοικονόμησης.

Τεχνητή Νοημοσύνη

και ChatGPT στην εκπαίδευση

ΠΩΣ ΟΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΙ
ΡΑΓΔΑΙΑ: Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ ΕΧΕΙ ΗΔΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΕΙ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΑ
ΣΕ ΠΟΛΛΑΠΛΑ ΠΕΔΙΑ, ΟΠΩΣ Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΦΑΛΔΑΜΗ

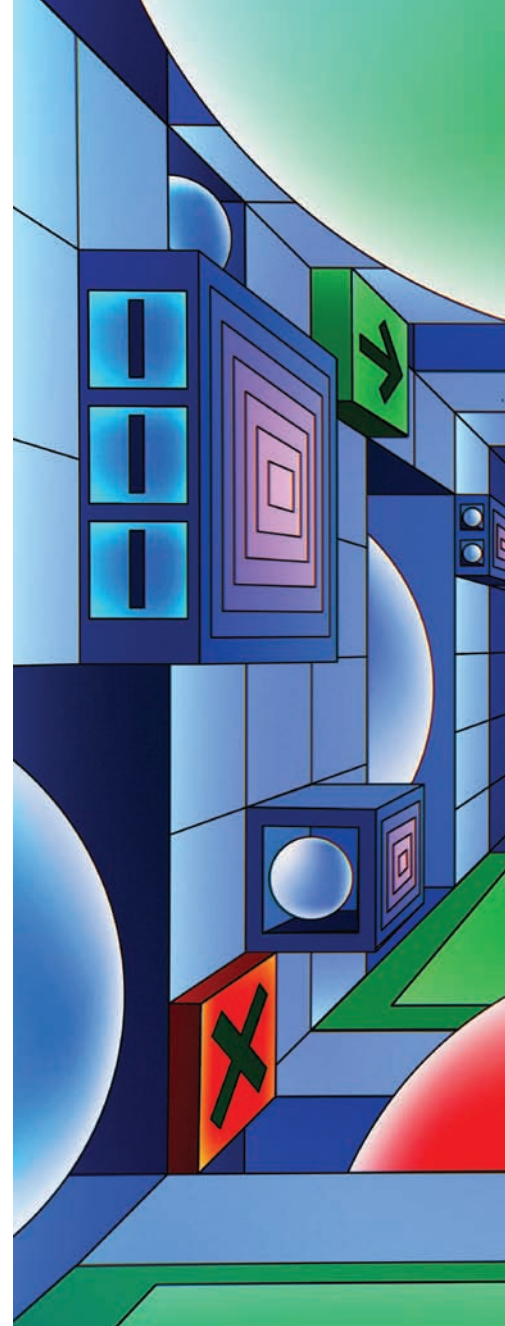
Με το πρόσφατο παράδειγμα της προτροπής του γνωστού επιχειρηματία, εφευρέτη και μηχανικού Έλον Μασκ για παύση στην ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών Τεχνητής Νοημοσύνης ισχυρότερων του συστήματος ChatGPT -4, στο προσκήνιο έρχονται τα εξής ερωτήματα: Τι είναι τελικά αυτές οι νέες τεχνολογίες, πώς μπορούμε να επωφεληθούμε από αυτές, αλλά και ποιοι είναι οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν όσον αφορά τη χρήση τους; Η πρώτη μας αντίδραση είναι ένας εύλογος και μακροχρόνιος καλλιεργημένος φόβος για το άγνωστο· στο μυαλό μας έρχονται εικόνες μιας «επανάστασης ανθρωποειδών», όπως έχουν προκύψει ανά τα χρόνια από τη δημοφιλή κουλτούρα των ταινιών και λογοτεχνικών έργων επιστημονικής φαντασίας, όπου οι μηχανές αναπτύσσουν αυτό που ονομάζουμε super-intelligence, δηλαδή υπερ-ευφυΐα, μια ικανότητα σκέψης που καταλήγει να υπερβαίνει την ανθρώπινη. Αλλά τι είναι τελικά η Τεχνητή Νοημοσύνη, πού μπορεί να μας φανεί χρήσιμη, τι θα έπρεπε να προσέχουμε και γιατί τη φοβόμαστε; Με απλά λόγια, τα εργαλεία Τεχνητής Νοημοσύνης είναι προγράμματα που συσσωρεύουν έναν τεράστιο αριθμό πληροφοριών τις οποίες μπορούν να χρησιμοποιούν για να απαντούν σε ερωτήσεις, καθώς και για να εκτελούν διάφορες «έξυπνες» λειτουργίες, όπως το να αυτοματοποιούν επαναλαμβανόμενες εργασίες, να ερμηνεύουν εικόνες ή διαλόγους, να «βγάζουν» διαγνώσεις στην ιατρική ή να υποστηρίζουν βασικές επιστημονικές έρευνες (Goodfellow et al, 2016). Οι τεχνολογίες Τεχνητής Νοημοσύνης αναπτύσσονται ραγδαία και είναι όλο και πιο ακριβείς και ενημερωμένες, με αποτέλεσμα η χρήση τους να έχει ήδη λειτουργήσει επικουρικά σε πολλαπλά πεδία, όπως η ιατρική και η εκπαίδευση.

Η πρωτοπόρα αυτή τεχνολογία (παρότι ακόμη πειραματιζόμαστε μαζί της κινούμενοι σε αχατογράφητα νερά) είναι φανερό ότι μπορεί να αποτελέσει σταθμό κλειδί στο κίνημα του εκπαιδευτικού προοδευτισμού. Σύμφωνα με άρθρο των Kyoungwon Seo, Joice Tang, Ido Roll, Sidney Fels και Dongwook Yoon σχετικά με την επίδραση της Τεχνητής Νοημοσύνης στην αλληλεπίδραση εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου, οι νέες αυτές τεχνολογίες έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν δραστηριότητα υποστήριξη στην εκπαιδευτική διαδικασία, με πιο αξιοσημείωτη συνεισφορά εκείνη της ενσωμάτωσης συστημάτων προσωποποιημένης μάθησης. Για παράδειγμα, ένα εργαλείο Τεχνητής Νοημοσύνης μπορεί να τροφοδοτηθεί με πληροφορίες για τις ποικίλες μαθησιακές ανάγκες διαφορετικών μαθητών, για τους τρόπους εκμάθησης που ταιριάζουν καλύτερα με αυτές τις ανάγκες, καθώς και να παράξει ένα προσωποποιημένο πρόγραμμα ειδικά φτιαγμένο για να υποστηρίξει και να κατευθύνει τον εκάστοτε μαθητή.

Επιπλέον, τα εργαλεία Τεχνητής Νοημοσύνης μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά στην εκπαιδευτική διαδικασία, όχι όμως να αντικαταστήσουν ολοσχερώς τον ρόλο του εκπαιδευτή. Να σημειώσουμε ότι, στη μετά-Covid εποχή, οι διαδικτυακές τάξεις δεν τείνουν να αντικαταστήσουν τις φυσικές, κι αυτό γιατί ο ανθρώπινος παράγοντας διατηρεί πρωτεύουσα θέση στη μαθησιακή, κοινωνική και συμπεριφορική ανάπτυξη ενός νεαρού μαθητή. Με τον ίδιο τρόπο τα νέα αυτά εργαλεία ενδέχεται να λειτουργήσουν επικουρικά για τους εκπαιδευτές, βοηθώντας τους στα πιο διοικητικά τους καθήκοντα, όπως στο να δημιουργήσουν προσωποποιημένα διαγωνίσματα, να βαθμολογήσουν διαδικτυακές εξετάσεις με ερωτήσεις κλειστού τύπου και να αυτοματοποιήσουν επαναλαμβανόμενες διαδικασίες, προσφέροντάς τους έτσι περισσότερο χρόνο που θα μπορούσαν να αφιερώσουν σε εργασίες υψηλότερων απαιτήσεων (όπως η βελτιστοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή ακόμα και η έμφαση στην ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης των παιδιών).

Σύμφωνα με έρευνα σχετικά με την Τεχνητή Νοημοσύνη στην εκπαίδευση, που χρηματοδοτήθηκε από το Εθνικό Ταμείο Χρηματοδότησης Φυσικών Επιστημών της Κίνας (National Natural Science Foundation of China), παρότι οι νέες τεχνολογίες διαφαίνεται να έχουν στρατηγική αξία για την εκπαίδευση, η αναδιάρθρωση των εκπαιδευτικών διαδικασιών και μοντέλων είναι πιθανό να προκαλέσει και αναδιάρθρωση των κλασικών ρόλων εκπαιδευτικού και

εκπαιδευόμενου, με αποτέλεσμα η ίδια η διδασκαλία να χρειαστεί επαναπροσδιορισμό. Ήδη, παρότι στην Ελλάδα η τεχνολογία αυτή δεν έχει ακόμα ενσωματωθεί στα διδακτικά προγράμματα, οι μαθητές και οι φοιτητές, ως digital citizens (ψηφιακοί πολίτες), έχουν αρχίσει να βασίζονται στην τεχνολογία AI και συγκεκριμένα στο πρόγραμμα ChatGPT για τη σύνταξη των εργασιών τους. Εδώ ελλοχεύει και ο μεγαλύτερος κίνδυνος: Λόγω της σχεδόν ανύπαρκτης επιμόρφωσης γονέων και καθηγητών στις νέες τεχνολογίες, αλλά και της καχύποπτης αντιμετώπισής τους, τα εργαλεία αυτά αποκτούν φύση απαγορευμένη, θεωρούνται εργαλεία απάτης και δαιμονοποιούνται. Επομένως, οι μαθητές, ακολουθώντας την ανθρώπινη ανάγκη για εξερεύνηση του αγνώστου και ειδικά του απαγορευμένου, υιοθετούν τη στάση των μεντόρων τους και οδηγούνται σε κρυφή ή λανθασμένη χρήση των εργαλείων. Τονίζεται, συνεπώς, η όλο και αυ-

74

ξανόμενη ανάγκη για ορθή εισαγωγή αυτών των καινούριων τεχνολογικών εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία, έτσι ώστε αυτό που τώρα κυκλοφορεί προς ελεύθερη χρήση να τεθεί υπό περιορισμούς και όρους με σκοπό την καθοδηγούμενη χρήση.

Χαρακτηριστικό είναι το πρόσφατο παράδειγμα που έφερε στο φως ο κ. Διομήδης Σπινέλλης, καθηγητής στο Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος, μέσα από την προσωπική του σελίδα σε γνωστή κοινωνική πλατφόρμα, σχολίασε το πώς έλαβε την πρώτη φοιτητική εργασία που ήταν φανερό ότι είχε συνταχθεί με χρήση του διάσημου εργαλείου Τεχνητής Νοημοσύνης, ChatGPT. Ο κ. Σπινέλλης, αντί να

αντιδράσει σπασμωδικά και αφοριστικά, χρησιμοποίησε το περιστατικό ως ευκαιρία μάθησης και προέτρεψε τον φοιτητή του να επιβεβαιώσει και να ελέγξει την ορθότητα των στοιχείων που εκμείευσε από το πρόγραμμα, καθώς και να προσθέσει νέες επεξηγηματικές ενότητες στην εργασία του προσδιορίζοντας τον βαθμό της δικής του επέμβασης στην εργασία και στη γενικότερη διαδικασία παραγωγής και συμπαραγωγής με το πρόγραμμα Τεχνητής Νοημοσύνης. Αρκετοί έδειξαν να ενοχλούνται με την αρχή της ενσωμάτωσης αυτών των τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά οι περισσότεροι αιτιολόγησαν την αυτόματη τάση του ανθρώπινου νου να αναζητά τον πιο «εύκολο» δρόμο επίλυσης προβλημάτων και εργασιών, ενώ επικρότησαν τον ρόλο του παιδαγωγού στην κατεύθυνση προς μια πιο σωστή χρήση τέτοιων εργαλείων.

Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι πρόκειται πράγματι για εργαλεία έρευνας, δημιουργίας περιεχομένου και εργασίας, εργαλεία συλλεγμένες πληροφοριών, που τροφοδοτούνται συνεχώς από νέες πληροφορίες οι οποίες προκύπτουν από την ίδια την ανθρώπινη γνώση. Αν αυτό μας βοηθάει, μπορούμε να τα θεωρήσουμε και θεράστεις κινητές εγκυκλοπαιδείες αυξημένης ευφυΐας, ικανές για αναπαραγωγή και συλλογή πληροφοριών, αλλά όχι για «πρωτογενή παραγωγή» γνώσης. Δεν διαφέρει, λοιπόν, υπερβολικά η σύγχρονη διαδικασία αναζήτησης από εκείνη της δικής μας εποχής. Κάποτε, ανατρέχαμε σε βιβλιοθήκες, τώρα ανατρέχουμε στο Διαδίκτυο και στις έξυπνες μηχανές τύπου ChatGPT. Η κύρια διαφορά έγκειται στη σύνθεση: Κάποτε έπρεπε να συλλέξουμε και να συνθέσουμε τις πληροφορίες μόνοι μας χρησιμοποιώντας την αντιληπτική μας ικανότητα, καθώς και τις πηγές που κρίναμε αξιόπιστες. Σήμερα, η πληροφορία καταλήγει σε εμάς έχοντας ήδη περάσει από τη διαδικασία έρευνας και σύνθεσης, μια διαδικασία που ολοκληρώθηκε επιτυχώς από ένα εργαλείο Τεχνητής Νοημοσύνης. Ένας ανησυχητικός παράγοντας της χρήσης τέτοιων τεχνολογιών στην εκπαίδευση είναι ακριβώς αυτή η οριοθέτηση στις δικές μας διαδικασίες εξερεύνησης και σύνθεσης. Στερούμενοι την πιο «επίπονη» μέθοδο και έχοντας έτοιμες απαντήσεις στα ερωτήματά μας, οι πληροφορίες που κρατάμε στα χέρια μας δεν είναι αυτές που κατέχουμε πραγματικά. Χωρίς την προσπάθεια έρευνας και περισυλλογής δεν είμαστε ικανοί να επαναφέρουμε τις πληροφορίες στον νου μας, να τις επανασυνθέσουμε ή να τις εξελίξουμε, με κίνδυνο η ανθρώπινη διαδικασία παραγωγής σκέψης, αυτή η ίδια διαδικασία που μας έφερε ως εδώ, να ατροφήσει και, πιθανόν, να μην καταφέρει να συνεχίσει τις παραγωγικές διαδικασίες περαιτέρω ανάπτυξης της τεχνολογίας. Και κάπως έτσι προκύπτουν τα σενάρια επιστημονικής φαντασίας –που δεν μοιάζουν τόσο μακρινά πια–, κατά τα οποία οι μηχανές Τεχνητής Νοημοσύνης υπερβαίνουν τον ανθρώπινο νου και, τελικά, στρέφονται εναντίον του.

Σημαντικό είναι, λοιπόν, να θυμόμαστε πως ξεχωρίζουμε από τους άλλους ζωντανούς οργανισμούς του πλανήτη μας λόγω εκείνης της λειτουργίας του νου που μας στρέφει προς τη μάθηση, που μας προ(σ)καλεί να ανακαλύψουμε νέα μέρη, να κατασκευάσουμε καινούργια εργαλεία, να πειραματιστούμε: την περιέργεια. Έχουμε στα χέρια μας ένα εργαλείο τέτοιας δύναμης, που μερικοί το προσομοιάζουν με την ανακάλυψη της φωτιάς και μιλάνε για την τέταρτη βιομηχανική επανάσταση. Όμως, ακριβώς όπως όλα τα εργαλεία, έτσι και οι νέες τεχνολογίες Τεχνητής Νοημοσύνης απαιτούν προσεκτική και καθοδηγούμενη χρήση έτσι ώστε να παραμείνουν αρωγοί της ανθρώπινης εξελικτικής πορείας.

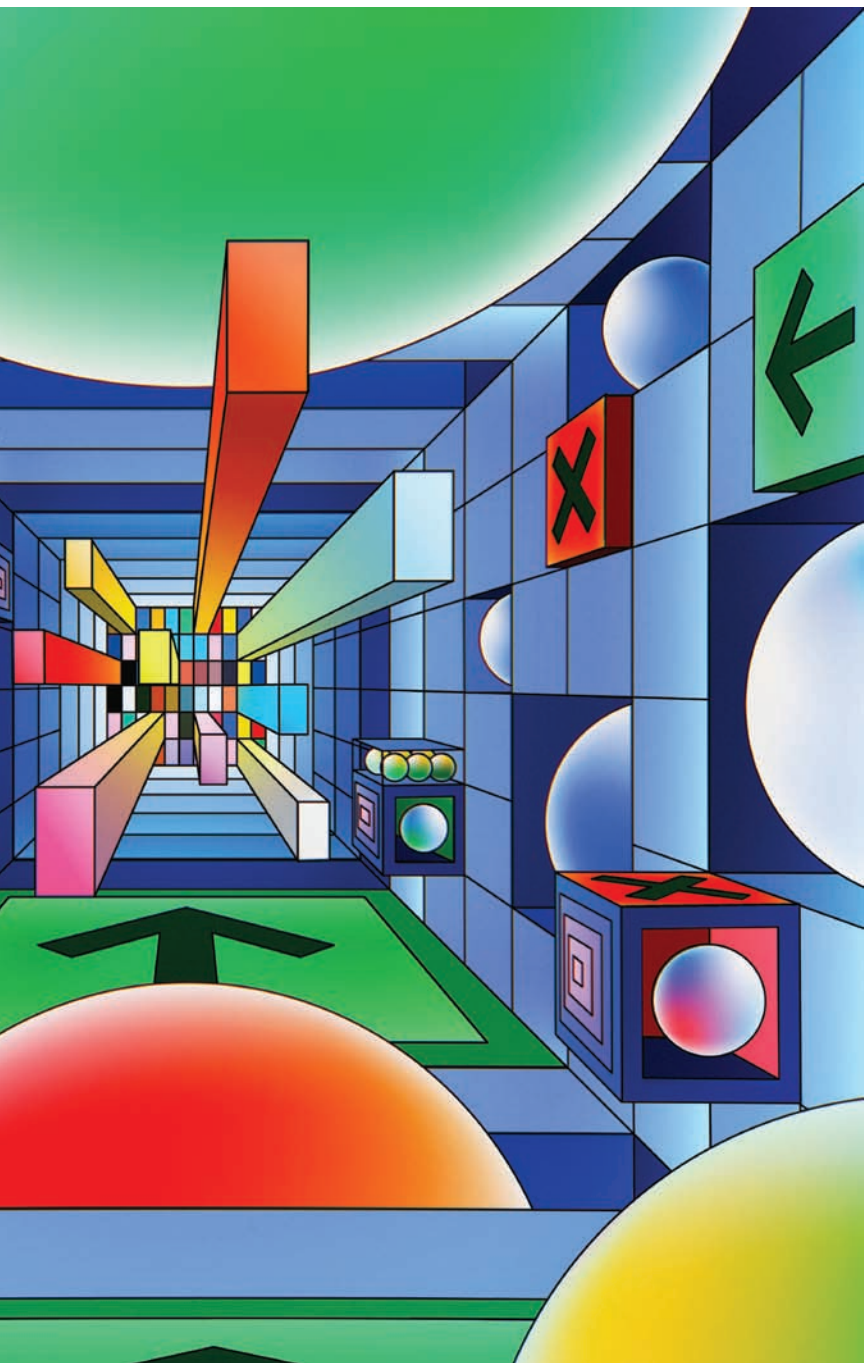
Στη διαδικασία έρευνας και καταιγισμού ιδεών για τη συγγραφή αυτού του άρθρου, πειραματίστηκα, όπως είναι φυσικό, με το πρόγραμμα ChatGPT, προσφέροντας στον εαυτό μου μια μεταμοντέρνα αντίληψη της πραγματικότητας. Έτσι, συνειδητοποίησα τρία πράγματα:

1. Το πρόγραμμα δεν μπορεί να κάνει προβλέψεις.
2. Το πρόγραμμα δίνει λογικές, ορθές, ολοκληρωμένες και ευγενικές απαντήσεις.
3. Το πρόγραμμα δεν μπορεί –ακόμα– να γράψει αυτό το άρθρο.

Επιπλέον, τέτοιες τεχνολογίες μας φέρνουν αντιμέτωπους με πολλαπλά ηθικά ζητήματα, όπως και με φιλοσοφικά ερωτήματα ταυτότητας και ύπαρξης. Εάν μια μηχανή μπορεί να σκέφτεται όπως εμείς, τότε τι είναι αυτό που μας χωρίζει από μια μηχανή;

Ας αναρωτηθούμε όμως για αρχή ένα πράγμα: Τι είναι πιο τρομακτικό; Μια μηχανή που μπορεί να σκεφτεί ή ένας άνθρωπος που έχει σταματήσει να σκέφτεται; ☹

* Ο Γιάννης Φαλδαμής είναι διευθυντής των Εκδόσεων Κλειδάριθμος.

Χωρίς την προσπάθεια έρευνας και

περισυλλογής **δεν είμαστε ικανοί**

να επαναφέρουμε τις πληροφορίες στον νου

μας, να τις επανασυνθέσουμε ή να τις

εξελίξουμε, με κίνδυνο η ανθρώπινη

διαδικασία παραγωγής σκέψης να ατροφήσει.

Pick-me

Το νέο πρόσωπο του μισογυνισμού

Ως **Pick-me girls** χαρακτηρίζονται οι γυναίκες που αναζητούν την εύνοια και την ανδρική προσοχή υπονοώντας έμμεσα ή δηλώνοντας άμεσα ότι «δεν είναι σαν τα άλλα κορίτσια». Βασικό τους όπλο, η καταγγελία των ομοφύλων τους. Η επικριτική ή και επιθετική τους στάση εμφανίζει κλιμακώσεις. Σε πρώτο επίπεδο η έκφρασή της, είναι, για παράδειγμα, ένας κοροϊδευτικός σχολιασμός του έντονου μακιγιάζ ή των άσεμνων ρούχων μιας άλλης γυναίκας. Ή είναι ένα συνεχές φλεξάρισμα: Ένα pick-me girl καυχιέται για τον πλούτο, το επάγγελμα, τη μόρφωση, το ανοιχτό του πνεύμα, την αντιουμβατική του συμπεριφορά, σε σχέση πάντα με κάποια άλλη.

Σε άλλα νέα, η γυναίκα «διάλεξε με» δηλώνει ότι κάνει παρέα μόνο με άνδρες γιατί είναι λιγότερο «προβληματικοί»· δεν πιστεύει στις γυναικείες φιλίες· κράζει τον φεμινισμό· ελεεινολογεί το κίνημα #MeToo θεωρώντας το άλλη μια υπερβολή της πολιτικής ορθότητας· επιδίδεται σε victim blaming σε περιπτώσεις βιασμών· πίσω από τις καταγγελίες γυναικών για κακοποίηση βλέπει απλώς drama queens και διαλέγει αμέσως το ανδρικό στρατόπεδο (σε συμφραζόμενα ελληνικής πραγματικότητας, η υποστήριξη μεγάλου μέρους του γυναικείου πληθυσμού στον Αλέξη Γεωργούλη προτού η υπόθεση διευρευνηθεί δικαστικά είναι το πιο χαρακτηριστικό πρόσφατο παράδειγμα). Γενικώς ένα pick-me girl λέει αυτά που θέλουν να ακούσουν οι άνδρες και λανσάρεται κατά περίπτωση και υποκριτικά είτε ως σεβαστικό κορίτσι, είτε ως macho θεά, είτε ως cool girl, καθώς θεωρεί πως τα αρσενικά τέτοιες χαρακτηρισμοί θα ήθελαν δίπλα τους.

Η πιο διαδεδομένη θεωρία για την εμφάνιση του όρου είναι ότι όλα ξεκίνησαν το 2016 από το Twitter και το hashtag #TweetLikeAPickMe. Η Έλεν Πομπέο ωστόσο, πρωταγωνίστρια για καμιά 50οριά χρόνια του ιατρικού δράματος σαπουνόπερας «Grey's Anatomy», διεκδικεί για τον εαυτό της τα εύσημα θεωρώντας πως έχει προσφέρει στην ανθρωπότητα τη δραματοποιημένη εκδοχή του pick-me girl. Η Πομπέο υποδύεται τη Μέρεντιθ, μια δυναμική γυναίκα και μάχιμη χειρουργό. Στον δεύτερο κύκλο της σειράς, η σχέση της με τον Ντέρεκ βρίσκεται σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι: οι δυο τους έχουν χωρίσει και στο προσκήνιο έχει εμφανιστεί η Άντισον, μια αντίπαλος που διεκδικεί την καρδιά του Ντέρεκ. Σε μια τηλεοπτική σεκάνς με 1,8 εκατομμύρια views στο YouTube, χώρια τα εκατομμύρια των κανονικών τηλεθεατών του σύμπαντος, η Μέρεντιθ από χειραφετημένο υποκείμενο μετατρέ-

πεται σε αξιολύπητο πλάσμα, από γιατράκλα γίνεται μια κατακαπνισμένη που το ρίχνει στα παρακάλια. Στέκεται, λοιπόν, με δακρυσομένα μάτια μπροστά στον σκορδόποστο, επιστρατεύει το κουράγιο της και λέει: «Είπα ψέματα. Αυτή η σχέση δεν έχει τελειώσει για μένα. Και νιώθω ταπεινωμένη, γιατί είμαι εδώ για να ικευτέψω. Λοιπόν, η επιλογή σου είναι απλή: εκείνη ή εμένα. Και είμαι σίγουρη πως εκείνη είναι πραγματικά σπουδαία. Όμως, Ντέρεκ, σε αγαπώ πάρα πάρα πολύ. Υποκρίνομαι ότι μου αρέσει το γούστο σου στη μουσική, σε αφήνω να τρως το τελευταίο κομμάτι τοιζκέικ ή να κρατάς ένα ραδιόφωνο πάνω από το κεφάλι μου, με τρόπο δυσάρεστο, που με κάνει να μισώ το γεγονός ότι σε αγαπώ. Οπότε διάλεξε εμένα. Επίλεξε εμένα. Αγάπα εμένα». «Pick me. Choose me. Love me».

Είναι 2005 και καμιά Ελληνίδα τηλεθέατρια δεν φαίνεται να κριτιζάρει με τα λόγια της Μέρεντιθ, κάτι που θα συνέβαινε σήμερα. Ο μονόλογός της είναι άλλωστε μια παραλλαγή των στίχων του «Μια θυσία» της Άντζελας, ενός τραγουδιού που περιέγραφε με λεπτομέρειες τον διαδεδομένο γυναικείο καμμό «της άλλης» και τραγουδιόταν με πάθος ήδη από το 1984. «Και θέλω να 'ρθω να σ' αρπάξω από την άλλη, να τη ρωτήσω με τα μάτια δακρυσομένα, με ποιο δικαίωμα σε πήρε από μένα και ποια θυσία, ποια θυσία, έχει κάνει αυτή για σένα». Τι να μας πουν τα Αμερικανάκια! Τα έχουμε ήδη πει όλα προ πολλού.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΠΩΣ ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΟΝ ΝΕΟΦΕΜΙΝΙΣΜΟ, ΑΝΑΦΥΟΝΤΑΙ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΜΙΣΟΓΥΝΙΣΜΟΥ: ΤΑ PICK-ME GIRLS ΛΕΝΕ

«ΘΕΛΩ ΝΑ 'ΡΘΩ ΝΑ Σ' ΑΡΠΑΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ!»

ΤΗΣ ΒΑΓΙΑΣ ΜΑΤΖΑΡΟΓΛΟΥ

girls

77

Δύο δεκαετίες μετά την περιβόητη σκηνή του «Grey's Anatomy», το απεγνωσμένο «Pick me. Choose me. Love me» είναι το tagline, η σοσιαλμιντιακή πρόχειρη ερμηνεία του φαινομένου pick-me girl. Δεκάδες χιλιάδες βίντεο της πλατφόρμας, που έφτιαξαν πιτσιρικάκια αγέννητα το 2005, μιλούν για τις pick-me συμπεριφορές παραθέτοντας την ατάκα από το «Grey's Anatomy», οπότε η Πομπέο ενδεχομένως έχει τα δίκια της όταν διεκδικεί την επινόηση του όρου.

Η περιφραση πάντως έχει σουξέ τα τελευταία χρόνια, αφορά κυρίως τις ετεροκανονικές σχέσεις και το γυναικείο φύλο (αν και επιτέλους άρχισε να εμφανίζεται στις αναζητήσεις του google η φράση «what is a pick-me boy») και εμπεριέχει πολλή πληροφορία. Είναι αυτά που λέει και κάνει η Μέρεντιθ (Πομπέο), αλλά και πολλά άλλα.

Το pick-me girl φαινόμενο θεωρείται κατάλοιπο της πατριαρχικής κουλτούρας. Θα περίμενε επομένως κανείς να είναι μια μπουμεριά: ότι θα χαρακτηριζε τη συμπεριφορά γυναικών μιας κάποιας ηλικίας, που μεγάλωσαν μέσα στο απόλυτο pick-me περιβάλλον, μια χορεία χειριστικών γιαγιάδων, μανάδων, θειάδων που εκλιπαρούσαν για την ανδρική επιβράβευση. Είναι και δεν είναι έτσι τα πράγματα.

Στο TikTok, τον παιχνιδότοπο της Gen Z, μπορεί να παρατηρήσει κανείς ένα παράδοξο. Η νεολαία υπεραμύνεται «της σωστής μεριάς» με μεθόδους της «λάθους μεριάς». Στο hashtag #Pickme του TikTok με τα 6,5 δισεκατομμύρια προβολές, η πλειονότητα των βίντεο φτιάχτηκε από κορίτσια που επιθυμούν να αποστασιοποιηθούν από την εικόνα του «διάλεξέ με» επιδεικνύοντας ανελέητη επιθετικότητα προς το ίδιο τους το φύλο και λαχταρώντας τα likes των αγοριών. Έτσι, ένας όρος που δημιουργήθηκε για να καταγγείλει τον εσωτερικευμένο σεξισμό και μισογυνισμό των γυναικών, εξελίσσεται σε μια εξίσου τοξική σεξιστική συμπεριφορά. Το pick-me girl είναι πλέον μια προσβλητική καρναμέλα, μια ρετσινιά κατά δικαίων και αδικών. Η κατακραυγή για τα pick-me girls είναι ένα νέο μπουλινγκ απέναντι στις γυναίκες. Μια βρυσιά που εκτοξεύεται για ψύλλου πήδημα, γιατί, ας πούμε, ένα κορίτσι φοράει φούτερ, έχει αγορίστικα μαλλιά ή ασχολείται με το σκέιτ ή κάποια άλλη «μη θηλυκή» δραστηριότητα. Η απόλυτη αντιστροφή. Όμως όλα αυτά συμβαίνουν στο TikTok, μια αρένα τίγκα στις εφηβικές ορμόνες, τα ξεμαλλιάσματα, την υπερβολή, το άσπρο-μαύρο. Το θέμα είναι τι συμβαίνει στην πραγματική ζωή.

Όλοι, άνδρες και γυναίκες, θέλουμε να αρέσουμε στους άλλους, δεν υπάρχει κάποιο εγγενές κακό σε αυτή την επιθυμία. Και χρησιμοποιούμε θεμιτά και καμιά φορά αθέμιτα μέσα για να αυξήσουμε τις πιθανότητες να μας «διαλέξουν». Τα «είμαι ομορφότερη/ος, εξυπνότερη/ος, πλουσιότερη/ος από την/τον άλλη/ον» λέγονται αβέρτα από θηλυκά και αρσενικά στο πλαίσιο της συναισθηματικής διεκδίκησης. Στον έρωτα όλα επιτρέπονται. Κι όμως τα κοινωνικά στερεότυπα και οι έμφυλες προκαταλήψεις συνεπάγονται αβυσσαλέες διαφορές: Μέσα σε ίδια κι απaráλλακτα συμφραζόμενα, ο άνδρας είναι «κυνηγός» και η γυναίκα «pick-me» μέγαιρα. Βρες το λάθος. 📍

Στο hashtag #Pickme του TikTok με τα 6,5 δισεκατομμύρια προβολές, η πλειονότητα των βίντεο φτιάχτηκε από κορίτσια που επιθυμούν να αποστασιοποιηθούν από την εικόνα του «διάλεξέ με» επιδεικνύοντας ανελέητη επιθετικότητα προς το ίδιο τους το φύλο και λαχταρώντας τα likes των αγοριών.

Η κουλτούρα της αποδόμησης

ΚΑΛΕΣ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ
ΜΙΑΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ
ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΠΑΡΕΙ ΣΤΡΑΒΟ ΔΡΟΜΟ

ΤΗΣ ΕΥΑΣ ΣΤΑΜΟΥ

Τα κινήματα του 21ου αιώνα επηρεάζουν με πολλούς, διαφορετικούς τρόπους τους πολίτες. Είμαστε όλοι μάρτυρες ενός φαινομένου που επιχειρεί να αποδομήσει την ιστορία, να σηματοδοτήσει από την αρχή το παρόν και να καθορίσει το μέλλον.

Είναι ασφαλώς θετικό ότι σήμερα αρκετοί απορρίπτουν τη συντηρητική εκδοχή της αρρενωπότητας που είναι διαποτισμένη με πατριαρχικές, σεξιστικές και ομοφοβικές αντιλήψεις, και πιέζουν για την αντικατάστασή της από μια εκδοχή χωρίς παραδοσιακές προκαταλήψεις, όπου θα είναι έκδηλη η αποδοχή της φυλετικής και σεξουαλικής διαφορετικότητας. Ο κίνδυνος, όμως, είναι ότι ένα αναρμόδιο, μη σοβαρά εκπαιδευμένο κοινό έχει αρχίσει να αποφασίζει για το πού πρέπει να αποδοθούν ευθύνες ή να επιβληθούν κυρώσεις για οτιδήποτε δεν του είναι αρεστό, αμφισβητώντας τη σπουδαιότητα της ενημερωμένης κριτικής, του δημόσιου διαλόγου και των θεσμών της δικαιοσύνης γενικότερα. Λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης και της διάδοσης του ψηφιακού ακτιβισμού, τα πάντα εξελίσσονται πλέον γρήγορα, χωρίς να μπορεί κανείς να προβλέψει με ακρίβεια τις μορφές και την κατεύθυνση που θα πάρει το κάθε κίνημα και οι παραφυάδες του. Πώς φτάσαμε όμως σε αυτό το σημείο;

Η μήτρα των περισσότερων σύγχρονων κινήματων είναι το «woke», μια λέξη που εμφανίζεται στην αμερικανική αργκό ήδη από τη δεκαετία του '70 και δηλώνει αυτόν που έχει επίγνωση και ενεργό ενδιαφέρον για καίρια κοινωνικά ζητήματα. Ως κίνημα, το woke, στρέφεται κατά της αδικίας που υφίσταται κάθε κοινωνική τάξη ή ομάδα ταυτότητας, και αγωνίζεται για την καθιέρωση ενός συγκεκριμένου κοινωνικού αφηγήματος που προέρχεται από την κοινωνιολογική θεωρία της διατομεακότητας (*intersectionality*). Η διατομεακότητα είναι διαδεδομένος όρος στην αμερικανική αριστερά και δηλώνει την ενασχόληση με τις ταυτότητες που ορίζονται από το φύλο, τη φυλή, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη θρησκεία, ακόμα και τις διατροφικές επιλογές, θεωρώντας ότι η καταπίεση που προκύπτει σε αυτούς τους τομείς κυριαρχεί συνολικά στην κοινωνία και συνεπώς όλοι οι καταπιεζόμενοι οφείλουν να συντονιστούν σε ένα ενιαίο κίνημα.

Σύμφωνα με αυτό το αφήγημα —που διαδόθηκε σταδιακά σε πανεπιστημιακά ιδρύματα και πλέον συγχωνεύθηκε με το woke από πολλούς χρήστες στα μέσα μαζικής δικτύωσης— στην κορυφή της κοινωνικής ιεραρχίας βρίσκονται οι ετεροφυλόφιλοι, λευκοί άνδρες και υπό αυτούς οι λιγότερο προνομιούχοι: γυναίκες, μη λευκοί, μειονοτικές θρησκείες, η ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα κ.λπ. Όσο πιο χαμηλά τοποθετείται μια ομάδα ταυτότητας στην ιεραρχία, τόσο μεγαλύτερες αξιώσεις έχει για επανορθώσεις εκ μέρους της κοινωνίας.

Αρχή του κινήματος woke είναι ότι οποιοσδήποτε εκφράζει απόψεις που διαφοροποιούνται από τις απόψεις των ομάδων ταυτότητας που τοποθετούνται χαμηλά στην ιεραρχία, λειτουργεί ως καταπιεστής, ιδιαίτερα αν ανήκει σε ομάδα που εκλαμβάνεται ήδη ως προνομιούχα. Ως εκ τούτου, οι υποστηρικτές του κινήματος θεωρούν ότι έχουν την υποχρέωση να αστυνομούν τον δημόσιο λόγο και να αποφασίζουν για το ποιος έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του και ποιος όχι. Έτσι οδηγηθήκαμε σταδιακά στην «κουλτούρα της ακύρωσης» (*cancel culture*) που διατείνεται ότι στοχεύει στην ενδυνάμωση της φωνής περιθωριοποιημένων ομάδων και στον «έλεγχο» ανθρώπων με οποιαδήποτε είδους, υπαρκτή ή υποτιθέμενη, εξουσία.

Έχει γίνει πλέον κανόνας: μόλις συμβεί κάποιο γεγονός που προσελκύει ευρύ ενδιαφέρον ή που διχάζει την κοινή γνώμη, οι χρήστες των ΜΜΔ να αναλαμβάνουν να συγχαρούν, να επικρίνουν, να χλευάσουν, να κατηγορήσουν, ή και να «ακυρώσουν» όποιον εμπλεκόμενο θεωρούν πως το αξίζει. Δεν είναι λίγοι αυτοί που επικροτούν τη χρήση του Twitter ως εργαλείου αποκατάστασης της κοινωνικής αδικίας: αρκετοί άλλοι, ωστόσο, ανησυχούν για το ποια είναι η δίκαιη τιμωρία των υποτιθέμενων ενόχων και για το ποιος είναι κατάλληλος να την επιβάλει. Επισημαίνουν μάλιστα ότι η κουλτούρα της ακύρωσης μπορεί να γίνει τελικά επικίνδυνη, αποτελώντας πηγή επιπλέον αδικιών και ανισοτήτων, επιβάλλοντας τη λογοκρισία που τείνει να επικρατήσει στον δημόσιο λόγο υπονομεύοντας την ελευθερία της έκφρασης. Η προσπάθεια υποκατάστασης των θεσμών της δικαιοσύνης με την κουλτούρα της ακύρωσης μπορεί να έχει επίσης ευρύτερες αρνητικές συνέπειες, όπως την «ακύρωση» έργων μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας —λογοτεχνικών, εικαστικών, κινηματογραφικών— που δημιουργήθηκαν πριν από δεκαετίες ή αιώνες και εκφράζουν αντιλήψεις που σήμερα εκλαμβάνονται ως παρωχημένες ή προσβλητικές, οι οποίες ωστόσο επικρατούσαν ευρέως στην εποχή τους, ακόμα και ανάμεσα στα πιο μορφωμένα μέλη μιας κοινωνίας.

Τι συμβαίνει όμως με το #MeToo και το Black Lives Matter; Παρά τις υπερβολές της αρχικής περιόδου, κινήματα όπως το #MeToo υπήρξαν ευεργετικά για την κοινωνική ευαισθητοποίηση και λειτούργησαν ως έναυσμα για τη δημιουργία έλλογης συναίνεσης ως προς το τι αποτελεί παρενόχληση, σεξουαλική κακοποίηση, ή εκμετάλλευση στον εργασιακό χώρο. Η διαδικασία συνειδητοποίησης του προβλήματος της λεκτικής ή σωματικής κακοποίησης ήταν μακρά και πραγματοποιήθηκε σε μια εποχή που δεν υπήρχε καν η κατάλληλη ορολογία ώστε να χαρακτηριστούν με γλωσσική ακρίβεια τα ανάλογα περιστατικά. Είναι, ως εκ τούτου, σημαντικό να κατανοήσουμε ότι οι περισσότερες γυναίκες δεν είχαν τα απαραίτητα ερμηνευτικά εργαλεία για να εξηγήσουν τέτοιων ειδών προβληματική συμπεριφορά, να περιγράψουν τις εμπειρίες τους με ακρίβεια, να απαντήσουν με ευκολία αν αυτό που βίωναν ήταν εκμετάλλευση, σεξουαλική παρενόχληση, ή εκφοβισμός. Χάρη στο #MeToo δημιουργήθηκε επιτέλους το πλαίσιο ώστε να εκφράσουν οι γυναίκες όσα τους έχουν συμβεί μέσα στα χρόνια.

Το κίνημα Black Lives Matter, παρόλο που προϋπήρχε, εξαπλώθηκε ραγδαία τον Ιούνιο του 2017, δίνοντας διεξοδο στην αγανάκτηση εκατομμυρίων Αμερικανών για τον ρατσισμό με αφορμή τη δολοφονία του Τζορτζ Φλόιντ. Πολυπληθείς διαδηλώσεις έλαβαν χώρα σε πολλές αμερικανικές πολιτείες και φυσικά η δύναμη του κινήματος δεν άφησε ανεπηρέαστη την Ευρώπη. Τον Ιούνιο του 2020, στη Βρετανία, μαύροι και λευκοί διαδηλωτές κατάφεραν να αποκαθλώσουν το άγαλμα του εξερευνητή Έντουαρντ Κόλσον — διευθυντή της Royal African Company από τα μέσα του 17ου αιώνα ως το 1821— που κοσμούσε κεντρική πλατεία του Μπρίστολ, και να το πετάξουν στη θάλασσα, λόγω της ενεργής συμμετοχής του Κόλσον στο δουλεμπόριο. Την ίδια χρονική περίοδο, πλήθος διαδηλωτών συγκεντρώθηκε στην Οξφόρδη φωνάζοντας το σύνθημα Black Lives Matter και έχοντας την απαίτηση να αποκαθλωθεί το άγαλμα του Σέσιλ Ρόουντς, ηγετικής φυσιογνωμίας του βρετανικού ιμπεριαλισμού του 19ου αιώνα, ο οποίος είχε διατελέσει πρωθυπουργός στο Ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας και συνιδρυτής της διάσημης επιχείρησης αδαμαντωρυχείων De Beers.

Καθώς φαίνεται, στη Βρετανία, στην Αμερική και σε πολλές άλλες χώρες, οι πολίτες είναι έτοιμοι όχι μόνο να αμφισβητήσουν την εκδοχή των συμβάντων που διδάσκεται στο σχολείο, αλλά και να ξαναγράψουν την ιστορία εστιάζοντας σε όψεις που επηρεάζουν το παραδοσιακό αφήγημα, διασφαλίζοντας ότι η φωνή των ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές φυλές ή εθνοτικές ομάδες μπορεί να ακούγεται, ότι η ιστορία τους δεν θα «εξαφανιστεί» μέσω των εγχειριδίων που προβάλλουν συστηματικά μία μόνο εκδοχή η οποία υποτίθεται ότι πρέπει να διασωθεί και να τιμηθεί από τις μελλοντικές γενιές. Είναι γεγονός ότι η προσάθεια διασφάλισης της αμεροληψίας στην επαφή ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικών φυλετικών, θρησκευτικών και κοινωνικών ομάδων, έχει επιφέρει στις μέρες μας σημαντική βελτίωση στο περιεχόμενο κάθε είδους επικοινωνίας. Αυτό έως έναν βαθμό είναι το επίτευγμα της αρχής της πολιτικής ορθότητας καθώς έχει βοηθήσει στο να τεθούν κάποια όρια στις επαγγελματικές και στις κοινωνικές συναναστροφές, λειτουργώντας σαν δίκτυ ασφαλείας. Δεν είναι λίγοι, όμως, αυτοί που εκδηλώνουν εύλογη δυσανεξία για την αρχή της πολιτικής ορθότητας, καθώς θεωρούν ότι η άκριτη εφαρμογή της δημιουργεί σοβαρά προβλήματα. Από φόβο ότι θα κριθούν αρνητικά από τους συναδέλφους ή τους φίλους τους, ή ακόμα και πως θα κατηγορηθούν για συντηρητισμό, ξενοφοβία, σεξισμό ή ρατσισμό, αρκετοί αποφεύγουν να εκφράσουν τις απόψεις τους. Μάλιστα,

τα τελευταία χρόνια η εξαπλώση της τάσης να λογοκρίνονται από επιτροπές «ειδικών» του Twitter αξιολογικά έργα τέχνης —βιβλία, ταινίες, θεατρικά έργα, ακόμα και κλασικά αριστουργήματα— έχει προκαλέσει ανησυχία σε πολλούς πολίτες. Οι ακραίοι οπαδοί της πολιτικής ορθότητας δηλώνουν θιγμένοι όταν ένας συγγραφέας ή καλλιτέχνης δημιουργεί λογοτεχνικούς ή κινηματογραφικούς ήρωες που δεν προέρχονται από τη δική του πολιτιστική ομάδα —π.χ. ένας χριστιανός ποιητής που γράφει για τη φρίκη του Ολοκαυτώματος— κατηγορώντας τον για «πολιτισμική οικειοποίηση», μια μορφή σφετερισμού και εκμετάλλευσης των εμπειριών του «άλλου».

Πώς είναι όμως δυνατόν να απαγορεύσουμε σε έναν δημιουργό να διερευνά τα θέματα που τον ενδιαφέρουν με τη δικαιολογία ότι δεν αφορούν τη δική του ταυτότητα, περιορίζοντας τον ρόλο του στην απεικόνιση αποκλειστικά και μόνο των δικών του βιωμάτων;

Η τυφλή επιβολή της πολιτικής ορθότητας και της κουλτούρας της ακύρωσης εγκυμονεί τουλάχιστον τρεις κινδύνους:

1. Να θεωρούμε ότι πολίτες κάθε ηλικίας έχουν ανάγκη να τους προστατεύσουν οι ταγοί της πολιτικής ορθότητας από τις «παρενέργειες» της τέχνης και, υπό τον μανδύα του «προοδευτισμού», να βιώσουμε μια επιστροφή στον πουριτανισμό και στον ακραίο συντηρητισμό.
2. Η ομάδα ταυτότητας στην οποία ανήκει κάποιος να γίνει σημαντικότερη από το ίδιο το άτομο: τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των ανθρώπων, τα βιώματα, οι επιθυμίες και οι επιλογές τους να παραβλέπονται με αποτέλεσμα όλοι να αντιμετωπίζονται απλώς ως εκπρόσωποι μιας συγκεκριμένης ταυτότητας, π.χ. ως μέλη της μαύρης ή της λευκής ή της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας.
3. Να διώκονται και να «ακυρώνονται» άνθρωποι που υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ελευθερία της έκφρασης. Υπάρχουν, για παράδειγμα, περιπτώσεις καθηγητών αμερικανικών πανεπιστημίων που εξωθήθηκαν σε παραιτήση και αναγκάστηκαν να μετακινηθούν μετά από επίθεση διαρκείας στο Twitter, αφού κάποιοι φοιτητές, οπαδοί του Ντόναλντ Τραμπ, δεν ενέκριναν το περιεχόμενο της διδασκαλίας τους, θεωρώντας το υπερβολικά αριστεροφιλελεύθερο ή δημοκρατικό για τα δικά τους «αντι-συστημικά» γούστα. Έχει σίγουρα μεγάλη σημασία να μεριμνούμε ώστε το έργο μας να μην προσβάλλει μέλη ευάλωτων ομάδων αναπαράγοντας αρνητικά στερεότυπα. Είναι, ωστόσο, εξίσου σημαντικό να ακούγονται διαφορετικές φωνές και να αναδεικνύονται ποικίλες οπτικές πάνω σε ένα θέμα. Η πολιτική ορθότητα είναι, ποτεύω, θετική όταν αυξάνει τον αλληλοσεβασμό, λειτουργώντας απελευθερωτικά για ανθρώπους που βιώνουν μία υποτιμητική, απομονωτική και εντελώς άδικη κατάσταση. Στην άκριτη και μηχανιστική εφαρμογή της, όμως, φαίνεται να οδηγεί στην επιβολή νέων διαχωρισμών, στην εμπέδωση νέων μορφών απομόνωσης και στον περιορισμό της ελεύθερης έκφρασης ιδεών ανάμεσα σε ανθρώπους που έχουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν τον πλούτο διαφορετικών μεταξύ τους ταυτοτήτων, παραδόσεων και εμπειριών. ☺

* Η Εύα Στάμου είναι δρ. Ψυχολογίας, πεζογράφος.

Η πολιτική ορθότητα στην άκριτη και μηχανιστική εφαρμογή της φαίνεται να οδηγεί στην επιβολή νέων διαχωρισμών και στον περιορισμό της ελεύθερης έκφρασης ιδεών.

Φεμινισμός

τέταρτου κύματος και ανδροφοβία

Κακοποιήσεις ανηλίκων, βιασμοί, σεξουαλικές επιθέσεις, γυναικοκτονίες: ο τρόπος με τον οποίον παρουσιάζονται στα μέσα ενημέρωσης δίνει την εντύπωση ότι η βία, ιδιαίτερα η βία εναντίον των γυναικών, έχει αυξηθεί. Όμως, αν και οι άνδρες διαπράττουν περισσότερα εγκλήματα από τις γυναίκες —η σύγκριση είναι συντριπτική— το γενικό επίπεδο της βίας μειώθηκε στον 20ό αιώνα και, παρά τις μικρές διακυμάνσεις, συνεχίζει να μειώνεται. Μαζί του έχει μειωθεί η ανοχή των δυτικών κοινωνιών έναντι του βίαιου μισογυνισμού, ενώ ταυτοχρόνως έχει αυξηθεί η δημοσιότητα της εν λόγω εγκληματικότητας. Σε μερικές χώρες όπου δεν υπάρχει πρόσφατο ιστορικό πατριαρχίας μεσογειακού-θρησκευτικού τύπου, έχουν ενταθεί και οι νομικές συνέπειες των εγκλημάτων εναντίον των γυναικών.

Έχουμε να διανύσουμε μακρύ δρόμο από τη νομοθεσία στην καθημερινή πράξη· στους άνδρες επιτρέπονται ακόμα πολλές απαράδεκτες μορφές συμπεριφοράς — όχι μόνο εναντίον των γυναικών, αλλά και εναντίον του ίδιου τους του εαυτού. Παράλληλα, εμφανίζεται κάποια νοσηρότητα: πέρυσι, στη Νάντη, στον Κάτω Λίγηρα, όπου πολλαπλασιάζονται τα κρούσματα παρενόχλησης και επιθέσεων στον δημόσιο χώρο, «*συνιστάται στις γυναίκες να αποφεύγουν να κυκλοφορήσουν τη νύχτα και να μη φοράνε τακούνια ώστε να μπορούν να τρέξουν αν τις πάρουν στο κατόπι*». Μάλιστα, καθολικές καλόγριες εγκατέλειψαν τρομαγμένες τη Νάντη χωρίς η τοπική διοίκηση να αναλάβει την προστασία τους. Μπροστά σε τέτοια φαινόμενα μια βουλευτίνα του γαλλικού συνασπισμού Nupes δήλωσε με βαθύ αναστεναγμό ότι «*ένας στους τρεις άνδρες είναι αρπακτικό*». Η αναλογία μου φαίνεται εύλογη· όμως, πώς διαμορφώνονται αυτά τα κτήνη; Και είναι άραγε λύση να επιστρέψουμε στο σπίτι προτού νυχτώσει, φορώντας αθλητικά παπούτσια κατάλληλα για τρέξιμο;

Το πρώτο φαινόμενο που παρατηρώ με κάποιο σκεπτικισμό είναι ότι η κριτική στην «ανδροκρατία» —θα προτιμούσα τους όρους «ανδρική επιθετικότητα και ανωριμότητα»— ασκείται στο πλαίσιο κοινωνιών που έχουν θεσπίσει ισονομία των φύλων· δηλαδή, όπου, θεωρητικά, αλλά και σε νομικό επίπεδο, οι γυναίκες είναι ελεύθερες να μην ανέχονται τη σωματική και την ψυχική βία, να την καταγγέλλουν και να δικαιώνονται. Αντιθέτως, η κριτική για τις θεοκρατικές και αντιδημοκρατικές κοινωνίες παραμένει ισχυρή: αν μας άκουγε ένας εξωγήινος θα αποκόμιζε την εντύπωση ότι στον ευρωατλαντικό κόσμο οι γυναίκες καταπιέζονται περισσότερο από αλλού και ότι οι άνδρες είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό αρπακτικά. Αυτή η ανισοβαρής κριτική, που καταδεικνύει την έλλειψη πίστης στη φιλελεύθερη δημοκρατία, υποσκάπτει τον πολιτισμό μας.

Ο νεο-φεμινισμός δεν φαίνεται να λαμβάνει υπόψη ότι τα κινήματα για την ισότητα χρονολογούνται από τον 18ο αιώνα κι ότι έχουν επιτύχει μια εξελισσόμενη τάξη πραγμάτων. Ένα μέρος των νεο-φεμινιστριών παρουσιάζουν μια εικόνα της δυναμικής των σχέσεων παγωμένη στον χρόνο: δεν αναγνωρίζουν τίποτα από όσα έχουν προηγηθεί· πασχίζουν να σώσουν τις γυναίκες από τον σκοτεινό Μεσαίωνα· από την καύση στην πυρά, από τη θεομοποιημένη ανδρική πολυγαμία, από τους επαναλαμβανόμενους βιασμούς. Κι αντί να ενισχύουν τις γυναίκες ως δρώντα άτομα —τα οποία, για παράδειγμα, ως μητέρες, δεν θα ανατρέφουν «κτήνη» και, σε άλλους κοινωνικούς ρόλους, δεν θα τα ανέχονται— καλλιεργούν φοβίες έναντι των βάνουσων αρσενικών. Αν πάρουμε στα σοβαρά την είδηση ότι οι άνδρες μας κυνηγούν στους δρόμους —μπου!— μας περιμένει ο εγκλεισμός στο σπίτι· η επιστροφή στον γυναικωνίτη. Ο οποίος άλλωστε δεν είναι λιγότερο επικίνδυνος από τον δημόσιο χώρο εφόσον η οικογένεια θεωρείται πεδίο γυναικείων ταπεινώσεων με ένοχο τον πατέρα και τα αρσενικά αδέρφια. Πράγματι, αυτό συμβαίνει σε πολλές πατριαρχικές κουλτούρες, αλλά όχι όπου ανθίζει ο νεοφεμινισμός. Εξάλλου, στις πρωτόγονες πατριαρχικές κουλτούρες, οι γυναίκες είναι συχνά συνένοχες: στα εγκλήματα τιμής, ηθικοί αυτουργοί είναι συχνότατα οι μάνες· ο μισογυνισμός των γυναικών

Ο ΗΤΤΟΠΑΘΗΣ ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

ΤΗΣ ΣΩΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Η κατάταξη των γυναικών σε μια χρονίως πάσχουσα ανθρωπολογική κατηγορία αφαιρεί από τις νεότερες γυναίκες τη στοιχειώδη αυτοπεποίθηση που τους είναι απαραίτητη για να υπερασπίζονται τα σωματικά και ψυχικά τους όρια.

είναι άξιος της φήμης του και δεν πρέπει να υποτιμάται η εσωτερικευμένη απόρριψη του γυναικείου φύλου από τις ίδιες τις γυναίκες.

Με λίγα λόγια, ολόκληρο το ιδεολογικό οικοδόμημα

είναι λανθασμένο: ένα μέρος των φεμινιστριών του τέταρτου κύματος εκλαμβάνει τις γυναίκες ως μια λίγο-πολύ ομοιογενή κοινότητα που πρέπει να αγωνιστεί για τα δικαιώματά της, τα οποία, παρά την ισονομία, υποτίθεται ότι παραμένουν λειψά ή απρόσιτα. Η ιδιότητα θεωρείται αποκλειστικά «εξωτερικό» ζήτημα νόμων, κανονισμών και απαγορεύσεων· όχι ζήτημα αυτοσεβασμού και αξιοπρέπειας, ατομικής στάσης των επιλογών. Η σύγχυση επιδεινώνεται από τη θεωρία του κοινωνικού φύλου που ενθαρρύνει την κατάργηση των φύλων: λες και η «ισότητα» θα επιτευχθεί μέσω της ισοπέδωσής τους, μέσω εξουδετέρωσης και εξομοίωσης. Έτσι, ο σύγχρονος φεμινισμός γίνεται όλο και πιο αντιδραστικός: εκτός του ότι βασίζεται στην πικρία που προκαλεί το αίσθημα μειονεξίας και η ψυχολογία βρώσιμου θηράματος, προβάλλει τη διαπερατότητα των φύλων μαζί με μια διεστραμμένη αντίληψη για τη θηλυκότητα —π.χ. παρουσιάζοντας τις γυναίκες ενάρτεες και ανήμπορες, σύμφωνα με το χριστιανικό πρότυπο της Παναγίας— και φτάνοντας σε προτροπές σεμνοτυφίας και μισανδρισμού. Αλλά αν και η σεμνοτυφία είναι, εν πολλοίς, καινούργιο στοιχείο του φεμινισμού, ο μισανδρισμός δεν είναι: όχι μόνο δεν έλειπε από το φεμινιστικό κίνημα των προηγούμενων κυμάτων αλλά φαινόταν αναπόφευκτος. Το παράδοξο ήταν ότι οι μαχητικές φεμινίστριες, ιδιαίτερα της δεκαετίας του 1970, μιμούνταν τους άνδρες περιπίπτοντας στο χειρότερο δυνατό πολιτικό και φιλοσοφικό σφάλμα. Αν ένα φύλο πρέπει να «μιμηθεί» ένα άλλο φύλο, αυτό είναι οι άνδρες.

Η πουριτανική ιδεοληψία και η κατάταξη των γυναικών

σε μια χρονιά πάσχουσα ανθρωπολογική κατηγορία αφαιρεί από τις νεότερες γυναίκες τη στοιχειώδη αυτοπεποίθηση που τους είναι απαραίτητη για να υπερασπίζονται τα σωματικά και ψυχικά τους όρια. Από την πλευρά τους, οι γονείς επιστρέφουν στον σκοταδισμό του βαθέος 20ού αιώνα: «Οι άνδρες θέλουν μόνο ένα πράγμα», «Προσέχετε μη σας ρίξουν “κάτι” στο ποτό και σας βιάσουν»: σοφίες νοικοκυρών σε απόγνωση.

Τούτων λεχθέντων, υπάρχει ανάγκη να εφαρμοστούν αυστηροί κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς. Ωστόσο, η νοσηρότητα των κοινωνιών και των οικογενειών, που εμποδίζει την ανάπτυξη των ατόμων, δεν συνοψίζεται στον κακοποιτή άνδρα: έγκειται στην πολλαπλή δυναμική των σχέσεων στην οποία διαιωνίζονται αρσενικά και θηλυκά πρότυπα δυστυχίας. Τέλος, το ότι ο κόσμος βρίθεται από ανάγωγους και πλίθιους δεν τον καθιστά «πατριαρχικό», τον καθιστά κατοικημένο από ανάγωγους και πλίθιους. ☹

© ERIC FOUGERE, CORBIS VIA GETTY IMAGES

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΟΥ ΠΑΣΚΑΛ ΜΠΡΥΚΝΕΡ
«ΕΝΑΣ ΣΧΕΔΟΝ ΤΕΛΕΙΟΣ ΕΝΟΧΟΣ -
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΛΕΥΚΟ
ΩΣ ΑΠΟΔΙΟΠΟΜΠΑΙΟ ΤΡΑΓΟ»
ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ 2022
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔ. ΠΑΤΑΚΗ,
ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΠΑ

ΕΝΑ ΚΑΚΟ ΡΙΜΕΪΚ

Σε κείμενο που στάλθηκε το 2018 στο περιοδικό «Sociology of Race and Ethnicity», Αμερικανοί καθηγητές, εκφράζοντας έντονη ανησυχία για το επίπεδο του πνευματικού διαλόγου στις Ηνωμένες Πολιτείες, πρότειναν στη συντακτική επιτροπή του περιοδικού επιλεγμένα αποσπάσματα από το «Ο αγών μου» του Χίτλερ στα οποία ο όρος «λευκός» θα αντικαθιστούσε τον όρο «εβραίος». Η πρόταση τελικά απορρίφθηκε, όχι όμως χωρίς να λάβει τους επαίνους αρκετών πανεπιστημιακών. Μεταξύ άλλων, γράφτηκε: «Αυτό το κείμενο έχει την προοπτική να γίνει μια ισχυρή και μοναδική συνεισφορά στη βιβλιογραφία που πραγματεύεται μηχανισμούς οι οποίοι ενισχύουν την προσκόλληση σε απόψεις περί λευκής υπεροχής». Οι τρεις καθηγητές, ο Peter Boghossian, ο James Lindsay και η Helen Pluckrose ήταν ήδη γνωστοί από άλλες «φάρσες», κάποιες από τις οποίες είχαν φιλοξενηθεί σε έντυπα υψηλού επιπέδου: μία περί «της κουλτούρας του βιασμού στους σκύλους στα πάρκα του Πόρτλαντ (Όρεγκον)» και ακόμα μία, το 2017, που υποστήριζε ότι το πέος είναι κοινωνικό δημιούργημα, υπεύθυνο, μεταξύ άλλων, και για την κλιματική αλλαγή. Οι τρεις ερευνητές απειλήθηκαν με απόλυση από τα πανεπιστήμιά τους και κατηγορήθηκαν ότι έπαιζαν το παιχνίδι της δεξιάς.

Μια καλπάζουσα μολυσματική νόσος

Τι μας λένε αυτές οι προκλητικά ακραίες πρωτοβουλίες; Πολλά σχετικά με την υποβάθμιση των αμερικανικών πανεπιστημιακών κέντρων και ακόμα περισσότερα για μια νοοτροπία που κερδίζει έδαφος στην Ευρώπη. Ένα παράδειγμα, μεταξύ άλλων, από τη Γαλλία: ντοκιμαντέρ που αναρτήθηκε στον ιστότοπο του France Culture, τον Νοέμβριο του 2019, εξηγεί ότι το πάλλευκο χρώμα των αρχαιοελληνικών γλυπτών είναι «αποτέλεσμα αντιδραστικής προσέγγισης δύο χιλιάδων ετών». Μας είπαν ψέματα: «Οχι, τα αρχαιοελληνικά αγάλματα δεν ήταν λευκά, αλλά χρωματισμένα. Η Ιστορία μάς το έδειξε, για να προωθήσει το λευκό ως ιδεώδες σε μια Δύση που αποστρεφόταν το χρώμα, θεωρώντας το σύμβολο ετερότητας και επιμειξίας». Μολονότι αυτή η καραμέλα έπαψε να αναμασάται με τον καιρό, εξακολουθεί, σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Philippe Jockey, που επιμελήθηκε το ντοκιμαντέρ, να ισχύει ότι η πολυχρωμία των αρχαίων γλυπτών αποκρύφτηκε για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας: «Ας μιλήσουμε με επίσημους όρους: στην πραγματικότητα, πρόκειται για μια απόρριψη του Άλλου, που βλέπουμε να κάνει την εμφάνισή της ήδη από τα πρώτα κείμενα του Πλίνιου του Πρεσβύτερου και να κορυφώνεται με τις φριχτές ωμότητες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου». Διάβολε! Ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος πρόδρομος του Αδόλφου Χίτλερ! Ο Philip Jockey είναι πιθανώς ικανός αρχαιολόγος, αλλά μάλλον κακός ιστορικός. Τα αρχαιοελληνικά γλυπτά ήταν πράγματι πολύχρωμα,

αλλά οι έννοιες που παρουσιάζει με τόσο στόμφο είναι όψιμα κατασκευάσματα που εμφανίστηκαν πρόσφατα και τα οποία εκείνος «κολλάει» στην αρχαία Ελλάδα. Ούτε η «Δύση» ούτε ο «Άλλος», και ακόμα λιγότερο η «επιμειξία», είχαν την παραμικρή εννοιολογική συνάφεια με την εποχή της αρχαιοελληνικής γλυπτικής: η χρήση τους στα εν λόγω συμφραζόμενα αποτελεί παραλογισμό. Ας μην ξεχνάμε ότι η «φυλή» δεν υπήρχε ως έννοια στην αρχαία Ελλάδα (πρόκειται για επινόηση του 19ου αιώνα, όταν Γερμανοί συγγραφείς σφετερίστηκαν τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, ώστε να αποτελέσει τον πρόγονο του παγερμανισμού). Ούτε οι αρχαίοι Έλληνες ούτε οι Ρωμαίοι «έβλεπαν κάποιο όνειδος στο χρώμα του δέρματος». «Οι αρχαίοι αγνοούσαν παντελώς τη φυλετική διάκριση», η αρχαιοελληνική κοινωνία δεν έκανε κανένα διαχωρισμό με βάση το χρώμα. Κατά τον Αριστοτέλη, μάλιστα, η διαφορά λευκού/μαύρου είναι καθαρά συμπτωματική και όχι ουσιαστική. Η πλειονότητα των δούλων των αρχαίων Ελλήνων ήταν λευκοί. Ωστόσο η χρήση του επιθέτου «λευκός» εξαπλώνεται σαν την πυρκαγιά. Διατυπώνετε επιφυλάξεις σχετικά με τις δηλώσεις της νεαρής σταρ Γκρέτα Τούνμπεργκ; Θα σας αποκαλέσουν «εφελόφοβο», «γέρο λευκό δυτικό άντρα» και διάφορα άλλα τέτοια. Τι σχέση έχουν όλα αυτά με τη Σουηδέζα ακτιβίστρια; Καμιά! Αν ένας Αφρικανός διανοούμενος ασκούσε κριτική στη νεαρή Σουηδέζα θα τον αποκαλούσαν άραγε μαύρο γέρο; Δείτε επίσης αυτό που γράφει ο «καταρρευσιολόγος» Aurélien Barrau σχετικά με τα δικαιώματα των ζώων: «Αυτό που θεωρώ ζωτικής σημασίας σήμερα είναι, για να μιλήσω όπως ο Ζακ Ντεριντά, η αποδόμηση του «σαρκοφαλλολογοκεντρισμού», η αμφισβήτηση δηλαδή αυτής της αποτρόπαιης ηγεμονίας του ανθρώπου (θα έπρεπε να προστεθεί του λευκού), σε σύθεση (μιας και υποτάσσει τον άλλον στη δική του επιθυμία) και σαρκοφάγου (ως αρχετυπική εικόνα της εργαλειοποίησης των μη ανθρώπινων όντων)». Όσο για το «λευκό προνόμιο», χαρακτηριστικό μιας βορειοαμερικανικής προβληματικής, εντάχθηκε στο καθημερινό λεξιλόγιο τον Ιούνιο του 2020, έπειτα από την τεράστια απήχηση που είχε στη Γαλλία και αλλού η υπόθεση George Floyd, παρότι η έννοια μικρή σχέση έχει με τη γαλλική κοινωνία.

Ο κατεξοχήν εγκληματίας

Η Δύση έχει όλα τα προσόντα προκειμένου να αποτελέσει τον ιδανικό ένοχο. Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, ίδρυσε ένα νέο έθνος βασισμένο στον αφανισμό των Ινδιάνων, στη δουλεία των Αφρικανών και στις διακρίσεις κατά των μαύρων. Όσο για την Ευρώπη, χρεώνεται το βάρος τεσσάρων αιώνων αποικιοκρατίας, ιμπεριαλισμού και δουλείας, μολονότι σε ευρωπαϊκές χώρες τέθηκε πρώτη φορά το ζήτημα της κατάργησης όλων αυτών των «κακών». Αυτό που καθιστά τον Δυτικό κόσμο το κατεξοχήν εξιλαστήριο θύμα είναι καθαρά ότι αναγνωρίζει τα εγκλήματά του, με τη φωνή των πιο καθάρων συνειδητήσεών του, από τον Barhtolomeo de las Casas έως τον Andre Gide και τον Aime Cesaire, χωρίς να ξεχνάμε τον Montaigne, τον Voltaire και τον Goerges Clemenceau. Οι χώρες της δυτικής Ευρώπης προηγήθηκαν στο θέμα των ενοχών και κάνουν καθημερινά τις απαραίτητες μετάνοιες, οχεδόν με ένα είδος αυτοματισμού. Και μάλιστα σε αντίθεση με άλλες κρατικές οντότητες, οι οποίες μετά βίας αναγνώρισαν τα κακουργήματά τους: τη Ρωσική Αυτοκρατορία, την Οθωμανική Αυτοκρατορία, τις κινεζικές δυναστείες, τις διάφορες αραβικές δυναστείες που κατείχαν την Ισπανία για σχεδόν επτά αιώνες. Μόνον εμείς, οι Δυτικοί, παραδεχόμαστε τις αμαρτίες μας, ενώ τόσοι και τόσοι πολιτισμοί παρουσιάζονται ως θύματα ή ως αθώοι. Το Σφάλμα είναι σύμφυτο μ' εμάς, σε βαθμό μάλιστα να επωμίζομαστε και τα αμαρτήματα των άλλων. Επιπλέον, η Δύση είναι αδύ-

32

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Το θετικό μας αποτύπωμα στο περιβάλλον αναγνωρίζεται διεθνώς

Για 3^η συνεχή χρονιά στη λίστα Climate Leaders των Financial Times

Η Τράπεζα Πειραιώς είναι η μόνη ελληνική εταιρεία που συγκαταλέγεται σταθερά στη λίστα των Financial Times με τους κλιματικούς ηγέτες της Ευρώπης για τα έτη 2021, 2022 και 2023.

Αυτή η διάκριση ήρθε μέσα από το σύνολο των δράσεών μας για τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, καθώς μειώσαμε ουσιαστικά το ανθρακικό μας αποτύπωμα για το διάστημα 2016-2021.

Το περιβάλλον βρίσκεται στην καρδιά της στρατηγικής μας και στόχος μας είναι να αυξήσουμε τη βιώσιμη τραπεζική μας δραστηριότητα έως το 2025 και να προσφέρουμε διαρκώς αξία στην εθνική οικονομία, την κοινωνία και τον πλανήτη.

Μάθετε περισσότερα στο www.piraeus Holdings.gr

ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΤΗΡΙΖΕΙ ΚΑΘΕ ΑΥΡΙΟ

ναμ όσο ποτέ άλλοτε, χωρίς ηγεσία ή ισχυρή διακυβέρνηση, την ώρα που οι Ηνωμένες Πολιτείες αποσύρονται από την παγκόσμια σκηνή. Θεωρείται υπεύθυνη για όλο και περισσότερα δεινά, ενώ παράλληλα και ο ρόλος της φθίνει. Πρόκειται για αυτό που οι διπλωμάτες αποκάλεσαν, τον Φεβρουάριο του 2020 στο Μόναχο, Westlessness, η εξαφάνιση δηλαδή του Δυτικού μπλοκ. Ήρθε η ώρα η Δύση να πληρώσει. Τίποτα δεν προκαλεί περισσότερη μανία από έναν άνθρωπο πεσμένο καταγής. Η ήδη μισητή για την αλλοτινή κυριαρχία της Δύση αντιμετωπίζεται τώρα για με περιφρόνηση λόγω της «πτώσης» της.

Αντίθετα με τις προσδοκίες που γεννήθηκαν το 1989, την πτώση του Τείχους δεν την ακολούθησε η κυριαρχία της λογικής, και ακόμα λιγότερο βέβαια της μετριοπάθειας. Μια άλλη ιδεολογία αντικατέστησε τις σωτηριολογικές υποσχέσεις που έδινε ο υπαρκτός σοσιαλισμός, βασισμένη αυτήν τη φορά στη φυλή, στο γένος, στην ταυτότητα. Για τρεις θεωρίες, τη νεοφεμινιστική, την αντιρατσιστική και την αποαποικιακή, ο ένοχος είναι πλέον ο λευκός. Υποβιβασμένος σε απλό φορέα του χρώματος του δέρματός του, είναι πλέον ο απεχθής, ο δακτυλοδεικτούμενος, ο υπεύθυνος για όλα τα δεινά. Τίποτα δεν εξυπηρετεί καλύτερα αυτές τις τρεις ρητορικές από τη μορφή του Καταραμένου, του λευκού ετεροφυλόφιλου αρσενικού, ο οποίος θεωρείται ό,τι πιο απεχθές. Ωστόσο ούτε οι λευκές γυναίκες εξαιρούνται· θα δούμε ότι η υπεροχή του «ιθαγενούς» τις αφήνει και εκείνες στο έλεος της εκδικητικής μανίας. Η αγία τριάδα της ενοχοποίησης δεν ξεχνάει κανέναν. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι ίδιοι συλλογισμοί, οι ίδιοι μηχανισμοί, ενίοτε και οι ίδιοι άνθρωποι, παρεμβαίνουν με εντυπωσιακή έλλειψη πρωτοτυπίας, διαμορφώνοντας ένα είδος οικογένειας με συνεκτικές αντιλήψεις.

Η γένεση του παραλογισμού

Κατά τη δεκαετία του 1960, τα τμήματα Φιλοσοφίας, Λογοτεχνίας και Κοινωνιολογίας των αμερικανικών πανεπιστημίων κατακλύστηκαν, καλώς ή κακώς, από αποδομικές θεωρίες προερχόμενες από τη Γαλλία, καταγγελτικές απέναντι στη Δύση, το σύνολο των οποίων απαρτίζουν τη λεγόμενη French Theory. Ας αφήσουμε κατά μέρος το ερώτημα αν αυτά τα δόγματα αποτελούσαν μια τέρα-στια μπλόφα ή, για να δανειστούμε τα λόγια του George Steiner, ένα είδος ήττας του πνεύματος (με λιγοςτές, βέβαια, εξαιρέσεις). Και να που σήμερα η Αμερική μάς προτείνει φιλοσοφίες γεννημένες κάποτε στην Ευρώπη, τις οποίες μάλιστα εμείς ασπαζόμαστε τυφλά, καθώς φέρουν τη σφραγίδα Made in USA. Από το «τέλος της Ιστορίας» μέχρι τη θεωρία του φύλου, διαμέσου του σοκ των πολιτισμών, η Γαλλία γίνεται εκ νέου θλιβερό εργατήρι για βορειοαμερικανικές χίμαιρες. Η αγγλοσαξονική πολιτισμική ηγεμονία δεν είναι πια ξενόφερτη, έχει γίνει παραδόξως εγχώρια είναι ο εαυτός με τη μορφή ενός άλλου, ένα υπερατλαντικό υβρίδιο αλλά σε ξένο ιδίωμα, πολύ πιο κομψό απ' ό,τι τα γαλλικά. Αυτός ο μεταστρουκτουραλισμός επαναπροωθείται και προελαύνει πλησιότες στο έδαφός μας, υπό την αιγίδα των globish, του νέου παγκόσμιου ιδιόλεκτου. Σε αυτούς τους καιρούς σύγχυσης της ευρωπαϊκής Αριστεράς, διαμελισμένης μεταξύ ενός κομμουνισμού με το ένα πόδι στον τάφο και μιας σοσιαλδημοκρατίας σε απόγνωση, η ιδεολογία της ταυτότητας, ο ταυτισμός, με προέλευση από τον Νέο Κόσμο, χρησιμεύει σαν σανίδα σωτηρίας. Ο δανεισμός είναι συχνά αυτόματος, μεταξύ άλλων και σε γλωσσικό επίπεδο, όπου ανθεί μια αγγλόφωνη διάλεκτος με παριζιάνικη προφορά. Θα μπορούσαμε ακόμα και να υποστηρίξουμε ότι η χρήση των franglais στον κόσμο των μέσων ενημέρωσης και των επιχειρήσεων είναι αντιστρόφως ανάλογη, στην περίπτωση των Γάλλων τουλάχιστον, με τη γνώση εκ μέρους τους της γλώσσας του Σαίξπηρ· όσο λιγότερο κατέχουν την αγγλική γλώσσα, τόσο περισσότερα ενοσηματώσουν ολόκληρα τμήματά της στην καθημερινή ομιλία. Η ταχύτητα της σηματολογικής διάδοσης είναι σχεδόν αστραπιαία, με τη βοήθεια βέβαια ουκ ολίγων διαμεσολαβητών.

Η Αμερική έχει αυτό το μοναδικό γνώρισμα: να ενθαρρύνει εκείνους που επιθυμούν να τη μιμηθούν. Εδώ και έναν αιώνα, η κουλτούρα της εξάγεται καλύτερα από κάθε άλλη. Προσαρμόζεται σε όλα τα κλίματα και σε όλες τις πεποιθήσεις, διαθέτει μια ασύγκριτη δύναμη διάδοσης και μετάδοσης, είναι ο κατεξοχήν πολιτισμός της μεταμφίεσης. Ακόμα και όσοι τη μισούν θέλουν να της μοιάσουν. Όλος ο κόσμος μπορεί να γίνει αμερικανικός αν το θελήσει, έστω και χωρίς να μιλάει καν αγγλικά. Σαν καλοί εγγαστρίμυθοι, αντιγράφουμε την Αμερική σε όλους τους τομείς. Επωμιζόμαστε ακόμα και τα εγκλήματά της, μολονότι η Γαλλία δεν εφάρμοσε ποτέ τη δουλεία ή τις φυλετικές διακρίσεις στο έδαφός της. Οι ανταλλαγές βέβαια είναι αμοιβαίες. Εμείς υιοθετούμε την αμερικανική αντίληψη για την κοινωνία, τη στιγμή που οι Ηνωμένες Πολιτείες (ή η Αριστερά του Δημοκρατικού Κόμματος, τουλάχιστον) επιχειρούν να διευρύνουν το κράτος πρόνοιας και μπαίνουν με τη σειρά τους στην οδύσσεια της μεταμέλειας. Εμείς υιοθετούμε εθνο-

τικούς όρους, ενώ εκείνοι επιθυμούν να ξαναγράψουν το «εθνικό τους μυθιστόρημα» μέσα από το πρίσμα της εξότωσης των Ινδιάνων και των διακρίσεων εις βάρος των Αφροαμερικανών.

Θα είναι ωστόσο δύσκολο να πειστούν 500 εκατομμύρια Ευρωπαίοι, κυρίως στα ανατολικά, πως είναι επικίνδυνος λόγω του δέρματός τους. Μολονότι γίνεται ολοένα και πιο έγχρωμος, ιδίως στη Δύση, ο ευρωπαϊκός πληθυσμός παραμένει στην πλειονότητά του ανοιχτόχρωμος, με ουσιαστικές διαφορές βέβαια (με βάση μια άτυπη χρωματική διαβάθμιση) μεταξύ των Σουηδών, των Ανδαλουσιανών, των Βουλγάρων, των τσιγγάνων. Η ενοχοποίηση αυτών των λαών θα είναι τεράστιο αλλά όχι ακατόρθωτο έργο. Έχει ήδη πετύχει εν μέρει στη δυτική Ευρώπη, όπου γίνεται προσπάθεια να διαποτιστούν τα άτομα με ντροπή για αυτό που είναι. Μια εκτεταμένη καμπάνια επανεκπαίδευσης έχει ξεκινήσει στα πανεπιστήμια και στα ΜΜΕ, ζητώντας από αυτούς που αποκαλούν γενικώς «λευκούς» να απαρνηθούν τον εαυτό τους. Πριν από τριάντα χρόνια, υπήρχε ακόμη αρκετή λογική, δεξιά και αριστερά, ώστε να κλυδάζονται αυτές οι ανοησίες. Η τελευταία φορά που είχαμε υποστεί την προπαγάνδα για τη φυλή ήταν με τον φασισμό και τον a priori αποκλεισμό ενός μέρους του πληθυσμού

κατά τη δεκαετία του 1930. Νομίζαμε ότι είχαμε τελειώσει με αυτές τις απόψεις και θεωρίες. Να όμως που επανέρχονται, από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού αυτήν τη φορά, με τη μορφή του αντιθετού τους, του αντιρατσισμού, και με νέους πρωταγωνιστές, βρίσκοντας απήχηση ακόμα και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Οι κήρυκες της ντροπής, νεοφεμινιστές, αποαποικιστές, ιθαγενιστές, θέλουν οπωσδήποτε να μας αποδείξουν πως ο τρόπος ζωής μας βασίζεται στη φριχτή εκμετάλλευση άλλων λαών και πως πρέπει να δείξουμε μεταμέλεια. Ξαφνικά, ένα μέρος του Δυτικού κόσμου φαίνεται απεχθές στα μάτια ορισμένων μειονοτήτων. Όπως ο κύριος Ζουρνταίν, στον «Αρχοντοχωριάτη» του Μολιέρου, ήταν πεζογράφος εν αγνοία του, εμείς είμαστε εγκληματίες χωρίς να το ξέρουμε, από το γεγονός και μόνο ότι ζούμε σε αυτόν τον κόσμο. Για να υπάρξουμε, πρέπει πρώτα να επανορθώσουμε!

Ο λευκός αντιμετωπίζει μια ακόμα κατηγορία: κατέστρεψε τον πλανήτη. Δεν αρκείται στην καταπίεση των γυναικών, στη ρατσιστική και κυριαρχική στάση του, αλλά θέτει και σε κίνδυνο το περιβάλλον, καθώς συγκεντρώνει στα χέρια του μεγάλο μέρος του οικονομικού και τεχνολογικού πλούτου. Η ενοχή του μοιάζει με κάτι σαν μιλένιγ, όπου η κάθε στρώση ενισχύει τη δομή του συνόλου. Η εισοδος όμως, εδώ και μια τριακονταετία, της Κίνας, της Ινδίας, της Βραζιλίας και της Νότιας Αφρικής στον παγκόσμιο καπιταλιστικό χάρτη, με την ιδιότητα των μεγάλων παραγωγών και ρυπαντών, εμποδίζει εκ των πραγμάτων να περιοριστεί το οικολογικό ανάθεμα στην αποστροφή για τον λευκό άντρα και την επιδερμίδα του. Με κίνητρο μια πλανητική φιλοδοξία, η σχετική συζήτηση επιμένει στην καταδίκη της παραγωγικότητας αυτής καθεαυτήν, όπως και της «έπαρσης» που τροφοδοτείται από τη νεωτερικότητα. Αυτός είναι και ο λόγος που δεν εξετάζω εδώ παρά μόνο παρεμπιπτότως την οικολογική προβληματική και κριτική. ☺

Για τρεις θεωρίες, τη νεοφεμινιστική, την αντιρατσιστική και την αποαποικιακή, **ένοχος είναι πλέον ο λευκός.** Υποβιβασμένος σε απλό φορέα του χρώματος του δέρματός του, **είναι πλέον ο υπεύθυνος για όλα τα δεινά.**

Η ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΗ ΤΙΜΗ ΣΤΟ ΡΕΥΜΑ
ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ
ΚΑΙ ΓΙΑ ΟΛΟ ΤΟ 2023!

ΧΩΡΙΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Κάλεσε τώρα
181133

fysikoaerioellados.gr

ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΔΕΠΑ Εμπορίας Α.Ε.

Equity

«ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ», ΙΣΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΠΑΓΚΡΑΤΗ

Ένα από τα, σχετικώς πρόσφατα, ακρωνύμια στη δημιουργία των οποίων ο αγγλοσαξονικός πολιτισμός επιδίδεται με θαυμαστή αφοσίωση είναι εκείνο που ταυτίζεται με το κίνημα της «wokeness» (κοινωνική επαγρύπνηση για την προστασία των αδυνάτων και της ισότητας): DEI (*Diversity, Equity, Inclusion*). Η διαφορετικότητα, η ισότητα και η ενσωμάτωση (DEI) αναφέρεται σε οργανωτικά πλαίσια που επιδιώκουν να προωθήσουν τη δίκαιη μεταχείριση και την πλήρη συμμετοχή όλων των ανθρώπων, ιδιαίτερα των ομάδων «που ιστορικά υποεκπροσωπούνται ή υπόκεινται σε διακρίσεις» με βάση την ταυτότητα ή την αναπηρία. Το 2003 εκτιμήθηκε ότι οι εταιρείες στις Ηνωμένες Πολιτείες δαπανούσαν ετησίως 8 δισεκατομμύρια δολάρια για τη διαφορετικότητα ή πολυμορφία, προσλήψεις με κριτήριο το γένος, τη φυλή ή την αναπηρία. Μετά την εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ και την άνοδο των κινημάτων #MeToo και *Black Lives Matter*, το περιοδικό «*Time*» δήλωσε το 2019 ότι η βιομηχανία DEI είχε εκτιναχθεί σε μέγεθος. Στον ακαδημαϊκό χώρο, μια έρευνα του 2019 διαπίστωσε ότι οι δαπάνες για τις προσπάθειες DEI είχαν αυξηθεί κατά 27% σε σχέση με τα πέντε προηγούμενα ακαδημαϊκά έτη. Αυτά για την πρώτη λέξη. Η τρίτη λέξη είναι εξίσου απλή και κατανοητή. Δεν αρκεί να βοηθήσεις έναν Ασιάτη, έναν Αφρικανοαμερικανό ή μία γυναίκα – πρέπει να επιμείνεις έως ότου ενσωματωθεί (*inclusion*) κοινωνικά.

Το μπέρδεμα βρίσκεται στην τρίτη λέξη. *Equity*: Ισότητα. Προσοχή! Δεν είναι η λέξη *equality*, η οποία σημαίνει επίσης, ισότητα. Ίδιο θέμα, παρόμοια κατάληξη, «τιτανομεγιστοπελώρια» διαφορά, όπως θα έλεγε ο συγγραφέας Νίκος Καλαποθάκος. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε ισότητα αποτελεσμάτων, στη δεύτερη ισότητα ευκαιριών. Στην ελληνική γλώσσα, ίσως, η πλησιέστερη μετάφραση είναι *ισοτιμία* και *ισονομία*, αντιστοίχως. Στην ισότητα ευκαιριών, η κοινωνία δομείται επί τη βάσει της απαλοιφής των διακρίσεων, στη δεύτερη περίπτωση οικοδομείται εν τη ομοία εξελίξει. Η εκπαίδευση υποχωρεί στο επίπεδο των αδυνάμων με την ελπίδα της ισότιμης ανελίξεως. Φυσικά τα πράγματα είναι πολύ πιο δύσκολα στην πράξη. Τον Μάρτιο του τρέχοντος έτους η Tabia Lee απολύθηκε από τη θέση της ως διευθύντρια σχολής για το Γραφείο Ισότητας, Κοινωνικής Δικαιοσύνης και Πολυπολιτισμικής Εκπαίδευσης στο De Anza Community College στο Cupertino της Καλιφόρνιας – μια θέση που κατείχε για δύο χρόνια. Είναι μια μαύρη γυναίκα με δεκαετίες εμπειρίας στη διδασκαλία σε δημόσια σχολεία και στην οργάνωση εργαστηρίων για τη διαφορετικότητα, την ισότητα, την ένταξη και τον αντιρατσισμό. Παρόλη την εμπειρία και την καταγωγή της, δεν είχε «καταφέρει» να εμποδώσει την *equity*, ως *ισότητα των αποτελεσμάτων*, όπως τελικώς της υπέδειξε ένας λευκός συνάδελφός της, φέρνοντας ως παράδειγμα το δέντρο με τα μήλα που όλοι πρέπει να παίρνουν μερικά, ανεξαρτήτως των ικανοτήτων τους στις δεδομένες ίσες ευκαιρίες που τους δίνονται.

Δύσκολοι καιροί για θεραπευτές και προοδευτικούς

Πιο συγκεκριμένα τον τρόπο επιβολής της equity καταδεικνύει η δημοσίευση του νέου Πλαισίου Μαθηματικών της Καλιφόρνιας (C.M.F.), ενός εγγράφου που χρησιμοποιείται για τη θέσπιση προγραμμάτων σπουδών μαθηματικών για όλα τα δημόσια σχολεία της πολιτείας. Η διαδικασία αυτή καθοδηγείται από ένα κίνημα «μαθηματικής μεταρρύθμισης» με επικεφαλής τη Βρετανή καθηγήτρια του Στάνφορντ Dr. Jo Boaler, η οποία ισχυρίζεται ότι υποστηρίζει έναν πιο περιεκτικό τρόπο διδασκαλίας που θα αντικαταστήσει την απομνημόνευση του πίνακα των αριθμητικών πράξεων με την επίλυση προβλημάτων του πραγματικού κόσμου. Μία από τις ιδέες που στηρίζουν το

Ο πλατωνικός «έρωτας» ωθεί τα υπέρτερα στην πρόνοια για τα υποδεέστερα και συγκρατεί τα κατώτερα στην επιστροφή τους στα ανώτερα, επισημαίνοντας ότι η αξιακή ανάβαση των αδυνάμων, η οποία είναι σαφώς δυσκολότερη από τη «στατική» πρόνοια των δυνατών, επιτελείται μόνο εν τη ενόψει ενός ψυχικού αισθήματος που ξεπερνάει την υφιστάμενη κατάσταση αμφοτέρων των μερών. Και οι δυνατοί και οι αδύνατοι πρέπει να ξεβουλευτούν. Στην αντίθετη περίπτωση οι πάλαι ποτέ δυνατοί, που κατά καιρούς ονομάζονται καταπιεστές, αποικιοκράτες, άρχουσα τάξη, βασιλείς, άρχοντες, νεοφιλελεύθεροι ή «woke» (αφυπνισμένοι διαφωτιστές) θα κατηγορηθούν για την εσκεμμένη κατασκευή και διατήρηση ενός βάλτου πρόων καταπιεσμένων και αναξιοπαθούντων, ακριβώς ώστε να μην τους δώσουν ποτέ πραγματική ευκαιρία για κοινωνική άνοδο. Δύσκολοι καιροί για ιεραποστόλους και προοδευτικούς. 🍷

*Ο Αντώνης Παγκράτης είναι πολιτικός μηχανικός ΕΜΠ.

Με την Equity επιδιώκεται
μία **εξισωτική ομοιομορφία**
προς τα κάτω. Σημείο αναφοράς
ο χειρότερος μαθητής,
επειδή τα χρόνια καταπίεσης
τον έφεραν σε αυτήν
τη **δυσάρεστη θέση**.

Πλαίσιο Μαθηματικών της Καλιφόρνια είναι η ιδέα ότι τα μαθηματικά πρέπει να «αποτραβηχτούν» – αντί να επιτρέπεται σε ορισμένους μαθητές να παρακολουθήσουν την Άλγεβρα Ι στην 8η τάξη, θα απαιτούσε από όλους τους μαθητές να εγγραφούν στο ίδιο πρόγραμμα μαθηματικών μέχρι την 9η τάξη. Οι υποστηρικτές είναι βέβαιοι ότι αυτό προωθεί την ισότητα, ενώ οι αρνητές υποστηρίζουν ότι μειώνει την αριστεία. Με λίγα λόγια με την Equity επιδιώκεται μία εξισωτική ομοιομορφία προς τα κάτω. Σημείο αναφοράς είναι ο χειρότερος μαθητής επειδή τα χρόνια καταπίεσης που έχουν υποστεί οι πρόγονοί του τον έφεραν σε αυτήν τη δυσάρεστη θέση. Η σκέψη, στην εφαρμογή της, τείνει να αρνείται τη βοήθεια να γίνει καλύτερος με την προσπάθεια αμφοτέρων των πλευρών και αντ' αυτής προτείνει τη συνολική υποβάθμιση έτσι ώστε ο δυναμει αδύναμος να μην αισθάνεται υποδεέστερος.

87

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ
ΔΥΟ ΕΙΔΗ

ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ:
ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ
ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΓΚΡΟΥΣ

W
A
R
S

Πολιτιστικοί πόλεμοι υπήρχαν πάντοτε: οι ξεχωριστές κοινωνικές ομάδες αγωνίζονταν για κυριαρχία στο πεδίο των αξιών, των πεποιθήσεων και των πρακτικών που απορρέουν από αυτές. Απλώς, σε κάθε εποχή, είναι διαφορετικά τα θέματα που προκαλούν κοινωνική διαφωνία και πόλωση. Ο πολιτιστικός πόλεμος περιγράφει «καυτά» ή «πολωτικά» κοινωνικά θέματα στην πολιτική και στον δημόσιο βίο — μερικά από αυτά προέρχονται από τα βήθη του 20ού αιώνα, ενώ άλλα έχουν έρθει στο προσκήνιο τα τελευταία είκοσι χρόνια. Αν και τα διχαστικά ζητήματα φαίνονται περισσότερο οξυμένα στις Ηνωμένες Πολιτείες, παντού η άμβλωση, η ομοφυλοφιλία, τα δικαιώματα των τρανς, η πορνογραφία, η πολυπολιτισμικότητα, ο ρατσισμός θεωρούνται σήμερα το υλικό των πολιτιστικών συγκρούσεων.

Ο όρος **πολιτιστικός πόλεμος** είναι ένα μεταφραστικό δάνειο από το γερμανικό «*Kulturkampf*» που επινόησε ο ανθρωπολόγος Rudolf Virchow (1821-1902) για να περιγράψει τη σύγκρουση μεταξύ πολιτιστικών και θρησκευτικών ομάδων στην εκστρατεία του 1871-1878 του καγκελάρου Otto von Bismarck εναντίον της επιρροής της Καθολικής Εκκλησίας. Στην Αμερική ο όρος υπονοεί τη σύγκρουση μεταξύ των αξιών που θεωρούνται παραδοσιακές ή συντηρητικές και εκείνων που θεωρούνται προοδευτικές ή αριστεροφιλελεύθερες. Αυτή η χρήση χρονολογείται από τη δεκαετία του 1920 όταν οι αστικές αξίες του βιομηχανικού κόσμου ήρθαν σε αντιπαράθεση με τις αγροτικές. Στη συνέχεια, επί αρκετές δεκαετίες, η μετανάστευση ανθρώπων —που οι παλαιότεροι Ευρωπαίοι μετανάστες θεωρούσαν «ξένους»— στις Ηνωμένες Πολιτείες ενέτεινε τις πολιτιστικές συγκρούσεις που είχαν συχνά εθνοθρησκευτικό περιεχόμενο.

Ο **James Davison Hunter**, κοινωνιολόγος στο Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια, επανεισήγαγε την έκφραση «πολιτιστικοί πόλεμοι» το 1991 στο «*Culture Wars: The Struggle to Define America*» περιγράφοντας μια δραματική αναδιάταξη και πόλωση που μεταμόρφωνε την αμερικανική πολιτική και κουλτούρα. Ο Hunter υποστήριζε ότι σε έναν αυξανόμενο αριθμό «καυτών» θεμάτων —άμβλωση, πολιτική περί όπλων, διαχωρισμό εκκλησίας και κράτους, προστασία της ιδιωτικής ζωής, ψυχαγωγική χρήση ναρκωτικών, ομοφυλοφιλία, λογοκρισία— υπήρχαν δύο διακριτές πολιτικότητες. Η κοινωνία είχε διαιρεθεί 50%-50% αποτελώντας δύο αντιμαχόμενες ομάδες που δεν καθορίζονταν από τη θρησκεία, την εθνότητα, την κοινωνική τάξη ή ακόμη και τις πολιτικές πεποιθήσεις, αλλά μάλλον από ιδεολογικές κοσμοθεωρίες τις οποίες ονόμαζε Προοδευτισμό και Ορθοδοξία. Άλλοι έχουν υιοθετήσει τη διχοτόμηση με διαφορετικές ετικέτες, όπως ο Bill O'Reilly, ο συντηρητικός πολιτικός σχολιαστής και πρώην οικοδεσπότης του talk-show του Fox News «*The O'Reilly Factor*», ο οποίος στο βιβλίο του «*Culture Warrior*» (2006) τόνιζε τις αντιθέσεις μεταξύ «προοδευτικών» και «παραδοσιακών».

Η ιστορικός **Kristin Kobes Du Mez** αποδίδει τους πολιτιστικούς πολέμους της δεκαετίας του 1990 στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Γράφει ότι οι ευαγγελιστές έβλεπαν έναν συγκεκριμένο χριστιανικό ρόλο του ανδρικού φύλου ως τη μοναδική άμυνα των ΗΠΑ μπροστά στην απειλή του κομμουνισμού. Όταν αυτή η απειλή ατόνησε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι ευαγγελιστές ηγέτες μετέφεραν την απειλή από τον ξένο κομμουνισμό στις εγχώριες αλλαγές στους ρόλους των φύλων και στη σεξουαλικότητα. Στην πραγματικότητα, αναδύθηκε και πάλι το ιδεώδες της χριστιανικής δημοκρατίας.

Ο **πολιτιστικός πόλεμος είχε σημαντικό αντίκτυπο** στην αμερικανική πολιτική της δεκαετίας του 1990 και ο αντίκτυπός του ήταν παγκόσμιος. Η ρητορική του Χριστιανικού Συνασπισμού της Αμερικής (Christian Coalition of America) και ο νεοσυντηρητισμός (οι «*necons*») άλλαξαν τους όρους της

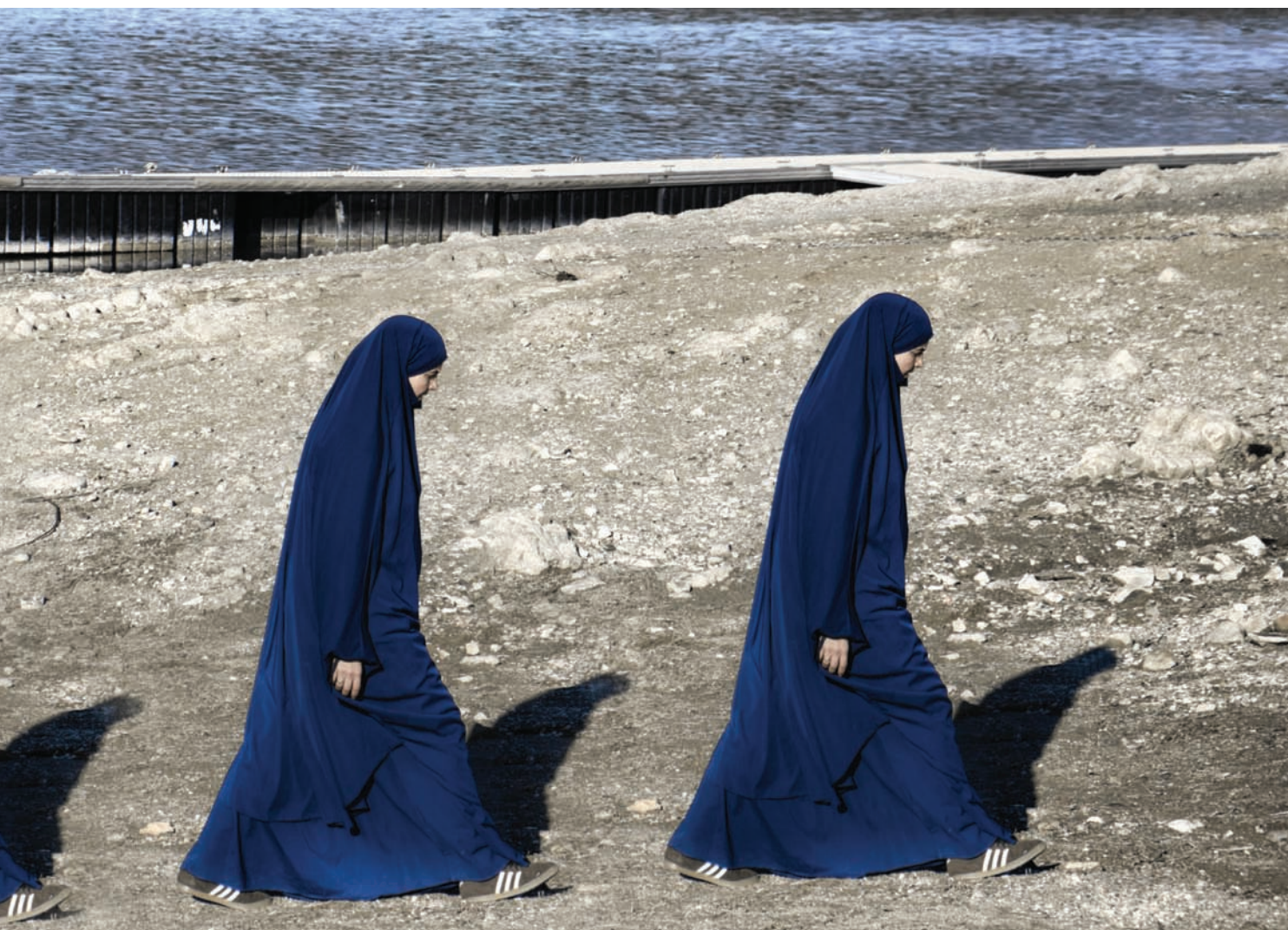

δημόσιας συζήτησης στις αρχές της δεκαετίας του 2000: οι νεοσυντηρητικοί διέφεραν από τους αντιπάλους τους στο ότι ερμήνευαν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το έθνος ως ηθικά και όχι ως οικονομικά ή πολιτικά. Για παράδειγμα, είδαν την παρακμή της παραδοσιακής οικογενειακής δομής ως μια πνευματική κρίση που απαιτούσε μια πνευματική απάντηση. Οι επικριτές κατηγορήσαν τους νεοσυντηρητικούς για σύγχυση αιτίας και αποτελέσματος. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000, η ψήφος υπέρ των Ρεπουμπλικανών άρχισε να συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με παραδοσιακές θρησκευτικές πεποιθήσεις ενώ η ψήφος υπέρ των Δημοκρατικών συσχετίστηκε περισσότερο με τη φιλελεύθερη ή τη νεωτεριστική θρησκευτική πίστη και με το να μην είσαι θρησκευόμενος. Η εμπιστοσύνη σε επιστημονικά συμπεράσματα, όπως η κλιματική αλλαγή, συνδέθηκε

επίσης στενά με την ένταξη σε πολιτικά κόμματα. Όπως έγραφε ο Andrew Hoffman, η κλιματική αλλαγή είχε «εμπλακεί στους λεγόμενους πολιτιστικούς πολέμους».

Ενώ τα Ζητήματα του παραδοσιακού πολιτιστικού πολέμου, ιδίως οι αμβλώσεις, αποτελούν ακόμα κομβικό σημείο, το πεδίο της σύγκρουσης διευρύνθηκε και εντάθηκε στα μέσα και στα τέλη της δεκαετίας του 2010. Ο Jonathan Haidt, συγγραφέας του *“The Coddling of the American Mind”*, σχολίασε τον ρόλο των social media στον «πόλεμο» μεταξύ των νέων προοδευτικών και των συντηρητικών θρησκευομένων —ιδιαίτερα από το 2012— ο οποίος είχε «μεταμορφωτικά αποτελέσματα στην πανεπιστημιακή ζωή και αργότερα στην πολιτική και στον πολιτισμό σε όλο τον αγγλόφωνο κόσμο». Ο Ντόναλντ Τραμπ συνέβαλε στην όξυνση των αντιθέσεων πρωτοστατώντας σε μια πολιτική αδιάκοπου πολιτιστικού πολέμου και καταγγέλοντας το κίνημα Black Lives Matter, τις διαμαρτυρίες για τον εθνικό ύμνο των ΗΠΑ, την κλιματική αλλαγή, την εκπαιδευτική πολιτική, την πολιτική υγειονομικής περίθαλψης συμπεριλαμβανομένης της Obamacare, καθώς και την πολιτική υποδομών. Τα δικαιώματα των τρανσέξουαλ και ο ρόλος της θρησκείας στη νομοθεσία προσδιορίστηκαν ως «**νέα μέτωπα στον πολιτιστικό πόλεμο**» από τον πολιτικό επιστήμονα Jeremiah Castle, καθώς η πόλωση της κοινής γνώμης σε αυτά τα δύο θέματα φαίνεται casus belli. Casus belli θεωρήθηκε το 2020, κατά τη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19, ακόμα και η προστατευτική μάσκα: αν και πολλοί, όπως ο κυβερνήτης της Βόρειας Ντακότα, Doug Burgum,

Η άμβλωση, η ομοφυλοφιλία,
τα δικαιώματα των τρανς,
η πορνογραφία,
η πολυπολιτισμικότητα,
ο ρατσισμός θεωρούνται σήμερα
το υλικό των **πολιτιστικών**
συγκρούσεων

χαρακτήρισαν την αντίσταση στη χρήση μάσκας «ανούσιο» ζήτημα πολιτιστικού πολέμου που θέτει σε κίνδυνο την ανθρώπινη ασφάλεια, ο πληθυσμός χωρίστηκε στα δύο — το φαινόμενο του διχασμού ήταν παγκόσμιο. Αν και στον Καναδά, στην Αυστραλία, σε χώρες της Ευρώπης και της Αφρικής, τα ζητήματα που δημιουργούν πόλωση διαφέρουν από εκείνα των ΗΠΑ, στην πραγματικότητα πρόκειται για μια διελκυστίνδα μεταξύ παράδοσης και ρήξης με την παράδοση.

Από την εποχή που ο Hunter εισήγαγε για πρώτη φορά την έννοια των πολιτιστικών πολέμων στην αμερικανική ζωή, η ιδέα έχει αποτελέσει αντικείμενο ερωτημάτων σχετικά με το εάν οι «πολιτιστικοί πόλεμοι» είναι πραγματικό φαινόμενο και αν ναι, αν το φαινόμενο αυτό είναι αιτία ή απλώς αποτέλεσμα της συμμετοχής σε ομάδες, όπως πολιτικά κόμματα και θρησκείες. Οι πολιτιστικοί πόλεμοι έχουν επίσης επικριθεί ότι είναι τεχνητές, επιβεβλημένες ή ασύμμετρες συγκρούσεις, παρά αποτέλεσμα αυθεντικών διαφορών μεταξύ των πολιτισμών. ☹

Σε κάποιο σημείο στο διάστημα μεταξύ του τέλους της πανδημίας και της φοβερής κατάστασης στην Ουκρανία, πολλοί άνθρωποι μπήκαν σε «λειτουργία goblin»: περνούν όλη τη μέρα στο κρεβάτι βλέποντας Netflix, χαζολογάνε στο Facebook και μασουλάνε πατατάκια. Όταν τρώνε, τρώνε όρθιοι ή ξαπλωμένοι, περιφέρονται στο σπίτι με τις πιτζάμες και τις κάλτσες, μερικοί πετιούνται με αυτή την αμφίεση στο παντοπωλείο της γωνίας για να πάρουν Coca-Cola Diet. Πίνουν γάλα απ' το μπουκάλι, οι γυναίκες δεν μακιγιάρονται, οι άνδρες κάνουν ντους όλο και σπανιότερα.

Τη διαβίωση σε στιλ καλικάντζαρου αναγνώρισαν πολλοί χρήστες των social media όταν πέρυσι ο Dave McNamee, ένας αυτοαποκαλούμενος «καλικάντζαρος της πραγματικής ζωής», περιέγραψε σε tweet του «πώς μεταμορφώθηκε σε goblin». Το tweet έγινε viral και χιλιάδες άνθρωποι παραδέχτηκαν ότι ξυπνάνε στις δύο το πρωί, σέρνονται στην κουζίνα φορώντας μόνο ένα μακρύ μπλουζάκι, σκαρώνουν ένα περίεργο σνακ, όπως λιωμένο τυρί πάνω σε μπαγιάτικο κρακεράκι, και γυρίζουν στο κρεβάτι όπου το τρώνε γεμιζοντας το σεντόνι ψιχουλα. «Πρόκειται για παντελή έλλειψη αισθητικής» παραδέχτηκε ο McNamee. «Αλλά γιατί να νοιάζεται ένας καλικάντζαρος για την εμφάνισή του;» Ο McNamee έδωσε καινούργιο νόημα στο «goblin mode», που είχε αναφερθεί για πρώτη φορά στο Twitter το 2009 όταν ένας χρήστης έλεγε ότι τριγυρίζει κρυφά γύρω από το σπίτι του βγάζοντας ήχους «σαν καλικάντζαρος».

Όμως, σύμφωνα με το Google Trends, η «λειτουργία goblin» άρχισε να αποκτά δημοτικότητα στις αρχές Φεβρουαρίου 2022 και εκτινάχθηκε όταν χρησιμοποίησε τον όρο η Julia Fox, μούσα του Kanye West και it-girl της στιγμής. Τι κάνουν όμως και τι δεν κάνουν τα «goblins»; Κάνουν μπάφους μοναχοί τους, ξεχνούν να πάρουν τα φάρμακά τους, τρώνε ληγμένα τρόφιμα, φοράνε παράταιρα ρούχα και παπούτσια (κυρίως αθλητικά). Ενώ στην αρχή της πανδημίας γινόταν επίδειξη υγιεινής ζωής σε βουκολικά σκηνικά, με φυτοφαγία, διάβασμα, πλέξιμο, κέντημα και τζόγκινγκ, δυο χρόνια αργότερα οι περισσότεροι έχουν παραιτηθεί. Μέσα στο χάος των γεγονότων, είναι κοινό το αίσθημα πως ό,τι και να κάνεις είσαι χαμένος.

Στο TikTok, το #goblinmode συγκεντρώνει βίντεο ατόμων που αρνούνται να σηκωθούν νωρίς το πρωί, πετάνε στα σκουπίδια τα βιολογικά προϊόντα και τα πράσινα τσάγια και είναι ικανοί να φάνε ωμά ζυμαρικά. Πολλοί εκφράζουν κούραση: «χρειαζόμαστε μια αγκαλιά για τις πιο ευτελείς τάσεις μας» λένε.

Στην πραγματικότητα, υπάρχει «αβλαβής λειτουργία goblin» και «καταστροφική λειτουργία goblin». Είναι ζήτημα μέτρου: φαίνεται ότι μερικοί άνθρωποι έχουν βουλιάξει ανάμεσα σε σωρούς από άδεια ή μισογεμάτα κουτιά πίτσας κι ότι έχουν ξαναρχίσει το κάπνισμα. Η πανδημία, ένας ευρωπαϊκός πόλεμος, μια ενεργειακή κρίση και, ταυτοχρόνως, ένα πλήθος από εκνευριστικές influencers που δίνουν συμβουλές για το πώς να είσαι όλο

© SOTOSANAGNOS

Πώς γίναμε

G O B L I N

Ο ΟΡΟΣ ΣΗΜΑΙΝΕΙ «ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΣ» ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΙ ΠΩΣ Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΤΟΥ 2020-22 ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΑ ΑΚΟΜΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑΚΙΑ ΤΗΣ 3ης ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΒΥΘΙΣΑΝ ΠΟΛΛΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΠΑΘΕΙΑ

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

το 24ωρο στην τρίχα, έχουν οδηγήσει πολλούς χρήστες των social media στη μεταμόρφωση σε καλικάντζαρους. Ενώ μέχρι σήμερα όλοι αναρτούσαν στο διαδίκτυο φωτογραφίες ευτυχίας και τελειότητας, οι καλικάντζαροι μπαίνουν στον πειρασμό να έρθουν σε επαφή με το παράξενο μικρό πλάσμα που ζει μέσα τους.

Ο νεολογισμός «Goblin mode» χρονολογείται από το 2009, αλλά αρχικά δεν είχε την ίδια έννοια. Το 2015 ο comedian Sam Jelbert σχολίαζε το πώς ένας φίλος του, ο Toby, «έμπαινε σε λειτουργία Goblin» σε ένα δωμάτιο ξενοδοχείου στη Νέα Υόρκη. Στη συνέχεια, μέσω Twitter και TikTok, το «Goblin mode» έγινε viral σε αντίθεση με κοινωνικές τάσεις όπως το «cottagecore» ή η «αυτοβελτίωση». Τον Απρίλιο του 2022, ο Έλον Μασκ υπονόησε ότι η προτεινόμενη εξαγορά του Twitter, Inc. έπρεπε να αποδοθεί στο ότι ο ίδιος βρισκόταν σε «λειτουργία goblin». Κάπως έτσι, τον Ιούνιο του 2022, ο όρος μπήκε στο *Dictionary.com* ως «τρόπος συμπεριφοράς ατόμων που δεν λαμβάνουν υπόψη την τήρηση των κοινωνικών κανόνων ή προσδοκιών», και τον Δεκέμβριο του 2022 το «Goblin mode» εμφανίστηκε στη βραχεία λίστα των λέξεων της χρονιάς της Oxford Languages, μαζί με το metaverse και το #IStandWith.

Το «Goblin mode» έχει μία κινεζική αντίστοιχη φράση, την «Tang ring», που σημαίνει πάνω κάτω «ξαπλωμένος ανάσκελα» και περιγράφει την απόρριψη των κοινωνικών πιέσεων για υπερβολική εργασία, αποδοτικότητα και οικονομική επιτυχία. Οι New York Times χαρακτήρισαν το «Tang ring» μέρος μιας εκκολλαπτόμενης κινεζικής αντικουλτούρας, το οποίο συγκρίνεται επίσης με τη λεγόμενη Μεγάλη Παραίτηση, ένα κύμα παραιτήσεων από θέσεις εργασίας που ξεκίνησε στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε μεγάλο μέρος του δυτικού κόσμου περίπου την ίδια εποχή. Το Εθνικό Κέντρο Παρακολούθησης και Έρευνας Γλωσσικών Πόρων, ένα ίδρυμα που συνδέεται με το Υπουργείο Παιδείας της Κίνας, καθώς και η κινεζική μηχανή αναζήτησης Sogou, κατέταξαν τη φράση ως ένα από τα 10 πιο δημοφιλή μιμείδια για το 2021 στο κινεζικό διαδίκτυο. Σε αντίθεση με τους Hikikomori στην Ιαπωνία που είναι κοινωνικά αποτραβηγμένοι, αυτοί οι νέοι Κινέζοι που προσυπογράφουν το «ξαπλωμένοι ανάσκελα» δεν είναι απαραίτητως κοινωνικά απομονωμένοι, απλώς επιλέγουν να μειώσουν την επαγγελματική τους δέσμευση και τις οικονομικές τους φιλοδοξίες, να απλοποιήσουν τους στόχους τους, ενώ παράλληλα εξακολουθούν να είναι δημοσιονομικά παραγωγικοί για βασικές ανάγκες και δίνουν προτεραιότητα στην ψυχική υγεία έναντι του οικονομικού υλισμού.

Αν και υπάρχουν διαφορές από χώρα σε χώρα, διαφαίνεται η τάση «του Διογένη»: απλή ζωή σε πηγάρι — χωρίς σκληρή δουλειά και θυσιές, χωρίς έγνοια για την παραγωγικότητα. Πολλοί σχολιαστές βλέπουν στην ποικιλία των goblins μια αναβίωση του χιπισμού — ατημελνσία, αεργία —, πλην όμως ο χιπισμός είχε κάποια χαρά της ζωής που ίσως λείπει από το Goblin mode. 🍷

Τι κάνουν και τι δεν κάνουν τα «goblins»;

Κάνουν μπάφους μοναχοί τους, ξεχνούν να πάρουν τα φάρμακά τους, τρώνε ληγμένα τρόφιμα, φοράνε παράταιρα ρούχα και παπούτσια (κυρίως αθλητικά).

Ενώ στην αρχή της πανδημίας γινόταν επίδειξη

υγιεινής ζωής με φυτοφαγία, διάβασμα,

πλέξιμο, κέντημα και τζόγκινγκ, δυο χρόνια αργότερα οι περισσότεροι έχουν παραιτηθεί.

Μέσα στο χάος των γεγονότων, είναι κοινό το

αίσθημα πως ό,τι και να κάνεις είσαι χαμένος.

Goblins

Ο θρίαμβος του

ΠΕΡΙΥΛΙΓΜΑ

ΣΟΤΑΝ

Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ, ΟΙ STAR-ARCHITECTS,

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΟΛΥΣΥΛΛΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

ΚΑΙ Η ΦΑΝΤΑΣΜΑΓΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΟΥΠΟΛΕΩΝ

ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗ

Less is a bore

Robert Venturi (1966)

Ο φόβος της πλήξης είναι το ίδιο μεγάλος με τον φόβο του θανάτου

Isaac Bashevis Singer (1984)

Σύντομα ο 21ος αιώνας κλείνει το πρώτο του τέταρτο. Όταν έκλεινε ο 20ός το δικό του, η ανθρωπότητα ζούσε στη σκιά του Μεγάλου Πολέμου. Οι Γάλλοι είχαν ριχτεί στα τρελά χρόνια, «*les années folles*», και οι Αμερικανοί στα «*roaring twenties*» —τα βρυχώμενα είκοσι, όπως τα ονόμαζαν προτού τους βρει το κραχ του 1929. Στην Ιταλία, ο Μουσολίνι αναλάμβανε δικτατορικές εξουσίες, στη Γερμανία ο Χίτλερ εξέδιδε το «*Mein Kampf*» και στη σοβιετική Ρωσία, ενώ ταρίχευαν τον Λένιν, ανθούσε ακόμη η κονστρουκτιβιστική πρωτοπορία. Παντού, ωστόσο, η αρχιτεκτονική έτεινε στη λιτότητα του μοντερνισμού, με μότο το «*less is more*».

Αρχιτεκτονικά εργαλεία παρέμεναν, μέχρι τότε, το γνωστό από τη ρωμαϊκή αρχαιότητα ράμφος δύο λεπίδων —ο γραμμοσύρτης— και το εξοπλισμένο με τρίγωνα και διαβήτες σχεδιαστήριο. Διά αυτών προέκυψαν προτάσεις σαν του Frank Lloyd Wright ή του Richard Neutra και των δασκάλων του Bauhaus. Αλλά ο μεσοπόλεμος έδωσε και άλλους ένδοξους αρχιτέκτονες: τον Στάλιν, ανυπέβλητο οικοδόμο του σοσιαλισμού, και τον Χίτλερ, αρχιτέκτονα μελλοντικής χιλιετούς αυτοκρατορίας. Η συνέχεια του Μεγάλου Πολέμου —ο Δεύτερος Παγκόσμιος— έφερε την περίφημη «μηχανή του Άλαν Τούρινγκ» κι από εκεί τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Παρότι ο μοντερνισμός κυριάρχησε στη μεταπολεμική ανοικοδόμηση, καλλιεργήθηκαν εκ παραλλήλου τα μέσα που θα τον ανέτρεπαν.

Στις δύο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, το «baby boom» ήταν το ανάλογο της ευφορίας στη δεκαετία του 1920. Οι boomers πρόλαβαν τους κονδυλοφόρους και τα στυπόχαρτα, για να καταλήξουν με laptop και κινητά. Κάτι από τον ίλιγγο των ανθρώπων του τέλους του 19ου αιώνα, που είδαν τη ζωή τους να κατακλύζεται από τεχνικές αλλαγές —ραπτομηχανές, αυτοκίνητα, τηλέφωνα, ασανσέρ, ουρανοξύστες ή υπόγειους αστικούς σιδηροδρόμους—, ίσχυσε και για τους boomers κατά τη μετάβαση από την αναλογική στην ψηφιακή τεχνολογία. Ευτυχώς, δεν κατέληξαν σε τρίτο Παγκόσμιο Πόλεμο. (Καίτοι το 1963 πλησίασαν πολύ κοντά.) Κήρυξαν, όμως, έναν ιδιότυπο πόλεμο στο ιδεώδες της ευταξίας που επεδίωκε ο μοντερνισμός και το «form follows function».

Σημείο τομής υπήρξε η high-tech αρχιτεκτονική του Κέντρου Πομπιντού στο Παρίσι. Η αριστερή νεολαία, που είχε ζήσει τον επαναστατικό πυρετό των οδοφραγμάτων του 19ου αιώνα τον Μάη του '68, εναντιώθηκε με διαδηλώσεις στην κατεδάφιση παλιών οικοδομών για την ανέγερση του Κέντρου. Το πιο ενδιαφέρον, όμως, είναι ότι, με το να δώσει προτεραιότητα στην ανάδειξη των εκθεμάτων, η λύση μετέφερε στις όψεις του κτιρίου όλες τις βοηθητικές λειτουργίες: κλιμακοστάσια, ανελκυστήρες, καλώδια ηλεκτρισμού, σωληνώσεις νερού ή αγωγοί αερισμού, όλα χαρωπά χρωματισμένα, πρόβαλλαν σε πλήρη θέα, ανάμεσα στους 15.000 τόνους ατσαλιού των στατικών του φορέων.

Το *Beaubourg* μπορεί να θεωρηθεί ως υπέρτατη εφαρμογή της μοντερνιστικής αρχής «*η μορφή ακολουθεί τη λειτουργία*». Ταυτόχρονα, καθιστούσε το περιτύλιγμα άκρως εντυπωσιακό όσο θα έβλεπε κανείς εντός του κι αποτέλεσε επιτομή του μεταμοντερνισμού. (Όπως το *Teatro Olimpico* του Αντρέα Παλλάντιο, στη Βιτσέντσα του 1580, αποτέλεσε έσοχα δείγμα θεάτρου της αρχαίας Ρώμης και, μαζί, το πρώτο θέατρο του πρώιμου Μπαρόκ.) Ο γαλλικός συντηρητικός Τύπος του 1977 έγραφε στα εγκαίνια του

Κέντρου: «*Το Παρίσι απέκτησε το τέρας του, όπως το Λόχνης!*»! Αλλά η νεολαία, που αντιδρούσε στην ανέγερσή του, το λάτρεψε κι εξελίχθηκε σε σταθερό επισκέπτη της βιβλιοθήκης και των εκθέσεών του.

Πολύ γρήγορα αντικείμενο γενικού θαυμασμού, ενέπνευσε νέα θεαματικά αρχιτεκτονήματα. Τα κατακόκκινα περίπτερα του Bernard Tschumi στο πάρκο της *Villette*, παιδιά ενός παράξενου γάμου μεταξύ του ρωσικού κονστρουκτιβισμού και της φιλοσοφικής αοριστολογίας του Jacques Derrida, ένωσαν τον μεταμοντερνισμό με την αποδόμηση, το 1987, χωρίς να στεγάζουν καμιά συγκεκριμένη χρήση. Δέκα χρόνια αργότερα, το *Μουσείο Γκουγκενχάιμ* άνοιγε παράρτημα στο Μπιλμπάο, κάνοντας διάσημη τη βασκική πόλη. Εκεί, πια, το ίδιο το κτίριο, με τις ιλιγγιωδώς συστραμμένες επιφάνειές του σχεδιασμένες ψηφιακά από τον Frank Gehry, έγινε το κύριο έκθεμα, ασχέτως μονίμων ή περιοδικών του εκθέσεων. Κορύφωση αυτής της τάσης αποτέλεσε το *Εβραϊκό Μουσείο του Βερολίνου*. Σε σχέδια του Daniel Libeskind, λειτουργήσε για χρόνια μετά τα εγκαίνιά του, το 2001, χωρίς εκθέματα. Με την πολυγωνική διαδρομή μισοφωτισμένων χώρων, έκανε τους επισκέπτες του να βιώνουν την αίσθηση πλήρους αποπροσανατολισμού των Εβραίων στη χιτλερική Γερμανία. Καθιστάμενο, ούτως ειπείν, αρχιτεκτονικό ισοδύναμο της υπερβατολογικής ανεσιτότητας που απέπνεε η λογοτεχνία του Χέρμαν Μπροχ ή του Ρόμπερτ Μούζιλ στον μεσοπόλεμο. Σχετικά παραδείγματα αφθονούν έκτοτε. Ένας συν-

92

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

δυναμικός των καμπυλών του Μουσείου στο Μπιλμπάο του Gehry, με τις τεθλασμένες του Daniel Libeskind στο Βερολίνο, εμφάνισε το *Μουσείο Μεταφορικών Μέσων* στη Γλασκόβη, της Zaha Hadid, το 2011. Κι έναν συνδυασμό όλων των παραπάνω παρουσίασε το σχεδιασμένο από τον Jean Nouvel νέο κτίριο της *Φιλαρμονικής του Παρισιού*, που ολοκληρώθηκε το 2015. Την ίδια χρονιά, ο Franck Gehry και η Fondation Louis Vuitton φύτευαν στο δάσος της Βουλώνης ένα είδος ιστιοφόρου από ακρυλικά φύλλα, σαν μεγαλειώδες ναυάγιο του *Grand Palais* (αντιπροσωπευτικού δείγματος κομψότητας της Beaux-Arts, για τη διεθνή έκθεση του Παρισιού το 1900). Παντού, οι αλγόριθμοι που μόνο η ψηφιακή τεχνολογία μπορεί να χειριστεί προωθούν συλλήψεις νέων θαυμαστών μορφών από τμήματα παλαιότερων. Όπως ο Ζεύξης, κατά τον Πλίνιο, ζωγράφιζε την ωραία Ελένη συνδυάζοντας χαρακτηριστικά από πέντε διαφορετικές καλλονές.

Ασφαλώς, οι γυάλινοι θόλοι του Grand Palais ήταν αλλιώς εντυπωσιακοί από ό,τι η ναύσχημη *Βρετανική Πινακοθήκη* του 1824, λ.χ., κι ο σεμνός μοντερνισμός του *Royal Festival Hall*, στο Λονδίνο του 1951, ριζικά καινοτόμος απέναντι στο κλασικό πρότυπο του *Θεάτρου Οδέον*, στο Παρίσι του 1800. Όμως, πριν από την ψηφιακή τεχνολογία, τα αρχιτεκτονικά κελύφη παρέμεναν προσανατολισμένα στο λειτουργικό τους περιεχόμενο. Στον επιμελή μπρουταλισμό του *National Theatre* του Denys Lasdun στο Λονδίνο, ή στην ασύμμετρα πεντάγωνη κάτοψη της *Φιλαρμονικής του Βερολίνου* του Hans Scharoun, και σε πλήθος παρόμοια έργα, μέχρι τα μέσα του 1960, αυτή η αρχή παρέμενε απαρέγκλιτη.

Το πνεύμα του «διεθνούς στυλ», που δοξάστηκε με το *Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης* στη Νέα Υόρκη –το περίφημο *MoMa*, του Philip Johnson– και ηγούνταν του μοντέρνου κινήματος από το 1920, εξακολουθούσε να επιβιώνει, θεωρώντας πως καθιστά μια τέτοια αρχι-

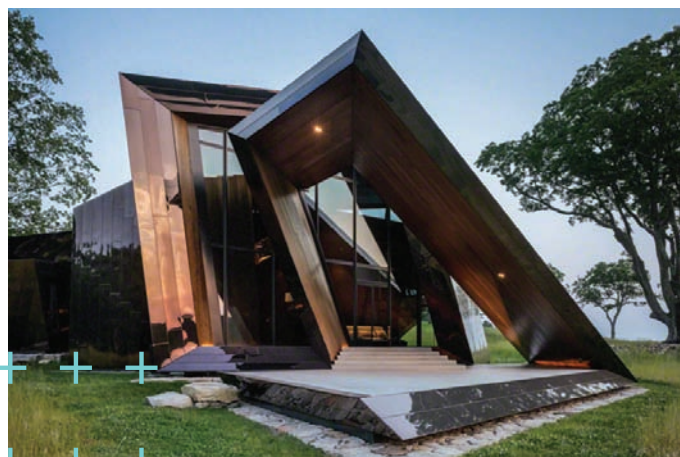
τεκτονική εξαγωγή ανά την υφήλιο, όσο και τη δημοκρατία. Αλλά στα μέσα του 1960, το *Less is a bore* –η λιτότητα είναι πλεονεκτική– σάρωσε τα πάντα. Ο «απομαγευμένος» κόσμος της νεωτερικότητας είχε χάσει την έλξη του, μαζί με το διεθνές στυλ. (Το μη εξαγωγίμο της δημοκρατίας επιβεβαιώθηκε εξίσου, στο Ιράκ ή στο Αφγανιστάν, λίγες δεκαετίες αργότερα.) Η ίδια η ψηφιακή φαντασμαγορία, ωστόσο, διεθνοποιήθηκε. Ο μεταμοντερνισμός και η αποδόμηση σπέρνουν τη ζάλη του Λας Βέγκας σε κάθε κουλτούρα, με έργα της Hadid ή του Nouvel να πλημμυρίζουν το Πεκίνο, το Μπακού ή το Άμπου Ντάμπι.

Η ρήση του Διογένη «λουχνίας σβεσθείσης, πάσα γυνή Λαΐς», στις σημερινές μεγαλουπόλεις ταίριαξε εντέλει: όλες ίδιες τη νύχτα, κατάστικτες με παραβολοειδείς ή πρισματικούς όγκους. Σαν από θεϊκό εμπαιγμό, η μεθοδική διερεύνηση του βάθους στον ψηφιακό μικρόκοσμο ευνόησε το επιφανειακό. ☺

* Ο Πέτρος Μαρτινίδης είναι ομότιμος καθηγητής του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ.

Στα μέσα του 1960, το Less is a bore –η λιτότητα είναι πλεονεκτική– σάρωσε τα πάντα. Ο «απομαγευμένος» κόσμος της νεωτερικότητας είχε χάσει την έλξη του, μαζί με το διεθνές στυλ.

Η ίδια η ψηφιακή φαντασμαγορία, ωστόσο, διεθνοποιήθηκε.

Έχει απομείνει πλέον ο πλανήτης χωρίς διανοούμενους και χωρίς καμία απολύτως πνευματική πρωτοπορία;

ΤΟΥ ΠΑΝΟΥ ΑΓΕΡΙΔΗ

Από πού ξεπήδησαν η Woke Culture, η πολιτική ορθότητα στα όρια του φασιστικού περιορισμού της ελευθερίας της έκφρασης, το κίνημα Black (μόνο;) Lives Matter, οι απόψεις περί της ρευστότητας του φύλου, η ισλαμοαριστέρια, οι ΑΝΤΙΦΑ και όλες αυτές οι κινήσεις που φαίνεται να έχουν στόχο την πλήρη κατάλυση της, λεγόμενης, «δυτικής κουλτούρας» και του συστήματος αξιών των, κατά τεκμήριο, μόνων φιλελευθέρων, δημοκρατικών και ανοικτών κοινωνιών στον πλανήτη;

Κατά την άποψή μου, όλο αυτό το πακέτο δεν είναι παρά ένας ακόμη κολόπονος της ανθρωπότητας στην πορεία της πνευματικής της εξέλιξης, που έχει όμως συγκεκριμένα αίτια και εγκυμονεί συγκεκριμένους κινδύνους. Διότι δεν υπάρχει, δυστυχώς, κανένας απολύτως νόμος της φύσης, ο οποίος να καθορίζει ότι η εξέλιξη αυτή επιβάλλεται να είναι σταθερά ανοδική και χωρίς τραγικά πωσγυρίσματα.

Καμιά από τις ιστορικές περιόδους της ανθρωπότητας δεν υπήρξε «τέλεια» και δεν είμαι καθόλου σίγουρος για το πώς θα μπορούσε να οριστεί μια τέτοια τελειότητα. Ας μην ξεφύγουμε όμως και εμείς στον σχετικισμό που προάγει το υπό εξέταση «πακέτο» αντιλήψεων. Ο κλασικός ελληνικός πολιτισμός έχει χαρακτηριστεί ως ο ακρογωνιαίος λίθος στην ανθρώπινη προσπάθεια για την πνευματική άνοδο, τον ορισμό των αξιών που θα έπρεπε να είναι πανανθρώπινες, και για την αναγνώριση της λογικής ως του μόνου μέσου για τη γνώση του κόσμου και τη διευθέτηση των ανθρώπινων σχέσεων και των κοινωνικών διλημμάτων. Ήταν οι κοινωνίες της αρχαίας Ελλάδας τέλειες; Άλλες ήταν δημοκρατικές αλλά με διαστήματα τυρρανίας, άλλες στρατοκρατικές· όλες ήταν δουλοκρατικές, με τις θρησκευτικές ιδεοληψίες ανθούσες και τις γυναίκες σε δεύτερο και αρκετά περιορισμένο ρόλο. Οπότε η απάντηση είναι αρνητική.

Η Αναγέννηση και ο Διαφωτισμός ανέδειξαν ένα μεγάλο κύκλο πνευματικών ταγών, οι οποίοι προσπάθησαν να αναβιώσουν και να προτείνουν στην ανθρωπότητα, ως την προσήκουσα πνευματική οδό, τις ιδεαλιστικές αρχές και τις αξίες της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και της επιστήμης. Αυτό ακριβώς έκαναν οι μεγάλοι ανθρωπιστές και φιλόσοφοι επηρεασμένοι από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, όπως ο Voltaire (ο αντικληρικός κήρυκας των πολιτικών ελευθεριών), ο Racine (ο Γάλλος «Αλεξανδρινός» δραματουργός που έγραφε στον δωδεκασύλλαβο), ο Rabelais (ο εκκλησιαστικός αλλά και αντικληρικός στοχαστής), ο Spinoza (ο αντιχριστιανός φιλόσοφος με τις στωικές καταβολές), ο Kant (ο φιλόσοφος της επιστημολογίας, της ηθικής και της αισθητικής), ο μέγας ανθρωπιστής Erasmus, ο ποιητής, συγγραφέας και επιστήμονας Goethe, ο αντιρατσιστής φιλόσοφος και ιστορικός Ernest Renan, ο φιλόσοφος, μαθηματικός και επιστήμονας Descartes, ο δημοκράτης συγγραφέας, ποιητής και πολιτικός Lamartine, ακόμη και ο θεωρούμενος ως ο πατέρας της αναρχίας Pierre-Joseph Proudhon. Σταδιακά, οι προσεγγίσεις αυτών των μεγάλων ανθρωπιστών παραμερίστηκαν και άρχισαν να αναδύονται ιδεολόγοι, οι οποίοι αναδεικνυαν την προσήλωσή τους στα ανθρώπινα πάθη αντί για τις πανανθρώπινες αξίες: τα συμφέροντα της εργατικής ή της αστικής τάξης, το ισχυρό κράτος –ασχέτως ιδεολογικού μανδύα–, το έθνος και τη φυλή.

Έτσι, κατά τον 19ο αιώνα, εμφανίστηκαν ο Karl Marx, κηρύσσοντας το ταξικό μίσος και την πάλη των τάξεων, ο Charles Maurras και ο Victor Hugo, που μιλούσαν για τη «θεά Γαλλία», ο Γερμανοβρετανός Houston Stewart Chamberlain που εξήρθε τον εθνικισμό, τον αντισημιτισμό και τον «επιστημονικό» ρατσισμό, οι γερμανολάτρες Gotthold Lessing, Friedrich Schlegel, Johann Gottlieb Fichte και Friedrich Hegel, ο Γάλλος θεμελιωτής του εθνικισμού και του προστατευτισμού Auguste-Maurice Barrès, ο ποιητής και συγγραφέας για τον εθνικισμό και τον σοσιαλισμό Charles Péguy, ο Ιταλός ποιητής, συγγραφέας και δημοσιογράφος Gabriele d'Annunzio απευθείας επηρεασμένος από τον Nietzsche, ο ίδιος ο Friedrich Nietzsche, ο θεμελιωτής της ηθικής αφέντη-σκλάβου, της θέλησης για δύναμη και ο θεμελιωτής της αλήθειας ως αντιληπτής αντί της ιδεαλιστικής απόλυτης, ή τέλος ο Georges Eugène Sorel ο οποίος κατάφερε να εμπνεύσει σοσιαλιστές, μαρξιστές, αναρχικούς και φασίστες μαζί και ταυτοχρόνως.

Κάπως έτσι φτάσαμε στον επεισοδιακό 20ό αιώνα των δύο Παγκόσμιων Πολέμων και των εκατομμυρίων θυμάτων του ναζιστοφασισμού και του κομμουνισμού. Είχαμε δηλαδή μια ανθρωπότητα που κατάφερε να ξεφύγει από τα σκοτάδια του Μεσαίωνα, να ενστερνισθεί τις αρχαιοελληνικές φιλοσοφικές, επιστημονικές και ανθρωπιστικές αξίες, για να περιπέσει στη συνέχεια στη λατρεία των επιμέρους συμφερόντων –ταξικών, εθνικών και φυλετικών– πληρώνοντας πολύ ακριβό τίμημα. Από τον μεν γερμανικό ναζισμό, τον ιταλικό φασισμό και τον ιαπωνικό милитарισμό ξεμπλέξαμε σχετικά γρήγορα, αλλά ο υποτιθέμενος υπερεθνικός μαρξισμός με τις αιρέσεις του και τις εθνικές φονικές αποχρώσεις του κατάφερε να επηρεάσει μεγάλο μέρος της δυτικής διανομής και να τη γοητεύσει με τα πολιτικομεταφυσικά του οράματα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα.

Έτσι, μας προέκυψαν φιλόσοφοι και συγγραφείς όπως ο Ιρλανδός συγγραφέας Bernard Shaw, ο οποίος επιστρέφοντας το 1931 από τη Μόσχα και παραφράζοντας τον Άμλετ έγραψε «it is not to kill or not to kill, but how to select the right people to kill», και αργότερα οι Γάλλοι φιλόσοφοι της αποδόμησης και θαυμαστές του μαρξισμού, όπως ο Jacques Derrida. Αν και την απάντηση σε όλα τα ερωτήματα την έδωσε ο πατερούλης

Στάλιν ήδη από το 1933 με το Holodomor στην Ουκρανία και λίγο αργότερα με τις δίκες της Μόσχας, δολοφονώντας εκατομμύρια πολιτών της τότε Σοβιετίας, πολλοί διανοούμενοι επέμειναν και επιμένουν.

Αλλά μην ξεχνάμε και τον Βρετανό φιλόσοφο και μαθηματικό της Λογικής Bertrand Russell, μεταμεληθέντα κομμουνιστή, που, με τα πολλά, αναγνώρισε ότι ο μπολσεβικισμός έρχεται σε αντίθεση με τη λογική, ή τον συγγραφέα Arthur Koestler, μέλος του Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος, που μετατράπηκε σε αντικομμουνιστή μετά την υπογραφή του συμφώνου Molotov-Ribbentrop. Μερικοί θέλησαν να δουν την πικρή αλήθεια, άλλοι δεν θέλησαν: ο Jean-Paul Sartre και ο Bertolt Brecht τελείωσαν τη ζωή τους ως συνεπείς κομμουνιστές. Ήρθε όμως και η σειρά του κόκκινου ολοκληρωτικού ονείρου να οβήσει με παταγώδη πτώση, σχεδόν σε ολόκληρο τον πλανήτη, μετά το 1990. Μαζί του έσβησαν και οι κομμουνιστικές ονειρώξεις των δυτικών διανοουμένων, με τον πλανήτη να εξελίσσεται σε ένα πολυπολικό σύστημα, με νέους δικτάτορες, είτε μαφιόζους σε στίλ Πούτιν και Λουκασένκο, είτε ισλαμιστές σε στίλ Ερντογάν και Ιλχάμ Αλίγιεφ, να επαναφέρουν τα οράματα του εθνικού μεγαλείου για τις χώρες τους.

Αλλά, αν και η βασική και παγκόσμια ιδεολογική αντιπαράθεση τερματίστηκε, φαίνεται ότι η υπαρξιακή αγωνία δεν αφήνει την ανθρωπότητα να σουχάσει, μετά από όλες αυτές τις μεταπτώσεις, τις αυταπάτες και τις σφαγές. Έτσι, από τη μια μεριά εκδηλώνεται μια αναζωπύρωση της θρησκευτικότητας, όπως με τους New Born Christians, κυρίως στις νότιες πολιτείες των ΗΠΑ, και την αναβίωση του ισλαμικού φονταμενταλισμού σχεδόν σε όλον τον μουσουλμανικό κόσμο, από την άλλη όμως στις δυτικές δημοκρατίες με τις φιλελεύθερες και ανοικτές κοινωνίες εμφανίζονται νέες θρησκείες, ίσως μέσα στην αγωνιώδη τους προσπάθεια για την ανεύρεση σκοπού και κάποιας εναλλακτικής κοσμικής πίστης.

Δεν υπάρχουν πλέον οι άρχοντες της διανόησης για να κατευθύνουν τις κοινωνίες αυτές και πάλι προς τη λογική, τις ανθρωπιστικές αξίες, την ηθική και τη φιλοσοφία της Αρχαίας Ελλάδας. Οι άρχοντες της δυτικής διανόησης είτε ξεχάστηκαν, είτε διαψεύστηκαν στον ρου της Ιστορίας. Φαίνεται ότι η δυτική διανόηση έκανε τον κύκλο της κι ότι τελικά έχει αφήσει ελεύθερο το πεδίο σε κάθε κοινωνικοπολιτική ακρότητα. Έτσι, τα ορφανά του αριστερισμού αγωνίζονται να διατυπώσουν αιρετικό λόγο σε στίλ Noam Chomsky, ή «αποκαλυπτικό» σε στίλ Naomi Klein που τρόμαξε τους ορθώς σκεπτόμενους με το best seller της «Το Δόγμα του Σοκ», αλλά κυρίως να προσπαθούν να αντιπαρατεθούν με την πλειοψηφία των πολιτών στο παγκόσμιο πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης, αναπτύσσοντας τις θέσεις της λεγόμενης «ισλαμοαριστεράς». Από κοντά και αρκετοί ακραιφνώς φιλελεύθεροι που συμβάλλουν σε αυτήν την πλευρά της πολιτικής ορθότητας απαιτώντας τον πλήρη «σεβασμό» της ιδιαιτερότητας, αυτών που από την πλευρά τους μεταναστεύοντας στη Δύση δεν σέβονται καμιά διαφορά από τους ίδιους. Επιβάλλεται έτσι ένας καινοφανής φασισμός ως προς το πώς δικαιούται κανείς να εκφραστεί στον δημόσιο χώρο, γραπτώς και προφορικώς. Δεν αναγνωρίζονται πλέον πανανθρώπινες αξίες, αλλά μόνο ιδιαιτερότητες στη θρησκεία, στην κουλτούρα, στη σεξουαλικότητα, ακόμη και στο φύλο και στη φυλή. Κανένα πρόβλημα αν αυτές οι «ιδιαιτερότητες» αντιβαίνουν στις ανθρωπιστικές αξίες ή αν προσπαθούν να επιβληθούν ως κανονικότητα και να απαγορεύσουν στη συνέχεια ακόμη και την «ιδιαιτερότητα» της κανονικότητας. Φτάσαμε να αποσιωπούμε τους βιασμούς 1.400 κοριτσιών στο Rotherham της Β. Αγγλίας από μουσουλμάνους μετανάστες και το μαζικό κούφτωμα 1.200 Γερμανίδων την Πρωτοχρονιά του 2015-16 από αντιστοιχούς «ικέτες». Μπορούμε να διυλίζουμε τον κώνωπα σχε-

τικά με τις διαφορές στα εργασιακά δικαιώματα των γυναικών στη Δύση, αλλά να μη βγάζουμε κίχ για τους αποκεφαλισμούς, τους λιθοβολισμούς και το κρέμασμα γυναικών στις χώρες προέλευσης της θρησκευτικής «ιδιαιτερότητας», επειδή τόλμησαν να ποιτέψουν ότι είναι άνθρωποι. Όταν δεν αναγνωρίζονται πλέον πανανθρώπινες αξίες, είναι φυσικό να σχετικοποιούνται όλα και να αποδίδεται ίση αξία σε κάθε θρησκευτική και κοινωνική πραγματικότητα.

Είναι φυσικό να σχετικοποιούνται ακόμη και τα φύλα.

Από τη φυλάκιση του Oscar Wilde κι από την αυτοκτονία του Alan Mathison Turing με το δηλητηριασμένο μήλο, αυτό που φαίνεται στο λογότυπο της Apple, φτάσαμε στο να ντρεπόμαστε να πούμε ότι είμαστε ευτυχείς που η μητέρα μας ήταν cis γυναίκα. Μέσα στον πνευματικό αποπροσανατολισμό μας, είναι αναμενόμενο να εμφανίζονται ορισμένοι οι οποίοι όποιον παρεκκλίνει έστω και μισή μοίρα από ό,τι κατά καιρούς συνθέτει το κεντρικό τους αφήγημα, να μην είναι διατεθειμένοι να τον θεωρήσουν ως φορέα απλώς μιας άλλης οπτικής, αλλά να τον στιγματίζουν ως σεξιστή, ρατσιστή, ομοφοβικό, σκουπίδι.

Είναι επόμενο κάποιοι που επιδιώκουν πιο ενεργό δράση να αυτοβαφτίζονται ANTIΦΑ στο πλαίσιο ενός ημι-μιλιταριστικού ακτιβισμού, εναντίον ενός εκθροί που εξέλειπε μεν, ωστόσο οι ίδιοι δεν μπορούν να εννοήσουν τη δική τους ύπαρξη χωρίς κάποιον πλήρως σχηματισμένο «οχτρό». Καταλήγουν, λοιπόν, συχνά να συμπεριφέρονται οι ίδιοι ως ANTIΦΑ, χωρίς το ANTI. Έφτασε αυτός ο εσωτερικός στρατός κατοχής να απαιτεί το ξαναγράψιμο της Ιστορίας, σύμφωνα με τα γούστα και τις ιδεοληψίες του συρμού, αλλά και να επεκτείνει αυτή την απαίτηση στη λογοτεχνία, στη θεατρική δημιουργία και στην ποίηση. Είμαστε όλοι ένοχοι για όλα, κάτω από τις πύρινες ρομφαίες των αρχαγγέλων της πολιτικής ορθότητας, όπως αυτή εξελίσσεται διαρκώς με την ανατροφοδότηση της παραδοξότητας μεταξύ των μελών της «αδελφότητας» που ανταγωνίζονται στον ανεργμιάστο παραλογισμό.

Μήπως τελικά πορευόμαστε προς έναν νέο πλανητικό Μεσαίωνα, με τη θρησκοληψία, τις ποικίλες μαχητικές ιδεοληψίες και την καταστροφάντηση των δημοκρατικών και των ανθρωπιστικών αξιών, χωρίς να το συνειδητοποιούμε; Μήπως κινδυνεύουμε από μιθριδατισμό και μήπως έχουμε ήδη προσβληθεί από το σύνδρομο της Στοκχόλμης αδυνατώντας να αντιδράσουμε; Μήπως θα δώσουμε εμείς οι ίδιοι το σκονί για να μας κρεμάσουν αυτοί που ήδη μας θεωρούν «εκφυλισμένη Δύση» και των οποίων τις «ιδιαιτερότητες» υπερασπιζόμαστε; Μήπως μας τρόμαξε ο Samuel Huntington για έναν «πόλεμο των πολιτισμών», αλλά τελικά ενεργούμε με τέτοιον τρόπο ώστε να τον χάσουμε μόνοι μας χωρίς να τον αναγνωρίσουμε; Το έχουν πάθει και άλλοι. Ο Πούτιν ποτέ δεν δέχτηκε ότι ξεκίνησε πόλεμο στην Ουκρανία, άσχετα αν αυτός καταλήξει ακόμη και να διαλύσει τη δική του χώρα. ☹

** Ο Πάνος Αγερίδης είναι Ναυπηγός Μηχανολόγος Μηχανικός του ΕΜΠ.*

Όταν δεν αναγνωρίζονται πλέον πανανθρώπινες αξίες, είναι φυσικό να σχετικοποιούνται όλα και να αποδίδεται ίση αξία σε κάθε θρησκευτική και κοινωνική πραγματικότητα.

Ο εν εγρηγόρσει (woke) ευαγγελιστής

ΟΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΤΗΣ WOKENESS

ΚΑΙ Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΜΕΣΣΙΑΝΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ ΠΑΓΚΡΑΤΗ

Το χριστιανικό πανεπιστήμιο **Asbury** στο Wilmore του Kentucky είναι γνωστό για τη δράση του στις μεγάλες θρησκευτικές αναβιώσεις (*revival*) ή αναζωπυρώσεις (*resurgence*), καθώς και για τη λεγόμενη Μεγάλη Αφύπνιση (*Great awakening*)· κατ' επέκταση τη Wokeness (αφύπνιση, επαγρύπνιση). Η λέξη wokeness απαντούσε μέχρι πρότινος μόνο με τη μορφή woke —αφυπνισμένος, εν εγρηγόρσει— και ως νεολογισμός εκφράζει τη σαρωτική σε δυναμική νέα (αρχές του 2010) αμερικανική κουλτούρα της προστασίας του άνευ ορίων φυλετικού εξισωτισμού, της ιδεολογίας του φύλου, της «διαφορετικότητας», του ακτιβισμού κατά της κλιματικής αλλαγής και του αποτελεσματικού αλτρουισμού. Ο Ross Douthat —δημοσιογράφος των *New York Times*, πρώην προτεστάντης που ασπάστηκε τον καθολικισμό— επιχειρεί έναν ορισμό της Wokeness με αφορμή τη δημόσια —αποτυχημένη— προσπάθεια της συντηρητικής Εβραίας συγγραφέως Bethany Mandel να αποδώσει τον ορισμό: η δυσκολία που ενέχει μια τέτοια προσπάθεια οφείλεται κυρίως στην υπόγεια σύνδεση της wokeness με το θεολογικό της εφελτήριο: «*Τι είναι η Αμερική στα καλύτερά της; Ισότητα και ελευθερία. Τι είναι η αριστερά, στα καλύτερά της; Η μετατροπή αυτών των ιδανικών σε βιωμένες πραγματικότητες. Αλλά αυτό το εγχείρημα συναντά διαρκώς όρια, απογοητεύσεις και ήττες.*

Όπου κι αν κοιτάξετε, οι τρομερές ανισότητες επιμένουν. Κι αυτή η επιμονή πρέπει να μας αναγκάσει να κοιτάξουμε βαθύτερα —πέρα από τις προσπάθειες να κατακτήσουμε νομικά δικαιώματα ή να αναδιανεμήσουμε τον πλούτο—, στις πολιτισμικές και ψυχικές δομές που διαιωνίζουν την καταπίεση, προτού ο νόμος και η πολιτική αρχίσουν καν να παίζουν ρόλο. Με αυτόν τον τρόπο η ακαδημαϊκή κοινότητα προσπαθεί εδώ και καιρό να περιγράψει πώς γενεές ρατσιστικής, ομοφοβικής, σεξιστικής και ετεροκανονικής εξουσίας έχουν εγγραφεί, όχι μόνο στους νόμους μας αλλά και στην ίδια την ψυχή μας».

Ο **Ross Douthat** ως ευφυής άνθρωπος, είχε εντοπίσει φυσικά την καταγωγική σύνδεση της «αφύπνισης» (*Wokeness*) με τον προτεσταντισμό. Λίγο νωρίτερα είχε επισημάνει στο κείμενό του, αλλά δεν είχε επιμείνει: «Προσωπικά μου αρέσει ο όρος «*Great awakening*», ο οποίος παραπέμπει στις ρίζες του νέου προοδευτισμού στο πλαίσιο του προτεσταντισμού, αλλά προφανώς οι κοσμικοί προοδευτικοί τον βρίσκουν αντιδραστικό». Όπως, ίσως, θα φανεί παρακάτω η μεταστροφή του Douthat στον καθολικισμό, ενώ ήταν ενήλικος, πιθανώς να τον κατατάσει στη χορεία των «κλιφρών», λογικών συντηρητικών θρησκευομένων χριστιανών που προτιμούν τη γαλήνη της εκκλησιαστικής παραδοσιακής ζωής από τη συνεχή ένταση των κοινωνικών μαχών και της πνευματικής εκτινάξεως που προκαλεί καθημερινά. Εξάλλου, είναι πιο βολικό να αφήσει κατά μέρος τις θρησκευτικές καταβολές αυτής της ιδεολογίας, αλλά και κάθε ιδεολογίας, διότι κινδυνεύει —όχι αδικώς— να γίνει γραφικός, ειδικά στα μάτια της εκκοσμικευμένης δυτικής κοινωνίας. Έτσι κι αλλιώς, όσοι εκ του υπολοίπου πλανήτη αντιλαμβάνονται τη ζωή τους υπό καθεστώς θεοκρατίας, φυσιοκρατίας ή ανιμισμού και όχι ορθολογικού αναστοχασμού, αδιαφορούν εντελώς για τέτοιου είδους συζητήσεις. Απλώς διάγουν τον βίο τους υποταγμένοι.

Συνεχόμενες ώρες προσευχής

Υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις που σημαντικά κινήματα «φωτισμένα από το Άγιο Πνεύμα» σάρωσαν την πανεπιστημιούπολη του Wilmore και διαχύθηκαν σε όλο το αμερικανικό έθνος. Το μοτίβο είναι παλιό και σχετικώς τυποποιημένο, υπό την έννοια της εκφράσεώς του και όχι της αφορμής του. Πιστός ή πρώην πιστός καταλαμβάνεται από την επιτακτική παρουσία του Αγίου Πνεύματος, δηλαδή ενός ανωτέρου σκοπού, και οδηγείται στην αναπόδραστη πράξη μιας ενέργειας που υποτίθεται ότι θα σώσει τον ίδιο και ολόκληρη την ανθρωπότητα. Μόνο σε αυτήν την ένθεη ύπαρξή του, εντελώς καθαρός και γυμνός απέναντι στον Θεό και στον θάνατο, καθουσαζέται και πορεύεται, ενώ ταυτοχρόνως αναλαμβάνει την ανθρωπότητα στους ώμους του με το θάρρος της υπάρξεώς του. Χρίζεται σταυροφόρος του δικαίου και της ισότητας. Πολλά, πάρα πολλά τα σχετικά παραδείγματα που για κάποιον —άγνωστο μέχρι στιγμής λόγο— συμβαίνουν τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο.

Τον Φεβρουάριο του 1905, κατά τη διάρκεια μιας χιονοθύελλας, μια συνάντηση προσευχής στον κοιτώνα των ανδρών επεκτάθηκε στην υπόλοιπη πανεπιστημιούπολη και στην πόλη Wilmore. Τον Φεβρουάριο του 1908, ξέσπασε «αναζωπύρωση» ενώ κάποιος προσευχόταν στο παρεκκλήσι. Ο θρησκευτικός πυρετός διήρκεσε δύο εβδομάδες με προσευχές και επικλήσεις στον Κύριο. Τον Φεβρουάριο του 1921 η τελευταία λειτουργία μιας προγραμματισμένης «αναζωπύρωσης» διήρκεσε μέχρι τις 6 το πρωί και οι λειτουργίες παρατάθηκαν για τρεις ημέρες. Τον Φεβρουάριο του 1950 μια μαρτυρία φοιτητή οδήγησε σε μαζικές εξομολογήσεις επί 118 ώρες: το συμβάν έγινε η δεύτερη κορυφαία είδηση σε εθνικό επίπεδο. Υπολογίζεται ότι 50.000

96

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

άνθρωποι βρήκαν μια νέα εμπειρία στον Χριστό ως αποτέλεσμα αυτής της «αφύπνισης». Τον Μάρτιο του 1958 η «εγρήγορη» ξεκίνησε σε μια φοιτητική συνάντηση νηστείας και προσευχής που επεκτάθηκε στο παρεκκλήσι και διήρκεσε 63 ώρες. Στις 3 Φεβρουαρίου του 1970 ο πρύτανης Custer B. Reynolds, ενώ ήταν προγραμματισμένο να μιλήσει στο παρεκκλήσι, δήλωσε ότι ο Ιησούς του ζήτησε να καλέσει το εκκλησίασμα σε συλλογική εκδήλωση θρησκευτικής «αφύπνισης». Τα μαθήματα ακυρώθηκαν για μια εβδομάδα κατά τη διάρκεια των 144 ωρών αδιάλειπτης «αφύπνισης», αλλά ακόμη και μετά την επανέναρξη των μαθημάτων στις 10 Φεβρουαρίου, το αμφιθέατρο Hughes παρέμεινε ανοικτό για προσευχή. Στις συνεδρίες προήδρευαν ο Reynolds, ο Clarence Hunter και άλλοι καθηγητές. Περίπου 2.000 ομάδες «μαρτύρων» βγήκαν από το Wilmore για να στελεχώσουν εκκλησίες και τουλάχιστον 130 πανεπιστημιακές σε όλη τη χώρα. Τον Μάρτιο του 1992 μια εφομολόγηση φοιτητών κατά τη διάρκεια λήξης του ετήσιου συνεδρίου Αγιότητας στο παρεκκλήσι, μετατράπηκε σε 127 συνεχόμενες ώρες προσευχής και δοξολογίας. Τον Φεβρουάριο του 2006 σε ένα φοιτητικό παρεκκλήσι οι πιστοί έμειναν επί τέσσερις ημέρες προσευχόμενοι και δοξολογώντας τον Κύριο. Τέλος, φέτος, στις 8 Φεβρουαρίου, ο Zach Meerkreebs, ένας εθελοντής προπονητής ποδοσφαίρου, έκανε ένα αυτοσχέδιο κήρυγμα για την αγάπη. Επί δύο εβδομάδες 250.000 άνθρωποι συνολικά από τις ΗΠΑ μοιράστηκαν τον εν λόγω πνευματικό τόπο της προσευχής και της συνευρέσεως.

Η μάχη ενάντια στο Κακό

Η «αφύπνιση» ή «αναγέννηση» είναι χαρακτηριστικό στοιχείο του προτεσταντισμού. Θα μπορούσε κάποιος να το χαρακτηρίσει γενέθλια συνθήκη της θρησκευτικής μεταρρυθμίσεως του 16ου αιώνα που οδήγησε στην παγκόσμια κατοχύρωση του ως χριστιανικού δόγματος το οποίο διώκει τον εφησυχασμό έναντι της πίστη, όπως επισημαίνεται χαρακτηριστικά στην Αποκάλυψη 3: 15-19: «*Ξέρω τα έργα σου, ότι ούτε ψυχρός είσαι ούτε ζεστός, είτε να ήσουν ψυχρός ή ζεστός· έτσι επειδή είσαι χλιαρός, και ούτε ψυχρός ούτε ζεστός, πρόκειται να σε ξεράσω από το στόμα μου. Επειδή λες ότι είμαι πλούσιος και πλούτσια και δεν έχω ανάγκη από τίποτε, και δεν ξέρεις ότι εσύ είσαι ο ταλαίπωρος και ο ελεεινός και ο φτωχός και ο τυφλός και ο γυμνός σε συμβουλεύω να αγοράσεις από μένα χρυσάφι δοκιμασμένο από τη φωτιά για να πλουτίσεις, και μάτια λευκά για να ντυθείς και να μη φανερωθεί η ντροπή της γύμνιας σου και να κρίσεις τα μάτια σου με κολλύριο για να βλέπεις. Εγώ όσους αγαπώ τους ελέγχω και τους περνάω από παιδεία. Γίνε λοιπόν ζηλωτής και μετανόησε*». Αιώνες νωρίτερα, ο Ηράκλειτος επεσήμεινε: «*Αρνήφάτους θεοί τιμώσι και άνθρωποι*» (Τους πεσόντες στη μάχη τιμούν Θεοί και άνθρωποι).

Πράγματι, ποιος δεν στέκεται με θαυμασμό μπροστά στον αφοσιωμένο πολεμιστή, στον εν εγρηγόρησε υπερασπιστή του δικαίου; Στον άνθρωπο του Λόγου και του Θεού; Σπαρτιάτες, χριστιανοί μάρτυρες, αναβαπτιστές, θαβωρίτες, κομμουνιστές, ζηλωτές

εν γένει, μοιράζονται την πεποίθηση του Δικαίου Λόγου στη μάχη ενάντια στο Κακό που κάθε φορά παίρνει διαφορετικό περιεχόμενο. Ο προσωπικός προτεσταντικός Θεός εξώθει συνεχώς τον πιστό του ψηλότερα και μακρύτερα, παρέχοντας στην ατομική ανθρώπινη ύπαρξη τη δύναμη που χρειάζεται για να σταθεί με θάρρος μπροστά στην άβυσσο. Ο άνθρωπος υπόκειται σε μια εσωτερικευμένη ευθύνη υπερασπίσεως του Θεού. Η καταγωγή ενός τέτοιου υποκειμένου στερεώνει το έλλογον του Εμάνουελ Καντ και την ατομική ευθύνη που το καθορίζει.

Έτσι, αριστεροί δικαιωματιστές και νεοφιλελεύθεροι μοιράζονται το κοινό χαρακτηριστικό της εξατομικευμένης υπάρξεως, της απαλλαγμένης από τους δεσμούς της με την ανισοβαρή κοινότητα από την οποία προήλθαν και την τοπικότητα που προϋποθέτει. Η διεθνιστική οπτική της εξαγιασμένης από το Άγιο Πνεύμα αδελφότητας, πέραν γένους, φυλής και πατρότητας, σφυρηλατεί μια ανθρωπότητα βασισμένη αποκλειστικά στη χρονικότητα. Ο άνθρωπος είναι ίδιος και ίσος απέναντι στον Θεό, ανεξαρτήτως τόπου, γένους και φυλής. Δεν έχει ανάγκη τον χώρο ως προσδιοριστικό παράγοντα ταυτότητας. Η ταυτότητα είναι επιλογή. Ένας από τους τομείς αναπτύξεως αυτής της ιδέας είναι ο «αποτελεσματικός αλtruισμός» (effective altruism). Θα αναφερθώ με λίγα λόγια επ' αυτού διότι νομίζω ότι συμπυκνώνει όλες τις εκφράσεις της «αφύπνισμένης συνειδήσεως» (wokeness).

Ο Sohale Mortazavi –συγγραφέας από το Σικάγο και πολέμιος των liberal αριστερών— επισημαίνει: «*Οι αποτελεσματικοί αλtruιστές ή EA (Effective Altruists), όπως αυτοαποκαλούνται, υποστηρίζουν ότι δεν δίνουν απλώς όσο το δυνατόν περισσότερα για φιλανθρωπικούς σκοπούς, αλλά κατανέμουν αυτούς τους πόρους για να πετύχουν τον ισχυρότερο αντίκτυπο. [...] Πολλοί απαρνούνται καριέρες που παραδοσιακά θεωρούνται κοινωνικά αποδεκτές, προς όφελος εκείνων που είναι ιδιαίτερα προσοδοφόρες, ώστε να μεγιστοποιήσουν τις δυνατότητές τους για φιλανθρωπική προσφορά. Αυτό είναι γνωστό ως “κερδίζω για να δίνω” (earn to give), ένα από τα βασικά δόγματα του κινήματος. Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό, τα επαγγέλματα που προκαλούν πιθανές βλάβες στο δημόσιο καλό δεν είναι απλώς δικαιολογημένα αλλά και ενδεδειγμένα, εφόσον η αμοιβή είναι επαρκής για να αντισταθμίσει μέσω της φιλανθρωπικής προσφοράς τη βλάβη που προξενούν*».

Νέες μορφές φιλανθρωπίας και η κουλτούρα της αφύπνισης

Τα τελευταία χρόνια ο αποτελεσματικός αλtruισμός έχει κερδίσει σημαντικό έδαφος μεταξύ των liberal τεχνολογικών ελίτ της Silicon Valley και της επιχειρηματικής τάξης. Μιλώντας για το πρόσφατο βιβλίο του MacAskill, «*What We Owe the Future*», ο Έλον Μασκ έγραψε στο Twitter: «*Αυτό ταιριάζει απόλυτα με τη φιλοσοφία μου*». Η φιλανθρωπία μπορεί να μην έχει αλλάξει πολύ από τις ημέρες του Carnegie και του Rockefeller, αλλά ο φιλανθρωπικός χώρος έχει σίγουρα επεκταθεί και αυξηθεί σε επιρροή. Ο μη κερδοσκοπικός «τρίτος τομέας» (οι περιβόητες ΜΚΟ), ο οποίος αναλαμβάνει ολόένα και περισσότερο τον ορισμό και τη διαχείριση του δημόσιου αγαθού, έχει καλύψει κάποια κενά για τα ενδεή και μαραμένα κράτη πρόνοιας. Αυτό είχε βαθιά επιρροή στην αριστερή liberal πολιτική, ιδίως από τότε που οι προοδευτικοί ακτιβιστές άρχισαν να μεταναστεύουν στα πανεπιστήμια και τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς σε αναζήτηση πελατειακών σχέσεων στις δεκαετίες 1960 και 1970. Όπως έχουν εξηγήσει ο Benjamin Y. Fong και η Melissa Naschek (συντάκτες, μεταξύ άλλων, του αριστερού αμερικανικού περιοδικού «*Jacobin*»), ο αναπτυσσόμενος τομέας των ΜΚΟ μετακινήθηκε «*στους χώρους που κάποτε καταλάμβαναν τα συνδικάτα, οι σύλλογοι και τα πολιτικά κόμματα*». Κατά τη διάρκεια της ιδιωτικοποίησης του δημόσιου αγαθού, οι φιλάνθρωποι γραφειοκρατικοποίησαν την ακτιβιστική αριστερά που ενεργεί ως υποστηρικτής και διαχειριστής του. Ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας των ΜΚΟ είναι πλέον συνώνυμο της liberal πολιτικής, ενώ τα φιλελεύθερα-αριστερά κινήματα ταυτίζονται με τις ΜΚΟ που τα στηρίζουν.

Ο φωτισμένος αλtruιστής έχει αναλάβει τη σωτηρία όλων πέραν της τοπικής του κοινότητας και της περιορισμένης διάρκειας του βίου του, και ανεξαρτήτως των θρησκευτικών του καταβολών ή της πλήρους αθεΐας (αν υπάρχει κάτι τέτοιο). Ο EA δεσμεύεται στην κουλτούρα της εξατομικευμένης ευθύνης που είναι το βασικό πλαίσιο της αμερικανικής κοινωνίας: ο εν εγρηγόρησε (woke) ευαγγελιστής θα σπρώξει στους ώμους του το βάρος του κόσμου για να αγγίξει το καλό νέο στα πέρατα αυτού. ☉

Αριστεροί δικαιωματιστές και νεοφιλελεύθεροι

διεκδικούν την εξατομικευμένη ύπαρξη,

απαλλαγμένη από τους δεσμούς της με την

ανισοβαρή κοινότητα από την οποία προήλθαν

97

ΚΙΝΗΜΑ WOK

μια κριτική προσέγγιση

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ, ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΣΜΟΣ, Ή ΕΦΗΜΕΡΗ ΜΟΔΑ;

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΑΧΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Woke - αφύπνιση, επαγρύπνηση, εγρήγορση, επίγνωση, συνειδητοποίηση.

Το φαινόμενο *woke* που γεννιέται στα αμερικανικά πανεπιστήμια είναι ένα κίνημα με χαρακτηριστικά που αρχικά μόνο τη συμπάθεια θα μπορούσε να προκαλέσει, εφόσον στόχος του είναι η απονομή δικαιοσύνης, η προστασία των μειονοτήτων, η καταπολέμηση των ρατσιστικών διακρίσεων και των κοινωνικών αδικιών. Ο όρος χρησιμοποιείται ήδη από τη δεκαετία του '60, από την αφροαμερικανική κοινότητα και τον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ στον αγώνα ενάντια στον ρατσισμό και την αστυνομική βία. Επικαιροποιείται με το σύνθημα «*stay woke*» που χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τους ακτιβιστές του κινήματος Black Lives Matter στις διαδηλώσεις ενάντια στη δολοφονία του έγχρωμου 18χρονου Αμερικανού Μάικλ Μπράουν από λευκούς αστυνομικούς το 2014. Τη λέξη *woke* οικειοποιήθηκαν πολλαπλές ομάδες ακτιβιστών αριστερής προέλευσης που αυτοπροσδιορίζονται ως προοδευτικές, αντιουστημικές και ως θεματοφύλακες των δικαιωμάτων των μειονοτήτων που υφίστανται διακρίσεις πάσης φύσεως.

Θα επιμείνω στη χρήση της λέξης *woke* — αν και αποφεύγω να χρησιμοποιώ ξένες λέξεις σε ελληνικό κείμενο— για έναν βασικό λόγο, για να υπενθυμίζεται διαρκώς ότι είναι ένα φαινόμενο που γεννήθηκε και πήρε μορφή την τελευταία δεκαετία στις ΗΠΑ, οι οποίες είναι μεν παιδί του δυτικοευρωπαϊκού πολιτισμού, της Δύσης, αλλά ταυτοχρόνως διαφέρει. Αν αυτή η διαφορά μπορούσε να απεικονιστεί ορθογραφικά θα έδινε τη λέξη... «Δήσου». Κρατά δομικά στοιχεία του δυτικού πολιτισμού ενώ πολλά άλλα έχουν μετεξελιχθεί ή μεταλλαχθεί. Οι έννοιες ρατσισμός, σεξισμός, κυριαρχία, παρενόχληση, προσβολή δεν έχουν την ίδια ακριβώς σημασία όπως στην Ευρώπη. Και όταν αυτή η κουλτούρα διασχίζει τον Ατλαντικό, όπως συμβαίνει με το κίνημα *woke*, είναι προφανές ότι προκαλεί ανησυχία, επιφυλακτικότητα και αντιδράσεις.

Ο απώτερος σκοπός του κινήματος *woke* είναι το τέλος της κυριαρχίας του λευκού ετερόφυλου χριστιανού άνδρα και του πολιτισμού του, σε οποιονδήποτε και οτιδήποτε είναι διαφορετικό από αυτόν, δηλαδή τους έγχρωμους, τις γυναίκες, τους αλλόθρησκους, τους ομοφυλόφιλους, φτάνοντας μέχρι το ζωικό και φυτικό βασίλειο, και τον πλανήτη εν γένει. Τα συνακόλουθα αυτής της κυριαρχίας, η πατριαρχία, η αποικιοκρατία, η δουλοκτησία, ο ρατσισμός δεν θεωρούνται απλώς κάποιες μεμονωμένες, άτυχες στιγμές της ιστορικής διαδρομής της Δύσης αλλά αντιθέτως το αληθινό της πρόσωπο. Ήταν συστηματικά φαινόμενα, απόρροια της δομής του πολιτισμού της τα οποία δημιούργησαν αναρίθμητα θύματα και ένα τεράστιο ηθικό χρέος απέναντί τους, το οποίο τους δίνει όλο το δικαίωμα, τώρα, να διεκδικήσουν την επανόρθωση αυτής της ιστορικής αδικίας.

Οι «*woke*» συμπεριφέρονται ως μια νέα πεφωτισμένη πρωτοπορία που είχε ένα είδος θρησκευτικής αποκάλυψης, που τους έκανε να ξυπνήσουν από ένα μακρύ ιστορικό λήθαργο και να αποκτήσουν επίγνωση των απαράδεκτων διακρίσεων που τους επιβάλλει ο δυτικός πολιτισμός και ο λευκός άνδρας. Δεν υπάρχει συγχώρεση για αυτόν, έτσι επιλέγουν τον αγώνα για την αποδόμηση του.

Στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού, όπως και σε κάθε ιστορία, υπάρχουν καλές και άσχημες σελίδες. Για τους *woke* η ιστορία του δυτικού πολιτισμού έχει αποκλειστικά άσχημες. Οι καλές σελίδες, τα επιτεύγματά του — που είναι σαφώς περισσότερα από τα εγκλήματα— απλώς διαγράφονται. Ως απόρροια αυτής της αντίληψης, αμφισβητούνται σημαντικά λογοτεχνικά έργα, αρχαίες τραγωδίες, καλλιτεχνικά επιτεύγματα, ιστορικές προσωπικότητες και φιλοσοφικά κείμενα που δημιούργησαν τον δυτικό πολιτισμό και προβάλλονται απόψεις όπως:

- Ο Αριστοτέλης είναι απολογητής της δουλοκτησίας
- Ο Πλάτωνας είναι... λευκός φιλόσοφος άρα ύποπτος εκ των προτέρων μιας και ανήκει στην κυρίαρχη φυλή
- Τα μαθηματικά είναι μια επιστήμη ρατσιστική και φαλλοκρατική
- Ο Σαίξπηρ είναι σεξιστής
- Ο Βολταίρος είναι αντισημίτης
- Ο Βικτόρ Ουγκό ρατσιστής
- Ο αρχαιοελληνικός ορθολογισμός ρατσιστικός
- Ο Τσαϊκόφσκι ρατσιστής

Αυθαιρεσίες και παραλογισμοί που δεν υπάγονται πια στη σφαίρα της πολιτικής ή της ιδεολογίας αλλά της ψυχιατρικής, όπως αναφέρει ο Γάλλος φιλόσοφος και δοκιμογράφος Αλαίν Ντε Μπενούα: «Κάποιες στιγμές νομίζουμε ότι βρισκόμαστε σ' ένα ψυχιατρικό άσυλο».

98

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Στο κίνημα woke δεσπόζουν η θεωρία της φυλής και του κοινωνικού φύλου (gender theory). Η θεωρία της φυλής —που στην ουσία επαναφέρει την παρωχημένη έννοια της «ράτσας»— έχει ρίζες στην κατηγοριοποίηση του ατόμου ως μέλος κοινοτήτων που προκαθορίζονται από τις διακρίσεις που έχουν υποστεί: έγχρωμοι, ομοφυλόφιλοι, γυναίκες, Άραβες, παχύσαρκοι, αλλόθρησκοι κ.ο.κ. Αυτό είναι το βασικό χαρακτηριστικό του αμερικανικού μοντέλου της πολυπολιτισμικότητας, ένα μοντέλο ιθαγένειας, διαμετρικά αντίθετο με τη γαλλική εκκοσμικευμένη δημοκρατία, που αναγνωρίζει μόνο άτομα, μέλη της «κοινωνίας πολιτών» τα οποία ορίζονται μόνο σε επίπεδο έθνους.

Η πολιτική των ταυτοτήτων περιχαράκωνει τα άτομα σε εθνοτικές ή φυλετικές κατηγορίες οι οποίες αναπόφευκτα αντιτίθενται η μία στην άλλη. Έτσι οι έγχρωμοι εναντιώνονται στους λευκούς, οι γυναίκες στους άνδρες, οι ομοφυλόφιλοι στους ετεροφυλόφιλους, οι έγχρωμες φεμινίστριες στις λευκές, οι νεοφεμινίστριες στα τρανς άτομα, αναιρώντας την ιδέα της οικουμενικότητας —ο φόβος των Γάλλων σήμερα—, που αποτελεί θεμελιώδες συστατικό της δημοκρατίας (Res publica). Η φυλετικοποίηση της κοινωνίας οδηγεί στον κατακερματισμό της. Στο κίνημα woke υπάρχει μια συστηματική φόρμα κατασκευής ανεξάντλητων μειονοτικών ομάδων οι οποίες εκ των προτέρων θεωρούνται θύματα οποιοδήποτε κι αν είναι το πλαίσιο και οι ιδέες του καθενός. Ο Ζαν Μισέλ Μπλανκέρ, υπουργός Παιδείας της πρώτης θητείας του Μακρόν δήλωσε ότι «το κίνημα woke είναι ένα μικρόβιο που θέλει να θρυμματίσει τη δημοκρατία».

Ακόμη και η κοινωνική δικαιοσύνη δεν ερμηνεύεται πλέον σε σχέση με την κοινωνική και ταξική πραγματικότητα των ατόμων αλλά σε σχέση με το χρώμα του δέρματος ή του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ή της ιδιότητάς τους ως μελών κάποιας —ως επί το πλείστον θυματοποιημένης— μειονότητας. Η συστηματική θυματοποίηση οδηγεί στη συστηματική ενοχοποίηση του κυρίαρχου καταπιεστή. Ένοχος για την κλιματική αλλαγή, ένοχος αν το αυτοκίνητό του μολύνει την ατμόσφαιρα, ένοχος απέναντι στους απογόνους των σκλάβων, ένοχος για ένα φλερτ ή ένα επίμονο κοιτάγμα. Ένοχος διαρκώς.

Η θεωρία του φύλου (gender), που από περιθωριακή ακαδημαϊκή εκκεντρικότητα διαδίδεται με ταχύτητα, μας πληροφορεί ότι δεν υπάρχει φύλο. Το αρσενικό και θηλυκό καταργούνται, εφόσον θεωρείται ότι το φύλο δεν είναι μια βιολογική συνθήκη αλλά μια κοινωνική κατασκευή του δυτικού πολιτισμού. (Έτσι, οι λευκοί άνδρες είναι φορείς ενός διττού ρατσισμού, ενάντια στους έγχρωμους αλλά και στις γυναίκες). Φτάνουμε σε προτάσεις όπως:

- Δεν μιλάμε για πατέρα και μητέρα αλλά για γονέα 1 και γονέα 2
- Ο άνδρας μπορεί να έχει μητέρα και να μείνει έγκυος
- Η γυναίκα μπορεί να έχει πέος
- Δεν μιλάμε για έγκυο γυναίκα αλλά για έγκυο άτομο

Όλα αυτά τα ευτράπελα υποστηρίζονται και «επιστημονικά» από τους woke. Το βιολογικό παροπλίζεται ή καταργείται ως ασήμαντο ή ανύπαρκτο, και στο επίκεντρο τίθεται το κοινωνικό που μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές, οι οποίες κατά συνέπεια καθιστούν τις έμφυλες ταυτότητες του άντρα και της γυναίκας παρωχημένες και περιοριστικές. Η έννοια του φύλου διαχωρίζεται από τη φύση και το σώμα: η ερωτική επιθυμία προσδιορίζει την ταυτότητα η οποία καθίσταται επιλέξιμη και ποτέ οριστική εφόσον μπορεί να αλλάξει σύμφωνα με τις επιθυμίες του ατόμου. Η επιθυμία (που είναι το ελατήριο) μετατρέπεται σε ανάγκη και η ανάγκη σε δικαίωμα.

Αυτό που νιώθω είναι η ταυτότητά μου. Μπορώ να έχω όσες θέλω και να τις αλλάζω όποτε θέλω. Το σώμα καταργείται και αντικαθίσταται από το πνεύμα και τα συναισθήματα. Υπάρχει κάτι το θεολογικό, το μυστικιστικό σ' αυτή την ιδέα. Παρατηρούμε την αυθαίρετη εξαφάνιση της δυαδικότητας του φύλου προς όφελος του αυτοπροσδιορισμού, την κυριαρχία της υποκειμενικότητας επί της αντικειμενικότητας, του συναισθήματος επί της ορθολογικής σκέψης. Θεμελιώδεις σταθερές όλων των πολιτισμών αμφισβητούνται και καταργούνται με μια αφοπλιστική ελαφρότητα και άρνηση της πραγματικότητας. Από τον απαραίτητο σεβασμό της σεξουαλικής ταυτότητας του κάθε ατόμου περνάμε ανεπαίσθητα στην ιδεολογική μειονοτικοποίηση της ετερόφυλης ταυτότητας που παραμένει η αδιαμφισβήτητη πλειονότητα.

Πολιτική ορθότητα, κουλτούρα της ακύρωσης, εθνοτική αντιπροσωπευτικότητα, κίνημα #MeToo, νεοφεμινισμός, λογική της ποσόστωσης, περιβαλλο-

ΜΕΡΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

ΙΣΩΣ ΒΟΗΘΗΣΟΥΝ

ΝΑ ΚΑΤΑΝΟΗΣΟΥΜΕ ΚΑΛΥΤΕΡΑ

ΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ WOKE

• Ένας καθηγητής στη Σορβόννη θέλει να αναφερθεί στην υπόθεση Ντρέιφους, και κάνει μνεία στο πρόσφατο φιλμ του Ρομάν Πολάνσκι «Κατηγορώ». Επειδή ο Πολάνσκι έχει κατηγορηθεί για βιασμό στο παρελθόν, μια μικρή ομάδα νεοφεμινιστριών παρεμβαίνει και εμποδίζει τη συζήτηση και την προβολή της ταινίας.

• Στο πανεπιστήμιο του Μπορντό μια προγραμματισμένη ομιλία της φιλοσόφου-ακαδημαϊκού Σουλβιάν Αγκασινσκι με θέμα «Το ανθρώπινο είδος την εποχή της τεχνητής αναπαραγωγής» αναβάλλεται διότι οργανώσεις LGBTQ και ομάδες της επαναστατικής αριστεράς διαφωνούν με τις ιδέες της επιστήμονα, χαρακτηρίζοντάς την ομοφοβική, αντιδραστική, οπαδό της ακροδεξιάς. Η Αγκασινσκι προέρχεται από τον χώρο της αριστεράς (πρώην σύζυγος του φιλοσόφου Ζακ Ντεριντά και του Γάλλου σοσιαλιστή πρωθυπουργού Λιονέλ Ζοσπέν).

• Ο καθηγητής φιλοσοφίας στη Σορβόννη Ζαν Φρανσουά Μπροστάιν σε ένα σεμινάριο για τη θεωρία του φύλου δηλώνει χαριτολογώντας: «Από το μόνο πράγμα που δεν πρόκειται να πεθάνω είναι ο καρκίνος της μήτρας». Όργιο διαμαρτυριών από ομάδες LGBDQ και πλήθος υβριστικά μηνύματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, που σημειωτέον παίζουν σημαντικό ρόλο στη διάδοση του φαινομένου woke. Όταν δε, εξέφρασε και την «άκρως εξτρεμιστική» θέση ότι «το πέος είναι ένα ανδρικό σεξουαλικό όργανο» χαρακτηρίστηκε ομοφοβικός, αντιδραστικός, ακροδεξιός. Μέρος της πανεπιστημιακής κοινότητας πήρε αποστάσεις από αυτόν, φιλιές 30 ετών πήραν τέλος.

• Σε πανεπιστήμια στις ΗΠΑ καθηγητές ελληνορωμαϊκών σπουδών αποφάσισαν να μη διδάσκουν συγγράμματα κλασικών συγγραφέων και φιλοσόφων γιατί θεωρούνται ότι εκπροσωπούν μια πατριαρχική, δουλοκτητική, ρατσιστική εποχή.

• Δημοφιλής Καναδός τραγουδιστής δίνει συνέντευξη και η δημοσιογράφος τον ρωτά αν στο ανθρώπινο δυναμικό της ομάδας στην περιοδεία του (μουσικοί, τεχνικοί, ηχολήπτες, δημόσιες σχέσεις) τηρείται το καθεστώς της ποσόστωσης ανδρών-γυναικών. «Όχι, δεν με ενδιαφέρει καθόλου αυτό, παίρνω απλά τους καλύτερους», απαντά με φυσικό τρόπο ο τραγουδιστής. Λίγα λεπτά αργότερα όλα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τον κατηγορήσαν ότι είναι σεξιστής, ρατσιστής και αντιδραστικός. Αναγκάστηκε λίγο αργότερα να ζητήσει δημόσια συγγνώμη και να δικαιολογηθεί, υποσχόμενος ότι θα κάνει μια σοβαρή δουλειά με τον εαυτό του, ζητώντας τη συνδρομή φεμινιστριών για να τον βοηθήσουν να αποτινάξει από πάνω του τον συστηματικό ρατσισμό και σεξισμό από τον οποίο είναι διαποτισμένος όπως όλοι οι λευκοί άνδρες... Η καριέρα του κινδύνευε, δεν το έκανε.

ΚΙΝΗΜΑ WOKE

• Γαλλίδα πανεπιστημιακός αναφέρει: «Δεν υπάρχει τίποτα πιο προσβλητικό για μένα από το να έχω κάποιον συνάδελφο που μου τηλεφωνεί την τελευταία στιγμή λέγοντάς μου: ψάχνω επειγόντως μία γυναίκα για την επιτροπή ενός διδακτορικού γιατί είμαστε τρεις άνδρες και μόνο δύο γυναίκες, δηλαδή δεν τον ενδιαφέρει να βρει έναν καλό επιστήμονα που να γνωρίζει το αντικείμενο αλλά μια γυναίκα για να είναι εντάξει με την ποσόστωση ανδρών-γυναικών».

• Στα αμερικανικά πανεπιστήμια, πριν από το μάθημα, όλο και συχνότερα ο καθηγητής αναγκάζεται να διανέμει προειδοποιήσεις περιεχομένου, δηλαδή προτού παραδώσει το μάθημα, απολογείται για όσα θα πει διότι ο κάθε φοιτητής θα μπορούσε να δηλώσει ενωχλημένος ή προσβεβλημένος ή ότι έχει υποστεί βία από κάτι που θα ακούσει κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Μια αναφορά σε ένα ιστορικό πρόσωπο ή μια κατάσταση, μια ασήμαντη λεπτομέρεια μπορεί να προκαλέσει επεισόδια. Τα συναισθήματα του κάθε φοιτητή καθοδηγούν την ερμηνεία της πραγματικότητας και της επιστήμης. Το να ισχυριστεί κάποιος ότι προσεβλήθη μεταβάλλεται από αμφιλεγόμενο επίχειρημα σε αδιαφιλονίκητο πλεονέκτημα που του δίνει χώρο να διεκδικήσει επανόρθωση και το δικαίωμα να απαιτήσει. Τι; Ότι θα θηλήσει. Από τη συνγνώμη του καθηγητή, μέχρι την αλλαγή φράσεων, παραγράφων και κεφαλαίων που τον προσέβαλαν, αν δε ο καθηγητής αρνηθεί, αρχίζει η γνωστή πρακτική. Ύβρεις, χαρακτηρισμοί, εκβιασμοί, απειλές, περιθωριοποίηση. Πολλοί πανεπιστημιακοί υποκύπτουν διότι φοβούνται για την καριέρα τους.

• Ο δικαιωματισμός είναι θεμελιώδες χαρακτηριστικό του κινήματος woke. Τη φρενιτιδα του δικαιωματισμού έρχεται να συμπληρώσει και μια ευαίσθητη ομάδα —οι επιμελητές «ευαισθησίας», δηλαδή οι «νέοι λογοκριτές»— που έχει εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια. Εργάζονται για λογαριασμό μεγάλων εκδοτικών οίκων ή μεμονωτικών ομάδων, έχουν σαν στόχο τον εντοπισμό προσβλητικών ή ρατσιστικών λέξεων/φράσεων, ή νοημάτων σε όλα τα μεγάλα φιλοσοφικά και λογοτεχνικά έργα του δυτικού πολιτισμού που σε πολλές περιπτώσεις καταλήγει στον στιγματισμό ή την ακύρωσή τους, ενίοτε δε και στην επανεγγραφή τους... Η λογοκρισία όμως δεν σταματά στον δημόσιο λόγο· επεκτείνεται ακόμη πιο επικίνδυνα στην ιδιωτική ζωή των ανθρώπων. Πολιτικά πρόσωπα (δήμαρχοι, βουλευτές) σε χώρες όπως η Σκωτία ή η Γαλλία προτρέπουν τους συμπολίτες τους σε έναν ιδιότυπο χαφιεδισμό. Αν σε μια ιδιωτική συνάντηση ένας εκ των παρευρισκόμενων ακούσει ρατσιστικά ή σεξιστικά σχόλια, ενθαρρύνεται να το καταγγείλει δημοσίως με την ίδια λογική, ακόμη και τα ίδια παιδιά, αν ακούσουν από τους γονείς τους παρόμοια σχόλια θα πρέπει να το καταγγείλουν. Ανατριχίλα! Λογική που θυμίζει... Στάζι.

• Οικολόγος βουλευτήνα της αριστεράς στη Γαλλία πρότεινε νομοθέτημα για την ισομερή κατανομή του χρόνου στις δουλειές του νοικοκυριού, ανάμεσα στο ζευγάρι. Αν κάποιος νιώθει αδικημένος μπορεί να καταγγείλει τον άλλον επικαλούμενος τον νόμο.

ντική καταστροφολογία, ενοχοποίηση συμπεριφορών, συμπεριληπτική γραφή, όλα αυτά τα φαινόμενα, συνοδοί και παράγωγα του κινήματος woke, διαμορφώνουν ένα νέο ηθικό-ιδεολογικό πλαίσιο που αναδύει, στο όνομα της καταπολέμησης των διακρίσεων και της επανόρθωσης της ιστορικής αδικίας, ένα είδος πνευματικής τρομοκρατίας η οποία θα μπορούσε να προσομοιαστεί με τους ολοκληρωτισμούς του 20ού αιώνα.

- Άρνηση διαλόγου με όσους δεν έχουν την ίδια άποψη, ακύρωση και περιθωριοποίηση όσων ασκούν κριτική
- Εκφοβισμός, απειλές, εκβιασμοί και απαγορεύσεις ομιλιών
- Απαξίωση της επιστήμης
- Απεννοχοποίηση του μίσους, της εκδικητικότητας και της μνησικακίας
- Λογοκρισία και πένσεις που οδηγούν πολλούς σε αυτολογοκρισία

Σύμμαχος στο φαινόμενο woke —που έχει μεγάλη απήχηση κυρίως στους νέους αριστερούς προερχόμενους από ευκατάστατες οικογένειες— είναι ο κόσμος των μεγάλων επιχειρήσεων. Μετά τα πανεπιστήμια, το κίνημα βρίσκει πρόσφορο έδαφος στις μεγαλύτερες αμερικανικές πολυεθνικές. Η Google, η Amazon, το Facebook, η Disney, η Nike, η Coca Cola όχι απλά συμμετέχουν αλλά υπερθεματίζουν και πρωτοστατούν στις διεκδικήσεις της woke κουλτούρας. Εδώ τα πράγματα περιπλέκονται αρκετά. Ο αμερικανικός καπιταλισμός γεννήθηκε από τον δυτικό πολιτισμό όπως και ο λευκός καπιταλιστής-ρατσιστής, δηλαδή αυτό ακριβώς που καταπολεμά το κίνημα woke. Πολλές από τις διακρίσεις που έχουν υποστεί οι μειονότητες, είναι λόγω του καπιταλισμού και των πολυεθνικών κολοσσών του. Είναι σαν να καταπολεμάς τον κόσμο των ναρκωτικών και να έχεις σύμμαχο και συνοδοιπόρο το καρτέλ του Εσκομπάρ.

Στο κίνημα woke οι περισσότεροι αυτοπροσδιορίζονται ως αριστεροί και αντιουσιαστικοί (γεγονός που κάνει κάποιον σαν τον Ντόναλντ Τραμπ, από την απέναντι πλευρά, να μοιάζει σαν θεματοφύλακα της κοινής λογικής). Πώς μπορούν να συνυπάρχουν όλα αυτά; Δύσκολο και περίπλοκο ερώτημα. Πολλοί πέφτουν στην παγίδα της συνωμοσιολογίας, πιστεύοντας ότι το φαινόμενο woke είναι ένα καλά οργανωμένο σχέδιο του καπιταλισμού. Άλλοι πιστεύουν πως είναι ένα αυθόρμητο νεανικό κίνημα με ευγενείς στόχους, το οποίο ο καπιταλισμός καπηλεύτηκε. Μερικοί πιστεύουν ότι είναι ένα κίνημα του αριστερού χώρου που χαρακτηρίζεται από φανατισμό, έλλειψη μέτρου και κεντρικού σχεδιασμού έχοντας αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα. Άλλοι πιστεύουν ότι είναι ένα κίνημα του οποίου ο πυρήνας είναι θρησκευτικής φύσης, και δημιουργήθηκε για να καλύψει το κενό του παρακμάζοντος προτεσταντισμού. Άλλοι πιστεύουν ότι πρόκειται για μια μόδα της εποχής. Η μανικιαστική αντίληψη του καλού και του κακού, ο έντονος φανατισμός, η δογματική προσήλωση σε αυθαίρετες αλήθειες, η άρνηση του σώματος προς όφελος του πνεύματος, ο στόχος της ριζικής αποδόμησης ενός πολιτισμού, η ακύρωση της επιστήμης και του ορθολογισμού είναι για πολλούς χαρακτηριστικά σέκτας.

Όπως και αν χαρακτηρίσουμε το κίνημα woke, ένας τρόπος αντιμετώπισης υπάρχει: η ορθολογική σκέψη, η επιστήμη, η κοινή λογική και το μέτρο. Για να μη γίνουν οι αυθαίρετες απόψεις και οι δογματισμοί νομοθετήματα και τρόπος ζωής. ☺

* Ο Γιάννης Αχυρόπουλος σπούδασε σύνθεση κινηματογραφικής μουσικής στην École Normale de Musique και εννοχίστηκε jazz στο Παρίσι, όπου ζει και εργάζεται ως μουσικός από το 1988

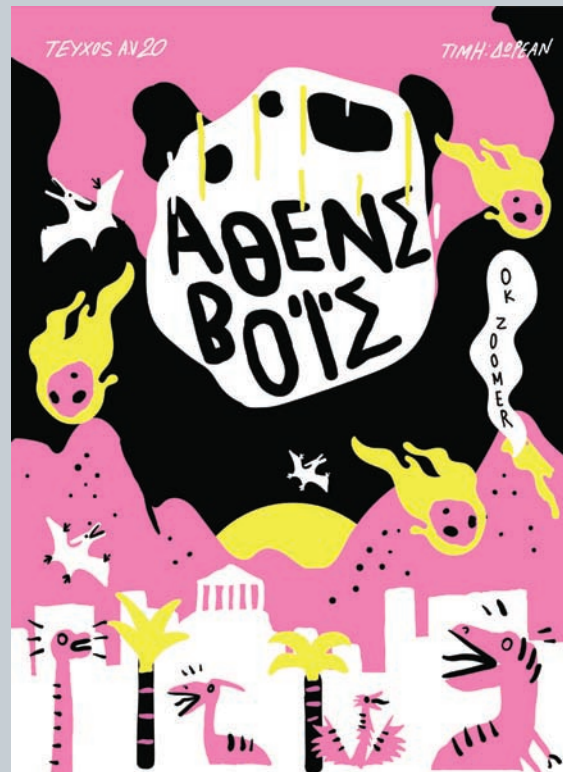
Η πολιτική των ταυτοτήτων **περιχαράκωνει τα άτομα σε εθνοτικές ή φυλετικές κατηγορίες** οι οποίες αναπόφευκτα εναντιώνονται η μία στην άλλη: **οι έγχρωμοι στους λευκούς**, οι γυναίκες στους άνδρες, οι ομοφυλόφιλοι στους ετεροφυλόφιλους, **οι έγχρωμες φεμινίστριες στις λευκές**, οι νεοφεμινίστριες στα τρανς άτομα, **αναιρώντας την ιδέα της οικουμενικότητας.**

Οι πολιτικές,
οι τάσεις,
τα ρεύματα
της εποχής
μας

Επιμέλεια:
**Σώτη
Τριανταφύλλου**

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2023 ΜΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ THE ATHENS VOICE
ATHENSvoice
Η γεννήθηκε μαζί με τον 21ο αιώνα. Κι από το 2003 παρατηρεί και καταγράφει τις συναρπαστικές αλλαγές που συμβαίνουν γύρω μας και μέσα μας. Καμιά φορά λέμε «ο κόσμος είναι ένα παλιό λάθος», όμως, δεν έχουμε δίκιο. Τα τελευταία είκοσι χρόνια συνέβησαν υπέροχα πράγματα, άνθισαν υπέροχες ιδέες· κι όσες ανήκαν στον παλιό κόσμο, ξεπεράστηκαν. Εξάλλου, οι παλιές καλές μέρες ποτέ δεν υπήρξαν: καλές μέρες είναι οι καινούργιες. Σ' αυτό το τεύχος, μερικοί από τους συνεργάτες και τους φίλους της εφημερίδας σχολιάζουν τις τάσεις και τα φαινόμενα αυτής της καινούργιας καλής εποχής.

© **ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ**

**Athens
Voice
Next
Gen
στα
χέρια
των
Zoomers**

Επιμέλεια:
**Γιάννης Χ.
Παπαδό-
πουλος**

**20
ΧΡΟΝΙΑ**

**ΜΗ ΧΑΣΕΤΕ
ΤΙΣ ΕΙΔΙΚΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΥ ΕΡΧΟΝΤΑΙ**

**Το βιβλίο
των εξωφύλλων
της ATHENS VOICE**

Το πανόραμα της ελληνικής
εικαστικής σκηνής
μέσα από τα εξώφυλλα
μιας εφημερίδας

Μια μοναδική έκδοση:
20 χρόνια, 900 εξώφυλλα,
2 τόμοι 500+500 σελίδων
σε μία συλλεκτική
κασετίνα

Ο Στέλιος
Παρλιάρος
μοιράζεται
μαζί μας
συνταγές
και ιστορίες
από τις
βόλτες του
στις γειτονιές
της Αθήνας

**Η Αθήνα
του 20ού
αιώνα,
η Αθήνα της
νοσταλγίας**

Του Γιάννη
Ηλιάδη

Η πολιτική ορθότητα στον Κινηματογράφο

ΤΙ ΑΛΛΑΖΕΙ ΣΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ: ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΟΥ ΘΕΤΕΙ
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΘΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΟΣΟΣΤΩΣΗΣ

ΤΟΥ ΘΟΔΩΡΟΥ ΣΟΥΜΑ

102

Η αριστερή ριζοσπαστική, δογματική, πολιτική ορθότητα έχει σχεδόν κάσει στον οβέρκο μας, μας περιορίζει και μας λογοκρίνει για διάφορα καυτά, επικάιρα πολιτικά, ιδεολογικά, εκπολιτιστικά και καλλιτεχνικά θέματα, όταν τα θέτουμε με ειλικρίνεια, οξυδέρκεια κι ευθύτητα. Δυστυχώς υπάρχει πρόβλημα και στον τομέα των τεχνών: η ιδεολογική «κουλτούρα της ακύρωσης» είναι προβληματική στο πλαίσιο της αμφιλεγόμενης ιδεολογίας της πολιτικής ορθότητας. Μερικές φορές η καλλιτεχνική πολιτική ορθότητα έρχεται αντιμέτωπη με την ελεύθερη καλλιτεχνική έκφραση. Συναντάμε ακόμη και αυτολογοκρισία των καλλιτεχνών, των δημοσιογράφων, των σχολιαστών, των στοχαστών και των συγγραφέων υπό τον φόβο της «αστυνομίας» της πολιτικής ορθότητας. Στον δυτικό, δημοκρατικό, εύπορο και προοδευμένο κόσμο πλανάται πλέον το φάντασμα της εξισωτικής, ισοπεδωτικής, φιλοαριστερής ή συντηρητικής και σχηματικής πολιτικής ορθότητας, που τείνει να οδηγήσει καλλιτέχνες, σχολιαστές και διανοούμενους σε περιορισμούς της ελεύθερης έκφρασής τους, σε αυτολογοκρισία ή ιδεολογικούς συμβιβασμούς. Αν σε ένα καλλιτεχνικό και αφηγηματικό έργο σου απαγορεύεται να σατιρίσεις ή και να ασκήσεις κριτική στον ένα και στον άλλο επειδή έχει το τάδε χρώμα επιδερμίδας ή τη δεινά εμφάνιση ή νοοτροπία ή πάχος ή ήθη, έθιμα και συνήθειες, δεν μπορεί να υπάρξει ούτε σάτιρα, ούτε κωμωδία, ούτε κοινωνική κριτική ή πολιτική καταγγελία, οπότε ας ξεχάσουμε την ελευθερία της τέχνης κι ας γίνουμε όλοι ομοιογενείς φονταμενταλιστές (ισλαμιστές ή μέλη κάποιας παλαβής, δεξιάς, αμερικάνικης εκκλησίας) για να λήξει η συζήτηση...

Στον τομέα της πολιτιστικής, καλλιτεχνικής και κινηματογραφικής πολιτικής ορθότητας βρίσκουμε την ιδέα της *συμπερίληψης*, η οποία γεννήθηκε εξαιτίας του παλαιότερου αποκλεισμού ή της μειωμένης παρουσίας των κοινωνικών, φυλετικών ή σεξουαλικών μειονοτήτων στο παλιότερο χολιγουντιανό σινεμά. Συμπερίληψη σημαίνει πως δεν αφήνουμε κανέναν έξω από το σύνολο και την κοινωνία, πως δεν αποκλείουμε κανέναν ούτε από την εκπροσώπηση ούτε από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, και ότι δεν κάνουμε καμιά διάκριση με βάση τη φυλή, το φύλο, την εθνικότητα, την ηλικία, την αρτιμέλεια, τις ιδιομορφίες, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την οικονομική κατάσταση και τις θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις.

Ωστόσο, οι οπτικοακουστικές και αναπαραστατικές τέχνες, ο κινηματογράφος και η τέχνη γενικότερα, υπάρχουν για να καλλιεργούν και να οξύνουν τον στοχασμό μας για τη ζωή, τον εαυτό μας και την κοινωνία, τη θέση μας στο σύμπαν. Η πολιτική ορθότητα, ριζοσπαστική ή συντηρητική, επέβαλε με την αναπόδραστη αναγκαιότητα της συμπερίληψης, όρια και προδιαγραφές, προσανατολισμούς, τρόπους σκέψης και μεθόδους διαχείρισης των σχετικών ζητημάτων. Η cancel culture επιβάλλει να παραγκωνίσουμε και να εξαφανίσουμε παλιές, ιδεολογικά «αντιδραστικές» –ας πούμε τη «Γέννηση ενός έθνους» (1914) του Γκρίφιθ– σκηνές που υποτιμούν, αμαυρώνουν ή χειρίζονται υποτιμητικά ορισμένες φυλετικές μειονότητες, π.χ. τους μαύρους, τους ομοφυλόφιλους, τους τρανς. Αλλά κατακωνιάζοντας και περιθωριοποιώντας τέτοια φιλμ, παραχαράσσουμε την ιστορία του πολιτισμού, την ιστορία του κινηματογράφου, και ταυτοχρόνως την εξέλιξη της κινηματογραφικής γλώσσας, του μοντάζ και της σκηνοθεσίας. Η κουλτούρα της ακύρωσης, εν προκειμένω, παραποιεί την αληθινή εξέλιξη της κινηματογραφικής τέχνης,

με τα καλά της και τα κακά της, με τις προόδους και τα πωσογυρίσματά της.

Μια τέτοια μεταχείριση των φιλμ δείχνει πως ο θεατής επιβάλλεται να καθοδηγείται, πως η σκέψη του πρέπει να οριοθετείται ή να ποδηγετείται. Η συμπεριληπτικότητα καταλήγει να μετατρέπεται σε μια μηχανιστική λύση που επιβάλλει συγκεκριμένα ποσοστά στην παρουσία των χαρακτήρων με συγκεκριμένες ταυτοτικές, φυλετικές ή σεξουαλικές ιδιότητες και ταυτότητες φύλου κ.ο.κ. Φτιάχνονται δηλαδή συγκεκριμένες προδιαγραφές και ποσοτικές δοσολογίες στην αντιπροσώπηση των ταυτοτήτων επί του συνόλου των φιλμικών αναπαραστάσεων, οι οποίες υποτίθεται πως αντιπροσωπεύουν κατ' αυτόν τον τρόπο ακριβέστερα και αντικειμενικότερα, τα συστατικά της πολύμορφης, πλουραλιστικής κοινωνίας.

Όμως τα γνήσια καλλιτεχνικά έργα δεν μπορούν να δημιουργηθούν με τέτοιους όρους εκπροσώπησης, με κοινωνικοπολιτικές εντολές. Ούτε να οικοδομηθούν με βάση τις μετρήσιμες, καλές ή κακές συμπεριφορές και κοσμοαντιλήψεις των κεντρικών χαρακτήρων. Αυτός ο «καλοπροαίρετος» και τεχνητά προοδευτικός κόσμος του τοιούτου τρόπου φτιαγμένου έργου τέχνης θυμίζει τον Ζντάνοφ, τη σταλινική επιβολή κοινωνικών και ιδεολογικών προτύπων· τέτοιες ήταν οι επιταγές του σοβιετικού σοσιαλιστικού ρεαλισμού που κατ'ύψυσε το τυπικό, παραδοσιακό και δογματικό κομμουνιστικό σινεμά των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού. Σήμερα ταιριάζει με τον ριζοσπαστισμό της πολιτικής ορθότητας.

Ένα αντίστοιχο παράδειγμα αμερικανικής εφαρμογής της πολιτικής ορθότητας είναι το παρακάτω.

Τα πρότυπα αναπαράστασης και συμπεριληπτικότητας της αμερικανικής Ακαδημίας Κινηματογραφικών Τεχνών και Επιστημών για την επιλεξιμότητα των Όσκαρ καλύτερης ταινίας και άλλων βραβείων, σχεδιάστηκαν πριν από λίγα χρόνια για να ενθαρρύνουν τη δίκαιη αναπαράσταση στην οθόνη (αλλά και τη «δίκαιη» κοινωνική και σεξουαλική σύνθεση των συντελεστών της κατασκευής των φιλμ, εκτός οθόνης) ώστε να αντικατοπτρίζεται πιστότερα, η ποικιλομορφία του παγκόσμιου πληθυσμού. Αυτοί οι νέοι κανονισμοί των Όσκαρ, αυτά τα πρότυπα αναπαράστασης και συμπεριληπτικότητας, εστιάζουν στην εφαρμογή της «συμπερίληψης» στις ταινίες που υποβάλλονται για βράβευση. Οι κανόνες συμπερίληψης των Όσκαρ του επόμενου έτους πυροδοτούν έντονες, θερμές κι αντιτιθέμενες συζητήσεις και διαφωνίες κι έναν δυναμικό αντίλογο (ιδίως στην Ευρώπη). Αν και τα πρότυπα είναι καλοπροαίρετα, ορισμένοι σκηνοθέτες, παραγωγοί και κινηματογραφιστές ισχυρίζονται ότι η συλλογή δεδομένων είναι σχετικά αυθαίρετη, αδιάκριτη, ουσιαστικά αντιδημοκρατική, προκαλεί σύγχυση και αμφιβολίες και έρχεται σε σύγκρουση με τη νομοθεσία περί απορρήτου· πώς θα μάθουμε ποιος είναι γκέι όταν δεν πρέπει να ρωτάμε; Ο σχετικά αυθαίρετος καθορισμός κανόνων για την απαιτούμενη συμπερίληψη και οι αυστηρές, άκαμπτες προδιαγραφές επιβάλλουν νόρμες οι οποίες, πολλές φορές, δεν χωράνε στη δημιουργία και κατασκευή μιας κινηματογραφικής καλλιτεχνικής ή ανεξάρτητης, εναλλακτικής, «διαφορετικής» ταινίας.

Οι όροι, οι κανόνες που τίθενται στο επίσημο κείμενο, στο ραπόρτο για τη συμμετοχή των φιλμ στη βράβευση με Όσκαρ, αφορούν τα μέλη του συνεργείου και τους δημιουργικούς συντελεστές της εκάστοτε ταινίας, αυτούς που την παράγουν, την εμπνέονται, την προωθούν και τη διαφημίζουν. Οι εν λόγω νόρμες απαιτούν να περιλαμβάνεται σε όλους αυτούς τους συντελεστές και συνεργάτες, συγκεκριμένο ποσοστό γυναικών, LGTBQ+, μελών εθνοτικών και φυλετικών ομάδων, αναπήρων και ασθενών με νευρολογικά προβλήματα, επί του συνόλου! Φυσικά αυτές οι προδιαγραφές είναι δύσκολο να τηρηθούν και αναρωτιέται κανείς γιατί πρέπει να τηρηθούν με συγκεκριμένα ποσοστά και αριθμούς... Μήπως είναι εύκολο ή απλό να έχεις μια ανεξάρτητη, εναλλακτική καλλιτεχνική ταινία που πραγματώνει αυτά τα ποσοστά συμπερίληψης των μελών των συγκεκριμένων κοινωνικών, φυλετικών και σεξουαλικών ομάδων; Ασφαλώς όχι. Η παραγωγή των ταινιών θα πρέπει λοιπόν να μεγαλώνει τους αριθμούς, ακόμη και τεχνητά, για να συμμορφωθεί με τις προδιαγραφές; Έτσι διασφαλίζεται η ισότητα, η δικαιοσύνη και η καλλιτεχνική ποιότητα; Μάλλον δύσκολα, και ειδικά για την τελευταία απαντάμε απερίφραστα όχι. Οι κινηματογραφικοί δημιουργοί και καλλιτέχνες θα οφείλουν στο εξής να νοιάζονται εκ των προτέρων για την τήρηση κι εφαρμογή αυτών των αριθμών/ποσοστών στο καλλιτεχνικό έργο τους; Κι αν ένα φιλμ που σέβεται επακριβώς τα ποσοστά αυτά, βγει ανοησία, ακαλαίσθητο ή και συντηρητικό, η αισθητική και νοηματική (αν)επάρκειά του δεν θα μας ενδιαφέρει επειδή απλώς τηρεί τις νόρμες; Αλλά τότε δεν θα κάνουμε καλλιτεχνικά οπτικοακουστικά έργα, μα διδακτικά, διδακτικές κοινωνικοπολιτικές πράξεις, ιδεολογικά κατασκευάσματα του σοσιαλιστικού –ή κάποιου άλλου– ρεαλισμού ή της κινέζικης πολιτιστικής επανάστασης. Τι θα έλεγαν για όλα αυτά ο Μπέργκμαν, ο Τρυφώ ή ο Φελίνι; Τι λένε οι auteurs της σύγχρονης εποχής;

Οι όροι που περιλαμβάνονται στα Πρότυπα αναπαράστασης και συμπερίληψης είναι συζητήσιμοι. Γιατί π.χ. υπάρχει μέριμνα μόνο για τους ομοφυλόφιλους, όσους έχουν ζητήματα ταυτότητας φύλου μεταξύ των σεξουαλικών μειονοτήτων ταυτότητας φύλου LGTBQ και όχι οι υπόλοιποι «διαφορετικοί» στις σεξουαλικές πρακτικές και ηθικές στάσεις που δεν έχουν θέμα ταυτότητας φύλου, αλλά είναι «πολυσεξουαλικοί», «πανσεξουαλιστές» και «διαστροφικοί» ή όπως αλλιώς αυτοπροσδιορίζονται χωρίς να εκφράζουν ζητήματα επιλογής ταυτότητας φύλου; (Το θέμα αυτό υπάρχει άραγε στη γενικότερη κοινωνική-φυλετική πολιτική και στις σπουδές φύλου;) Η πολιτιστική και ιδεολογική πολιτική ορθότητα μπορεί επίσης να σχετίζεται με τις όποιες ακρότητες του νεοφεμινιστικού κινήματος που κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για τις «σεξιστικές» ερωτικές/σεξουαλικές αναπαραστάσεις ή αναφορές ή σκηνές που λόγω του έντονου ερωτισμού τους υποτίθεται πως θίγουν τη γυναικεία αξιοπρέπεια. Σύμφωνα με τη σκέψη μερικών φεμινιστριών πρέπει να επιστρέψουμε σε μια μορφή σεμνοτυφίας, μολονότι το βέλος του χρόνου έδειχνε μέχρι πρότινος στην απελευθέρωση, την αμφιφυλοφιλία ή την πολυγαμία. Ακόμη, η πολιτική ορθότητα μπορεί να αφορά στα φιλμ τη δήθεν αδικαιολόγητη ισλαμοφοβία και τον εντοπισμό του κινδύνου έναντι της προέλασης των ισλαμιστών σε όλο τον κόσμο και στη Δύση. ☺

Η cancel culture επιβάλλει να παραγκωνίσουμε και να εξαφανίσουμε παλιές, ιδεολογικά «αντιδραστικές» σκηνές που υποτιμούν, αμαυρώνουν ή χειρίζονται υποτιμητικά ορισμένες φυλετικές μειονότητες, π.χ. τους μαύρους, τους ομοφυλόφιλους, τους τρανς. Αλλά κατακωνιάζοντας και περιθωριοποιώντας τέτοια φιλμ, παραχαράσσουμε την ιστορία του πολιτισμού, την ιστορία του κινηματογράφου, και ταυτοχρόνως την εξέλιξη της κινηματογραφικής γλώσσας, του μοντάζ και της σκηνοθεσίας.

103

ΤΙ ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΞΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΛΙΟ,

ΚΡΙΤΙΚΗ ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

ΚΑΛΟ ΑΝΤΙΡΑΤΣΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ;
ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΠΑΠΑΔΗΜΑ

104

Η Κριτική Φυλετική Θεωρία (Critical Race Theory) είναι μια διεπιστημονική μελέτη –από μελετητές και ακτιβιστές των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων– για το πώς οι νόμοι, τα κοινωνικά και πολιτικά κινήματα και τα μέσα ενημέρωσης διαμορφώνουν και διαμορφώνονται από τις κοινωνικές αντιλήψεις περί φυλής και εθνότητας. Εδώ, η λέξη «κριτική» αναφέρεται στην κριτική σκέψη, στην κριτική θεωρία και στην επιστημονική κριτική, δεν έχει τη σημασία του κρίνω ή επικρίνω ανθρώπου.

Η Κριτική Φυλετική Θεωρία εφαρμόζεται στην κοινωνιολογία για να ερμηνεύσει τις κοινωνικές, πολιτικές και νομικές δομές, καθώς και την κατανομή εξουσίας μέσω ενός «φακού» που εστιάζει στην έννοια της φυλής και στις εμπειρίες του ρατσισμού. Για παράδειγμα, το εννοιολογικό της πλαίσιο εξετάζει τη φυλετική προκατάληψη στους νόμους και τους νομικούς θεσμούς, όπως είναι π.χ. τα πολύ διαφορετικά ποσοστά φυλάκισης μεταξύ φυλετικών ομάδων στις Ηνωμένες Πολιτείες. Μια βασική έννοια της ΚΦΘ είναι η διατομεακότητα, ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζονται διαφορετικές μορφές ανισότητας και ταυτότητας από διασυνδέσεις φυλής, τάξης, φύλου και αναπηρίας. Οι μελετητές της βλέπουν τη φυλή ως ένα κοινωνικό κατασκεύασμα, χωρίς βιολογική βάση: υποστηρίζουν ότι η κοινωνική και νομική δομή προωθεί τα συμφέροντα των λευκών εις βάρος των «εγχρώμων» ανθρώπων και ότι η φιλελεύθερη έννοια της ουδετερότητας του αμερικανικού δικαίου παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση μιας φυλετικά άδικης κοινωνικής τάξης, όπου οι νόμοι, οι επισήμως τυφλοί ως προς το χρώμα της φυλής νόμοι στην πράξη διακρίνουν φυλετικές διακρίσεις. Γενικά, η ΚΦΘ απορρίπτει τη φυλετική αχρωματοψία.

Η Κριτική Φυλετική Θεωρία ξεκίνησε στις Ηνωμένες Πολιτείες στα μέσα της δεκαετίας του 1970, ενώ οι νόμοι-όροσημα για τα πολιτικά δικαιώματα της δεκαετίας του 1960 διαβρώνονταν και τα σχολεία διαχωρίζονταν εκ νέου. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της, η άνθηση των πολιτικών δικαιωμάτων και το όραμα της ισότητας δεν διήρκεσαν παρά λίγα χρόνια. Οι φυλετικές

ανισότητες επέμειναν ακόμη και μετά τη θέσπιση της νομοθεσίας για τα πολιτικά δικαιώματα και των νόμων της «αχρωματοψίας»: έτσι, οι ερευνητές της ΚΦΘ στις δεκαετίες του 1970 και του 1980 άρχισαν να επεξεργάζονται και να επεκτείνουν κριτικές νομικές θεωρίες (CLS) σχετικά με την τάξη, την οικονομική δομή και το δίκαιο προκειμένου να εξετάσουν τον ρόλο της νομοθεσίας των ΗΠΑ στη διακρίση του ρατσισμού. Αμερικανοί όπως ο Derrick Bell, ο Alan Freeman, ο Kimberlé Crenshaw, ο Richard Delgado, ο Cheryl Harris κ.ά. επηρεάστηκαν από το έργο παλαιότερων στοχαστών όπως ο Antonio Gramsci, η ακτιβίστρια κατά της δουλείας Sojourner Truth, οι Αφροαμερικανοί Frederick Douglass και W.E.B. Du Bois, καθώς και από τα κινή-

© ROBERT GAUTHIER, LOS ANGELES TIMES VIA GETTY IMAGES

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΒΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ματα Black Power, Chicano και τον ριζοσπαστικό φεμινισμό των δεκαετιών 1960 και 1970. Από το 2020, οι συντηρητικοί νομοθέτες στις ΗΠΑ προσπάθησαν να απαγορεύσουν ή να περιορίσουν τη διδασκαλία της ΚΦΘ σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, υποστηρίζοντας ότι είναι ψευδής και αντιαμερικανική, ότι ενοχοποιεί και κακοποιεί τους λευκούς, ότι προωθεί τον ριζοσπαστικό αριστερισμό και ότι κατχει τα παιδιά με δογματικό τρόπο.

Στην εισαγωγή του στην περιεκτική δημοσίευση του 1995 των βασικών κειμένων της Κριτικής Φυλετικής Θεωρίας, ο Αφροαμερικανός ακτιβιστής Cornel West την περιέγραψε ως «ένα πνευματικό κίνημα που είναι μέρος μιας μακράς παράδοσης ανθρώπινης αντίστασης και απελευθέρωσης». Το 2017, ο καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Αλαμπάμα, Richard Delgado, από τους πρώτους θεωρητικούς της Κριτικής Φυλετικής Θεωρίας, και η νομικός Jean Stefancic την περιέγραψαν ως «μια σειρά ακτιβιστών και μελετητών που ενδιαφέρονται να μελετήσουν και να μεταμορφώσουν τη σχέση μεταξύ φυλής, ρατσισμού και εξουσίας». Οι αρχές της Κριτικής Φυλετικής Θεωρίας έχουν υπερβεί τον ακαδημαϊκό χώρο και χρησιμοποιούνται για τη βαθύτερη κατανόηση κοινωνικοοικονομικών ζητημάτων όπως η «φτώχεια, η αστυνομική βία και οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων ψήφου», που επηρεάζονται από τους τρόπους με τους οποίους η φυλή και ο ρατσισμός γίνονται αντιληπτοί και παρεξηγούνται στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Η Κριτική Φυλετική Θεωρία αναλύει τη γαφήγηση για να φωτίσει και να εξερευνήσει βιωμένες εμπειρίες φυλετικής καταπίεσης. Ένα από τα κύρια δόγματα της φιλελεύθερης νομολογίας είναι ότι οι άνθρωποι μπορούν να δημιουργούν ελκυστικές αφηγήσεις για να σκεφτούν και να μιλήσουν για καλύτερα επίπεδα δικαιοσύνης. Ο Delgado και η Stefancic το ονομάζουν αυτό *empathic fallacy*: η εσφαλμένη πεποίθηση ότι είναι δυνατό να «ελέγξουμε τη συνείδησή μας» χρησιμοποιώντας μόνο τη γλώσσα για να ξεπεράσουμε τον φανατισμό και τη στενομυαλιά. Υποστηρίζουν ότι ο λόγος από μόνος του είναι ένα αναποτελεσματικό εργαλείο για την καταπολέμηση του ρατσισμού, καθώς το σύστημα της ελεύθερης έκφρασης τείνει να ευνοεί τα συμφέροντα των ισχυρών ελίτ και να αναθέτει την ευθύνη για τα ρατσιστικά στερεότυπα στην «αγορά ιδεών». Δεδομένου ότι ο ρατσισμός κάνει τους ανθρώπους να αισθάνονται άβολα, η *empathic fallacy* βοηθά την κυρίαρχη κουλτούρα να πιστέψει λανθασμένα ότι δεν υπάρχει πια και ότι οι κυρίαρχες εικόνες, οι στερεοτυπικοί χαρακτήρες και οι προκαταλήψεις — που συνήθως απεικονίζουν τις μειονότητες με αρνητικό φως — τους παρέχουν μια αληθινή φυλετική εικόνα των κοινωνιών. Με βάση αυτές τις αφηγήσεις, η κυρίαρχη ομάδα δεν χρειάζεται να αισθάνεται ένοχη ή να κάνει προσπάθεια για να ξεπεράσει τον ρατσισμό, ενώ οι αυτοαποκαλούμενοι φιλελεύθεροι που υποστηρίζουν την ελευθερία της έκφρασης μπορούν να αισθάνονται ενάρετοι διατηρώντας τη δική τους ανώτερη θέση.

Η Κριτική Φυλετική Θεωρία έχει προκαλέσει διαμάχη στις Ηνωμένες Πολιτείες για τη διαχείριση αφηγόνος σε νομικές μελέτες, την υποστήριξη της στη «νομική εργαλειοποίηση» σε αντίθεση με τις ιδανικές χρήσεις του νόμου και την ενθάρρυνση των μελετητών του νόμου να προωθήσουν τη φυλετική ισοτιμία. Από το 2020, έχουν γίνει προσπάθειες από συντηρητικούς να αμφισβητήσουν την Κριτική Φυλετική Θεωρία όπως διδάσκεται σε σχολεία, ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες όπου υπάρχει συγκεκριμένο ιστορικό παρελθόν. Ανάμεσα στους δριμυείς επικριτές της είναι ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ Ντόναλντ Τραμπ, ο συντηρητικός ακτιβιστής Christopher Rufo και διάφοροι Ρεπουμπλικανοί αξιωματούχοι και σχολιαστές στο Fox News και στις δεξιές ραδιοφωνικές εκπομπές. Ως απάντηση στη διδασκαλία της Κριτικής Φυλετικής Θεωρίας, δεκάδες πολιτείες έχουν εισαγάγει νομοσχέδια που περιορίζουν το τι μπορεί να διδαχθεί στα σχολεία σχετικά με τη φυλή, την αμερικανική ιστορία, την πολιτική και το φύλο.

Στο πλαίσιο της Κριτικής Φυλετικής Θεωρίας, διάφορες υποομάδες επικεντρώνονται σε θέματα και αποχρώσεις για συγκεκριμένες εθνοφυλετικές ή/και περιθωριοποιημένες κοινότητες, όπως στη σχέση της φυλής με την αναπηρία, την εθνικότητα, το φύλο, τη σεξουαλικότητα, την κοινωνική τάξη ή τη θρησκεία. Για παράδειγμα, ο Κριτικός Φυλετικός Φεμινισμός, η Εβραϊκή Κριτική Φυλετική Θεωρία, η Κριτική Φυλετική Θεωρία των Μαύρων, των Λατίνων, των Ασιατών της Αμερικής, η Ποσοτική Κριτική Φυλετική Θεωρία και οι Κριτικές Φυλετικές μελέτες των ιθαγενών Αμερικανών. Οι μεθοδολογίες της έχουν επίσης εφαρμοστεί στη μελέτη ομάδων λευκών μεταναστών. Η Κριτική Φυλετική Θεωρία έχει επίσης αρχίσει να ενθαρρύνει έρευνα που εξετάζει την κατανόηση της φυλής εκτός των Ηνωμένων Πολιτειών. 🌐

Σύμφωνα με τη ΚΦΘ, η φιλελεύθερη έννοια της ουδετερότητας του αμερικανικού δικαίου παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση μιας φυλετικά άδικης κοινωνικής τάξης.

Σημειώσεις για

ΘΑΙΝΟΜΕΝΑ

ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΚΕΡΔΙΣΕΙ ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ

ΣΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ;

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΘΗΝΑΚΗ

Ιούλιος 2023. Διαδικτυακή συνομιλία με φίλο, δικηγόρο στη Νέα Υόρκη. «Καλή τύχη στις γυναίκες χωρίς σύντροφο εδώ πέρα» μου γράφει. «Τι θα πει αυτό;» ρωτώ. «Δεν μπορείς να πεις πλέον τίποτα στις γυναίκες αν είσαι άντρας — καθετί μπορεί να επιφέρει αυτόματο cancel. Έτσι κανένας στρέιτ δεν φλερτάρει. Ούτε “πόσο σου πάει αυτό το φόρεμα” μπορείς να ξεστομίσεις σε γυναίκες συναδέλφους στη δουλειά».

* * * * *

Αλλαγή πλάνου. Νοέμβριος 2022· σχεδόν ξημερώματα Σαββάτου στο Γκάζι· έξω από ένα από τα πιο κουλ συμπεριληπτικά νυχτερινά κέντρα διασκέδασης της περιοχής, ένας μελαψός νεαρός κάθεται σε ένα πεζούλι και, με ένα προς πώληση μπουκέτο στα χέρια, ξαποσταίνει χαζεύοντας τον πολύχρωμο κόσμο που καπνίζει πίνοντας, που φλερτάρει, που χορεύει στον δρόμο, που φιλιέται κάπου κολλάει η ματιά του μελαψού με το μπουκέτο στο χέρι — τι του τράβηξε την προσοχή; Δεν πρόλαβα να επεξεργαστώ περαιτέρω το ερώτημα· ο άνθρωπος-«πόρτα» του κλαμπ πετάχτηκε εν εξάλλω προοπλακίζοντας τον μελαψό με το μπουκέτο στο χέρι, στέλνοντας την «πατριαρχία του» προς γενετήσιες πράξεις, ευχόμενη διάφορες εκδοχές κάποιου κολασμένου θανάτου. Εκείνος κρατούσε λουλούδια, ξένος ανάμεσα σε ξένους· η «πόρτα» κρατούσε θυμό.

* * * * *

Αλλαγή πλάνου. Τέλη Δεκεμβρίου 2022, Θεσσαλονίκη· μια drag (από το σαιζπηρικό: dressed as girl) queen διάβασε ένα χριστουγεννιάτικο παραμύθι σε όσα παιδιά παρευρίσκονταν έπειτα από συμφωνία, προφανώς, με τους γονείς τους. Τα χρυσά ήθη επιστρατεύτηκαν από γνωστούς-αγνώστους ως φραγγέλιο κατά εκείνων που «διαφθείρουν τα παιδιά μας». Δικηγόρος προσέφυγε κατά του Υπουργείου Παιδείας, καθότι επέτρεψε ένα τέτοιο πρόστυχο και ανήθικο θέαμα για τα αμόλυντα Ελληνόπουλα, ενώ σε αυτές τις δηλώσεις σιγοντάρισε εκπαιδευτικά τηλεπερσόνα. Οι υποστηρικτές της drag queen και των δικαιωμάτων της —των δικαιωμάτων όλων μας στο κάτω κάτω— αντέτειναν ότι «αυτοί οι γονείς έχουν σκοτάδι και δεν θα έπρεπε να κάνουν παιδιά» και απαίτησαν «να μην ποινικοποιείται μόνο η δημόσια υποκίνηση βίας ή μίσους, αλλά γενικότερα κάθε μορφή ρητορικής μίσους» — με αυτό το επικίνδυνα ολισθηρό «γενικότερα κάθε μορφή» σε έναν ήδη επικίνδυνα ασαφή αντιρατσιστικό νόμο, που, όμως, ακόμα κι έτσι, δεν εφαρμόζεται. Οδούς αντί οδόντος. Είναι πάντοτε μια εύκολη λύση. Ενστικτώδης — και γίνεται αντιληπτή με το συναίσθημα.

* * * * *

Αλλαγή πλάνου. Κυψέλη, Εξάρχεια, Νεάπολη, Γκάζη, Ψυρρή. Οι τοίχοι λένε τη δική τους ιστορία. Συνθήματα καλούν σε αποστολή των σεξιστών six feet under· υπόσχονται εκδίκηση, με τα τακούνια, στους «πατριάρχες»· ζητούν να πάρουν κάθε στάλα αίματος πίσω. Οι αντίπαλοι γράφουν πάνω από τα συνθήματα, καλώντας κι εκείνοι «να τελειώνουμε με τους φεμιναζί και τους πούστηδες» και άλλα τέτοια ευφυολογήματα· ένα παλιμπηστο

εκατέρωθεν θυμού που υπογράφει τη θανατική καταδίκη των «απέναντι». Ποιος θα κερδίσει στη μάχη του αίματος;

* * * * *

Είναι 14 Ιουλίου· η Ημέρα της Βαστίλης· σκέφτομαι, σε μια βεράντα στα νερά του Βορείου Αιγαίου, ότι, έπειτα από περίπου δυόμισι αιώνες, θα είχαμε φιλτράρει —μέσα από όλη την ιστορία του φιλελευθερισμού, της φιλελεύθερης δημοκρατίας— εκείνη την επανάσταση, εκείνον τον Διαφωτισμό, σε μία και μόνον ερώτηση: «Τι σε νοιάζει;». Δεν έχουμε, όμως, φτάσει σε τούτο το σημείο· και λίγο χειρότερα: στο καζάνι της μετα-μετανεωτερικότητας και της μετα-μετα-αποικιοκρατίας επιβεβαιώνουμε τους σκληρούς μοντερνιστές του μάταιου τούτου κόσμου — η postmodernité έχει πολλή σύγχυση.

Θα ήλπιζα ότι με ένα «τι σε νοιάζει;» θα λύνονταν ως διά μαγείας όλες αυτές οι ακατανόητες, ανέξοδες και αναποτελεσματικές διενέξεις· ότι, δεν μπορεί, κάποτε έρχεται η ώρα απλώς να μη μας νοιάζει αν ένα αγόρι φοράει γόβες, ένα κορίτσι φιλάει ένα άλλο κορίτσι ή κι ένα αγόρι ταυτόχρονα, αν δύο ομόφυλα άτομα θέλουν να αποκτήσουν παιδιά, αν ένα άτομο γουστάρει το σώμα του όπως κι αν είναι, κι αν ένα άλλο θέλει να γίνει αυτό που βλέπει στο Instagram· ότι, τελικά, my dress is not a yes — anything goes, ας μη λέμε τα αυτονόητα.

© MALTE MUELLER, GETTY IMAGES

106

εξουσιαζόμενοι δεν μπορεί να είναι ίδια με του καταπιεστή. Από την άλλη, η συσσώρευση —δικαιου— θυμού σπάει κάθε τόσο το καπάκι της χύτρας — ειδικά όταν σκοτώνονται διαρκώς συνάνθρωποι μας επειδή είναι γυναίκες, τρανς ή μετανάστες. Και τι ξεχύνεται; Ο ίδιος οχετός.

Στα αυτονόητα, εντούτοις, δεν έχουμε φτάσει ακόμη· η καθ' ημάς κοινωνία συντονίζεται με το «δεν με νοιάζει» —έστω, το πιο αστικό «δεν μου πέφτει λόγος»— στα (πολύ) μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά η πεφωτισμένη εθνική μας ενηλικίωση αργεί. Κι όσο αργεί, οι παντός είδους καταπιεσμένοι, κακοποιημένοι, εγκλωβισμένοι ή ευνοχισμένοι θα σωρεύουν οργή και θα ξεσπούν — δίκαια μιν, αναποτελεσματικά δε.

Γι' αυτή την αναποτελεσματική οργή των καταπιεσμένων υπάρχει λόγος να μιλήσουμε· για το οφθαλμός αντί οφθαλμού· για τις μειονότητες και τον οργισμένο δημόσιο λόγο τους, για τα σπρωκόμενα τους δάχτυλα — για εκείνα που πολεμούμε επί δεκαετίες να σπάσουμε και τώρα υψώνουμε ως ηθικό λόγο δάσκαλοι στην επαρχία του '50. Γίνεται, δηλαδή, η μία πλευρά καθρέφτης της άλλης; Γίνονται ίδιες;

* * * * *

Ας δεχθούμε μία υπόθεση εργασίας: η μία πλευρά, η καταπιεστική, είναι μπετοναρισμένη, ανυποχώ-

Εναντίον αυτού που δεν έμαθε —απίστευτο, αλλά συμβαίνει— ότι δεν είναι αυτομάτως παιδραστής οι «αδερφές»· εναντίον του άλλου που δεν συνήθισε —απίστευτο, αλλά συμβαίνει— ότι εκείνο που δεν του μοιάζει δεν είναι άρρωστο, διεφθαρμένο και θανατηφόρο· εναντίον εκείνου που δεν πληροφορήθηκε —απίστευτο, αλλά συμβαίνει— ότι το κοινωνικό είναι διαφορετικό από το βιολογικό φύλο· εναντίον εκείνου που δεν ξέρει —απίστευτο, αλλά συμβαίνει— τη ρευστότητα φύλου και τα identity politics· εναντίον αυτού που εντέλει δεν πρέπει να τον νοιάζει· ότι όλοι είμαστε κυρίαρχοι του εαυτού μας και σε κανέναν δεν πέφτει λόγος. Είναι αδικαιολόγητο αυτό; Δεν είναι αδικαιολόγητο — είναι αναποτελεσματικό· και λιγάκι επικίνδυνο, διότι ποιος θα μείνει τελικά να υπερασπίζεται το δικό με ψυχραιμία ανάμεσα σε δύο εμπόλεμες πλευρές;

* * * * *

Δεν θα καταφέρουν ποτέ οι καταπιεσμένοι να μην αποτελούν «θέμα» όσο γίνονται μιμητικός καθρέφτης των καταπιεστών· όσο θέλουν να τους σπρώξουν στο δικό τους ανάθεμα· διότι οι καταπιεστές είναι συνηθισμένοι, ξέρουν από κακοποίηση, από αναθέματα, από κατάρτες — έτσι μεγάλωσαν, αυτό ξέρουν. Και θα τους κατανοήσουμε γι' αυτό;

Κανείς δεν ζητεί κατανόηση — νόμοι χρειάζονται, κι αν η πολιτεία δεν νομοθετήσει αυτό το «τι σε νοιάζει;», δεν θα έχει ουδείς να πιαστεί από πουθενά. Μέχρι τους νόμους, όμως, διόλου δεν ωφελεί το «οφθαλμόν αντί οφθαλμού» τους καταπιεσμένους. Ίσως ένα «έλα, δεν δαγκώνω», ένα «δεν πειράζει, θα το συνηθίσεις», ένα —επιτέλους— «τι σε νοιάζει;» αρκεί, ένα «έλα να σου δείξω» φτάνει. Μα θα πολεμήσεις τις σφαίρες με πέτρες; Τον κακοποιητή με «παι πατ»;

Τον κακοποιητή θα τον αντιμετωπίσει η Δικαιοσύνη, παρότι δεν έχει δώσει ιδιαίτερος ενθαρρυντικά μηνύματα — αντιθέτως, θα έλεγε κανείς· σίγουρα, όμως, η αυτοδικία δεν είναι λύση — ελπίζω ότι αυτό είναι δεδομένο κι αυτόνοτο. Τον άλλον, όμως, εκείνον τον φοβισμένο που θυμώνει με ό,τι δεν καταλαβαίνει τον δεύτερο που είναι εγκλωβισμένος στη μυωπική του επαρχία· τον τρίτο που δεν καλλιέργησε κανένα χωράφι πέρα απ' την αυλή του· αυτούς όλους —θυμωμένους και μη— οφείλεις να βρεις τρόπους να τους «τα μάθεις». Υπάρχουν τρόποι;

* * * * *

Η μετα-μετανεωτερικότητα, η μετα-μετα-αποικιοκρατία, ο τριτοκυματικός φεμινισμός, η queer θεωρία και η μετα-γλωσσολογία, αφού ολοκληρώσουν όλα τους τα ρευστά θεωρητικά σχήματα, θα πρέπει να δουν πώς μιλάμε στους ανθρώπους που οργίζονται επειδή δεν ξέρουν, δεν καταλαβαίνουν· να αντιληφθούν πως τελικά το πρόβλημα είναι ο θύτης, όχι το θύμα. Και ο θύτης πρέπει κι αυτός να απελευθερωθεί — πρέπει κι αυτός να μάθει.

Ωστόσο, όμως, «μάθει», ο βίαιος θυμός πρέπει να μετουσιωθεί σε επίμονη —ξανά και ξανά— διεκδίκηση προς την κατά τα άλλα συντεταγμένη μας πολιτεία για να διασώσει διά νόμων αυτά τα αυτονόητα· αυτό το «τι σε νοιάζει;». Γίνεται ήδη, θα πει κανείς; το ξέρουμε και το βλέπουμε. Και τι γίνεται όσο οι κυβερνήσεις κωφεύουν;

Όσο αργεί η πολιτεία να θεσμοθετήσει τα αυτονόητα του 21ου αιώνα, όσο αρνείται να συντονιστεί με τους καιρούς της —αποδίδοντας δικαιώματα και μεταλαμπαδεύοντάς τα σε κάθε γωνιά στ' άγια τούτα χώματα, αφήνοντας τους ανθρώπους ελεύθερους να αποφασίζουν για τον εαυτό τους—, θα εξακολουθήσουν να πολεμούν μεταξύ τους οι νεκροθάφτες.

Τι να κάνουμε· ορισμένες φορές η δημοκρατία και η ελευθερία πρέπει να επιβάλλονται. 🇵🇷

* Ο Δημήτρης Αθηνάκης είναι δημοσιογράφος, ποιητής και κριτικός, επιμελείται εκδόσεις και μεταφράζει βιβλία.

ΚΑΤ ΣΥΜΠΕΡΤΦΟΡΕΣ

ρητη, αμετακίνητη, εξοργισμένη με καθετί που δεν της μοιάζει· και έχει άδικο. Η άλλη, η καταπιεσμένη, θέλει να διαφύγει, να ελευθερωθεί, να γίνει αποδεκτή — «να μη σας νοιάζει» και έχει δίκιο. Τι συμβαίνει όταν οι δύο πλευρές μετέρχονται το ίδιο ύφος στην ανταλλαγή επιχειρημάτων; Τι συμβαίνει όταν παρατάσουν το ίδιο οπλοστάσιο; Ποιος θα κερδίσει αυτή τη μάχη;

Είναι μάχη χαρακωμάτων· φθοράς και ακινησίας· αμοιβαίου οχυρώματος· ουδείς συνομιλεί με ουδένα — κυρίως: κανείς δεν καταλαβαίνει κανέναν. Και κανέναν, όπως έχει επωθεί, δεν πάει σε διαπραγμάτευση εάν δεν είναι διατεθειμένος να υποχωρήσει σε κάτι. Πρέπει, όμως, πάλι να υποχωρήσουν πρώτοι οι —από καταβολής κόσμου— «ηττημένοι»; Δεν φτάνει τόση «ήπια»; Πόσο αντέχει η βαλβίδα της χύτρας;

* * * * *

Κατά την άποψή μου, και μόνον που οι καταπιεσμένοι καταδέχονται να χρησιμοποιήσουν τις μεθόδους των καταπιεστών μου φαίνεται αποκρουστικό· και αν πιστέψουμε τα λόγια της Όντρι Λορντ, τότε η γλώσσα του

Από την αμερμηνησία στον ρεαλισμό

Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΔΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ Π. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η Ελλάδα του 21ου αιώνα έχει καταφέρει να βιώσει σε μόλις δύο δεκαετίες όσα πιθανόν ζουν άλλες χώρες της Ευρώπης σε μια εκατονταετία. Η πολυκύμαντη και ανατρεπτική αυτή πορεία είναι ασφαλώς προϊόν των μεγάλων εσωτερικών της αντιφάσεων, αλλά και του ενίοτε στρεβλού τρόπου με τον οποίο συναντιέται και αλληλεπιδρά με το διεθνές περιβάλλον. Με άλλα λόγια, σχετίζεται και με τους τρόπους με τους οποίους υποδέχεται και δεξιώνεται τα διάφορα εκσυγχρονιστικά πρότυπα, τα οποία καλείται αφενός σχεδόν πάντα να εισαγάγει απέξω, αφετέρου να προσαρμόσει στις δικές της ιδιαίτερες ανάγκες και παραδόσεις, άλλοτε με θαυμαστή αποτελεσματικότητα και άλλοτε με τρόπο που θυμίζει ένα ασύντακτο μεταρρυθμιστικό κολάζ, με υπερβολικό υλικό κόστος και πενιχρά αποτελέσματα.

Δεν είναι η πρώτη φορά, πάντως, στη σύγχρονη ιστορία της, και ειδικά στον 20ό αιώνα, που υποχρεώνεται, από εσωτερικούς ή/και εξωτερικούς λόγους, να περάσει από τρικυμίες πριν αράξει πρόσκαιρα σε ήρεμα λιμάνια, και ύστερα πάλι από την αρχή, σε έναν φαύλο κύκλο που μοιάζει ανέναος – και όλα αυτά μάλιστα σε σχετικά σύντομα χρονικά διαστήματα. Και να αφορά κυρίως τον 20ό αιώνα, το λέμε γιατί από εκεί και μετά είναι που έρχεται σε στενότερη και συχνότερη επαφή με τις προκλήσεις του εκσυγχρονισμού. Μπορεί κανείς να το δει στη μεσοπολεμική περίοδο όπου τον θρίαμβο των βαλκανικών πολέμων που επιφέρουν τον υπερδιπλασιασμό της Ελλάδας, διαδέχεται, λιγότερο από δέκα χρόνια μετά, η μικρασιατική καταστροφή και το δραματικό τέλος της Μεγάλης Ιδέας, η οποία ωστόσο κλείνει με το έπος της υποδοχής και αποκατάστασης άνω του ενός εκατομμυρίου προσφύγων, λειτουργώντας πολύ αναζωογονητικά για τη χώρα. Αλλά μπορεί κανείς να το δει και αντίστροφα, στη μεταπολεμική περίοδο, όπου την τραγωδία της Κατοχής και του εμφυλίου ακολουθεί η εντυπωσιακή αναπτυξιακή αναγέννηση της χώρας, τις δεκαετίες του '50 και του '60, μέχρι τελικά να βυθιστεί πολιτικά στον βάλτο της απριλιανής δικτατορίας κάποιων γελοίων καραβανάδων για λόγους που έχουν να κάνουν κυρίως με τις ανωριμότητες του πολιτικού συστήματος της εποχής.

Οι λόγοι για τις τόσο μεγάλες μεταπτώσεις στην ιστορία του μικρού αυτού κράτους είναι προφανώς πολλοί και συνδυάζουν τους κοινωνικοπολιτικούς με τους γεωπολιτικούς. Πρόκειται για μια κατακερματισμένη, παραδοσιακή και μάλλον φοβική κοινωνία της αγροτικής υπαίθρου και της μικροϊδιοκτησίας, και για ένα κράτος που έχασε από νωρίς τη σχετική αυτονομία του έναντι των πελατειακών πολιτικών δικτύων και των διαφόρων ισχυρών κοινωνικών ομάδων και των πιέσεών τους για κάθε ιδιοτελές αίτημα, έτσι ώστε πάντοτε η εκσυγχρονιστική διαδικασία να μην είναι δεδομένη υπόθεση αλλά αποτέλεσμα μεγάλων (των πολιτισμικών συμπεριλαμβανομένων) αντιπαραθέσεων. Από την άλλη, η γεωπολιτική θέση της χώρας που αποδεικνυόταν συχνά καταλυτικής σημασίας για την πορεία της στην ιστορία, άλλοτε λειτουργούσε ευνοϊκά για τη δεξίωση των μεγάλων αλλαγών του δυτικού κόσμου της νεωτερικότητας, άλλοτε πάλι μπορούσε να σταθεί τροχοπέδη εξαιτίας μεγάλων κοινωνικοπολιτικών αντιστάσεων στις έξοθεν πιέσεις.

Αν, πάντως, η περίοδος της μεταπολίτευσης κύλησε με σχετικά μικρότερες αναταράξεις, χωρίς βεβαίως να λείψουν οι κρίσεις και οι εναλλαγές ανάμεσα στο βάλτωμα (βλ. δεκαετία '80) και την εκσυγχρονιστική επιτάχυνση (βλ. δεκαετία '90), η είσοδος της Ελλάδας στον 21ο αιώνα έκρυβε πολύ μεγαλύτερες παλινωδίες. Μπορούμε να χωρίσουμε την περίοδο αυτή σε τρεις φάσεις, που ομολογουμένως όταν τις κοιτάζουμε πιο ψύχραιμα από το σημερινό παρατηρητήριο, μοιάζουν ωσάν να τις χωρίζει μεταξύ τους η άβυσσος, αποδεικνύοντας ότι στην ελληνική περίπτωση ο παράδεισος είναι μονίμως μεσοτοιχία με την κόλαση.

Η φάση του λεφτόδεντρου

Η πρώτη φάση μπορεί να τοποθετηθεί χρονικά από την είσοδο στην ευρωζώνη, το 2002, και μέχρι το 2010 και την υπαγωγή της χώρας στην ξένη επιτροπεία. Πρόκειται για την δετία της αμερμηνησίας, των μεγάλων ψευδαισθήσεων, της αδιαφορίας για τους οικονομικούς κινδύνους και

εντέλει της βαθιάς ανευθυνότητας αμφότερων, κοινωνίας και πολιτικού συστήματος, για το μέλλον και ειδικά το μέλλον των ιδίων των παιδιών τους. Καθόλου τυχαίο ότι η φάση αυτή έχει ξεκινήσει ήδη από το φιάσκο της μεταρρύθμισης του ασφαλιστικού το 2001 (βλ. τη λυσσαλέα διαπαραταξιακή αντίδραση τόσο της αντιπολίτευσης όσο και της τότε συμπολίτευσης στις προτεινόμενες προτάσεις Γιαννίτση-Σπράου), το οποίο ναρκοθέτησε τα δημοσιονομικά της χώρας για την επόμενη δεκαετία, παίζοντας βασικότατο ρόλο στην κατηφόρα προς την χρεοκοπία. Εν συνέχεια, η υιοθέτηση του ευρώ και η δυνατότητα του φθηνού δανεισμού από τις ξένες αγορές, αντί να χρησιμοποιηθεί από τις πολιτικές ηγεσίες της εποχής ως αναπτυξιακό εργαλείο, διοικητέυτηκε σε μαζικούς διορισμούς πολλών δεκάδων χιλιάδων στον δημόσιο τομέα και σε ένα όργιο διασπάθισης δημόσιου χρήματος σε πολλούς τομείς, με την Υγεία και τη φαρμακευτική δαπάνη να είναι από τους πρώτους, αν και με μηδαμινή συμβολή στη βελτίωσή της. Παράλληλα, παρ' ότι τα λεφτά μοιράζονταν με το ελικόπτερο, η εθνική οικονομία γινόταν πιο εσωστρεφής και κρατικοδίαιτη, σε έναν κόσμο που αντιθέτως γινόταν πιο παγκοσμιοποιημένος και εξωστρεφής. Πλάι σε αυτά τα προβλήματα, η τραγωδία των πυρκαγιών στην Ηλεία το 2007, που ήταν όμως τραγικές και ως προς την πολιτική τους διαχείριση, καθώς και η καταστροφή της Αθήνας στα «Δεκεμβριανά» του 2008, χωρίς καμία αντίσταση από

108

τις δυνάμεις της κρατικής καταστολής, έδειχναν ότι αν και είχαμε εισέλθει στην εποχή των κρίσεων, το ελληνικό κράτος και οι ελίτ του επέλεγαν να εθελουφλούν. Σε κάθε περίπτωση, αφού παραπλάνησαν για κάποιον καιρό εαυτούς και αλλήλους (στην Ε.Ε.) ως προς τα πραγματικά στοιχεία της οικονομίας, η φρικτή αλήθεια των αριθμών δεν μπορούσε παρά να αποκαλυφθεί λίγο μετά, έστω και αν η νέα πολιτική ηγεσία μετά το 2009 συνέχιζε μέχρι τελευταία στιγμή να αυταπατάται (;) ότι λεφτά υπάρχουν, δίνοντας στο πάρτι ένα τραγελαφικό τέλος, την άνοιξη του 2010, με ειρωνικό φόντο το πλιόλουστο Αιγαίο.

Η φάση των λαϊκιστικών ψευδαισθήσεων

Η τρομερή καταιγίδα που θα ακολουθούσε, μαζί με την υπαγωγή στα απανωτά (και σκληρά) μνημόνια σωτηρίας των ξένων δανειστών, τουλάχιστον ως το δημοψήφισμα του 2015, μπορεί να περιγραφεί ως η περίοδος της αντίστασης στην (επώδυνη) πραγματικότητα. Η χώρα θα έχανε απότομα το 25% του πλούτου της, η ανεργία θα ξεπερνούσε το 20%, ενώ πάνω από 400 χιλιάδες (κατά βάση) μορφωμένοι νέοι θα αναγκάζονταν να γίνουν οικονομικοί μετανάστες στη Βόρεια Ευρώπη και αλλού για να βρουν δουλειά, αλλά η φαντασίωση του κρατικού λεφτόδεκτρου που υποτίθεται μπορούσε να χρηματοδοτεί πελατειακούς διορισμούς και παχυλές συντάξεις στην ηλικία των 50, θα συνέχιζε να κατατρέπει την πλειοψηφία τόσο των πολιτικών παρατάξεων όσο και των συμπολιτών μας. Το αίσθημα της υποτιθέμενης «αγανάκτησης» στις πλατείες (έναντι ποιου, άραγε;) γιγαντώθηκε τόσο ώστε διαπέρασε όλες τις παρατάξεις, από την άκρα αριστερά μέχρι την άκρα δεξιά, με τους ψυχραιμούς πολίτες που επέμεναν, σε πείσμα σχεδόν όλων, ότι η χώρα δεν έχει εναλλακτική και ότι η κρίση μπορεί να αποδειχθεί και ευκαιρία για μεταρρυθμίσεις που εκκρεμούσαν χρόνια, να αποτελούν μια καταπιεσμένη μειοψηφία που χαρακτηριζόταν ως «προδοτική» και «προσκυνημένη» όταν τολμούσε να εκφραστεί δημόσια.

Στην πολιτική αγορά όμως ισχύει ό,τι και σε κάθε αγορά. Όταν υπάρχει μεγάλη ζήτηση, βρίσκεται πάντα και ο έμπορος που θα την καλύψει. Κι εδώ το εμπόριο της ελπίδας και των λαϊκιστικών υποσχέσεων άγγιξε πρωτοφανή επίπεδα. Κάποιοι εκτός του «παλιού, διεφθαρμένου συστήματος» διαβεβαίωναν, σε κλίμα ακραίας πόλωσης και τοξικότητας, ότι θα μπορούσαν, εν ανάγκη και έξω από τον «ζουρλομανδύα» του ευρώ και τη «νεοφιλελεύθερη» Ε.Ε., να εξασφαλίσουν την επιστροφή στην «ακμάζουσα» εποχή της αμερικανικής και της υπερήφανης εθνικής «ανεξαρτησίας» από τους ξένους «δυνάστες». Με άλλα λόγια, τόσο η ριζοσπαστική και αντικαπιταλιστική αριστερά όσο και η λαϊκιστική και ξενοφοβική δεξιά (στις διάφορες εκδοχές της) βρήκαν έναν στρωμένο κοινωνικό χώρο για να πουλήσουν ένα παραμύθι πολιτικής εξαπάτησης, «παίζοντας» εμφύλιο και δηλητηριάζοντας τη δημόσια ζωή. Έτσι, καβαλώντας το κύμα του μισολλόδοξου θυμού, θα κατάφεραν από μικρές πολιτικές δυνάμεις του περιθωρίου και της διαμαρτυρίας, να εκτοξευτούν στην εξουσία. Και σε αγαστή κυβερνητική συνεργασία, από το 2015 και μετά, θα καλούνταν να πετύχουν το αδύνατο: ότι δηλαδή η χώρα μπορούσε να συνεχίσει να υπάρχει ως ευρωπαϊκή εξαίρεση, και όλα αυτά χωρίς την παραμικρή επίπτωση στο επίπεδο της ζωής της. Με αποκορύφωμα αυτής της φάσης το δημοψήφισμα του 2015, το οποίο θα αποδεικνυόταν υπαρξιακό τόσο για τη χώρα όσο και για την αριστερά, αλλά θα λέγαμε και για τον χώρο του (ακόμη τότε, απροσδιόριστου) Κέντρου. Ο ταπεινωτικός συμβιβασμός του αριστεροδέξιου συνασπισμού των ΣΥΡΙΖΑΝΕΛ με την Τρόικα και η υπογραφή του τρίτου αχρείαστου μνημονίου που ήταν ίσως και το πιο επαχθές από όλα, θα διασφάλιζε μεν στον Αλέξη Τσίπρα και την ηγετική του ομάδα την καρέκλα της εξουσίας αλλά με πολύ βαρύ τίμημα για την αριστερή και ιδίως την αντιμνημονιακή ταυτότητα του κόμματος. Έχοντας την υποχρέωση να εφαρμόζει στο εξής μια σκληρή «νεοφιλελεύθερη» πολιτική (π.χ. παράγοντας ετησίως θηριώδη πλεονάσματα ή ανεβάζοντας το όριο συνταξιοδότησης στα 67 έτη), ο ΣΥΡΙΖΑ θα κατέληγε στην απεμπόληση του περιθώριου «ηθικού πλεονεκτήματος» της αριστεράς η οποία είχε καταφέρει για δεκαετίες, ως ηττημένη του εμφυλίου, να παρουσιάζει την κοινωνική ευαισθησία ως μονοπώλιό της.

Η φάση του μεταρρυθμιστικού πραγματισμού

Η παταγώδης κατάρρευση των αντιμνημονιακών ψευδαισθήσεων που θα συνοδεύονταν και από μια πολύ αναποτελεσματική, αυταρχική και σκανδαλώδη διακυβέρνηση η οποία αντιμετώπιζε τους πολιτικούς της αντιπάλους ως «εχθρούς» που ιδανικά θα έπρεπε να κλειστούν σε κάποια φυλακή, οδήγησε στην ισχυροποίηση ενός ευρύτερου αντι-ΣΥΡΙΖΑ μετώπου, ως καταστατικό στοιχείο της κεντρικής πολιτικής ταυτότητας. Αυτό θα κατέληγε σταδιακά τα επόμενα χρόνια σε σοβαρή αμφισβήτηση κι εντέλει στη διάλυση της μεταπολιτευτικής ιδεολογικής ηγεμονίας της αριστεράς. Η εξέλιξη θα αποτυπώνονταν αρχικά στη φαινομενικά αναπάντεχη νίκη του Κυριάκου Μητσοτάκη στις εσωκομματικές εκλογές της ΝΔ το 2016, κι εν συνέχεια στη σαρωτική του επικράτηση στις διπλές εκλογές του 2019. Ωστόσο, το ελληνικό κράτος, αν και θα άρχιζε να επανακάμπτει οικονομικά από εκεί και μετά, θα βρισκόταν ξαφνικά ενώπιον νέων κρίσεων, παγκόσμιων αυτή τη φορά, οι οποίες όμως κινδύνευαν να θέσουν

Τόσο η ριζοσπαστική και

αντικαπιταλιστική αριστερά όσο

και η λαϊκιστική και ξενοφοβική

δεξιά βρήκαν έναν στρωμένο

κοινωνικό χώρο για να πουλήσουν

ένα παραμύθι πολιτικής εξαπάτη-

σης, «παίζοντας» εμφύλιο και

δηλητηριάζοντας τη δημόσια ζωή

υπό αμφισβήτηση την πορεία της ανάκαμψής του.

Έτσι, παρότι η νέα κυβέρνηση της ΝΔ είχε εκλεγεί με άλλη ατζέντα, θα καλούνταν να μετεξελιχθεί άμεσα σε μια κυβέρνηση διαχείρισης (απανωτών) κρίσεων, υγειονομικών, γεωπολιτικών, κλιματικών, μεταναστευτικών, ενεργειακών, πληθωριστικών. Η ταχεία λήψη αποτελεσματικών αποφάσεων τόσο κατά την υβριδική επίθεση της Τουρκίας του Ερντογάν στον Έβρο το 2020, με ασπίδα ταλαιπωρημένων μετανάστες, όσο και στην πρώτη φάση της πανδημίας με το γρήγορο λοκντάουν, έδωσαν ξανά την αίσθηση στους πολίτες, μετά από χρόνια ανασφάλειας, ότι μπορούσαν να εμπιστευτούν το ελληνικό κράτος. Αίσθημα που ενισχύονταν από το θαύμα της ψηφιοποίησης του κράτους που ήταν σε εξέλιξη καθ' όλη τη διάρκεια της θητείας, με αποκορύφωμα το σύστημα εθνικού εμβολιασμού κατά του κορωνοϊού που αποτέλεσε μάλιστα υπόδειγμα και για πολλά, πιο αναπτυγμένα κράτη στον κόσμο. Τα τεράστια κονδύλια που εξασφάλισε η χώρα από το Ταμείο Ανάκαμψης και το ΕΣΠΑ, μαζί με την εκτόξευση του τουρισμού μετά την πανδημία, θα έθεταν τις βάσεις για περαιτέρω οικονομική αισιοδοξία που επιβεβαιώθηκε και πρόσφατα από τους ξένους οίκους αξιολόγησης, με την επιστροφή της χώρας στην επενδυτική βαθμίδα. Η αλλαγή ιστορικής φάσης θα αποτυπώνονταν πιο ξεκάθαρα, ωστόσο, στο εκλογικό αποτέλεσμα των διπλών βουλευτικών εκλογών του 2023, και τούτο παρότι θα περίμενε κανείς η κυβέρνηση της ΝΔ να έχει υποστεί φθορά από ζητήματα θεσμικής και διοικητικής ανεπάρκειας στη διάρκεια της προηγούμενης θητείας της (παρακολουθήσεις, σιδηροδρομικό δυστύχημα στα Τέμπη κ.λπ.). Η σαρωτική επανεκλογή της, που συνδυάστηκε κυρίως με τον καταποντισμό του ΣΥΡΙΖΑ κάτω από 20%, ήταν σαφές δείγμα ότι οι πολίτες είχαν ξεπεράσει οριστικά τη δεκαετία των ψευδαισθήσεων και της τοξικότητας, και ότι το επιτακτικό αίτημα ήταν πλέον ένας μεταρρυθμιστικός πραγματισμός, ήτοι η σταθεροποίηση της αναπτυξιακής πορείας μέσα σε συνθήκες 4ης βιομηχανικής επανάστασης, καθώς και η βελτίωση της λειτουργίας του κράτους, μαζί με την οχύρωσή του έναντι των νέων απειλών.

Το βασικό ερώτημα που προκύπτει πάντως από αυτή την αντιφατική πορεία της χώρας στις πρώτες δύο δεκαετίες του 21ου αιώνα είναι κατά πόσο μπορεί να σπάσει τον φαύλο κύκλο αποτυχίας-επιτυχίας-αποτυχίας τον οποίο έχει βιώσει επανειλημμένα. Και τούτο μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της εμπέδωσης μιας κουλτούρας που αντιλαμβάνεται ότι οι περιοδοί ακμής ενός κράτους πρέπει να οδηγούν σε ακόμη μεγαλύτερη επαγρύπνηση και επένδυση στο μέλλον, αντί για χαλάρωση και επιστροφή στις κακές πρακτικές του παρελθόντος.

*Ο Δημήτρης Π. Σωτηρόπουλος είναι Καθηγητής Σύγχρονης Πολιτικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και Αντιπρόεδρος του Παρατηρητηρίου για τη Διδασκαλία της Ιστορίας στο Συμβούλιο της Ευρώπης.

Η Δύση

ΚΑΤ ΟΤΙ ΕΞΩ, η Δύση μέσα της

ΠΩΣ ΘΑ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΕΙ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ
ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΒΟΥΛΓΑΡΗ

Η φράση *fin du siècle* είναι συνήθως χρωματισμένη με πεσιμισμό, φόβους και φοβίες για τον αιώνα που θα ακολουθήσει. Αντιθέτως, το τέλος του 20ού αιώνα ήρθε μέσα σε κλίμα αισιοδοξίας, καθώς θα τελειώνε μαζί του και η Ιστορία, οι καταστροφικοί πόλεμοι στο όνομα ενός άλλου κοινωνικού μοντέλου, οι ιδεολογικοί πόλεμοι στο όνομα ενός άλλου μέλλοντος. Θα τελειώνε ο ψυχρός πόλεμος στον ανεπτυγμένο κόσμο, ο δημοκρατικός καπιταλισμός θα διαχεόταν βαθμιαία αλλά σταθερά, σαν μια «συμπεριληπτική» επέκταση της Δύσης. Εξού και η παγκοσμιοποίηση, λέξη που έγινε του συρμού εκείνα ακριβώς τα χρόνια, που ταυτιζόταν με τη δυτικοποίηση, τον εξαμερικανισμό κ.λπ. Με λίγα λόγια, η αίσθηση ήταν ότι η Δύση είχε επανεπιβεβαιώσει την ηγεμονία της στον Κόσμο. *The West and the Rest* ήταν μια φράση γεμάτη υπεροψία, που επίσης έγινε του συρμού εκείνη την εποχή. Ότι ακολούθησε στο πρώτο τέταρτο του 21ου αιώνα ήταν σαν η Ιστορία να ειρωνευόταν τον κόσμο: θα σας τελειώσω εγώ αντί να με τελειώσετε εσείς. Τρομοκρατικά χτυπήματα, πόλεμοι στη Μέση Ανατολή, χρηματοπιστωτική κρίση, πανδημία, επιστροφή του πολέμου στην Ευρώπη, ενεργειακή κρίση, νέα ανάφλεξη στη Μέση Ανατολή. Ένας Κόσμος αστάθειας και αβεβαιότητας.

Γιατί διαψεύστηκε, αλήθεια, η αισιόδοξη προοπτική της δεκαετίας του 1990; Γιατί ο Κόσμος αποδείχτηκε πιο περίπλοκος από εκείνη τη μονόχρονη αισιοδοξία. Διαψεύστηκε έτσι η ιδέα ενός μονοπολικού Κόσμου υπό την αμερικανική ηγεμονία. Οι αντίθετες απόψεις περί οριστικής παρακμής της Δύσης και των ΗΠΑ αποδείχτηκαν επίσης λαθεμένες, αλλά σίγουρα δεν ασκούν πλέον την ηγεμονία. Παραμένουν όμως όχι μόνο απαραίτητοι αλλά και πρωταγωνιστές στη διαμόρφωση των νέων ισορροπιών του παγκόσμιου συστήματος. Διαψεύστηκε επίσης η αντίληψη ότι η παγκοσμιοποίηση είναι μια ακαταμάχητη δύναμη ομογενοποίησης. Σε αυτή την αντίληψη συνέκλιναν δύο αντίθετοι οικονομισμοί: ο νεοφιλελεύθερος, που αποθέωνε την «ελεύθερη αγορά», και ο μαρξιστικός, που απολυτοποιούσε τον ρόλο της «οικονομικής βάσης». Η «νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση» έγινε το αριστεροδέξιο ψωμοτύρι, ιδίως στις αγγλοσαξονικές αναλύσεις, και αυτό δεν ήταν τυχαίο. Επιβεβαιώθηκε αντιθέτως η θεώρηση της παγκοσμιοποίησης ως μιας ασυνεχούς διαδικασίας, με επιταχύνσεις και οπισθοχωρήσεις, η οποία προκαλεί ριζικές αλλαγές συσχετισμών δύναμης μεταξύ κρατών και περιοχών (*regions*). Εξού και η τρίτη συνέπεια. Διαψεύστηκαν οι θεωρήσεις της παρακμής του κράτους, όσο και οι αντίθετες που το ήθελαν ανεππράστω από την παγκοσμιοποίηση. Το κράτος μετασχηματίστηκε διατηρώντας καθοριστικό ρόλο στον τρόπο που η κάθε χώρα προσαρμοζόταν στο νέο διεθνές γεωπολιτικό και γεωοικονομικό περιβάλλον. Ταυτόχρονα, μετασχηματίστηκαν οι πολιτισμικές ταυτότητες και ενισχύθηκε ο ρόλος των «πολιτισμών» στους διακρατικούς ανταγωνισμούς.

Αυτή η σύμπλεξη των οικονομικών, πολιτικών, γεωπολιτικών και πολιτισμικών μετασχηματισμών γέννησαν το σημερινό σκηνικό αστάθειας και αβεβαιότητας. Οι Rest έπαψαν να είναι ένα απρόσωπο «υπόλοιπο» και έγιναν η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία, ο παγκόσμιος Νότος, το θεοκρατικό Ιράν, ο αραβικός κόσμος - όλοι με φιλοδοξία να αναβαθμίσουν τον ρόλο τους σε ένα πολυκεντρικό πλέον διεθνές σύστημα. *And the West?* Η Δύση χρειάζεται να λογαριαστεί εκ νέου με τους «έξω», δηλαδή με όλες τις πιο πάνω ισχυροποιημένες δυνάμεις, και τους «μέσα», δηλαδή με τον εαυτό της. Στη διεθνή σκηνή, η Δύση δεν μπορεί να λειτουργήσει ως ο ηγεμονικός πολιτισμός στον οποίο οι «άλλοι» θα συγκλίνουν αργά ή γρήγορα. Το «τέλος της Ιστορίας» δεν θα έρθει, το ζητούμενο είναι να μη συμβεί η «σύγκρουση πολιτισμών». Η Δημοκρατία δεν είναι ένα εξαγωγίμο προϊόν, η οικουμενικότητά της είναι ενδεχομενική. Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι δύναμη και όχι a priori οικουμενικά καθώς άλλες χώρες τα θεωρούν «δυτική αξία». Για τη δυτική πολιτική κουλτούρα αποτελούν πάντα θεμελιακό λίθο και πολιτικό στόχο μιας μαχόμενης στον διεθνή στίβο Δημοκρατίας,

αλληλέγγυας προς όσους αγωνίζονται για αυτά σε όλα τα μήκη και τα πλάτη του πλανήτη. Το χαρακτηριστικό όμως της νέας περιόδου είναι ότι για να υποστηρίξει η Δύση τη διάδοση της Δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να ανακτήσει την ισχύ της και να πείσει στη νέα εποχή ότι δημοκρατία, δικαιοσύνη και οικονομική αποτελεσματικότητα μπορούν να πάνε αντάμα. Κοντολογίς, να απαντήσει στην πρόκληση που της απευθύνουν οι «νέοι αυταρχισμοί» ότι αυτοί είναι αποτελεσματικότεροι και παραγωγικότεροι της «παρρηκμασμένης Δύσης». Μόνο που η νέα φάση του γεωπολιτικού και οικονομικού ανταγωνισμού δεν θα πρέπει να εκτραπεί σε νέο ψυχρό πόλεμο, αλλά ούτε να περιοριστεί σε «ειρηνική συνύπαρξη»

110

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΒΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

όπως ήταν η φιλοδοξία του μεταπολεμικού ψυχρού πολέμου. Τότε οι «δύο αντίπαλοι κόσμοι» μπορούσαν να συνυπάρχουν μένοντας χωριστοί, τώρα η αλληλεξάρτηση είναι πυκνή και τα παγκόσμια προβλήματα όπως η κλιματική κρίση απαιτούν τη διεθνή συνεργασία. Σε αυτήν, η Δύση δεν μπορεί παρά να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο, λόγω ισχύος και λόγω πολιτικού πολιτισμού. Που σημαίνει ότι στη νέα εποχή καλείται να αποδεχτεί τη μερικότητα του πολιτισμού της, αλλά να διατηρήσει σταθερή την προοπτική της οικουμενικότητας στον ανταγωνισμό της ή τον διάλογο της με τους άλλους πολιτισμούς και τις άλλες μεγάλες δυνάμεις.

Η Δύση δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί στον νέο διεθνή της ρόλο, αν βιώνει τη μερικότητά της ως απώλεια, ως παθητική σχετικοποίηση, και όχι ως κίνητρο για να αναβαθμίσει την ποιότητα της φιλελεύθερης δημοκρατίας στο εσωτερικό της. Αναβάθμιση σημαίνει αναζωογόνηση του πυρήνα της ιστορικής ταυτότητας, δηλαδή της οικουμενικότητας των αξιών και των δικαιωμάτων. Σημαίνει επίσης νέα αυτοπεποίθηση στην ικανότητα της δυτικής κουλτούρας να αναστοχάζεται κριτικά τον εαυτό της και να διορθώνει ό,τι κριθεί ότι χρειάζεται να διορθωθεί ύστερα από ουσιαστικές πολιτικές-ιδεολογικές αντιπαραθέσεις. Σημαίνει, τέλος, απόκρουση των ποικίλων επιθέσεων που δέχεται όχι μόνο από τους έξωθεν αυταρχισμούς αλλά και από τις εσωτερικές λογοκριτικές ακρότητες του *cancel culture*

που εξελίχθηκε σε μάλιστα των αμερικανικών κυρίως πανεπιστημίων και εξομοιώνει τον δυτικό πολιτισμό με τον ρατσισμό, την αποικιοκρατία και τη βία.

Η αναζωογόνηση της οικουμενικότητας στο εσωτερικό των δυτικών κοινωνιών αφορά σε δύο αλληλοεπηρεαζόμενα επίπεδα. Στο οικονομικό-κοινωνικό το διακύβευμα είναι παλιό και γνωστό: πώς μεταρρυθμίζεις το κοινωνικό κράτος ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες διαστάσεις και τις νέες μορφές της ανισότητας. Στην Ευρώπη το θέμα διχάζει λιγότερο πλέον τις πολιτικές δυνάμεις καθώς το δίλημμα «αγορά ή κράτος» έχει κατά μεγάλο μέρος αποφορτιστεί ιδεολογικά. Αντιθέτως, το δίλημμα «οικουμενικότητα ή μερικότητα» που εκδηλώνεται στον πολιτισμικό άξονα έχει ιδιαίτερη επικαιρότητα, τροφοδοτεί μικρούς «πολιτισμικούς πολέμους» και πολιτικές ανακατατάξεις. Η αιτία είναι ευεξήγητη. Η παγκοσμιοποίηση και η νέα

σχέση εθνικού-υπερεθνικού από τη μία και η διεκδίκηση της αναγνώρισης της διαφορετικότητας στο εσωτερικό των φιλελεύθερων δυτικών κοινωνιών από την άλλη, έχουν δρομολογήσει ουσιαστικούς μετασχηματισμούς στο επίπεδο των πολιτισμικών ταυτοτήτων. Η πολιτική κατάληξη αυτών είναι ανοιχτή: πολιτική-ιδεολογική διεύθυνση των μετασχηματισμών με προσανατολισμό τον δημοκρατικό οικουμενισμό ή πολιτισμική πόλωση; Η ακροδεξιά ιδεολογία κερδίζει υποστηρίζοντας την πόλωση, εργαλειοποιεί το μεταναστευτικό, τον αμυντικό εθνικισμό και τον ρατσισμό, προβάλλεται ως εγγυήτρια της

Το «τέλος της Ιστορίας»

δεν θα έρθει, το ζητούμενο

είναι να μη συμβεί

η «σύγκρουση πολιτισμών».

συνοχής των εθνικών κοινωνιών. Η ταυτοτική αριστερά προμοδοτεί τη διαφορετικότητα (φύλου, φυλής, εθνότητας, σεξουαλικού προσανατολισμού κ.λπ.) αποκόβοντας την, αν δεν την αντιπαραθέτει, στην οικουμενικότητα των δικαιωμάτων. Ουσιαστικά κάνει μια αυτοϋπονομευτική επιλογή γιατί υιοθετεί μια *tribal* λογική με μικρότερο όμως εκλογικό ακροατήριο από την ακροδεξιά. Πόσο μάλλον όταν συνυφαινεται με έναν ξεπερασμένο αντικαπιταλισμό και αντιδυτικισμό που σιγοντάρει τις αυταρχικές πρακτικές των εξωδυτικών χωρών.

Ανάμεσα στην ανερχόμενη ακροδεξιά

και στην αυτοϋπονομευόμενη ταυτοτική αριστερά υπάρχει η δυνατότητα ανασύνταξης μιας ευρείας κοινωνικής πλειοψηφίας σταθερά προσανατολισμένης στις αξίες του δημοκρατικού οικουμενισμού που χαρακτήρισαν την πολιτισμική ιστορία της Δύσης. Θα είναι αυτές μια δυτική ιδιομορφία ή θα υιοθετηθούν με διαφορετικούς ίσως τρόπους και από άλλους πολιτισμούς; Σε αυτό θα απαντήσει η Πολιτική, όχι η Ηθική ούτε η ωμή Ισχύς. ☺

* Ο Γιάννης Βούλγαρης είναι ομότιμος καθηγητής Πολιτικής Κοινωνιολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η ΕΛΛΑΔΑ

ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΕ ΕΝΑΝ ΕΘΝΙΚΟ
ΣΤΟΧΟ, ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ

που μπόρεσε

ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η προηγούμενη χιλιετία ξεκίνησε στον βαθύ Μεσαίωνα και τελείωσε με την ψηφιακή επανάσταση να κυριαρχεί. Η τρίτη χιλιετία ξεκίνησε με την Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση και την Τεχνητή Νοημοσύνη να κυριαρχούν, και τη φύση να μας εκδικείται.

Ο τόπος και ο χρόνος. Η Ελλάδα και ο 21ος αιώνας. Η γεωγραφία ορίζει σε σημαντικό βαθμό την ιστορία του τόπου, ο χρόνος και η εποχή δημιουργούν κάθε φορά συγκυρίες και προκλήσεις στις οποίες οι χώρες ανταποκρίνονται ή όχι.

Ο 21ος αιώνας φέρνει και θα φέρει συγκλονιστικές αλλαγές σε σχέση με τον κόσμο που ξέραμε μέχρι σήμερα. Τα σημαντικότερα πεδία αλλαγών είναι:

Το ταξίδι επιστροφής του πλούτου στον μικρό μπλε πλανήτη μας.

Ο πλούτος και η τεχνολογία που έχουν συσσωρευτεί στη Δύση κινούνται τώρα με μεγάλη ταχύτητα προς την Ανατολή. Ο δυτικός κόσμος δεν μπορεί να υπηρετήσει το μοντέλο που είχε δομήσει, κυρίως σε σχέση με την αγορά εργασίας και το κοινωνικό κράτος, και κατά συνέπεια δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις υψηλές προσδοκίες των πολιτών.

Η κλιματική αλλαγή επιφέρει δραματικές επιπτώσεις σε όλα τα σημεία του πλανήτη και επιβάλλει πολιτικές πράσινης μετάβασης που επιδρούν ουσιαστικά στο παραγωγικό μοντέλο. Μαζί με τη γεωπολιτική αλλαγή, την ισορροπία δυνάμεων, αλλά και τις δημογραφικές ανισορροπίες, δημιουργούνται πρωτοφανείς μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές, ήδη αισθητές και στη Δύση.

Η Αφρική γεννάει, η Ευρώπη γερνάει.

Η τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση εξαπλώνεται με μεγάλη ταχύτητα, ανατρέποντας δεδομένα στις ζωές μας και δημιουργώντας παράλληλα νέες προκλήσεις, ευκαιρίες και απειλές.

Τα ζητήματα ασφάλειας, από την τρομοκρατία και το κοινό έγκλημα μέχρι την απειλή της εθνικής ταυτότητας και κουλτούρας αλλά και της καταπάτησης των συνόρων, αποσταθεροποιούν κοινωνίες, προκαλούν συγκρούσεις και αλλάζουν προτεραιότητες.

Η Ελλάδα – χώρα της Δύσης, στην άκρη της Ευρώπης και στην αρχή της Μέσης Ανατολής – καλείται να γράψει τη δική της ιστορία στον 21ο αιώνα. «Η μικρή χώρα που μπορούσε» είναι το βιβλίο που έγραψε ο Μαρτ Λάαρ, ιστορικός και δύο φορές πρωθυπουργός της Εσθονίας. Είναι ένα βιβλίο για τη σύγχρονη ιστορία μιας χώρας, που το 1992 είχε πληθωρισμό 1.000% και βούλιαζε στο οργανωμένο έγκλημα, με αφύλακτα σύνορα, ενώ σήμερα είναι μία από τις πιο καινοτόμες κοινωνίες στον κόσμο.

«Η Ελλάδα που μπόρεσε» είναι το βιβλίο που όλοι θα θέλαμε να γράφει... αλλά για να το γράψουμε χρειαζόμαστε έναν εθνικό στόχο, μια μεγάλη ιδέα.

Η τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση είναι ήδη εδώ.

Η ρομποτική, η «τεχνητή νοημοσύνη», το GPT, το «internet των πραγμάτων», οι βιοεπιστήμες, η επανάσταση στην υγεία και οι αλλαγές στον τραπεζικό τομέα, τα «μεγάλα σύνολα δεδομένων», η ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, τα αυτοκίνητα χωρίς οδηγό και οι σχέσεις όλων αυτών μεταξύ τους, αλλάζουν την οικονομία και την κοινωνία, δημιουργούν νέα θαύματα και νέες καταστροφές. Αλλά για ποιους;

Σε αντίθεση με το προηγούμενο κύμα ψηφιακής παγκοσμιοποίησης που έβγαλε από τη φτώχεια εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπων στις χώρες χαμηλού κόστους εργασίας, το νέο κύμα με νέους κλάδους, νέες μορφές επιχειρήσεων, ανάγκες για νέες δεξιότητες των εργαζομένων, απειλεί και τη μεσαία τάξη στις κοινωνίες που δεν θα προετοιμαστούν, αναπτυγμένες ή μη.

112

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΒΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Ο εθνικός στόχος πρέπει να είναι: Η Ελλάδα στην πρωτοπορία των χωρών της νέας ψηφιακής εποχής. Είναι αυτός ένας ελάχιστων στόχος που αφορά τους τεχνοκράτες; Ναι, για τα μυαλά που σταμάτησαν στον 20ό αιώνα, τότε που στη πολιτική διαμάχη κυριαρχούσε η σύγκρουση αριστερά-δεξιά, ο έλεγχος ή όχι του κράτους ή των αγορών.

Σήμερα η διάκριση είναι ανάμεσα στα ανοικτά και στα κλειστά συστήματα που μπορούν να ενσωματώσουν την καινοτομία και να χρησιμοποιήσουν τις τεράστιες αλλαγές προς όφελος των πολιτών τους. Όσοι επιμένουν στην εξαντλημένη ρητορική του 20ού αιώνα θα βλέπουν τους καλύτερους να φεύγουν και τις επενδύσεις να ελαχιστοποιούνται.

Ας ρίξουμε μια άναρχη αλλά ενδεικτική ματιά σ' αυτό το μεγάλο χωριό, τον πλανήτη μας. Ρομπότ πωλούνται πλέον μαζικά για την υποστήριξη της τρίτης ηλικίας. Τα ιατρικά ρομπότ, όπως και τα ρομπότ μέλη, αλλάζουν την πραγματικότητα στην ιατρική και στη ζωή των ανθρώπων. Στην παιδεία οι αλλαγές είναι συγκλονιστικές, όταν μπορεί κάποιος να παρακολουθεί από την Ινδονησία μαθήματα στο MIT και να πιστοποιεί τη γνώση του. Σε πολλές χώρες τα παιδιά μαθαίνουν «κώδικα» προγραμματισμού και το κινητό δίνει πια δυνατότητες σε χωριά της Αφρικής με κατεστραμμένες υποδομές να έχουν πρόσβαση σε παιδεία, υγεία και τράπεζες! Στα αεροδρόμια και στις τράπεζες, θέσεις εργασίας χάνονται καθημερινά με την αυτοματοποίηση. Είναι θέμα χρόνου η ταυτόχρονη διερμηνεία από μηχανές αλλάζοντας την επικοινωνία στις επιχειρήσεις, στον τουρισμό και στις μεταξύ μας σχέσεις.

Στον αγροτικό τομέα οι χώρες που εκτοξεύονται χρησιμοποιούν ήδη εξαιρετικά προηγμένη τεχνολογία, από τα χορτολιβάδα (Ν. Ζηλανδία) μέχρι την εξοικονόμηση νερού (Ισραήλ) εξασφαλίζοντας επάρκεια τροφίμων, ισχυροποιώντας τις εξαγωγές και δημιουργώντας θετικές προοπτικές για τη διατροφή των 8 δις του πλανήτη.

Οι κυβερνοπόλεμοι αλλάζουν τη φύση των πολέμων και τους παγκόσμιους πρωταγωνιστές.

Η δύναμη των «big data», δηλαδή η συλλογή τεράστιου όγκου προσωπικών δεδομένων από μια χούφτα διεθνών εταιρειών, δημιουργεί καταναλωτικές ανάγκες, αναπροσανατολίζει την παραγωγή, επηρεάζει τις εκλογικές διαδικασίες.

Η «συνεργατική οικονομία», ή «gig economy» (οικονομία με το κομμάτι), αλλάζει δραματικά την αγορά εργασίας. Απαιτούνται νέες λύσεις για την ασφάλιση, τη σύνταξη ανθρώπων που αλλάζουν εύκολα δουλειά ή έχουν πολλές δουλειές ή δουλεύουν σε διαφορετικές χώρες.

Όλα τα παραπάνω είναι καλά ή κακά; Είναι προκλήσεις ή απειλές; Πρόκειται για ερωτήματα που επανέρχονται στην ανθρώπινη ιστορία. Η διαφορά στον αιώνα που ζούμε εμείς είναι ότι οι ταχύτητες και τα μεγέθη είναι σαρωτικά. Η απάντηση για άτομα, επιχειρήσεις και κυρίως χώρες είναι η ίδια: προετοιμασία και προσαρμογή ή περιθωριοποίηση.

Η Ελλάδα χρειάζεται νέες αναλύσεις και εργαλεία ώστε να αντιμετωπίσει ανισότητες και προκλήσεις και να παλέψει για τη μεγάλη ιδέα του 21ου αιώνα. Ο εθνικός στόχος για ψηφιακή πρωτοπορία σημαίνει σχέδιο που εντάσσει τους πάντες σε μια γρήγορη και βαθιά αλλαγή, ξεκινώντας από τις πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης μέχρι τη διά βίου εκπαίδευση η οποία πρέπει να γίνει πλέον υποχρεωτική. Ταυτόχρονα είναι αναγκαίο να τεθεί σε λειτουργία δίκτυο υποστήριξης αυτών που μένουν πίσω, είτε για λόγους ηλικίας είτε για λόγους τύπου εγκατάστασης.

Εθνικό σχέδιο ψηφιακής πρωτοπορίας σημαίνει κίνητρο επιστροφής για όσους έφυγαν και ελπίδα για όσους παλεύουν εδώ. Έχουμε πλούσιο ανθρώπινο δυναμικό και η σημερινή πραγματικότητα επιτρέπει σε χώρες χωρίς προηγούμενες υποδομές να «αδράξουν τη στιγμή»!

Σήμερα υπάρχουν σοβαρές προϋποθέσεις για να επιτύχουμε. Υπάρχουν σημαντικά κονδύλια ειδικά για τον ψηφιακό μετασχηματισμό, έχουμε σημαντικό ανθρώπινο δυναμικό και ελληνική διασπορά υψηλών προσόντων.

Συγκεκριμένοι ετήσιοι ποιοτικοί και ποσοτικοί στόχοι στην εκπαίδευση, στην υγεία, στη δικαιοσύνη, στις κοινωνικές υπηρεσίες, στις ψηφιακές δεξιότητες των πολιτών, στο εμπόριο... είναι στοιχεία που αποδεικνύουν την ύπαρξη και τη δυνατότητα υλοποίησης ενός εθνικού σχεδίου.

Το 2030 να μπορούμε να πούμε ότι γράψαμε ως λαός το βιβλίο «*Η Ελλάδα μπόρεσε*».

* *Η Άννα Διαμαντοπούλου είναι Πρόεδρος του Δικτύου για τη Μεταρρύθμιση στην Ελλάδα και την Ευρώπη - πρ. Επίτροπος ΕΕ & πρ. Υπουργός*

Η Ελλάδα που μπόρεσε» είναι το βιβλίο που όλοι θα θέλαμε να γράφει... αλλά για να το γράψουμε χρειαζόμαστε έναν εθνικό στόχο, μια μεγάλη ιδέα.

Υπουργέ μου!

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΠΙΣΩ ΚΑΘΙΣΜΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΥ ΟΧΗΜΑΤΟΣ

ΤΟΥ ΘΩΔΩΡΗ ΠΕΛΑΓΙΔΗ

Το μόνο πλεονέκτημα του να κάθεται κανείς στο πίσω στο κάθισμα ενός υπουργικού αυτοκινήτου είναι ότι μπορεί ανενόχλητος να παρατηρεί τον κόσμο στη διαδρομή προς το γραφείο. Την εποχή που μεγαλώναμε εμείς, ήμασταν περίπου ίδιοι. Σήμερα μπορεί κανείς να παρατηρήσει δεκάδες φυλές στα πεζοδρόμια. Τα περιεργά τατουάζ, τα παράξενα κτενίσματα, τα ιδιαίτερα ρούχα ή τα λίγα ρούχα, τα πολλά αξεσουάρ, το περπάτημα, το ύφος, τη ρευστότητα του φύλου και μύρια άλλα ταυτοτικά σύμβολα. Πώς άραγε θα είναι αυτοί οι άνθρωποι όταν φτάσουν στην ηλικία μου; Πώς μπορεί να είναι στελέχη μιας επιχείρησης ή του δημόσιου τομέα με δεδομένους τους κώδικες εμφάνισης; Τι συμμετοχή έχουν στην οικονομία και τι είδους πολιτική ταυτότητα; Τα ερωτήματα αναφύονται ενστικτωδώς με δεδομένο το πλαίσιο που άνθρωποι σαν εμένα κινούνται και τους κώδικες στους οποίους πρέπει να υπακούσουν, στο πανεπιστήμιο, στην τράπεζα, στο υπουργικό

γραφείο. Πού βρίσκεται η «Μέση Γη»*, αναρωτιέμαι, για την οποία είχα τόσο ενθουσιασμό πριν από μερικά χρόνια όταν έγραφα το σχετικό βιβλίο; Εντωμεταξύ, στους δρόμους κυριαρχεί πια η απόλυτη ζούγκλα. Κώδικας κυκλοφορίας γιοκ, ακόμη και στο Σύνταγμα. Το θέμα που θέτω στον εαυτό μου ενώ καταφορίζω είναι πώς θα είναι η πολιτική και η οικονομία όταν όλοι αυτοί οι άνθρωποι αναλάβουν τα νιάτα της χώρας ή όταν συγκροτήσουν τη μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού της. Αν δεν την έχουν ήδη. Το της ζωής μου ταξίδιον από την οικία προς το γραφείο συνεχίζεται. Η κίνηση, οι λακούβες και τα ζιγκ-ζαγκ του έμπειρου οδηγού Γιάννη —οδηγού μιας υπουργάρας του ΠαΣοΚ του '90— είναι καθημερινός εφιάλτης. Αφήνω πίσω μου τη «μέση γη» εκείνων που κλείνονται στα γραφεία των επιχειρήσεων, στις πολυκατοικίες των υπουργείων/δημόσιων υπηρεσιών και των προστίων των συνταξιούχων όπως ο Γέρακας, για να βρω, εγώ ένας συντηρητικός πια άνθρωπος, τον στρατό των πολλαπλών ταυτοτήτων, τον μη συστημικό κόσμο που ξεχύνεται με ορμή και όρεξη στα πρωινά πεζοδρόμια, σε μια διαδρομή 40 λεπτών.

Ζούμε ακόμη σε κάποιο βαθμό την εποχή του πολιτικού κέντρου και της «μέσης γης». Ο συνασπισμός των λίγο προοδευτικών και λίγο συντηρητικών οικογενειών μαζί με τους συνταξιούχους και τους νέους και νέες των μεσοαστικών οικογενειών που θέλουν μια ήσυχη ζωή και μια σχετικά καλή δουλειά, έχουν βρεθεί λίγο-πολύ όλοι σε μια —τη συστημική— πλευρά. Οι υπόλοιποι, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, στην απέναντι όχθη. Αυτός, σκέφτομαι, χονδροειδώς είναι ένας μετα-πολιτικός, μετα-νεωτερικός διπολισμός που συναντάται παντού, με διαφορετικές οξυτήτες. Στις δυτικές δημοκρατίες κυρίως, διότι στην Ασία τα πράγματα είναι διαφορετικά. Ο φιλελευθερισμός στη Δύση έχει φέρει μαζί με τις αντιστόιτες και την κοινωνική ελευθεριότητα. Ο καθένας έχει δικαίωμα —και σωστά— να αυτο-προσδιορίζεται ακόμα και πέρα από τα όρια που οριοθετεί «...η τρεχάμενη ηθική», όπως λέει ο Ντίνος Χριστιανόπουλος. Η δυτική ταυτοτική γιορτή μοιάζει απόκοσμη όταν συγκρίνεται με καταστάσεις σε χώρες όπου αυτό που αποκαλούμε εμείς οι οικονομολόγοι «αποδοτικότητα» είναι σαν θρησκεία. Η Κίνα βρίσκεται στο απόγειο αυτής της ιδέας. Δεν έχει ούτε θρησκείες, ούτε ποδοσφαιρικές ομάδες, ούτε κόμμι, δεν υπάρχει ο δυτικός Αστός του Βέρνερ Ζόμπарт, το σύνολο των ανθρώπων ζει με τη λογική: Métro-boulot-dodo.

Εντωμεταξύ, στο Eurogroup, στον ESM & στην EIB, αλλά κυρίως στο ECOFIN, στα οποία συμμετείχα, η αγωνία της ευρωπαϊκής ηγεσίας είναι διάχυτη. Η Ευρώπη έχει μείνει πίσω και κινδυνεύει να γίνει είτε απόφυση της Ασίας, όπως λέει ο Χένρι Κισιντζερ, είτε ο μικρός συνεταιίρος της μεγάλης Αμερικής. Τα πράγματα τρέχουν με ασύλληπτες ταχύτητες και η προσέγγιση είναι ολιστική. Πρέπει όλα να γίνουν γρήγορα, πρέπει όλα να είχαν γίνει χτες, η τραπεζική ένωση και η ένωση των κεφαλαιαγορών, οι φορολογικές εναρμονίσεις, οι δημοσιονομικοί κανόνες, τα κεφάλαια που πρέπει να επενδυθούν στην τεχνητή νοημοσύνη και στην ψηφιακή οικονομία, το επείγον των μέτρων για την κλιματική αλλαγή, εκατοντάδες άλλα ζητήματα στα οποία αναζητούνται συμφωνίες και μέτρα, ενώ η οικονομία τρέχει. Μέσα σε όλα αυτά, η παρουσία μας είναι μεν ικανοποιητική αλλά η πρόοδος που έχουν κάνει οι χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης αλλά και της Βαλτικής, είναι εντυπωσιακή. Είναι πια κάτι σαν τους Ασιάτες της Ευρώπης. Την ίδια στιγμή αντιλαμβάνεται κανείς τη σημασία του δημογραφικού. Πέρα από το ότι η μεγάλη αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού έχει προκαλέσει ήδη πίεση της ζήτησης στα βασικά είδη, το ζήτημα των μεγάλων μετακινήσεων των πληθυσμών είναι η μήτρα πολλών πραγμάτων. Από το μεταναστευτικό και την κλιματική κρίση μέχρι το brain drain και τις γεωπολιτικές συγκρούσεις. Είναι κεντρικό ζήτημα το πώς θα μπορέσουν τόσο διαφορετικές ταυτότητες που κατακλύζουν τη γερασμένη Ευρώπη να συγκροτήσουν ένα οικονομικό υπόδειγμα που να στέκεται με επιτυχία απέναντι στο ασιατικό κύμα, το οποίο είναι ομοιογενές, συγκεντρωτικά διευθυνόμενο, αυταρχικό και με υπακοή στην εξουσία. Το μεγάλο ζήτημα της επιβίωσης της αστικής δημοκρατίας σήμερα είναι το στοιχείο της οικονομικής αποδοτικότητας. Χωρίς ευημερία, κινδυνεύει.

Καθώς το αυτοκίνητο πλησιάζει στο υπουργείο, η κίνηση χειροτερεύει. Η πόρτα τελικά ανοίγει και η βροντερή φωνή του κλητήρα, «καλημέρα, υπουργέ μου!» με προσγειώνει. Πιο σιγά, ρε φίλε, λέω από μέσα μου, θα μας την πέσει ο κόσμος. Ανεβαίνω στο γραφείο με την υποτυπώδη υποδομή —χαλασμένη tv με αποκωδικοποιητή(!) και κεραία χειρός, φθαρμένα πατώματα, τα παλιά έπιπλα φουλ από σημάδια, δεκάδες μέτρα καλώδια ριγμένα στο πάτωμα και μια βιβλιοθήκη άδεια. Παρ' όλ' αυτά, εκπλίσσομαι που το υπουργείο έχει μερικά πολύ καλά στελέχη, που εργάζονται με αφοσίωση παρά τον γλιόχρο μισθό. Κάποια ελπίδα υπάρχει, σκέφτομαι. Το βράδυ επιστρέφω αγκαλιά με τα αναλγητικά Nurofen. Alles ist gut. ☺

* «Μέση Γη - Η Επιστροφή του Πολιτικού Κέντρου», 2017, εκδ. Παπαζήση

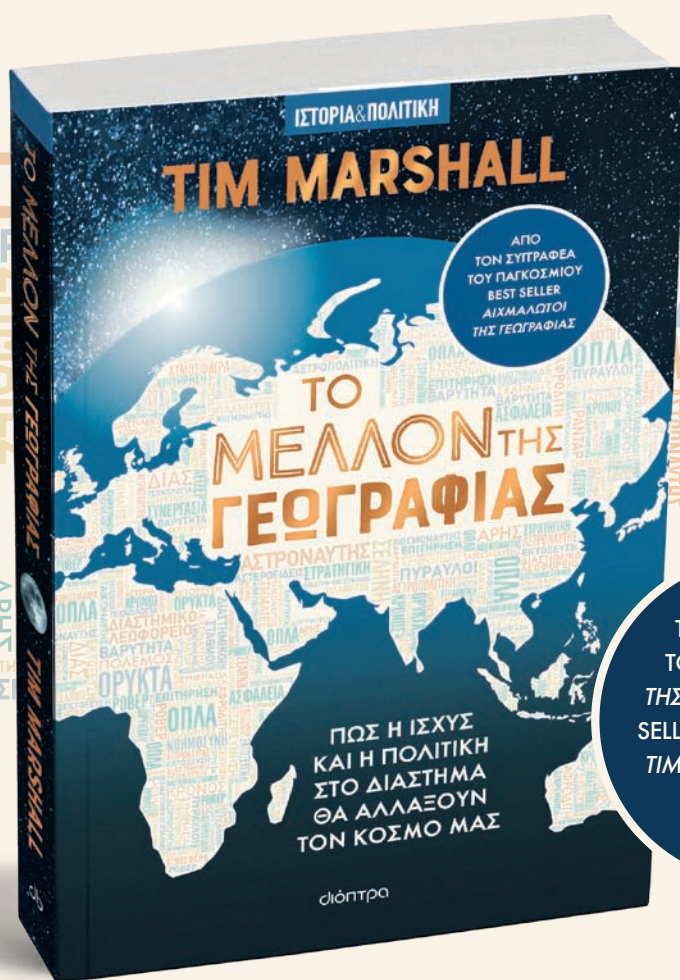
* Ο Θωδωρής Πελαγίδης είναι καθηγητής Οικονομικών του Πανεπιστημίου Πειραιώς και Υποδιοικητής της ΤτΕ. Διετέλεσε Υπουργός Οικονομικών στην υπηρεσιακή κυβέρνηση του 2023.

114

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ
ΕΠΙΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

ΠΩΣ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΤΑΞΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ 50 ΧΡΟΝΙΑ;

Ένα βιβλίο για τη σημερινή Κούρσα του Διαστήματος – συμπεριλαμβανομένων της ολοένα και πιο τεταμένης μάχης για κυριαρχία μεταξύ ΗΠΑ, Κίνας και Ρωσίας και του τι σημαίνει αυτό για όλους εμάς εδώ στη Γη.

Κατασκοπευτικοί δορυφόροι, διαστημικά μέταλλα που αξίζουν περισσότερο από το ΑΕΠ πολλών χωρών, άνθρωποι στον Άρη μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια.

**Δεν πρόκειται για επιστημονική φαντασία
– είναι πραγματικότητα.**

ΕΧΕΤΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΕΧΟΥΜΕ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

ΔΕΗ myBusiness 4All και ΔΕΗ myBusiness 4All+
Για να έχεις ακριβώς αυτό που χρειάζεσαι.

Τα νέα προϊόντα ρεύματος για επιχειρήσεις κι επαγγελματίες, με χρέωση βάσει κατανάλωσης ενέργειας και όχι βάσει τύπου μετρητή. Ανακάλυψε τη νέα, εξειδικευμένη γραμμή εξυπηρέτησης 800-500-7000, το προϊόν που σου ταιριάζει και τα αποκλειστικά προνόμια για την επιχείρησή σου.

Μάθε περισσότερα στο dei.gr

Κυμαινόμενα προϊόντα

Ένα με το μέλλον
dei.gr

